

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

TÜRKİYE’NİN YUMUŞAK GÜCÜNÜN TARİHSEL BAĞLAMDA DEĞERLENDİRİLMESİ: LATİN AMERİKA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MURAT ZELAN

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. CELAETTİN SENCER İMER

ANKARA

2021

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**TÜRKİYE’NİN YUMUŞAK GÜCÜNÜN TARİHSEL BAĞLAMDA
DEĞERLENDİRİLMESİ: LATİN AMERİKA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MURAT ZELAN

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. CELALETTİN SENCER İMER

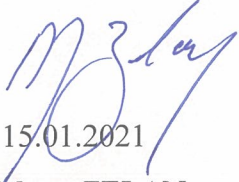
ANKARA

2021

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

† Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

15.01.2021
Murat ZELAN

TEŞEKKÜR

Araştırmamın konusunun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar her aşamada bilgi, tecrübe ve tavsiyeleriyle bana kılavuzluk eden danışman hocam Sayın Prof. Dr. Celalettin Sencer İmer'e katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

TİKA'nın Kolombiya'daki Bogota Program Koordinasyon Ofisi'nde birlikte çalışırken Latin Amerika hakkındaki bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim Doç. Dr. Mehmet Özkan'a da teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmamın yazım sürecinde sabır ve hoşgörü içinde yardımlarını esirgemeyen, kendi akademik çalışmalarından edindiği tecrübelerle bana yol gösteren ve beni moral olarak destekleyen sevgili eşim Zeynep Zelan'a da bu vesileyle teşekkür eder, sevgilerimi sunarım.

Murat ZELAN

Ankara 2021

ÖZET

ZELAN, Murat. Türkiye'nin Yumuşak Gücünün Tarihsel Bağlamda Değerlendirilmesi: Latin Amerika Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2021.

Bu çalışmada Türkiye'nin yumuşak güç politikası tarihsel açıdan ele alınmış ve Latin Amerika'daki uygulamalarının ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışmada öncelikle güç kavramından yola çıkılmış, güç unsurları ve çeşitleri ortaya konulmuştur. Kamu Diplomasisi kavramına da değinilen çalışmada Türkiye'nin yumuşak güç ve kamu diplomasisi politikası geçmişten günümüze kadar ele alınmıştır. Bu noktada yumuşak güç unsuru olan kurumlar ve faaliyetlerine değinilmiştir.

Çalışmada Latin Amerika - Türkiye ilişkileri tarihsel bağlamda ele alınmış, söz konusu ilişkiler Osmanlı İmparatorluğu döneminden, hatta kıtanın keşfinden itibaren incelenmiştir. Tezde kıta ile ülkemizin ilişkilerinin tarihçesi, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri olarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Ayrıca, 2000'ler sonrasında günümüze kadar kıtadaki ülkeler ile ikili ilişkileri geliştirmek ve güçlendirmek için yürütülen kamu diplomasisi çalışmalarından bahsedilmiştir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra devlet dışı aktörlerin de çalışmalarından örneklerle Türkiye'nin Latin Amerika'daki yumuşak güç faaliyetleri literatür taraması yöntemiyle masaya yatırılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Latin Amerika, Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi, Akıllı Güç, Sert Güç, Uluslararası İlişkiler, Los Turcos, Türk Dizileri

ABSTRACT

ZELAN, Murat. Historical Context Evaluation of Turkey's Soft Power: The Case of Latin America, Master's Thesis, Ankara 2021.

In this study, Turkey's soft power policy was discussed from a historical perspective and aimed to reveal the practices in Latin America. In the study, first of all, the concept of power is set out and power elements and types are explained. The study was also touched upon the concept of public diplomacy and soft power policy of Turkey which was discussed from the past to the present. At this point, institutions and their activities which were soft power elements has been mentioned.

The relations of Turkey and Latin America has been discussed with an historical context since the discovery of the continent. In the thesis, the history of the relations between the continent and our country has been evaluated separately as the Ottoman Empire and Republic Periods. In addition, public diplomacy studies have been mentioned which was carried out to develop and strengthen bilateral relations with countries of the continent since the 2000s.

The studies of public institutions and non-state organizations has been held with examples of Turkey's soft power activities in Latin America by the literature method.

Key Words: Latin America, Soft Power, Public Diplomacy, Smart Power, Hard Power, International Relations, Los Turcos, Turkish Series

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	4
KAVRAMSAL ÇERÇEVE:.....	4
GÜÇ; SERT GÜÇ, YUMUŞAK GÜÇ, AKILLI GÜÇ	4
1.1. Güç Kavramı.....	4
1.2. Güç Unsurları.....	6
1.3. Güç Çeşitleri	9
1.3.1. Sert Güç.....	9
1.3.2. Yumuşak Güç	11
1.3.3. Akıllı Güç	13
1.4. Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi	14
1.5. Gücün Ölçülebilirliği.....	15
1.6. Yumuşak Gücün Ölçülebilirliği.....	21
2. BÖLÜM	27
TARİHSEL BAĞLAMDA TÜRKİYE’NİN YUMUŞAK GÜCÜ VE YUMUŞAK GÜÇ POLİTİKASI	27

2.1. Türkiye'nin Tarihteki Yumuşak Gücü	27
2.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Yumuşak Güç Uygulamaları ...	27
2.1.2. Erken Cumhuriyet Döneminde Yumuşak Güç Uygulamaları	30
2.2. Türkiye'nin Yumuşak Güç Politikası	34
2.2.1. Kitle İletişim Araçları, Yeni Medya Araçları.....	36
2.2.2. Ülke Marka İnşası	37
2.2.3. Spor Organizasyonları.....	38
2.2.4. Kültür-Sanat Faaliyetleri	39
2.2.5. Eğitim Programları ve Faaliyetleri.....	41
2.2.6. Kalkınma, İşbirliği ve Yardım Faaliyetleri	42
3. BÖLÜM	45
TARİHSEL BAĞLAMDA TÜRKİYE-LATİN AMERİKA İLİŞKİLERİ	45
3.1. Latin Amerika Terimi Nasıl Ortaya Çıktı?	45
3.2. Türkiye-Latin Amerika İlişkilerinin Tarihçesi.....	47
3.2.1. Osmanlı Döneminde İlişkiler	48
3.2.1.1. Antik Dönem: Kıtayı Tanıma ve Bilgi Edinme Dönemi (1492-1860)	48
3.2.1.2. Aktif Dönem: Göçler ve Diplomatik İlişkiler Dönemi (1860-1923)	51
3.2.2. Cumhuriyet Döneminde İlişkiler	57
3.2.2.1. Tanıma ve Durgunluk Dönemi (Kuruluştan Soğuk Savaşın Bitişine Kadar) (1923-1991)	57
3.2.2.2. Soğuk Savaş'ın Sonundan Açılım Politikasına (1991-1998).....	63
3.2.2.3. Açılım Politikasından Aktif Politikaya: (1998 ve Sonrası)	64
4. BÖLÜM	73
TÜRKİYE'NİN LATİN AMERİKA'DAKİ YUMUŞAK GÜÇ FAALİYETLERİ	73

4.1.	<i>Dışışleri Bakanlığı</i>	73
4.2.	<i>İletişim Başkanlığı Kamu Diplomasisi Daire Başkanlığı</i>	76
4.3.	<i>Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA)</i>	77
4.4.	<i>Yurtdışı Türkler Başkanlığı (YTB)</i>	82
4.5.	<i>Yunus Emre Enstitüleri (YEE)</i>	84
4.6.	<i>Diyanet İşleri Başkanlığı</i>	86
4.7.	<i>Türk Hava Yolları (THY)</i>	93
4.8.	<i>Anadolu Ajansı ve TRT</i>	96
4.9.	<i>LAMER (Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi)</i> ...	100
4.10.	<i>Türk Dizileri</i>	101
4.11.	<i>Kıta Dışındaki Güçlerin Latin Amerika'daki Yumuşak Güç Politikası ve Faaliyetleri</i>	108
SONUÇ		123
KAYNAKÇA		129
ÖZGEÇMİŞ		149

KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AA	Anadolu Ajansı
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACS	Karayip Devletleri Birliği
ADÖ / OAS	Amerikan Devletleri Örgütü
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AICO	İber-Amerika Ticaret Odaları Birliği
AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
AP	Associated Press
ASEAN	Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
BBC	British Broadcasting Corporation
BMMYK / UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BYEGM	Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü
CACM / MCCA	Orta Amerika Ortak Pazarı
CARICOM	Karayip Topluluğu / Karayip Ortak Pazarı
CCTV	Çin Merkez Televizyonu
CELAC	Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CIDAL	Karayıpler ve Latin Amerika İslam Merkezi

COVID-19	Corona Virus Desease-19 / Korona Virüs Hastalığı-19
DAAD	Alman Akademik Değişim Servisi
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
DW	Deutsche Welle
ECLAC	Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu
EEUU	Estados Unidos
EFE	Agencia EFE
FAMBRAS	Brezilya Müslüman Dernekleri Federasyonu
FARC	Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri
FIESP	Sao Paolo Ticaret Odası
GSYİH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
Hanban	Konfüçyüs Enstitüsü / Confucius Institue
ICRO	İran İslam Kültürü ve İlişkileri Teşkilatı
İİT	İslam İşbirliği Teşkilatı
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
JETCO	Ortak Ekonomik ve Ticaret Komitesi
KATİP	Kamu Görevlileri ve Akademisyenler Türkçe İletişim Programı
KBS	Korean Broadcasting System
KEK	Karma Ekonomik Komisyon

Kızılay	Türk Kızılay
LAK	Latin Amerika ve Karayipler
LAMER	Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MERCOSUR	Güney Ortak Pazarı
MST	Brezilya'da Topraksız Kır İşleri Hareketi
NATO	Kuzey Atlantik Paktı
NHK	Japan Broadcasting Corporation
OAK	Orta Amerika ve Karayip
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OECS	Doğu Karayip Devletleri Örgütü
OIPAL	Latin Amerika ve Karayiplerin İslami Teşkilatı
PKO	Program Koordinasyon Ofisi (TİKA'ya ait)
RFI	Radio France International
RT	Russia Today
SICA	Orta Amerika Entegrasyon Sistemi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TABİP	Türkiye Akademik Ve Bilimsel İş Birliği Projesi
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TESİYAP	Televizyon ve Sinema Filmi Yapımcıları Meslek Birliği

THY	Türk Hava Yolları
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TİM	Türkiye İhracatçıları Meclisi
TMV	Türkiye Maarif Vakfı
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TTG	Türkiye Tanıtım Grubu
TTK	Türk Tarih Kurumu
TURSAB	Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜMEP	Türkiye Medya Eğitim Programı
YEE	Yunus Emre Enstitüsü
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu
YTB	Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Dünyanın En Güçlü Orduları Sıralaması	18
Tablo 2: Dünyanın En Büyük Ekonomileri Sıralaması.....	19
Tablo 3: Küresel Yumuşak Güç Sıralaması	25
Tablo 4: TİKA'nın Faaliyet Gösterdiği Ülkeler	80
Tablo 5: TİKA Prestij Projeleri	81
Tablo 6: LAK Mevcut Öğrenci Sayısı	83
Tablo 7: 2017-2019 Yılları Arasında Türkiye'ye LAK Ülkelerinden Giriş Yapan Kişi Sayıları	95
Tablo 8: Gidilen Ülkelere Göre Yurt Dışına Giden Vatandaşlar	96

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Pestel Analiz Grafiği	23
Şekil 2: “Turkey-Discover The Potential/Türkiye-Gücünü Keşfet” logolu Türkiye Markası.....	38
Şekil 3: Türk Markalarının Kullanabilecekleri Logo Örneklerinden Bir Kesit.....	38
Şekil 4: Türkiye Cumhuriyeti'nin Latin Amerika'daki Büyükelçilikleri	74
Şekil 5: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın Latin Amerika Program Koordinasyon Ofisleri.....	78
Şekil 6: TİKA'nın Faaliyet Alanları.....	79
Şekil 7: THY Latin Amerika Uçuş Noktaları	94

GİRİŞ

Bir kavram olarak güç, uluslararası ilişkiler disiplininde hakkında en çok tartışılan olgulardan biridir. Tarihin ilk dönemlerinden bu yana, ülkeler, başka ülkeler üzerinde egemenlik kurmak istemiş, bu egemenlik arzusunu güç kullanarak gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Güce dayalı bu egemenlik yöntemi, dış politikada veya uluslararası ilişkilerde askeri ve ekonomik gücün önemli enstrümanlar olmasına yol açmıştır.

Askeri ve ekonomik güç, zaman içinde bir ülkenin kendi istediği hedefleri başka ülkelere kabul ettirmek için uygulayageldiği “sert güç” unsuru olarak kabul edilmiştir. Sopa ve havuç metaforuyla açıklanan sert gücün zaman içerisinde uluslararası ilişkilerdeki anlaşmazlıkları çözmekte yetersiz olduğu görülmüştür. Özellikle birinci ve ikinci dünya savaşlarından sonra sert güç kullanımının sorun çözme özelliği kadar; son derece yıkıcı olmasından ötürü başka yeni sorunlara yol açtığı anlaşılmıştır. Bu nedenle II. Dünya Savaşından sonra “kamu diplomasisi” kavramı geliştirilmiş, Soğuk Savaşın bitmesiyle beraber “Yumuşak Güç” kavramı öne çıkmaya başlamıştır. Bir ülkenin, kendi istek ve hedeflerini başka bir ülkeye kabul ettirmek için askeri ve ekonomik güç yerine “ikna” ve “cazibe”ye dayalı kültürel araçların devreye konulduğu yumuşak güç, 2000’li yıllardan sonra Türkiye tarafından da dış politikada kullanılmaya başlanmıştır.

“Türkiye’nin Yumuşak Gücünün Tarihsel Bağlamda Değerlendirilmesi: Latin Amerika Örneği” başlıklı bu çalışmada, Türkiye’nin yumuşak gücü ve yumuşak güç araçlarının ortaya konması, Türkiye’nin Latin Amerika ülkelerindeki yumuşak güç ve kamu diplomasisi faaliyetlerinin bilimsel açıdan değerlendirmesini yaparak bilimsel literatüre kazandırılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın konusunu, uluslararası ilişkiler literatüründe son 30 yıldır konuşulan yumuşak güç kavramının Türkiye ölçeğinde değerlendirilmesi, Türkiye’nin yumuşak güç potansiyelinin ortaya konması, ülkemizin yumuşak güç araçlarının tespiti ve söz konusu yumuşak güç araçlarını kullanırken yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetlerinin Latin Amerika özelinde değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

Çalışmanın kapsamını Türkiye’nin yumuşak güç faaliyetleri oluştururken, çalışma Latin Amerika ve Karayipler bölgesi ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın araştırma yöntemini ilgili alanda yazılmış bilimsel literatür (tez, makale) taramasının yapılarak kavramsal çerçevenin oluşturulması, kurum ve kuruluşların

sahadaki çalışmalarının belirlenmesi, faaliyet raporlarının incelenmesi, nitel ve nicel verilerin ortaya konması olacaktır.

Latin Amerika ve Karayipler, 629 milyon nüfusu, 5,3 trilyon doların üzerinde Gayri Safi Milli Hasılası, Brezilya ve Meksika gibi dünyanın en büyük ekonomileri arasında ilk 10 sırada yer alan ekonomileri, 20 milyon kilometrekarelik bir alanda yaşayan 33 ülkenin oluşturduğu bölgenin adıdır.

Türkiye’ye 10 bin kilometreden fazla uzaklıkta bulunan bu kıta ile ilişkilerimiz esasen oldukça uzak bir geçmişe dayanmaktadır. Latin Amerika ve Karayipler (LAK) olarak adlandırılan bu bölgeyle Türkiye’nin teması, kıtanın keşfinden itibaren olmakla beraber, yoğun olarak 1860’tan I. Dünya Savaşı’nın bitişine değin Osmanlı’da yaşayan çeşitli milletlerden söz konusu bölgeye doğru gerçekleştirilen göçlerle birlikte XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanır. Birçoğu Arap kökenli olan bu göçmen topluluklar, Osmanlı İmparatorluğu’na ait pasaport taşıdıkları için orada Türk olarak kabul edilmiş ve “Los Turcos” olarak adlandırılmışlardır (Dışişleri Bakanlığı, 2020). Ülkemizde, yumuşak güç ve kamu diplomasisine ilişkin bilimsel çalışmaların sayısında artış gözükmeyle beraber, söz konusu güç kullanımı ve diplomasi faaliyetlerini Latin Amerika coğrafyası bağlamında ele alan çalışmalar yok mesabesinde. Türkiye’nin yumuşak güç ve kamu diplomasisi bağlamında Latin Amerika’daki faaliyetlerinin incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmanın, alana önemli bir katkı sunması hedeflenmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle güç kavramı ele alınarak gücün uluslararası ilişkilerdeki önemi, unsurları ve türleri ortaya konulacaktır. Bu noktada “sert güç”, “yumuşak güç” ve “akıllı güç” kavramlarına değinilecek olup genelde gücün, özelde yumuşak gücün ölçülebilir olup olmadığından da bahsedilecektir. Ülkelerin sahip olduğu askeri ve ekonomik gücün ölçülmesi kolayken, yumuşak güç de son yıllarda zor da olsa ölçülebilir hale gelmiştir. Bu bölümde ülkelerin sert ve yumuşak güç ölçümlerinden örnekler verilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Türkiye’nin tarihteki yumuşak gücü ve uygulamalarından bahsedilecektir. Yumuşak güç, kavramsal olarak Soğuk Savaş’ın bitişiyile beraber ortaya çıkmış olsa da, olgusal olarak tarih boyunca var olmuş ve devletler tarafından kullanılagelen bir güç çeşidi olmuştur. Bu çerçevede, Osmanlı İmparatorluğu döneminden Soğuk Savaş sonuna kadar Türkiye’nin yumuşak güç uygulamaları örneklerle ele alınacaktır. Tarihsel süreçteki uygulamaların yanı sıra,

Türkiye'nin yumuşak güç politikasının esasları ortaya konulacaktır. Bu bölümde ayrıca, kitle iletişim, ülke marka inşası, spor organizasyonları, kültürel çalışmalar, eğitim, kalkınma gibi alanlar aracılığıyla Türkiye'nin yumuşak güç ve kamu diplomasisi faaliyetlerinden bahsedilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, Türkiye-Latin Amerika ilişkilerini tarihsel bağlamda ele almak hedeflenmiştir. Burada öncelikle Latin Amerika teriminin nasıl ortaya çıktığı, kıtanın keşfi sonrası ülkelerin oluşması süreci ele alınacaktır. Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanan Türkiye-Latin Amerika ilişkilerinin nasıl başladığı, ilk büyükelçiliklerin açılması, imzalanan ilk anlaşmalar ve bölgeye yapılan göçler sonucunda oraya giden “Turco”lardan bahsedilecektir. Cumhuriyet sonrası dönemin ele alınacağı çalışmada Türkiye'yi ilk tanıyan Latin Amerika ülkeleri ve sınırlı da olsa bölgeyle ilişkiler 2000'lere kadar ele alınacaktır. 2000'ler sonrası dönem, ayrı başlık altında değerlendirilecektir. Çünkü o dönemden sonra bölgeyle ilişkilerimizde büyük bir dönüm noktası gerçekleşmiş olup ilişkiler, diplomatik, kültürel, ekonomik anlamda ilerlemiş, kalkınma yardımları ve turizm gibi faaliyetler gözle görülür biçimde artmıştır. Bu bölümde 2000-2020 döneminde bölge ile karşılıklı ziyaretler, imzalanan anlaşmalar, açılan büyükelçilikler de detaylı biçimde ele alınacaktır.

Dört bölüm halinde planlanan çalışmanın son bölümünde, Türkiye'nin Latin Amerika'da yürütmekte olduğu yumuşak güç faaliyetleri, ülkemizin sahip olduğu kurum ve kuruluşların çalışmaları bağlamında ele alınacaktır. Bu bölümde yer alan bilgi, analizler ve yorumların çoğu literatür taraması ışığında ulaşılabilecek verilere ve Türkiye'nin yumuşak güç uygulayıcısı kurum ve kuruluşlarının yayınladığı faaliyet raporlarına, internet sitelerinin taranmasıyla elde edilecek verilere; ayrıca, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın (TİKA) Güney Amerika ülkelerinde projeler geliştirmek üzere kurulmuş bulunan Kolombiya/Bogota Program Koordinasyon Ofisi'nde Koordinatör Yardımcısı statüsünde iki yıllık (Nisan 2016-Nisan 2018) görevim esnasındaki saha tecrübelerime ve gözlemlerime dayandırılacaktır.

Burada ayrıca Rusya, Çin, Almanya, İran ve Ermeni diasporası gibi bölgede etkin olan bazı ülkelerin ve lobilerin Latin Amerika'da yürüttükleri faaliyetlerden örnekler verilecek, böylece hem Türkiye'nin faaliyetleriyle bir mukayese imkanı sağlayacak, hem de Türkiye'nin Latin Amerika'da yumuşak güç politikaları uygularken karşı karşıya olduğu zorluklar gösterilmeye çalışılacaktır.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE:

GÜÇ; SERT GÜÇ, YUMUŞAK GÜÇ, AKILLI GÜÇ

Uluslararası ilişkiler disiplininde en çok irdelenen kavramlardan biri güçtür. Çalışmanın bu bölümünde güç kavramının tanımı ve unsurları ele alınacaktır. Müteakiben güç çeşitleri bahsinde sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç kavramları irdelenerek kamu diplomasisi konusuna değinilecektir. Uluslararası ilişkiler kapsamında gücün; yani ulusal gücün nasıl ölçümlendiği, yumuşak gücün ölçülebilir olup olmadığı da bu bölümde etraflıca incelenecektir.

1.1. Güç Kavramı

Güç, devletlerarası ilişkilerde hiyerarşinin oluşmasındaki en önemli etkenlerdendir. Bu bakımdan, öncelikle güç kavramının çerçevesini belirlemek gerekmektedir. Güç kavramının sözlük anlamları içinde “Siyasi, ekonomik, askerî vb. bakımlardan etki ve önemi büyük olan devlet, devletler topluluğu” tanımının yanı sıra, “Bir ulus, bir ordu vb.nin ekonomik, endüstriyel ve askerî potansiyeli” ifadeleri yer almaktadır (TDK, 2020). Güç kelimesi İngilizcede “power”, Fransızcada “pouvoir” kelimeleriyle karşılanmaktadır. Latince ise güç kavramı “potestas” yahut “potentia” kelimeleri ile ilişkilendirilmektedir (Sancak K. , 2016, s. 34).

Uluslararası ilişkiler kuramlarının başlangıcı olarak gösterilen Tukidides’in (M.Ö. 460-395) “Pelopones Savaşları” isimli kitabında kilit kavram güçtür: “Savaş Atina’nın artmakta olan gücü ve bu gücün Sparta’da yarattığı korku yüzünden çıkmıştır.” Bu tespit, devletlerarası ilişkilerin “güçler dengesi” unsuruna kaynaklık etmiştir. Tukidides’in “Melian Diyalogu” adlı bir başka eserinde şu ifadeler geçmektedir: “Güçlüler yapabildiklerini yaparlar, zayıflar ise yapmaları gerekeni.” Tukidides’in bu tespiti günümüzde hâlâ geçerlidir ve uluslararası ilişkilerdeki “güçlüler” ve “zayıflar” arasındaki eşitsiz ve adaletsiz mücadele hâlâ sürmektedir” (Kadercan, 2014, s. 323-324).

Güç kavramının farklı veçhelerinin anlaşılması ve tanımlanması amacıyla Antik çağlardan günümüze dek çeşitli analizler yapılmıştır. Bu bağlamda uluslararası ilişkiler

teorileri arasında önemli sayılan realist ve liberal yaklaşımlar içinde güç farklı şekillerde tanımlanmakta ve ele alınmaktadır.

Realizme göre, uluslararası ilişkilerin aktörleri devletlerdir ve uluslararası ilişkiler, bu ulus devletlerin kendi çıkarlarını önceleyen güç mücadelesine dayanmaktadır. Böylece, uluslararası ilişkilerde çıkar ve güç merkezli hiyerarşik bir yapı ve güç dengesine dayalı bir politik düzen tebarüz etmektedir. Realizmin devleti merkeze alan bakış açısına itiraz eden liberal yaklaşıma göre, devletler uluslararası sistemdeki tek aktörler değildir; çok uluslu şirketler ve ulus aşırı unsurlar da sistemin ve hiyerarşinin belirleyici parçalarıdır. Realistler, savaş uluslararası sistemin doğal bir yansıması olarak kabul ederken liberaller bu görüşe karşı çıkmakta ve askeri gücü realistler kadar öncelememektedir (Yılmaz, Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi, 2008, s. 28-29).

Uluslararası ilişkiler alanında yaygın kabul gören güç tanımlamalarından biri Amerikalı siyaset bilimci ve eğitimci Robert A. Dahl'ın 1957 yılında yayımlanan "The Concept of Power" isimli çalışmasında yer almaktadır. Dahl, söz konusu çalışmasında "A, B'yi B'nin yapamayacağı bir şeyi yapmaya zorlayabildiği ölçüde B üzerinde güce sahiptir" der. Buna göre, A, B'nin isteksizliğine rağmen, kendi istediği bir şeyi B'ye yaptırarak gücünü ortaya koymaktadır. Dahl, A yerine bir profesörü, B yerine de bir öğrenciyi yerleştirerek, formülasyonunu somutlaştırır; tatil sırasında belli bir kitabı okumayan öğrenciyi başarısız notla tehdit eden bir profesörün öğrenci üzerindeki gücünden söz eder. Bu durumda, profesörün elinde tuttuğu güç miktarı, öğrencinin tehdidi almadan önce kitabı okuma olasılığı ile tehdidi aldıktan sonra okuyabilme olasılığı arasındaki fark olarak düşünülebilir. Dahl, tanımının aynı şekilde belirli bir alandaki siyasi aktörlerin örneğin, farklı ABD senatörlerinin dış politikadaki gücünü karşılaştırmak için de kullanılabileceğini savunur (Dahl, 1957, s. 202-203).

Güç kavramına ilişkin özgün bir yorumda bulunan siyaset bilimci Joseph S. Nye (2017, s. 19-20), gücü hava durumuna benzeterek herkesin güce bağlı olduğunu ve güç hakkında konuştuğunu ancak çok az kimsenin gücü anladığını öne sürmektedir. Nye, siyasi liderleri ve analistleri de hava durumunu tahmin etmeye çalışan çiftçilere ve meteorologlara benzeterek onların "güç ilişkilerindeki değişiklikleri tanımlamaya ve öngörmeye" çalıştıklarını söylemektedir. Aynı zamanda gücü aşka benzeten Nye, "yaşaması, tanımlanmasından ve ölçülmesinden daha kolaydır; fakat bu onun gerçekliğini azaltmaz" demektedir. Gücü, "istenilen sonuçları elde etmek için

başkalarının davranışlarını etkileme becerisi” olarak tanımlayan Nye, etkileme unsurunun altını çizerek Dahl’ın tanımına yaklaşmaktadır.

Gücü felsefi, betimleyici ve pratik bir yaklaşımla ele alan Hans J. Morgenthau (1970, s. 10); felsefi olarak, iktidar ve tahakküm iradesinin siyasetin doğasını oluşturduğunu; açıklayıcı yaklaşımıyla, ilgi açısından ifade ettiği gücün, hem dış politikanın amacını hem de başarı araçları sağladığını; pratik açıdan ise devletlerin iktidarı ölçme yöntemlerine odaklandığını ifade eder. Realizmin kurucularından biri olarak bilinen Morgenthau, böylece, uluslararası ilişkileri “güç arayışı” ve “güç mücadelesi” üzerinden temellendirmiş, yine realist bakış açısıyla devletlerin çıkarlarını da güç üzerinden okumuştur. Gücü, birinin bir başkası üzerindeki hegemonyası olarak niteleyen Morgenthau’ya göre güç, uluslararası ilişkilerin vazgeçilmezi ve devletlerin –hedeflerini gerçekleştirebilmek için– sahip olması gereken en temel ihtiyacıdır.

Siyaset bilimci Kalevi J. Holsti (1964, s. 179-182) ise, Morgenthau’nun realist bakış açısı ile gücü amaç-araç eksenli olarak tanımlamasına yönelik eleştiri getirmiş, gücü etkileme-yönlendirme perspektifinden ele almıştır. Holsti, bir ülkenin sahip olduğu güç kapasitesini, “ödül, ceza, ikna ve zorlama” gibi başlıca yöntemler aracılığıyla başka bir ülkeyi-aktörü etkileme ve yönlendirme becerisi olarak görmektedir. Holsti’nin bu yaklaşımında gücün, çatışma veya direnç olmaksızın istenilen sonucu elde etmek gibi bir niteliği ortaya çıkmaktadır. Netice itibarıyla, Holsti, gücün üç yönünü vurgulamaktadır; a) diğer aktörleri etkileme yeteneği, b) etkilemede başarılı olmak için ele alınabilecek olanak ve becerileri içermesi, c) diğerlerinin etkileme çabalarına cevap verme faaliyeti.

1.2. Güç Unsurları

Uluslararası ilişkilerde ülkeler, güçleri oranında değerlendirilirler. Bir devletin süper güç veya yükselen güç olması çeşitli unsurlara bağlıdır. Morgenthau, gücü “politik güç” ve “ulusal güç” olmak üzere iki şekilde değerlendirmektedir. Ülkelerin gücü elde etme aracı olarak politikayı kullanmaları şeklinde tanımlanabilecek politik güç, hedefleri farklı olsa da ortak amaçlarının gücü elde etmek olduğunu gösterir. Morgenthau buna örnek olarak “Haçlıların kutsal mekânları kâfirlerden arındırması ve Nazilerin Doğu Avrupa’yı kendi kolonileri haline getirme çabasını” verir. Ancak burada asıl önemli olan bir devletin güçlü olarak kabul edilmesini ve dışarıya kendini güçlü göstermesini sağlayan unsur, onun ulusal gücüdür. Ulusu “ortak karakteristik özelliklere sahip

bireyler topluluğu” olarak tanımlayan Morgenthau, ulusal güç unsurlarını dokuz ayrı kategoriye ayırarak ele almıştır (Dumankaya, 2019, s. 5):

Coğrafya: Morgenthau’ya göre güç unsurları arasında en sabit/değişmez olanı ülkenin sahip olduğu topraklar, yüzölçümü, konumunu da barındıran coğrafi yapısıdır. Toprakların genişliği tek başına bir anlam içermez; ne derece kullanılır olduğu, verimliliği, niteliği de önemlidir. Ülkenin sınırının da önemine dikkat çeken Morgenthau, coğrafi konumun bazen avantaj, bazen dezavantaj olduğunu söyler (Sancak K. , 2016, s. 42-43).

Doğal Kaynaklar: Bir ülkenin sahip olduğu doğal kaynakları “gıda, hammadde ve petrolün gücü” ile ifade eden Morgenthau, kendi kendine yetebilen ülkelerin dışa bağımlı olanlarla kıyaslandığında daha üstün olduğuna dikkat çekmektedir. Morgenthau’ya göre endüstride kullanılan hammadde çok önemlidir; devletler bu sayede avantaj elde etmektedir. Morgenthau savaş ve sanayi alanında petrolün anahtar unsur olduğunu söylerken Fransız Dışişleri Bakanı Clemenceau’nun I. Dünya Savaşı’nda söylediği sözü örnek göstermektedir: “Petrolün bir damlası, askerlerimizin bir damla kanına değer” (Dumankaya, 2019, s. 6).

Endüstriyel Kapasite: Bir ülkenin hammadde bakımından zengin olması, o hammaddeyi işleyemedikten sonra, güç oluşturmak bakımından çok anlam ifade etmemektedir. Ağır sanayi teknolojinin ilerlemesiyle beraber ulusal gücün önemli bir unsuru olduğu için endüstriyel kapasitesi büyük olan devletlerin gelişmiş olması çok doğaldır (Morgenthau, 1985, s. 136-138).

Askeri Hazırlık: Bir güç unsuru olarak askeri hazırlık, teknoloji ve liderliğin yanı sıra silahlı kuvvetlerin niceliği ve niteliği “askeri hazırlık unsurunun milli güç içindeki itici kuvvet olma konumunu etkileyecek alt faktörler arasında gösterilmektedir.” Morgenthau’ya göre; ulusal gücün askeri hazırlık kapasitesine dayanması normaldir. “Askeri hazırlık durumunun bir milli güç çarpanı olmasında en önemli koşullardan biri, teknolojik altyapının devletin askeri imkân ve kabiliyetlerini pekiştirecek boyutta olmasıdır. Teknolojik yenilikler askeri altyapıya uyarlanmalı ve bu alanda zamanın gerisinde kalınmamalıdır” (Dumankaya, 2019, s. 6).

Nüfus: Ulusal gücün en değerli unsurlardan biri nüfus olsa da nüfusun çokluğu, ülkenin gücüyle her zaman koşut olmayabilir. İnsan gücünün başat olduğu dönemlerde asker

sayısı önemliyken, gelişen teknolojiyle birlikte nüfusun etkisi azalmıştır. Hatta nüfusun niceliğinden çok niteliğinin önemli olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle yaş ortalamasının yüksek olması ve küçük bölgelerde biriken nüfus, bir ülkenin ulusal gücünü negatif yönde etkileyebilir (Sancak K. , 2016, s. 47).

Milli Karakter: Ulusal gücü meydana getiren “nitel unsurlardan” biri olan milli karakter, Morgenthau tarafından “bir ulusun bireylerinin entelektüel ve ahlaki değerlerinin ve karakteristik özelliklerinin toplamı” olarak tanımlanır. Savaş döneminde de barış döneminde de milletin yerine faaliyet gösterip politika oluşturan “seçenler ve seçilenler”, kamuoyu oluşturanlar, aydınlar, tüketiciler, üreticiler milli karakterin şekillenmesine katkı sunarlar ve bu yönleriyle ulusal gücü doğrudan etkilemektedirler (Erol & Keyik, 2019, s. 20-21).

Milli Maneviyat/Manevi Değerler: Milli manevi değerler için Morgenthau, “ulusal gücün ruhudur” demektedir. Toplumdan topluma değişmekle beraber, nitel ve insani öğeler arasında yer alan, milli değerler ve maneviyat, ulusu ulus yapan, ölçülemeyen soyut unsurlardan biridir (Sancak K. , 2016, s. 49).

Diplomasinin Kalitesi: Sabit bir unsur olmamakla birlikte diğer tüm unsurları yönlendirebilen, diplomasinin kalitesi, akıllıca kullanıldığında en önemli güç öğelerinden biri haline gelebilir. Savaş kazanmak için mühim olan “stratejinin anlamını barış zamanında diplomasinin verdiğini” söyleyen Morgenthau, diplomasinin bu yönünü, “milli gücün unsurlarını bir sanatmışçasına bir araya getirmek” şeklinde belirtmiştir (Dumankaya, 2019, s. 6).

Hükümetin Kalitesi: Ulusal güç unsurlarının olmazsa olmazı bir devlette hükümetin bulunmasıdır. Diğer güç unsurları yönünden devlet ne kadar güçlü olursa olsun onlara yön verici, iyi yönetilen bir hükümet olmadığı sürece pek bir anlamı yoktur. Morgenthau iyi bir hükümet yönetiminin üç öğeden oluştuğunu belirtmektedir: Yürütülen dış politikayla soyut ve somut öğeler arasında bir denge bulunması; bu kaynakların birbirleri arasında bir denge içinde olması; izlenen dış politikaya ulusun destek vermesi (Sancak K. , 2016, s. 51).

1.3. Güç Çeşitleri

Uluslararası ilişkilerde gücün veçheleri olarak genellikle sert güç (hard power), yumuşak güç (soft power) ve akıllı güç (smart power) kavramlarından bahsedilmektedir.

1.3.1. Sert Güç

Sert güç; askeri veya ekonomik güce, zor kullanma, suikastlar, tehditler, yaptırımlar gibi güç kavramının klasik anlamlarına karşılık gelmektedir. Birinci ve ikinci dünya savaşlarında “sert güç” uygulaması zirveye ulaşmıştır. Kore Savaşı, Vietnam Savaşı, Küba Krizi, Altı Gün Savaşları, Kıbrıs Savaşı, Körfez Savaşları, Bosna Savaşı gibi çeşitli savaşlar da sert güç uygulamasına örnektir. Büyük güçler, günümüzde başka topraklarda sert güç kullanmak istediklerinde, kendi ülkelerini ve vatandaşlarını tehlikeye atmadan bölgedeki yerel unsurları kullanarak da savaşmaktadırlar, Suriye iç savaşı örneğinde olduğu gibi. 2011 yılında başlayan iç savaşın tarafları görünürde Suriye hükümeti ve muhalifler olsa da, Rusya, İran, Türkiye ve ABD de olayın muhatabı ve aktörü haline gelmiştir. Bu duruma “vekalet savaşları” denilmektedir.

Sert güç unsuru olarak ekonomik gücün öne çıktığı uygulamalar da bulunmaktadır. Genellikle bir ülkenin veya bir uluslararası kuruluşun bir başka ülkeye ekonomik yaptırımları ve ambargoları şeklinde ortaya çıkan bu sert güç uygulamasına Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Birleşmiş Milletler (BM) veya Avrupa Birliği (AB) tarafından İran’a veya Kuzey Kore’ye uygulanan yaptırımlar örnek gösterilebilir. 2019 yılında başlayan ABD-Çin “ticaret savaşları” da sert güç tezahürü olarak dikkat çekmektedir.

Sert güç uygulamasının bir başka veçhesi, uluslararası sistemin bir devlete istediğini yaptırabilmek amacıyla “diplomatik yalnızlaştırma” yöntemi uygulamasıdır. Örneğin ABD, AB ve Latin Amerika ülkelerinin birçoğunun Venezuela’daki siyasi krizin ardından Maduro yönetimini tanımadıklarını açıklayan kararları sonrasında, Venezuela hükümeti uluslararası sistem içinde yalnızlaştırılmaya çalışılmıştır.

Günümüzde süregelen güç savaşı eskiye oranla daha karmaşık ve stratejik bir boyut kazanmıştır. Devletler hedeflerine ulaşabilmek için çeşitli güç yöntemleri kullanırlar; bu yöntemler arasında “ikna, cezalandırma, ödüllendirme ve zor kullanma” bulunmaktadır. Sert güç kullanımı genellikle “havuç ve sopa” metaforu ile kullanılır (Sancak K. , 2016,

s. 58-59). Bu metaforlar ilk olarak The Economist dergisinin 11 Aralık 1948 tarihli sayısındaki bir makalede kullanılmıştır. Buna göre havuç, istediğini almak koşulu ile devlet iradesinin karşı tarafa verdiği ödülü temsil ederken, sopa istediğini alamaması durumunda karşı tarafa uyguladığı ekonomik, politik ve psikolojik baskı araçlarını temsil etmektedir. Bu bağlamda askeri ve ekonomik güç ödül veya cezanın uygulanması için birer enstrüman olmaktadır. Böylece havuç ve sopa bir devlet tarafından başka devletleri ikna etmek, yola getirmek, terbiye etmek üzere kullanılan bir politikaya dönüşmektedir (Akçay & Kanat, 2017, s. 419).

Klasik anlamda, sert güç ile askeri güç kapasitesi kastedilmektedir. Ancak askeri gücün uygulanması son derece maliyetli olduğundan etkisi azalmıştır. Askeri güç genellikle bir tehdit olarak görülen hedeflerin etkisizleştirilmesine imkân sağlamaktadır. Küresel ticaretin, ulaşımın, iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle ekonomi de uluslararası sistemde önemli bir güç unsuru haline gelmiştir. Keza ülkeler, ekonomik olarak birbirine daha entegre ve daha bağımlı olmuştur. Bu bakımdan, uluslararası ilişkilerde devletler bir başka devlete istediğini yaptırabilmek için askeri güç kullanımından ziyade -daha düşük maliyetli olması hasebiyle- ekonomik yaptırımlara, ambargolara yönelmekte ve hedef ülkenin ekonomisine zarar vererek istediğini almaya çalışmaktadır. Yüksek faizlerle borçlandırma, borsayı manipüle etme, kur dengesiyle oynama gibi metotlarla ekonomi sopa işlevi görmektedir. Buna karşın “uygun krediler, ticari imtiyazlar” gibi uygulamalar ile ekonomi havuç işlevi görmektedir. Ekonominin havuç veya sopa olarak kullanılması, devletlerin sahip oldukları güç potansiyeli ve uluslararası mevcut duruma bağlı olarak değişmektedir (Sancak K. , 2016, s. 59-60).

Tarihsel olarak ekonomik güç kullanılan gerçek durumlar üzerine yapılan araştırmalar, bu tür girişimlere tarih içerisinde ender rastlandığını ve bu girişimlerin nadiren başarıya ulaştığını göstermektedir. Ekonomik gücü kullanmanın birçok yöntemi vardır: örneğin, 1) fiyatların yükseltilmesi; 2) ithalat veya ihracat kısıtlamalarının kullanılması; 3) kredinin kısılması ve / veya varlıkların dondurulması; 4) para birimlerinin dampingi; 5) yabancı yardım veya yatırımın azaltılması ve 6) yabancı işletmelerin kamulaştırılması. Bu yöntemlerin her birinin, ülkeler üzerinde farklı etkileri vardır ve etkileri her zaman umulmaz (Hart, 1976, s. 294-295).

Devletlerin hedeflerine ulaşabilmek üzere başka aktörlerin davranışlarını etkileme girişimleri, sopa denilen tehdit ve cezalandırma yöntemi ile havuç denilen ödüllendirme yönteminin yanı sıra “işbirliğine yönlendirmek” ile de mümkündür. Bu üçüncü yöntem,

devletlerin sahip olduğu cazibe, başka bir deyişle çekiciliklerini kullandıkları “yumuşak güç” ile mümkün hale gelmektedir (Oktay, 2012, s. 130).

1.3.2. Yumuşak Güç

Yumuşak güç (orijinal haliyle “soft power”), ilk kez Joseph S. Nye (1990) tarafından, 1990 yılında yayımlanan “*Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*” adlı kitabında ortaya konulmuş bir kavramdır. Sert güç kullanımının, başka bir deyişle havuç ve sopa yönteminin her zaman istenilen sonuçları vermeyeceğini belirten Nye, tehdit ve ödül olmadan da istenilen hedefe ulaşmanın mümkün olabileceğini belirtmektedir. Gücün tek bir yüzünün olmadığını ifade eden Nye, istenilen hedefe ulaşabilmek için kimi zaman “gücün ikinci yüzü”nün bir yol olabileceğinin altını çizmektedir. Bu “ikinci yüz” gücün bir başka veçhesi olan “yumuşak güç”tür (Nye J. S., 2017, s. 24).

Nye, “Soft Power and Higher Education” adlı bir makalesinde yumuşak gücü “istenileni, zorlama ve para karşılığından ziyade, sahip olunan cazibe/çekicilik ile elde etme yeteneği” olarak tanımlamıştır. Harvard Üniversitesi’nde dersler veren Nye, “karşılıklı bağımlılık” mefhumu üzerindeki çalışmalarıyla neoliberal kuramın önde gelen isimlerinden biri olarak tanınmaktadır. Nye, akademisyenliğinin yanı sıra “ABD Ulusal İstihbarat Konseyi Başkanlığı” ve “ABD Savunma Bakan Yardımcılığı” olmak üzere çeşitli idari kademelerde de görev almıştır (Sancak K. , 2016, s. 78-79).

Yumuşak güç kavramı olarak 1990’lı yıllarda geliştirilse de aslında ABD’nin II. Dünya Savaşı’nın ardından uyguladığı Marshall Planı, yumuşak güç örnekleri arasında gösterilebilir. 1962’den 1972 yılına kadar ABD’nin görevlendirdiği Barış Gönüllüleri bu plan çerçevesinde birçok ülkeye yardım götürerek ekonomik ve sosyal açıdan gelişimlerine katkı sağlarken Amerika’nın kültürünü de beraberlerinde götürmüşlerdir. Türkiye’yi de kuşatan bu plan sayesinde ABD, çok sayıda ülkeyi kendi tarafına çekmiş, ittifaklar yapmıştır (Yılmaz, 2011, s. 32).

Yumuşak güç kavramının bir politika olarak benimsenerek uygulanması 11 Eylül saldırıları sonrasına tekabül eder. Saldırıları sonrası, dönemin ABD Başkanı George W. Bush tarafından dış politikada çok sert bir tutum benimsenmiş, Ortadoğu’da adeta cadı avı başlatılmıştır. Dünya çapında terörizmle mücadele ilan edilmiş, Müslümanlara terörist muamelesi yapılmış, El-Kaide bahanesiyle Irak işgal edilerek yıllar sürecektir.

kaosa neden olunmuştur. Nye, ABD'nin bu sert güç politikasına karşı bir tavsiye olarak yumuşak güç kavramını türetmiş olsa da o dönemde pek etkili olduğu söylenemez. Bush'un halefi Barack Obama, bu sert güç politikasına karşı yumuşak güç argümanları geliştirmiş, Müslümanlar ve göçmenlere karşı daha barışçıl ve daha insani bir söylem kullanmıştır (Öncel, 2018, s. 92).

Yumuşak gücü kuramsal açıdan ele alan bir diğer düşünür Alexander L. Vuving, yumuşak gücün diğer güç türlerinden nasıl ayrıldığını incelerken, Nye'in yumuşak gücü "başkalarının istediğini istemesini sağlama yeteneği" tanımını yeniden ele almaktadır. Vuving'e göre "istemek" kelimesi konusunda biraz daha kesin olunmalıdır. Nye'in yumuşak gücün "çekebilme ve çekicilik yeteneği sıklıkla tanımaya yol açar" tanımını eleştirmektedir. Ona göre "tanıma" genellikle pasif rıza anlamına geldiğinden, 'istemek' kelimesi hem 'güçlü' arzu duygusunu hem de 'zayıf' pasif rıza duygusunu içermelidir. Vuving Nye'in "tanıma" kavramına alternatif olarak, "kabul etme" ifadesinin eklenebileceğini söyleyerek yumuşak gücü "kendi isteklerimizi başkalarının istemesini veya kabul etmesini sağlama yeteneği" olarak yorumlar (Vuving, 2009, s. 5-6).

Nye, ülkelerin sahip olduğu yumuşak gücü kültür, siyasi değerler ve dış politika olmak üzere üç kaynağa dayandırır (2017, s. 32-36):

***"Kültür"** (başkalarına çekici geldiği yerlerde): Toplum için anlam ve değerler bütünü olarak tanımlanabilecek kültür, birçok göstergesi olmakla birlikte 'seçkinlere hitap eden, edebiyat, sanat ve eğitim gibi üst kültür' ile 'kitlesele eğlenceye dayanan' popüler kültür olmak üzere iki çeşittir. Yumuşak güç daha çok popüler kültür unsuru olarak düşünülür. Diğer ülkelere de hitap edebilen, evrensel değerleri olan, yani dışarıya daha açık olan kültürlerin yumuşak güç unsuru olarak etkisi daha çoktur.*

***Siyasi değerler** (yurt içinde ve dışında onlara uygun yaşadığında): Hükümetlerin yürüttüğü iç ve dış politikalar da yumuşak güç kaynakları arasında gösterilebilir. Örneğin, dışarıya kapalı, ikiyüzlü, ırkçı, sadece ulusal menfaatleri önceleyen bir siyaset yumuşak güç açısından zararlıdır.*

***Dış politika** (diğerleri tarafından meşru ve ahlaki bir otorite olarak görüldüğünde): Bir hükümetin dış politikada uluslararası kuruluşlarla çalışma, barış ve insan haklarını destekleme gibi dış politikaları da*

yumuşak gücü etkiler. Ancak yine de yumuşak güç unsurlarının çoğu hükümetlerden bağımsızdır. Nye, buna örnek olarak Vietnam döneminde, Amerikan popüler kültürünün resmî hükümet politikasından ayrı işlediğini gösterir”.

Nye, yumuşak güç kavramını hem 2002 tarihli “*The Paradox of American Power: Why The World’s Only Superpower Can’t Go It Alone*”, hem de 2004 tarihli “*Soft Power: The Means to Success in World Politics*” kitaplarıyla detaylandırmış, uluslararası ilişkiler disiplini içinde kavrama geniş bir parantez açmıştır. Nye, sözü edilen ikinci eserinde, yumuşak güç kavramının yanı sıra “akıllı güç” (smart power) diye tanımladığı yeni bir kavram daha ortaya atmıştır. Buna göre, akıllı güç, “yumuşak güç ile sert gücün beraber kullanımını” ifade etmektedir. Nye, sözkonusu kavrama 2010 tarihli “*The Future of Power*” kitabında özel olarak atıfta bulunmuştur (Sancak K. , 2016, s. 78-79).

1.3.3. Akıllı Güç

Araştırmacılar, son yıllarda yaşanan gelişmeler ve yapılan çalışmalar sonucunda güç kavramına ilişkin olarak, uluslararası ilişkilerde sert ve yumuşak olmak üzere iki keskin ayırım yapılmasının yetersiz olduğundan hareketle bu iki gücün birleşiminden oluşan “akıllı güç” kavramını öne sürmüşlerdir.

Akıllı güce ilişkin ilk çalışmalardan biri, Nye ve Richard Armitage tarafından yapılmıştır. 2008 yılında, Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi’nde gerçekleştirilen çalışmada Nye ve Armitage akıllı gücün ABD’nin hedeflerine varabilmesi için ortaya konan bütüncül bir strateji olduğunu belirtmişlerdir. Yumuşak ve sert gücün bileşiminden oluşan akıllı güç kavramı, sadece askeri güç değil aynı zamanda müttefiklik ve dayanışmayı esas alarak Amerikan nüfuzunu güçlendirmek ve ABD’nin yaptıklarını meşrulaştırmak gibi bir perspektifi içerir (Arslan, 2014, s. 82-83).

Akıllı güç kavramına ilişkin çalışmalarıyla bilinen Ernest J. Wilson, Yılmaz’ın (2012, s. 51) aktardığına göre, akıllı gücün şu konular üzerine kurulması gerektiğini ifade etmektedir:

- Güç, bir ülkenin halkına yönelmiş olsa da, gücün çerçevesi küreseldir. Eğer halk bu gücü önemsemiyorsa akıllı güç işlemez.
- Akıllı güç hedef, hedeflere varma arzusu ve potansiyeliniz hususunda bilgi sahibi olunmasını şart koşar.

- Gücün tatbik edilmesinde bölgesel ve küresel kapsama ihtiyaç duyar.
- Araçların ayrı ayrı veya birlikte ne şekilde ve hangi zamanda kullanılması gerektiğinin bilinmesi şarttır.

Özetle, akıllı güçten kasıt askeri ve ekonomik gücü önceleyen sert güç olmadığı gibi, cazibeye, kendi isteklerimizi başkalarının da istemesini veya kabul etmesini esas alan yumuşak güç de değildir; akıllı güç bu iki gücün kombinasyonundan oluşan, bu iki gücün senkronize bir şekilde kullanımına dayanan bir güç uygulama metodudur.

Diğer yandan akıllı gücün temel hedefi, düşman ülkeyi zayıflığa uğratmak değil, müttefik kazanmak ve çıkar elde etmektir (Demir, 2012, s. 24).

1.4. Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi

Kamu diplomasisi kavramı uluslararası ilişkiler terminolojisine ilk olarak, Amerikalı diplomat Edmund Gullion tarafından 1965 yılında kazandırılmıştır (Cull, 2009, s. 12). Gullion, kamu diplomasisini şu şekilde tanımlamıştır:

“Kamu diplomasisi halkların tutumunun, dış politikanın oluşumu ve yürütülmesine yaptığı etki ile ilişkilidir. Kamu diplomasisi, uluslararası ilişkilerin geleneksel diplomasi dışındaki alanlarını kapsamaktadır; hükümetler tarafından yabancı ülkelerde kamuoyu sağlanması, özel kuruluşlarının diğer ülkelerle etkileşimde bulunması, dış ilişkilerin aktarımı ve bunun politika üzerindeki etkisi, diplomatlar ve yabancı meslektaşlar arasındaki iletişimin sağlanması ve kültürler arası iletişim süreci gibi...”
(Murrow Center, 2020)

Nicholas J. Cull ise kamu diplomasisini, “uluslararası bir aktörün yabancı bir halkla ilişkiye geçerek uluslararası ortamı yönetme girişimi” olarak tanımlamaktadır (Cull, 2009, s. 12-17).

I. Dünya Savaşı sırasında ilk örneklerinin görüldüğü modern kamu diplomasisi daha ziyade Soğuk Savaş sürecinde kendini göstermiştir. II. Dünya Savaşı’na gelindiğinde savaşın boyut değiştirerek daha çok siviller üzerinden yürümesi ve ülkelerin artık güvenlik hususunda anlaşma istekleri nedeniyle kamu diplomasisinin ehemmiyeti artmıştır. Böylece savaş döneminde sert güçle elde edilemeyen nihai hedeflere ulaşma konusunda kamu diplomasisi ile yumuşak güce sahip ülkeler de daha üstün hale gelmiştir (Erzen, 2014, s. 53).

Genelde halkların ülke diplomasisine ve dış politikasına yön vermesi olarak tanımlanan kamu diplomasisi, diplomasinin sadece diplomatlar ve hükümetler arasında değil, halkların da bu sürece dahil edilmesini ve halkın eylem ve düşüncelerinin de diplomasinin temelini oluşturduğunu ifade eder. Örneğin günümüzde iki ülke lideri görüşeceği zaman kamuoyu algısı da gündemlerini belirlemektedir (Demir, 2012, s. 14-16).

Nicholas J. Cull (2009, s. 12), kamu diplomasisini, uluslararası bir aktörün yabancı bir halkla ilişkiye geçerek uluslararası ortamı yönetme girişimi şeklinde tanımlamaktadır. Yumuşak gücün kamu diplomasisi demek olduğunu ifade eden Cull (2009, s. 15) bu noktada kamu diplomasisiyle yumuşak güç arasındaki bağı şöyle ifade etmektedir: “Kamu diplomasisi yumuşak gücün dağıtılmasında yalnızca bir araç olabilir. Nitekim bir devlet yumuşak güç unsurlarına sahip olsa da kamu diplomasisi faaliyetlerinde bulunmayabilir veya kamu diplomasisi faaliyetleri yürüten bir ülke yumuşak güç unsurlarına sahip olmayabilir.”

Ülkelerin bir diğer ülkenin aydınlarının yanı sıra halkını yürüttüğü politikalarla kendi lehine çevirerek etkilemesi olarak da ifade edilen kamu diplomasisinin bu anlamda yumuşak güç ile birbirlerini tamamladığı görülmektedir (Potter, 2002, s. 3). Her iki kavram da sert güç kullanmak yerine başka halkları, kullandığı unsurlarla hayran olunası ve özenilesi bir ülke olmayı amaçlayarak güç elde edilmesini öngörür.

Kamu diplomasisi uygulamalarında siyaset dışı aktörler de yer almaktadır. Buna göre en çok kullanılan araçlar arasında kitle iletişim ve yeni medya araçları, uluslararası yayıncılık, marka ve ünlü kullanımı, spor faaliyetleri, kültürel etkinlikler, eğitim çalışmaları gibi unsurlar sayılabilir.

1.5. Gücün Ölçülebilirliği

Güç, sistemik ve anlaşılması zor bir mefhumdur. Güç kavramı uluslararası ilişkiler alanının merkezinde yer almaktadır. Uluslararası ilişkileri anlama çabası bir bakıma devletlerarası güç ilişkilerini anlama çabasıdır. Bu bakımdan gücün bir vechesi olan “ulusal güç”, uluslararası ilişkiler uzmanlarının üzerinde en çok durduğu kavramlardan biri olmuştur. Ulusal gücün ölçülmesi hassas bir konudur; keza, ulusal güç konusu, uluslararası analizin ayrılmaz bir parçasıdır. Ulusal gücün doğru ölçülmesi, uluslararası analizlerin daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesini, “kutupluluk”, “güç dengesi”,

“güç geçişi” gibi sıklıkla kullanılan uluslararası ilişkilere ait temel kavramların daha kesin bir açıklamasını mümkün kılmaktadır.

Ulusal gücü ölçmek birkaç nedenden ötürü zordur: 1) Potansiyel ve gerçek güç arasında bir boşluk vardır. Bu boşluk, ölçülmesi zor olan irade, kapasite, ustalık veya beceri gibi soyut faktörlerden kaynaklanır. 2) “para olarak güç” bir yanlış anlamadır çünkü iktidar, özellikle çeşitli politik biçimlerde, takas edilebilirlik açısından nispeten düşüktür. 3) “daha çok daha iyi demektir” anlayışı bir mutlak doğru değildir. Gelişmekte olan veya fakir ülkeler için, büyük bir nüfus bir avantajdan çok bir yük olabilir. 4) “Daha büyük olan daha güçlü olana eşittir” önermesi sorgulanabilir. “Gerçekleşmemiş güç paradoksu”, zayıf güçlerin bazen güçlüyü yenebileceği veya etkileyebileceği olgusuna dikkat çeker (Chang, 2004, s. 4).

Jeffrey Hart (1976, s. 289), bir devletin sahip olduğu gücün gözlemlenmesi ve ölçülmesine yönelik üç temel yaklaşım bulunduğunu belirtir: 1) Kaynaklar üzerinde kontrol, 2) Aktörler üzerinde kontrol, 3) Olaylar ve sonuçlar üzerinde kontrol. Olaylar ve sonuçlar üzerindeki kontrol yaklaşımı, çağdaş uluslararası siyasette gücün ölçülmesine en iyi yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü: a) karşılıklı bağımlılık ve kolektif eylem olasılığını hesaba katan tek yaklaşımdır, b) diğerlerine göre daha geneldir.

Kaynakların kontrolü yaklaşımı, ulusal güç araştırmalarında en yaygın kullanılan ve kabul gören yaklaşımdır. Askeri harcamalar, silahlı kuvvetlerin büyüklüğü, gayri safi milli hasıla ve nüfus ampirik çalışmalarda ulusal gücün göstergeleri olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Başta Rudolph J. Rummel olmak üzere birçok bilim adamı bu göstergelerin kullanılmasıyla devletlerin tutarlı bir şekilde sıralanabileceğini ortaya koymuşlardır. *Aktörler üzerindeki kontrol yaklaşımı*, 1957 yılında Robert Dahl tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşım A’nın B’ye, normalde yapmayacağı bir şeyi yapmasını sağlama becerisi olarak tanımlanmakta ve aktörler üzerindeki kontrolü açıklamaktadır. Güç, zorlayıcı olabilir veya zorlayıcı olmayabilir. A, B’ye tehdit veya ikna yoluyla yapmayacağı bir şeyi yaptırabilir. İkna edici güç türü, onu zorlayıcı güçten ayırmak için bazen "etki" olarak adlandırılır. *Olaylar ve sonuçlar üzerinde kontrol olarak güç yaklaşımı*, kaynakları veya diğer aktörleri kontrol etme nedenlerinin belirli sonuçlara ulaşma arzusundan ortaya çıkan rasyonel bir güç seçimi teorisine dayanmaktadır. İlk olarak James S. Coleman tarafından ortaya atılan yaklaşıma göre sonuçlar, bireysel veya toplu eylemin sonucu olan ve birbirini dışlayan sosyal

durumlardır. Arzu edilen sonuçlar veya hedefler, aktörün faydasında net bir artış üreten sonuçlar olarak tanımlanabilir; burada fayda, sadece aktörün sonuçlar kümesi üzerindeki tercihlerinin bir fonksiyonudur. Yine bu yaklaşıma göre, her olay, her bir aktör için en az bir sonuçla ilişkilendirilir ve her sonuç, fayda üzerindeki net etkiyle ilişkilendirilir. Olasılıklı bir tarzda birden fazla sonuçla ilişkili olaylar, her sonucun faydası üzerindeki beklenen net etkilerin toplamına eşit, beklenen bir fayda ile ilişkilendirilecektir (Hart, 1976, s. 290-305).

Bir ülkenin sahip olduğu güç incelenirken sayısal bilgilerden de yararlanılmaktadır. Ülkelere ait maddi güç unsurları, daha çok askeri ve ekonomik açıdan ele alınmakla birlikte, kapasiteleri hakkında da fikir verebilmektedir. Maddi unsurların baz alındığı bu tip güç ölçümünde silah kapasitesi, insan kaynağı gibi unsurlar askeri açıdan değerlendirilse de “strateji geliştirme yeteneği gibi” unsurların göz ardı edildiğini söylemek mümkündür. Aynı şekilde ekonomik olarak gelişmiş olsa da askeri güce yatırım yapmayan bir ülkenin daha sonra silahlara yönelmeyeceğinin garantisi yoktur. Bu noktada rakamların yanıltıcı olabileceğinden bahsetmek mümkündür. En somut örnekte bile bu tarz değişkenler mevcutken, gücün ölçülebilirliğinin güvenilirliği tartışmalıdır (Sancak K. , 2016, s. 38).

Ancak tartışmalı olsa da ülkelerin askeri ve ekonomik güç kapasitesi sürekli karşılaştırılmaya devam edilmektedir. 2006 yılından bu yana her yıl ülkelerin askeri güç kapasitelerine ait endeksleri yayınlayan GlobalFirePower adlı oluşum, bu sıralamayı yaparken ülkelerin kara, deniz ve havadaki potansiyel geleneksel savaş yapma kabiliyetlerinin ele alındığını belirtmektedir. Sıralama yapımında dikkat çeken unsurlardan diğeri de değerlendirmeye alınan faktörlerdir. Oluşum, bu faktörleri “insan gücü, ekipman, doğal kaynaklar, lojistik, finans ve coğrafya ile ilgili değerler” olarak sıralarken 50’den fazla bireysel faktörün bu formülasyona dahil edildiğini söylemektedir. İndekse göre 0,0000 değeri mükemmel kabul edilmektedir (2020 Military Strength Ranking, 2020).

138 ülkenin incelendiği “Dünyanın En Güçlü Orduları 2020 Raporu”na göre sıralamanın ilk 10’unda 3 NATO üyesi ülke yer almaktadır. Türkiye’nin askeri güç kapasitesi bakımından dünyada 11. sırada yer aldığı raporda, sırasıyla ABD, Rusya, Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan ve Japonya başı çekmektedir. Her bir ülkeye ilişkin veri şu yedi alt kategori değerlendirilerek hesaplanmıştır: İnsan Gücü, Hava Gücü, Kara

Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri, Doğal Kaynaklar, Lojistik, Coğrafya (GlobalFirePower, 2020).

Tablo 1: Dünyanın En Güçlü Orduları Sıralaması

1	ABD	0.0606
2	Rusya	0.0681
3	Çin Halk Cumhuriyeti	0.0691
4	Hindistan	0.0953
5	Japonya	0.1501
6	Güney Kore	0.1509
7	Fransa	0.1702
8	Birleşik Krallık	0.1717
9	Mısır	0.1872
10	Brezilya	0.1988
11	Türkiye	0.2098
12	İtalya	0.2111
13	Almanya	0.2186
14	İran	0.2191
15	Pakistan	0.2364
16	Endonezya	0.2544
17	Suudi Arabistan	0.3034
18	İsrail	0.3111
19	Avusturalya	0.3225
20	İspanya	0.3388

Kaynak: (GlobalFirePower, 2020)

Ülkelerin sahip olduğu bir diğer sert güç unsuru da ekonomidir. Ülkelerin ekonomik güçleri hakkında birçok farklı kurum ve kuruluş tarafından endeks yayınlanmaktadır. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) 2019'da yayınladığı dünyanın en büyük ekonomileri sıralaması raporunda ülkelerin Gayrisafi Yurt İçi Hasılları (GSYİH) dolar bazında ele alınmıştır (EGezegen, 2019). Buna göre listenin ilk sırasında ABD yer alırken onu Çin, Japonya, Almanya ve Birleşik Krallık takip etmektedir. Türkiye'nin 771,274 dolarla 19. sırada yer aldığı raporda, 100 ülke değerlendirmeye alınmıştır.

Tablo 2: Dünyanın En Büyük Ekonomileri Sıralaması

1	ABD	20.580,250 \$
2	Çin	13.368,073 \$
3	Japonya	4.971,767 \$
4	Almanya	3.951,340 \$
5	Birleşik Krallık	2.828,833 \$
6	Fransa	2.780,152 \$
7	Hindistan	2.718,732 \$
8	İtalya	2.075,856 \$
9	Brezilya	1.867,818 \$
10	Güney Kore	1.720,489 \$
11	Kanada	1.712,479 \$
12	Rusya	1.657,290 \$
13	İspanya	1.427,533 \$
14	Avustralya	1.420,045 \$
15	Meksika	1.222,053 \$
16	Endonezya	1.022,454 \$
17	Hollanda	914,519 \$
18	Suudi Arabistan	786,522 \$
19	Türkiye	771,274 \$
20	İsviçre	705,546 \$

Kaynak: (EGezegen, 2019)

Öte yandan birçok bilimadamı güç denklemlerini matematiksel bir formülasyonla ifade etmek için çaba harcamıştır. Bu bilimadamlarından bir kısmı tek değişkenli, bir kısmı ise çok değişkenli bir yaklaşımla ulusal gücü ölçmek için formüller geliştirmişlerdir.

Tek değişkenli bir formülasyon geliştiren bilimadamlarını iki grupta inceleyebiliriz, ilk grupta askeri endeksleri gücün sembolizasyonu olarak kabul eden uzmanlar vardır. Bunların bir kısmı askeri harcamalar üzerinden sonuçlar çıkartırken, bir kısmı donanma gücüne eğilmektedir. İkinci grupta ise ekonomik faktörlerin daha önemli olduğunu vurgulayan ve bu faktörleri ulusal gücün ölçülebileceği standartlar olarak kabul eden uzmanlar yer alır. Bunlara göre ulusal gelir, ulusal gücün belirlenmesinde en önemli faktördür. Diğer bir yöntem ise çok değişkenli bir endeks kullanmak ve bunları birbirine entegre etmektir. Entegre matematiksel modellerde öncelikle değişkenler seçilir ve daha sonra matematiksel bir formül tasarlanarak değişken entegrasyonu için ilişki türü belirlenir. Son olarak bu matematiksel modele dayanarak ülkelerin ulusal gücü

hesaplanır. Buna örnek olarak Clifford German ve Wilhelm Fucks gibi isimler tarafından planlanan modeller sayılabilir (Zarghani, 2006, s. 49-50).

Özellikle Alman fizikçi Wilhelm Fucks'un ulusal gücün ölçümüne yönelik olarak geliştirdiği ölçümleme yöntemi özgün bir yöntem olarak dikkat çekmektedir. Fucks, geliştirdiği yöntemle, ekonomik gücün askeri güce tahvilini ölçmektedir. Yaşadığı dönemde Aachen Üniversitesi ve Atom Enerji Kurumu'nda görev yapmış olan Fucks, "Formeln zur Macht" (Gücün Formülleri) adlı çalışmasında ulusal güç ölçümüne yönelik özgün ve önemli bir katkı sağlamıştır (Müftüoğlu, 2018).

Fucks, 1965 yılında yayınlanan kitabında ulusların güç potansiyelinin gelişimini istatistiksel olarak türetilmiş demografik ve ekonomik endeksler gibi kesin ölçülebilir, nicel faktörler temelinde incelemeye çalışır. Yazar, bu indeksleri Bernoulli diferansiyel denklemlerine ve diğer matematiksel formlara dahil ederek, dünyanın önde gelen uluslarının makalenin yazıldığı tarihten 2040 yılına kadar göreceli güç tahminlerini gösteren bir dizi grafik derlemektedir. Fucks tarafından geliştirilen yöntem, tüm etnik gruplara ve siyasi sistemlere uygulanabilir. Basitçe ifade etmek gerekirse, yazar, bir ülkenin gücünün, desteklenebilir nüfusu ve belirli anahtar ürünlerin kişi başına çıktısı ile doğru orantılı olduğunu gösteren formüllere dayalı grafikler oluşturmuştur. Geleceğe yönelik tüm güç tahminleri, başta Avrupa olmak üzere geçmişten türetilen matematiksel formüllere dayanmaktadır (Michaels, 1966, s. 305).

Fucks'un geliştirdiği metot, esasen devletlerin geçmiş ve mevcut askeri ve ekonomik güç verileri ışığında gelecekteki güçleri hakkında tahmin yürütmektir. Bu tahminini, ortaya koyduğu "ekonomik gücün üç faktörünün çarpımı" yoluyla temellendirmektedir.

Fucks, bir ulusun gücünü, "nüfus, çelik üretimi ve enerji tüketimi" endekslerinin çarpımı ile ölçmüştür. Fucks, bu formülasyonda nüfusu olduğu gibi almak yerine, nüfusun küpkökünü alarak bir formül geliştirmiştir. Fucks'un formülasyonu şöyleydi: "Ulusal Güç = Nüfusun Küpkökü x Çelik Üretimi x Enerji Tüketimi". Fucks, 1965 yılındaki bu çalışmasıyla, o dönemdeki ülkelerin güç sıralamasını doğru bir şekilde yapabilmisti (İmer, 2005).

Askeri ve ekonomik gücün somut verilerle ölçülebilmesi ülkelerin güçlü veya güçsüz oluşunun bir göstergesi sayılabilir. Ülkeler arasında yapılan bu karşılaştırmalar maddi unsurlara göre yapılırsa da bu üstünlük her zaman gerçeği yansıtmayabilir. Sancak (2016,

s. 39) bu duruma örnek olarak ABD'nin Vietnam ile savaşını gösterir. Vietnam, ABD karşısında askeri ve ekonomik olarak bariz derecede zayıf görüldüğü halde savaşın galibi olmuştur. Maddi kaynakların ölçümü basit olsa da tek başına bir ülkenin güçlü kabul edilmesi için yeterli değildir. “Maddi olmayan” unsurları ölçmek kolay değildir. Ülkelerin tarihi, kimlikleri, bilgi teknolojisindeki yenilikler gibi unsurlar maddi güç ölçümüne dahil edilmemektedir. Askeri ve ekonomik kaynakların sayısal ölçümü görünürde kolay olsa da “kaynaklarla güç aynı şey değildir”. Burada başka bir durum söz konusudur: Etki ve ilişki. Ülkelerin sahip oldukları güç için sadece mevcut kaynakları değil, o kaynaklarla başka ülkeler üzerinde nasıl bir etki bıraktığı ve onlarda hangi davranış değişikliklerine yol açtığı da ele alınmalıdır. Bu davranış değişikliğini elbette güç gibi rakamsal olarak ifade etmek mümkün değildir. Ancak “insanların birbirlerine karşı besledikleri duyguların sayısal olarak ifade edilememesi nasıl ki o duyguların gerçekliğini ortadan kaldırmıyorsa, gücün sayısal olarak ölçülememesi de varlığına ve önemine bir halel getirmemektedir” (Sancak K. , 2016, s. 40).

1.6. Yumuşak Gücün Ölçülebilirliği

Askeri ve ekonomik kaynakları içeren sert gücün sayısal verilerle ifade edilmesi mümkünken yumuşak gücün ölçülebilir olup olmadığına ilişkin akademik tartışmalar kavramın ortaya atıldığı günden bu yana sürdürülmektedir. Yumuşak gücün ölçümü bir ülkenin ikna kabiliyetini, cazibesini, askeri ve ekonomi dışı etki gücünü, *başarı öyküsünü* hesaplayabilmek demektir. Haliyle bu konuda sert gücün ölçümündeki unsurlardan farklı kategorilere bakılmakta, farklı metotlar uygulanmakta ve farklı kıstaslar değerlendirilmektedir.

Yumuşak gücün ölçülebilir olup olmadığı yönündeki soruya cevap bulabilmek yumuşak güç açısından ontolojik bir tartışmanın kapısını aralamaktadır; keza “ölçülemeyen şey yok demektir” şeklindeki yaklaşımı esas alan siyaset bilimcilerce, ölçülemez olması durumunda yumuşak güç bir güç olarak addedilmeme riskiyle karşı karşıya olacaktır. Diğer yandan, yumuşak gücün ölçülebilir olması, başka bir deyişle bir ülkenin yumuşak gücünün bir başka ülke-halk üzerindeki etkisinin açık bir şekilde ortaya konması, kamu diplomasisi faaliyetlerinin bütçesinin belirlenebilmesi ve bu kapsamdaki proje ve faaliyetlerin planlanabilmesi için önem arz etmektedir.

Pekin Uluslararası İlişkiler Üniversitesi'nin Uluslararası Politika Bölümü'nde görev yapan Cao Wei (2020) kamu diplomasisinin etkisinin ölçülmesinde şu iki temel ampirik yöntemin kullanıldığını ileri sürmektedir:

- 1- Genel halkı hedefleyen anket yöntemi (kamuoyu yoklaması)
- 2- Küçük bir grup insanla *yapılandırılmamış görüşme* yöntemi

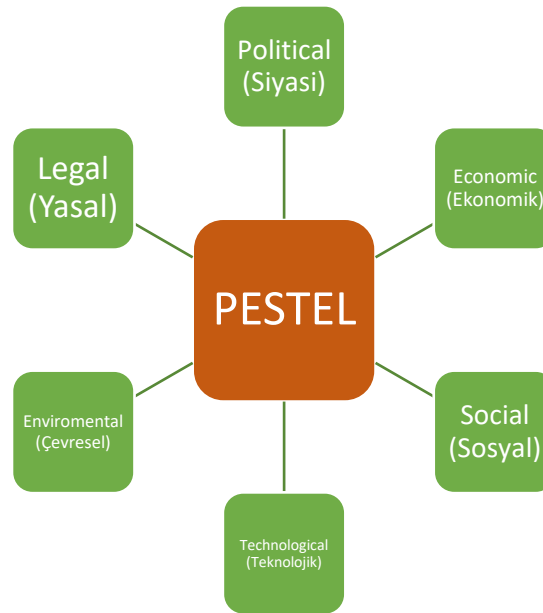
Wei'ye göre, *standartlaştırılmamış görüşme* olarak da bilinen yapılandırılmamış görüşme, yarı kontrollü veya kontrolsüz bir görüşmedir ve dört türe ayrılabilir: yoğun görüşme, derinlemesine görüşme, nesnel ifade ve sempozyum. Her iki yöntem de (kamuoyu yoklaması ve görüşme yöntemi), modern sosyal bilim araştırmalarında yaygın olarak kullanılan iki ampirik yöntemdir. Ancak, kamu diplomasisinin etkisini ölçmede kullanılan bu iki yöntemin doğru sonuçlar sunup sunmadığına ilişkin tartışmalar bulunmaktadır. Bu bağlamda tartışmaya değer en az üç husus bulunmaktadır: İlk olarak, soruşturma için kimlerin seçilmesi gerektiği, ikinci olarak, anket ve mülakat yönteminden hangisinin seçilmesi gerektiği ve üçüncü olarak, verilerin yorumlanması ve değerlendirilmesi ile ilgili olarak, girişim değişkenlerinin potansiyel etkisinin hayati konusuna odaklanmak sorunudur (Wei, 2020).

Wei'nin (2020) yaklaşımına göre, kamuoyu yoklaması yöntemi yanıt verenlerin belirli konulardaki görüşlerini hızlı bir şekilde anlama ve kamuoyundaki değişiklikleri zamanında yansıtmaya avantajına sahiptir ve bu yöntemle yüksek temsil gücü elde edilir. Yapılandırılmamış görüşmenin avantajı ise, görüşmecilerin coşkusu tam anlamıyla ortaya koyan bir esnekliğe sahip olması, tarihten güncel olaylara, nedenlerden sonuçlara, olaylar ve fenomenler hakkında derinlemesine, kapsamlı sohbetler ve tartışmalar yapılabilmesidir. Wei'ye göre iki yöntemin özellikleri ve avantajları göz önüne alındığında, belirli bir çalışma için bunlardan birini veya ikisini birden seçip seçmeme, araştırma sorusuna ve ampirik ölçümün istenen nihai sonuçlarına dayanmalıdır. Araştırmacılar, yalnızca hangi kamu diplomasisi faaliyetlerinin veya bir faaliyetin belirli yönlerinin olumlu bir etkiye sahip olduğunu ve hangilerinin olmadığını bilmek istiyorsa, o zaman tercih edilen yöntem oylama yöntemidir. Araştırmacılar, bir kamu diplomasisi faaliyetinin etkililiğinin veya etkisizliğinin nedenlerini veya faaliyet hedefinin fiili psikolojik tepkisini bilmek istiyorlarsa, görüşme yöntemini dikkate almalıdırlar. Ve ikisini birden anlamak istiyorlarsa, en iyisi iki yöntemi birleştirmektir.

Yumuşak güç ve/veya kamu diplomasisi faaliyetlerinin ölçülmesinde anket yöntemine başvurulmasına dair tartışmalara, yumuşak güç kavramının mucidi Nye da dahil

olmuştur. Buna göre, anketler yumuşak gücün ölçülmesi bakımından önemli olsalar da “hatalı araçlar”dır. Zira cevaplar, soruların soruluş biçimine göre değişime uğrar; öte yandan bir dönem boyunca aynı sorular tutarlılıkla sorulmadığı zaman, anketler süreklilik içeren bir tablo yerine konjonktürel bir görüntü ortaya koyarlar. Yine de yumuşak gücün etkisinin ölçülmesi için anketler, bilhassa başka anketlerle uyuşması halinde, gerek bir devletin ne kadar cazip görüldüğü gerek halkların onaylamadığı politikaların sonuçları hakkında iyi bir öngörü sağlarlar (Nye J. S., 2017, s. 40-41).

Uluslararası ilişkilerde bir ülkenin yumuşak gücünün ölçülmesinde geçerli olan yöntemlerden bir diğeri PESTEL analizidir. PESTEL bir kısaltmadır ve harfler politik (Political), ekonomik (Economic), sosyal (Social) ve teknolojik (Technological), çevresel (Environmental) ve yasal (Legal) anlamlarına gelmektedir. Ancak PESTEL bazen kısaltılarak PEST şekline dönüştürülebilir. Esasen şirketlerin, kurumların pazarlama stratejileri için kullanılan PESTEL analizinde, herhangi bir strateji veya taktik plan uygulanmadan önce bir durum analizi yapmak esastır. PESTEL makro ortamdaki değişiklikleri belirlemek için düzenli aşamalarda tekrarlanmalıdır. PESTEL analizi, pazarı etkileyebilecek güçleri belirlemesine ve işlerini nasıl doğrudan etkileyebileceklerini analiz etmesine yardımcı olur. Bu tür bir analiz yapılırken, organizasyonu etkileyen faktörlerin sadece tanımlanması değil, aynı zamanda değerlendirilmesi önemlidir (Oxford, 2020).

Şekil 1: Pestel Analiz Grafiği

Kaynak: (Oxford, 2020)

Portland USC Center on Public Diplomacy her yıl yumuşak güç kıstaslarını esas alarak ülke sıralaması yapmaktadır. “The Soft Power 30” adıyla 2019 yılında 5’incisi yayınlanan “Küresel Yumuşak Güç Sıralaması” raporu, yumuşak gücü kültür, politik değerler ve diplomasi olarak açıklayan Nye’in prensibine dayanarak hazırlanmaktadır. Proje, Jonathan McClory tarafından oluşturulmuştur. 2015 yılından bu yana yayınlanmakta olan rapordaki endeks yüzde 65 oranında objektif veriler baz alınarak hazırlanırken, yüzde 35’lik kısım ise anket ölçümlerini esas alan sübjektif verilere dayanmaktadır. Yüzde 65’lik objektif veriler kısmı altı endeks ile yapılandırılmıştır: siyasal yönetim, eğitim, kültür, dijital etkenler, katılım, girişimcilik. Her kategori, ayrı bir puanı ve her ülke için karşılık gelen sıralaması olan bağımsız bir alt dizin olarak etkin bir şekilde işlev görür. Yüzde 35’lik sübjektif verilere dayalı kısımda ise 7 endeks yer almaktadır: Küresel kültür, lüks mallar, teknolojik ürünler, mutfak, yaşanabilirlik, dostluk, dış politika. Raporda bu alanlarda yapılan anketlerin 25 farklı ülkede 12 bin 500 örneklem üzerinden yapıldığı belirtilmektedir (McClory, 2019).

Tablo 3: Küresel Yumuşak Güç Sıralaması

SIRA	ÜLKE	PUAN
1	Fransa	80,28
2	Birleşik Krallık	79,47
3	Almanya	78,62
4	İsveç	77,41
5	ABD	77,4
6	İsviçre	77,04
7	Kanada	75,89
8	Japonya	75,71
9	Avustralya	73,16
10	Hollanda	72,03
11	İtalya	71,58
12	Norveç	71,07
13	İspanya	71,05
14	Danimarka	68,86
15	Finlandiya	68,35
16	Avusturya	67,98
17	Yeni Zelanda	67,45
18	Belçika	67,17
19	Güney Kore	63
20	İrlanda	62,91
21	Singapur	61,51
22	Portekiz	59,28
23	Polonya	55,16
24	Çek Cumhuriyeti	54,35
25	Yunanistan	53,74
26	Brezilya	51,34
27	Çin	51,25
28	Macaristan	50,39
29	Türkiye	49,7
30	Rusya Federasyonu	48,64

Kaynak: (The Soft Power 30, 2020)

2019 yılına ait raporda ilk 10 ülke olarak sırasıyla Fransa, Birleşik Krallık, Almanya, İsveç, ABD, İsviçre, Kanada, Japonya, Avustralya ve Hollanda yer almaktadır. Listenin ilk 10 sırasında, Pasifik bölgesindeki Japonya dışında hiçbir Asya ülkesi bulunmamaktadır.

İngilizcede “The BRICs” olarak bilinen ÷lkelerden Brezilya 26’ncı, Rusya 30’uncu, Çin ise 27’nci sırada yer alırken, Hindistan (India) ve Güney Afrika (South Africa) ÷lkeleri ise 30 devletle sınırlanan bu listede yer almamaktadır. Brezilya ayrıca, yumuşak güç sıralamasında ilk 30 ÷lke içinde yer alan tek Latin Amerika ÷lkesi olarak göze çarpmaktadır.

Asya kıtasından Japonya listede kendisine 8’inci sırada yer bulurken, Güney Kore 19’uncu, Singapur 21’inci, Çin Halk Cumhuriyeti 26’ıncı, Türkiye 29’uncu, Rusya Federasyonu ise 30’uncu sırada yer almıştır.

Türkiye, listenin ilk hazırlandığı yıl olan 2015’te 28’inci sırada yer alırken, 2016’da listenin dışında yer almış, 2017’de son sıraya yerleşmiş, 2018’de tekrar liste dışı kalmıştır.

Hemen her yıl ÷lke sıralamalarında değışikliklerin olması, yumuşak gücün sert güce oranla daha kırılgan olduğunu, daha kısa vadede değışebileceğini ortaya koymaktadır.

2. BÖLÜM

TARİHSEL BAĞLAMDA TÜRKİYE’NİN YUMUŞAK GÜCÜ VE YUMUŞAK GÜÇ POLİTİKASI

Kamu diplomasisi Soğuk Savaş döneminde, yumuşak güç ise Soğuk Savaş’ın bitiminde kavramsallaştırılmıştır. Binaenaleyh, adı konmamış ve günümüzdekinden farklı yöntem ve araçlarla yapılmış olsa da devletler, tarih boyunca yumuşak güç kullanmış veya kamu diplomasisi yürütmüştür. Çalışmanın bu bölümünde evvela Osmanlı döneminden Soğuk Savaş’ın bitimine kadar olan tarihsel süreç içinde Türkiye’nin yumuşak güç faaliyetleri genel hatlarıyla ele alınacak, örnek uygulamalara yer verilecektir. Ahiren, Türkiye’nin günümüzdeki yumuşak güç politikası faaliyet alanları üzerinden ele alınacaktır.

2.1. Türkiye’nin Tarihteki Yumuşak Gücü

2.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Yumuşak Güç Uygulamaları

Türkiye, bugün bildiğimiz manada yumuşak güç politikasına esasen 2000’li yıllardan sonra başlamıştır. Ancak, yumuşak güç politikası kavramsal olmasa da tarihsel bir olgu olarak Osmanlı döneminde yer almıştır.

Bu çerçevede, Türkiye’nin yumuşak güç politikasını tarihsel olarak Osmanlı’nın kuruluşuna kadar geri götürmek mümkündür. Osmanlı İmparatorluğu altı asırlık tarihi boyunca çeşitli coğrafyalarda egemenlik kurmuş, bir sert güç unsuru olan askeri gücünü kullanarak yeni topraklar fethetmiştir. Osmanlı sert gücünü kullanarak fethettiği bu toprakları elinde tutabilmek için askeri gücünün yanı sıra kültürel ve manevi değerler gibi yumuşak güç unsurlarını da kullanmıştır. Bu manevi değerler arasında Osmanlı’nın benimsemiş olduğu “merhamet, adalet, hoşgörü, liyakate verilen ehemmiyet” gibi kamu yönetiminde barışçıl bir model için gerekli unsurlar bulunmaktadır. Osmanlı bu değerler sayesinde yeni elde ettiği topraklardaki mevcudiyetini sürekli hale getirmiştir. Velhasılkelam, Osmanlı başka ülkelerin topraklarını sert gücüyle, halklarının kalbini ise yumuşak gücüyle kazanmıştır. Öyle ki, Osmanlı’nın adalet ve hoşgörü anlayışına dayalı bu sistemi, İstanbul’un fethinden sonra Ortodoks Bizans halkına “İstanbul’da Katolik serpuşu görmektense Osmanlı sarığını görmeyi tercih ederim” dedirtmiştir (Demir, 2012, s. 179-181).

Aynı şekilde, bazı halklar ülkelerinde gördükleri zulüm, ekonomik buhran ve benzeri sebeplerle yoğun nüfuslar halinde Osmanlı topraklarına iltica veya göç etmiş, Osmanlı bu mülteci ve göçmenleri din, dil, ırk fark etmeksizin kabul ederek uygun gördüğü bölgelerde iskân etmiştir. Örneğin 1492’de İspanya’dan kovulan Yahudiler Osmanlı’ya sığınmış, Osmanlı “sefarad” olarak anılan bu Yahudilerin İstanbul’da yerleşmelerine müsaade etmiştir. Aynı şekilde XIX. yüzyıl boyunca Rusya’dan, Avusturya’dan iltica eden sığınmacılara, katledilme korkusu ile Kafkaslardan kaçarak Osmanlı’ya sığınanlara, XX. Yüzyılda Balkan muhacirlerine varıncaya kadar birçok halk ve zümrenin yaşadığı göç hikâyesi Osmanlı’nın kendi tebaası dışındaki halklara karşı hoşgörüsünün, misafirperverliğinin göstergesidir. Osmanlı’nın başkent İstanbul’u hem İslam hilafetinin, hem de Ortodoksluğun dini merkezi ilan etmesi de bir kamu diplomasisi veya yumuşak güç göstergesi uygulaması olarak yorumlanabilir (Demir, 2012, s. 190-191).

Osmanlı’daki yumuşak güç uygulamaları, Abdülhamit döneminde daha modern araçlarla kendini göstermiştir. Abdülhamit döneminde, Batıdaki aleyhte propagandalara karşı yürütülen kamu diplomasisi çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmaların başında uluslararası fuarlara katılım gelmektedir. Özellikle, Osmanlı’nın sert güç bakımından zayıfladığı XIX. yüzyılın ikinci yarısından XX. yüzyılın başına kadar olan dönemde (1851-1900) organize edilen uluslararası fuarlarda boy göstermek, Osmanlı devleti için hâlâ dünyanın sayılı güçlerinden biri olduğunu göstermenin bir yoluydu. Bu çerçevede, 1851 ve 1862’de Londra’da, 1855, 1867 ve 1900 yıllarında Paris’te, 1873’te Viyana’da, 1893’te Şikago’da düzenlenen fuarlara katılan Osmanlı devleti, 1863 yılında ise İstanbul’da “Sergi-i Umumi-i Osmani” adı ile bir fuar düzenleyerek yabancı devletlerle yakınlık kurmak için kamu diplomasisine başvurmuştur (Sancak İ. , 2019, s. 160).

Tanzimat döneminde hem Avrupa’da hem de Osmanlı’da basın yayın faaliyetlerinin sayısında artış olmuştur. Osmanlı devletine muhalif olan dernekler, aydınlar, zümreler özellikle bu basın araçlarını kullanıyorlardı; buna karşılık Osmanlı, yurtdışındaki olumsuz imajını düzeltebilmek ve aleyhte propagandaları izole etmek için basın faaliyetlerine ağırlık vermiştir. Bu çerçevede, yurtiçinde ve yurtdışındaki gazete ve dergileri takip etmek ve gerekirse müdahale etmek için 1864 yılında “Matbuat Nizamnamesi” çıkarılmış, buna binaen Matbuat İdaresi kurulmuştur. Zaman içinde revize edilmiş olan Matbuat İdaresi’nin görev tanımları arasında; iç ve dış basını düzenli takip etmek, gazetelere ilan vermek, padişah aleyhindeki yerli gazeteleri kapatmak;

haber özetleri yaparak hükümete sunmak, makalelerde uygun görülen tashihleri yapmak bulunmaktaydı. Ayrıca, yabancı ülkelerdeki konsolos ve elçiliklerde lisan bilen memurlar aracılığıyla Osmanlı aleyhinde yayın yapan gazeteciler hakkında idareye bilgi verme yükümlülüğü bulunuyordu. Yerli ve yabancı basına dönük bu takibatın peşinden, bu gazetelerde yazılan aleyhte propagandalara cevap verebilecek yayınların çıkarılması veya Osmanlı lehine yayın yapan gazeteci ve yayıncıların desteklenmesi yoluna gidilmiştir (Sancak İ. , 2019, s. 126). Batıdaki gazete ve dergileri etkilemeye yönelik bu girişimler, matbuatın güç kazandığı dönemden itibaren Osmanlı hariciyesinin gündeminde olmuş; hariciye mensupları basını kullanmak suretiyle başka ülkelerin halklarını etkilemeye çalışmıştır. Hatta Avrupa basınında çıkan iftiralara karşı bazı temel konularda hariciye mensuplarını bilgilendirmek üzere 1858 yılında bir basın merkezi kurulmuştur (Demir, 2012, s. 203).

Osmanlı döneminde yürütülmüş olan kamu diplomasisi faaliyetlerinden biri de İrlanda ve ABD'ye yapılan acil insani dış yardımlardır. Sultan Abdülmecit döneminde, 1847'de İrlanda'da meydana gelen "büyük açlık" (Great Famine) neticesinde bir milyon İrlandalı hayatını kaybetmiştir. Osmanlı, felaketin ardından gıda malzemeleriyle dolu üç gemiyi İrlanda'nın Drogheda liman kasabasına göndermiştir. Bu yardımseverlik karşısında, bölge halkı Türk bayrağının üzerindeki yıldız ve hilali kasabanın sembolü olan armanın üzerine nakşetmiştir. Günümüzde dahi, Drogheda United FC adlı futbol kulübünün armasında ay yıldız bulunmaktadır (Devran, 2020).

1889 yılında ABD'de meydana gelen ve "asrın en büyük felaketi" kabul edilen sel felaketinin ardından Osmanlı devleti, gıda ve nakdi yardım göndererek bölgeye yardım ulaştıran ilk devlet olmuştur. Aradan geçen 5 yıl sonra, bu kez büyük bir yangın meydana gelmiş, Sultan Abdülhamit ABD'ye 300 Osmanlı lirası göndermiştir (Demir, 2012, s. 206).

Son dönem Osmanlı kamu diplomasisi faaliyetlerinden en ilginç olanlarından biri de 1889 yılında Japonya'ya gönderilen "Ertuğrul Firkateyni"dir. Firkateyn, 56'sı subay, toplam 609 mürettebatla birlikte İstanbul'dan başladığı yolculuğunda çeşitli limanlara uğramış ve hepsinde coşkuyla karşılanmıştır. Örneğin Bombay Limanı'na Halife'nin şehrinden bir gemi geldiğini duyan Müslüman ahali, akın akın gemiyi ziyaret etmiştir. Sri Lanka ve Singapur'daki limanlarda da yüzbinlerce Müslüman büyük bir merakla gemiyi görmeye gelmiştir. Nihayet 7 Haziran 1890'da Yokohama Limanı'na demir atan firkateyn, Japonlar tarafından dostlukla karşılanmış, heyetin temsilcileri, dönemin Japon

İmparatoru tarafından ağırlandı. Heyet, İmparatora Sultan II. Abdülhamit'in mektubunu ve hediyelerini sunmuştur. Ancak, gemi dönüş yolunda elim bir kaza sonucu mürettebatla birlikte batmıştır (Türetken, 2019). Lakin, Ertuğrul Firkateyni, Osmanlı döneminde yapılmasına rağmen günümüzdeki Türk-Japon dostluğunun nişanesi haline gelen bir kamu diplomasisi faaliyeti olarak tarihe geçmiştir.

2.1.2. Erken Cumhuriyet Döneminde Yumuşak Güç Uygulamaları

Türkiye'nin yumuşak gücü veya kamu diplomasisine ilişkin çalışmalar genellikle yumuşak güç kavramının ortaya atıldığı 1990'lerden sonraki dönemi veya kamu diplomasisi teriminin ortaya çıktığı Soğuk Savaş döneminden sonrasını incelemektedir. Atatürk Dönemi veya "Erken Cumhuriyet Dönemi", yumuşak güç bağlamı içinde çok daha az çalışılmıştır. Erken Cumhuriyet dönemi, Türkiye'nin güvenlik odaklı bir dış politika izlediği ve dünyaya kapalı olduğu bir dönem olduğu için, bu dönemde ağırlıklı olarak geleneksel diplomasinin alanı içinde yer alan uluslararası anlaşmalar gündeme gelmektedir; Mondros Mütarekesi, Lozan Anlaşması, Montrö Sözleşmesi, Sadabat Paketi vb.

Ayrıca bu dönem, "İnkılap Tarihi" tartışmalarının süjesi haline dönüştüğünden daha çok Atatürk Devrimleri, Kemalizm, Devrim Karşıtlığı, Karşı Devrim, Laiklik ve Şeriat çekişmeleri bağlamında ele alınmaktadır. Öte yandan günümüzde Türkiye'nin kültürel ve tarihi coğrafyası olarak kabul gören, bu nedenle yumuşak gücünün etki alanında varsayılan Ortadoğu, Balkanlar, Kuzey Afrika, Kafkaslar gibi bölgeler "Genç Türkiye Cumhuriyeti" için o dönemde sorunluydu. Balkan Savaşlarının tahrip edici sonuçları, Balkanlardaki milliyetçilik akımları, Yunanistan sorunu, mübadele, SSCB tehdidi, Arap milliyetçiliği birçok "dışlayıcı" sebep ve dış tehdit, dönemin Türkiye'si için yakın coğrafyasında yumuşak güç sergilemesinin önündeki engellerdi. Türkiye bu dönemdeki güvenlik algısı nedeniyle dış politikadan ziyade iç meselelere; milli birlik ve bütünlüğünü sağlamaya, tebaa sisteminden vatandaş sistemine geçişi öngören yeni bir ulus inşasına odaklanmaktaydı.

Türkiye'nin bu dönemdeki kamu diplomasisi politikaları bir yandan Türkiye aleyhtarı propagandalar nedeniyle savunmacı; diğer yandan devrimlerle birlikte Türkiye'nin değişen, Batılılaşan yüzü; hasılıkelam Kemalist Türkiye'nin başarı öyküsünü Batılı devletlere takdim bakımından girişimci bir yön içermektedir.

Atatürk Dönemi'nde kamu diplomasisi yürütmek üzere ilk olarak basın kuruluşları teşekkül ettirilmiştir. Bu amaçla, TBMM'nin açılışından bile önce, milli mücadele döneminde, 6 Nisan 1920 tarihinde Anadolu Ajansı (AA) kurulmuştur. AA, Milli Mücadele esnasında hem halkı bilinçlendirmek ve bilgilendirmek, hem milli mücadeleye katılımı sağlamak, hem uluslararası kamuoyuna Anadolu'daki Milli Mücadele'nin haklı gerekçelerini anlatmak, hem de Milli Mücadele aleyhtarı propagandalarla savaşabilmek için kurulmuştur. Aynı yıl 22 Temmuzda Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM) kurulmuş, birkaç yıl sonra 1924'te Cumhuriyet gazetesi, 1925'te ise Fransızca yayın yapmak üzere "La Republique" çıkarılmıştır. La Republique'nin hedef kitlesi iyi derecede Türkçe konuşamayan azınlıklar başta olmak üzere, yabancılar, diplomatik misyonlar ve uluslararası kamuoyudur. Aynı hedef kitlesine yönelik olarak Tanin ve Akşam gazetelerinin Fransızca baskıları da çıkarılmış, yine Fransızca olmak üzere "Les Echos de Turquie" dergisi basılmıştır. Kemalizm ifadesinin öne çıktığı bu dönemde, 1934 yılında ise yine Fransızca yayın yapmak üzere "La Turquie Kemaliste" dergisi basın hayatına kazandırılmıştır (Doster, 2018).

La Turquie Kemaliste, Atatürk Döneminde kamu diplomasisi yürütmek üzere kullanılan yumuşak güç araçlarının en önemlilerinden biridir. Dönemin önemli kurumları arasındaki "Matbuat Umum Müdürlüğü"nün 1934'teki kanununda "Memleket haricinde Türkiye'yi tanıttırmayı ve menfi propagandalarla mücadeleyi temin eylemek" ve "Ecnebi memleketlerde yapılacak propagandanın vasıtalarını hazırlamak" şeklinde görev tanımları yer almıştır. La Turquie Kemaliste bu kapsamda, ilk on yılın ardından Cumhuriyetin kazanımlarını, yeni bir toplum inşa etme iddiasında geline aşamayı, ulaşılan muasır medeniyet seviyesini uluslararası topluma göstermek ve anlatmak, yeni Türkiye'yi, hasılıkelam "Kemalist Türkiye"yi dış dünyaya tanıtmak üzere çıkarılmıştır. Dergi, 1934 yılından 1948 yılına kadar toplam 49 sayı çıkmıştır. Birçok açıdan dönemini yansıtan dergi, Atatürk'ün adında yer alan Kemal'in bir dönem "Kamâl" olarak kullanılmasına binaen, 6'ncı sayıdan 20'inci sayıya kadar "La Turquie Kamâlisme" adıyla çıkmış, Aralık 1937 tarihli nüshasından, yani birleşik sayı olarak yayınlanan 21-22. sayıdan itibaren tekrar "La Turquie Kemaliste" adı ile yayınlanmış ve kapanıncaya kadar bu ismi korumuştur (Kalemlî, 2020). Atatürk'ün vefatı, II. Dünya Savaşı atmosferi ve diğer nedenlerle gözden düşen dergi, Soğuk Savaş döneminde kamu diplomasisinin öne çıkmasına karşın, savaş sonrası döneme uygun bulunmadığı için yayın hayatına son verilmiştir (Duman, 2020, s. 154).

Cumhuriyetin ilk yıllarında ticaretin canlanması ve Anadolu'daki ürünlerin tanıtımı için sergi ve fuarların açılması düşünülmüş, bilvesile birçok sergi ve fuar düzenlenmiştir. Bunların en ilginç Karadeniz Vapuru ile gerçekleştirilen “yüzen fuar” etkinliğidir.

1926 yılında, Türk ürünlerini ve üreticilerini yurtdışında tanıtmayı amaçlayan Ticaret Bakanlığı, Karadeniz Vapuru adıyla bilinen gemiyi çini, lokum, madenler, hububat, kehribar, kumaş gibi birçok mal ve ürünün sergilendiği bir fuar alanına dönüştürmüştür. Müzisyen, yazar, aydın, akademisyen ve gazeteciler olmak üzere dönemin birçok ünlü siması ile birlikte Avrupa'ya doğru yola çıkan Karadeniz Vapuru, 86 günlük yolculuğu boyunca tam 12 Avrupa ülkesinde toplam 16 limana uğramış, 65 bin ziyaretçiye kapılarını açtıktan sonra İstanbul'a dönüş yapmıştır (Doster, 2018, s. 7-8)

Türkiye'nin 1920'lerdeki kamu diplomasisi faaliyetleri içinde sayılması gereken etkinliklerden biri de İzmir Enternasyonal Fuarı'dır. Fuarın düzenlenmesi fikri, Cumhuriyetin kuruluşundan önce, 17 Şubat - 4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de düzenlenen “İzmir İktisat Kongresi”nde geliştirilmiş, velakin bu fikir ancak 13 yıl sonra gerçeğe dönüştürülebilmıştır.

1920'lerde fuarlar en gözde tanıtım faaliyetleri arasında bulunmaktaydı. Türkiye'de de bu popüler imkandan yararlanmak üzere, ilki 1927, ikincisi 1928 ve üçüncüsü 1935'te olmak üzere, tamamı İzmir'de ve İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşunu simgeleyen 9 Eylül günlerinde fuarlar ve sergiler tertip edilmiştir. Son derece başarılı olan bu organizasyonların ardından 1936 yılında, günümüzde İzmir Enternasyonal Fuarı olarak bilinen “Arsiulusal İzmir Fuarı” düzenlenmiştir. Fuar, Türkiye'nin değişen yüzünün tanıtımı ve ekonomik ilişkilerin tesisi için önemli bir etkinlik olmuştur. Mısır, SSCB ve Yunanistan'dan 48 yabancı kuruluşun katıldığı fuara, 45 yerli firma iştirak etmiştir (Doster, 2018, s. 8). Günümüzde hâlâ düzenlenmekte olan fuar, Türkiye'nin tanıtımına katkı sunmaya devam ettiği gibi, dünya fuarcılığında da saygın bir yere sahiptir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, güzellik yarışmaları da Türkiye'nin Batılı yüzünü göstermek üzere kullanılan bir kamu diplomasi faaliyeti olmuştur. Güzellik yarışmalarının Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlayacağı düşüncesinden hareketle Cumhuriyet döneminde ilk kez güzellik yarışmaları düzenlenmiştir. Keriman Halis, 1932 yılında, Cumhuriyet gazetesinin düzenlediği güzellik yarışmasına katılmıştır. Akabinde Belçika'da düzenlenen uluslararası yarışmaya da katılmış ve “Dünya Güzeli” seçilmiştir. Atatürk, Türkiye'nin ilk dünya güzeli olan Keriman Halis'e soyadı

kanununun çıkarılmasının ardından Ece soyadını vermiştir (Kocakaya, 2009, s. 71-90). Bu yıllarda, kadın haklarında emsalsiz gelişmeler yaşanmıştır. 1930-1934 arasında gerçekleştirilen reformlarla, Türkiye birçok Avrupa ülkesinden önce kademeli olarak kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanımış, bu alanda öncü ülkelerden olmuştur. Türkiye, kadın haklarında sağladığı gelişmeleri, muasır ülke imajını kuvvetlendirmek amacıyla kamu diplomasisine dönüştürmüştür.

Yumuşak güç kullanımının bir diğer ayağı da spor organizasyonlarıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında, spor organizasyonları ve olimpiyat oyunlarına katılım desteklenmiştir. Spor organizasyonlarının Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlayacağı ve genç sporcuların uluslararası arenada tecrübe kazanacağı düşüncesiyle yurtdışındaki spor müsabakalarına sporcu gönderilerek, spor diplomasisi yapılmıştır. Bu çerçevede; ilk kez 41 sporcuyla "1924 Paris Olimpiyat Oyunları"na katılım sağlanmış, akabinde "1928 Amsterdam Olimpiyatları", 1930-1931-1933 "Atina Balkan Olimpiyatları", "1936 Berlin Olimpiyatları" gibi organizasyonlara sporcu gönderilmiştir. Özellikle Balkan Olimpiyatlarına katılım, bölge ülkeleriyle genç Türkiye'nin kaynaşmasına ve işbirliğini güçlendirmesine vesile olmuştur (Doster, 2018, s. 8).

Sporun bütün dünyada popüler bir alan olması, olimpiyat, müsabaka ve dünya şampiyonalarının kısa sürede milyarlarca insana ulaşması sporu, kamuoyu oluşturmak için ideal bir yumuşak güç aracına dönüştürmektedir. Türkiye, Cumhuriyetin ilk yıllarında başladığı spor diplomasisini ilerleyen yıllarda da sürdürmüştür. 1980'li yıllarda Türkiye takım sporlarında uluslararası platformlarda büyük başarılar yakalayamamış olsa da, güreş ve halter gibi bireysel sporlarda birçok altın madalya kazanmıştır. Özellikle, halter sporunda Naim Süleymanoğlu ile elde edilen sportif başarı, aynı zamanda spor diplomasisi alanında Türkiye'nin yakın tarihteki en önemli başarısı olarak tarihteki yerini almıştır. Süleymanoğlu'nun başarısı, uluslararası arenada Türkiye'nin başarı öyküsü olarak aksettirilmiştir. Süleymanoğlu'nun olimpiyatlarda kırdığı rekor, "bir insanın kendi ağırlığının üç katından fazlasını kaldırabilme başarısının" ötesinde, Türkiye'nin yükselişinin sembolü olarak algılanmıştır. Bu, Özal dönemi Türkiye'sinin uyguladığı kamu diplomasisinin bir başarısıdır.

Naim Süleymanoğlu'nun bir kamu diplomasisi başarısına dönüşen öyküsü şöyle gelişmiştir: Dönemin Başbakanı Turgut Özal, Bulgaristan vatandaşı Naim Süleymanoğlu'nun Türkiye'ye iltica etmek istediğini öğrenince "Türkiye'ye gelmek istiyorsa ne gerekiyorsa yapın ve getirin" demiş, bunun üzerine Naim Süleymanoğlu,

1986 Aralık'ında, Avustralya'da düzenlenen bir şampiyonadan kaçarak Türkiye'ye iltica etmiştir. Süleymanoğlu'nun ilticasıyla, Bulgaristan'daki milyonlarca Türk'ün yaşadığı sıkıntılar dünya gündemine taşınmıştır. Uluslararası toplum, Bulgaristan'daki Türklerin Bulgar hükümetinin yoğun baskılarına, işkencelerine maruz kaldığını, isimlerini değiştirmek zorunda bırakıldıklarını, Türklerin gazetelerinin, ibadethanelerinin kapatıldığını; isyan edenlerin o dönemde aktif kullanılan bir toplama kampı olan Belene Kampı'na atıldığını bizzat Naim Süleymanoğlu gibi dünya markası bir haltercinin ağzından dinlemiştir. Süleymanoğlu'nun ilticası, Türkiye'nin sınır kapılarını açmasının ardından Bulgaristan'daki milyonlarca Türk'ün Türkiye'ye göç edişinin de simgesi olmuştur. Naim Süleymanoğlu'nun Türkiye'ye getirilmesiyle öncelikle siyasi alanda kazanım elde eden Türkiye, sportif alandaki başarılar için beklemek zorunda kalmıştır. Süleymanoğlu ülkesini değiştirdiği için "Uluslararası Halter Federasyonu" tarafından bir yıl süreyle müsabakalardan men edilmiştir. Daha önce Bulgaristan adına müsabakalara katılmış olan Süleymanoğlu'nun Türkiye adına olimpiyatlara katılabilmesi için 1 yıl beklemesi veya Bulgaristan ile Türkiye arasında bir anlaşma yapılması gerekmektedir. Süleymanoğlu'nun en kısa sürede müsabakalara katılabilmesi için Türkiye'nin Bulgaristan'la anlaşması üzerine gerekli izinler alınmıştır. Ancak, Türkiye anlaşmaya ikna edebilmek için Bulgaristan'a 1.250.000 ABD doları ödemiştir. Neticede, Naim Süleymanoğlu "1988 Seul Olimpiyat Oyunlarına" katılmış ve 9 dünya rekoru, 5 olimpiyat rekoru kırarak, Türkiye'ye güreş dışında ilk kez bir olimpiyatta altın madalya kazandıran sporcu olmayı başarmıştır. Olimpiyatlarda 60 kilogram sıklisinde yarışan Süleymanoğlu, Seul'de 190 kilogramlık halteri kaldırarak, hem kendi ağırlığının üç katından fazlasını kaldırabilen tek halterci unvanını; hem de "yılın haltercisi" unvanını elde ederek, dünyanın en çok satılan dergilerinden Time'ın kapağında yer almıştır. Özal yıllar sonra, Süleymanoğlu için Bulgaristan'a yapılan ödeme ilgili "Biz örtülü ödenekten ödedik; ama Naim bize onu kat kat ödedi. Dünyada Türklerin reklamını yaptı" diyerek yakın tarihimizdeki en önemli spor diplomasisi faaliyetine ışık tutmuştur (Taşpınar, 2019, s. 15-18).

2.2. Türkiye'nin Yumuşak Güç Politikası

Türkiye'de yumuşak güç faaliyetleri Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanmaktadır. Ancak modern anlamda hayata geçirilmesi, Türkiye'nin demokratikleşme ve dünyaya açılım sürecinin hızlandığı 2000'li yıllardan sonra olmuştur (Demir, 2012, s. 213). Kamu diplomasisi konusunda erken dönemlerde

alışmalar gerçekleştiren ABD ve Avrupa lkeleri ile karşılaştırıldığında, Türkiye açısından yumuşak güç kavramının yeni olduğunu söylemek mümkündür. Ancak sahip olduğu yumuşak güç potansiyeliyle Türkiye etkin bir kamu diplomasisi yürütebilmek için çeşitli avantajlara sahiptir. Bilhassa son dönemlerde Türkiye'nin i ve dış politikada "Türkiye'nin imajını dışarıya karşı düzeltmek" ve olumsuz Türkiye algısını değiştirmek amacıyla çeşitli söylemler geliştirdiği görülebilir (Bostancı, 2012, s. 60-66). Türkiye, tüm ülkeler gibi çeşitli yumuşak güç kaynakları potansiyeline sahiptir. Bunda sahip olduğu coğrafi konumu, kültür çeşitliliği, tarihi birikimi, askeri güç ve "evrensel değerlerle örtüşen değerleri" gibi farklı yumuşak güç kaynaklarının etkisi vardır. Nye'nin belirttiği kültür, siyasi değerler ve meşruiyet kazandırılmış, politika gibi yumuşak gn kaynakları Türk dış politikasında da başvurulan araçlardandır. Buna göre, Türk dizileri, yurtdışındaki Türk film festivalleri, ğrenci değişim programları, eğitim, turizm, teknoloji gibi alanlarda yapılan çalışmalar, dünyaya açılım politikası bağlamında yürütülen projeler Türk kültürünün, Türkçenin ve ülkenin tanıtımına katkı sağlayabilecek çalışmalardır (avuş, 2012, s. 26-34).

Dünyadaki rnekleriyle karşılaştırıldığında kamu diplomasisi ve yumuşak güç kullanımı ile geç tanışmış olsa da Türkiye'de 2000'li yılların başında başlayan faaliyetlerle çalışma alanı oldukça gelişmiştir. Yumuşak güç faaliyetlerini yürüten kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile bugün Türkiye geniş bir coğrafya içinde dünyada hatırı sayılır bir yer edinmiştir. Dünyada en çok insani yardım yapan ülke unvanını elinde bulunduran (2020 itibarıyla) Türkiye, tarih, kültür, sanat, eğitim, medya gibi alanlarda insani yardım, kalkınma projeleri ve çok çeşitli alanlarda çalışmalar yürüterek marka ülke olma yolunda ilerlemektedir.

Türkiye'nin yumuşak güç faaliyetleri olarak şunlar sayılabilir:

- Kitle İletişim Araçları, Yeni Medya Araçları
- lke Marka İnşası
- Spor Organizasyonları
- Kültür-sanat Faaliyetleri
- Eğitim Programları ve Faaliyetleri
- Kalkınma, İşbirliği ve Yardım Faaliyetleri

2.2.1. Kitle İletişim Araçları, Yeni Medya Araçları

Bir yumuşak güç aracı olarak geleneksel iletişim ve yeni medya araçları ülkeler tarafından uluslararası politika için kullanılmaktadır.

Kitle iletişim araçları aracılığıyla bugün, ülkeler politikalarını, faaliyetlerini tüm dünya ile paylaşmaktadır. Kamuoyları da hem kendi ülkeleri hem de başka ülkelerde neler olup bittiğini, hükümetlerin nasıl bir politika izlediğini kitle iletişim araçları sayesinde öğrenmektedir (Demir, 2012, s. 63).

Doğal kaynaklar, coğrafi konum, kültürel gelişim, teknoloji, gelişmiş ordu, insan kaynağı gibi güç unsurlarına “bilgi birikimi ve güçlü iletişim ağları”nı eklemek mümkündür. Ülkelerin sınır aşan politikaları iletişim araçları sayesinde diğer ülkeler üzerinde etkili olmaktadır (Girgin, 2002, s. 56). Yine aynı şekilde enformasyon teknolojisindeki gelişmeler sayesinde yeni medya araçları gün geçtikçe çeşitlenmekte ve etkisini artırmaktadır. Ülke liderleri sosyal medya aracılığıyla diğer ülkelere/liderlere mesajlarını iletmekte, politikaları hakkında bilgilendirme yapmaktadır.

Nye (2003, s. 144), güç unsuru olarak tanımladığı enformasyona dünyada çoğu kişinin ulaşabildiğini belirtirken, enformasyon teknolojisindeki gelişmeler sayesinde bilgiyi işlemenin maliyetinin düştüğünü söylemektedir. Bu durum herkesin bilgiye ulaşabilmesine ve böylece “bolluk paradoksu”na yol açmaktadır. Nye’a göre, ortaya çıkan bu bilgi bolluğu toplumların dikkatini dağıtırken, neye odaklanmaları gerektiği konusunda kafa karışıklığına yol açmaktadır. Bu noktada bilgiyi sadece veren değil, bilgi akışına yön verebilenlerin güç sahibi olabileceğini söylemektedir. Özellikle milyonlarca insanı çeşitli platformlarda bir araya getiren yeni medya araçları sayesinde inanılmaz bir bilgi akışı mevcuttur. Bu noktada hükümetler kendi iç politikalarına yön verebilseler de asıl güç, diğer ülkelerin gündeminde yer edinebilmektedir.

Türkiye kitle iletişim araçları ve yeni medya araçlarını etkin şekilde kullanan ülkelerden biridir. İngilizce yayın yapan TRT World aracılığıyla uluslararası kamuoyuna ulaşılmaktadır. Ayrıca “13 dilde yayınıyla 93 ülkede yaklaşık 6 bin kullanıcıya hizmet veren, 100 ülkede 3 binden fazla çalışanı bulunan” Anadolu Ajansı da Türkiye’nin iletişim alanındaki yumuşak güç unsurlarından biridir (Gündoğmuş, 2019).

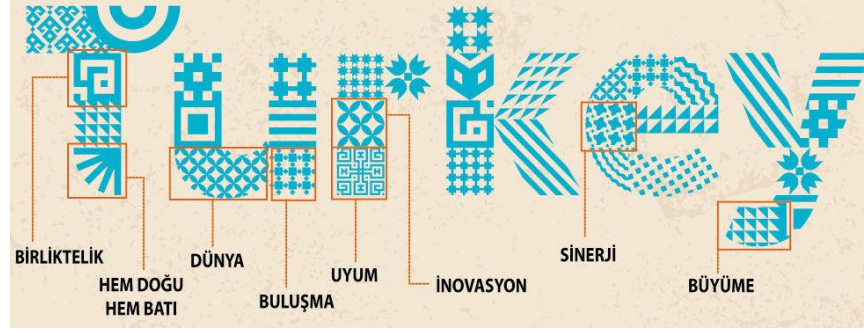
Öte yandan başta cumhurbaşkanı olmak üzere, devlet yetkililerinin yanı sıra kamu kurum ve kuruluşları da Türkiye'nin dış politikasını, olaylara bakış açısını, gerçekleştirilen faaliyetleri, yeni medya araçları üzerinden tüm dünyaya duyurmaktadır.

2.2.2. Ülke Marka İnşası

Ülke markası inşası, yumuşak gücün temel unsurlarından biridir. “Bir ürünü rakiplerinden ayırmamızı sağlayan bir isim, sembol, tasarım veya bunların birleşimi” olarak tanımlanan marka kavramı ülkeler için de son yıllarda sıkça kullanılmaktadır. Toplumların, ülkesinin başarısına inanarak farkına varması olan ülke markası, bir anlamda uluslararası alanda o ülkenin başkalarının gözünden “yer, kültür, dil, tarih, yemek, moda, ünlü kişiler, küresel markalar” gibi unsurların nasıl algılandığıdır (Yağmurlu, 2019, s. 127-131).

Orta Avrupa ve Doğu Avrupa'daki ülkelerde araştırma yapan Szondi, ülke markası inşasının kamu diplomasisinin yanı sıra kültürel diplomasiyle ilişkili olduğunu tespit ederken kamu diplomasisinin doğru kullanımının ülkenin itibarına olan katkısına da değinmiştir (Özkan, 2016). Türkiye de son yıllarda ülke markalaşması konusunda çeşitli adımlar atmaktadır. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, kurum hedeflerini ortaya koyarken “Türkiye markasını güçlendirmek” ibaresini kullanmıştır (İletişim Başkanlığı, 2020). Türkiye'nin bir marka olarak dünyada tanınırlığını artırmak amacıyla 2018 yılında Türkiye Tanıtım Grubu (TTG) kurulmuştur. “Turkey-Discover The Potential/Türkiye-Gücünü Keşfet” sloganıyla bir logo tasarlanmış ve aynı isimle internet sitesi açılarak bu konuda yapılacak çalışmalara standart getirilmiştir. turkeydiscoverthepotential.com sitesinde Türkiye markasının kuruluş amacı şu şekilde açıklanmıştır: “Türkiye'nin İhracatçı Sektörlerini dünya çapında markalaşmasına katkı sağlamak vizyonu ile faaliyet gösteren TTG, Türkiye'nin ihracat gücünü anlatmayı, Türk ürün ve servislerinin dünya çapında bilinirliğini artırmayı ve ‘Made in Türkiye’ algısını yükseltmeyi hedefler. Bu hedef çerçevesinde, TTG global entegre iletişim ve tanıtım kampanyaları kurgular ve yönetir” (Türkiye Tanıtım Grubu, 2020).

Hazırlanan logoda Türkiye'nin sahip olduğu ve öne çıkarılmak istenen mesajlar içindeki Türk motifleriyle anlatılmaya çalışılmıştır.

Şekil 2: “Turkey-Discover The Potential/Türkiye-Gücünü Keşfet” logolu Türkiye Markası

Kaynak: Habertürk (Türkiye'nin Logosundaki 8 Gizli Şifre, 2020)

Bu anlamda sadece Türkiye değil, çimentodan çaya, havludan sağlığa, deri ürünlerinden mobilyalara kadar onlarca Türk ürünü için de kullanılabilecek logo örnekleri tasarlanmıştır.

Şekil 3: Türk Markalarının Kullanabilecekleri Logo Örneklerinden Bir Kesit

Kaynak: (Türkiye Tanıtım Grubu, 2020)

2.2.3. Spor Organizasyonları

Ülke markalaşmasının bir parçası olan spor organizasyonları, etkin yumuşak güç unsurlarından biri olarak ülkeler arası ilişkileri pozitif yönde geliştirmektedir. Bu anlamda bir spor diplomasisinden söz edilebilir. Spor diplomasisi, ülkelerin kültürel, dilsel ve tarihi farklarının önüne geçerek ortak bir noktada, aynı heyecanla buluşmasını

sağlayan bir platformdur. Sporda her ne kadar rekabet söz konusu olsa da ortaya çıkan kültürel etkileşim hem ülkelerin imajlarına katkı sağlamakta hem de ilişkileri geliştirmektedir (Göksu, 2019, s. 405).

Uluslararası spor organizasyonları, olimpiyatlar, dünya kupaları, spor diplomasisinin parçalarıdır. Ülkelerin, başarılarıyla diğer halklara kendini tanıtmaları için fırsat sunan spor sayesinde hem büyük bir etkinliğe evsahipliği yapan, hem de sportif başarı gösteren bir ülke olarak değerini ortaya koymuş olur. Uluslararası spor organizasyonları sadece bir oyun değildir, aynı zamanda o “ülkenin varlığının da onayı anlamına gelir” (Yağmurlu, 2019, s. 1374). Müsabaka sırasında sporcular diğer ülkeler tarafından kabul edilen ülkesini temsil eder, başarı sonrası o ülkenin bayrağı dalgalandırılır, milli marşı okunur.

Türkiye de sporun bu birleştirici yumuşak gücünü fark etmiş ülkelerden biri olarak spor diplomasisine son yıllarda artan şekilde önem vermektedir. Birçok farklı alanda uluslararası spor organizasyonuna ev sahipliği yapan Türkiye, Türk bayrağının final maçlarında dalgalanması için aynı zamanda kendi sporcularını da yurtdışında desteklemektedir.

Türkiye sporu yumuşak güç bağlamında Müslüman nüfusun yoğun olduğu Ortadoğu, Orta Asya ve Afrika bölgelerinde de değerlendirmektedir. Türkiye’nin özellikle Avrupa’daki temsilcilerini yakından izleyen bölge ülkeleri, elde ettiği başarıları da sahiplenmektedir (Göksu, 2019, s. 414).

2.2.4. Kültür-Sanat Faaliyetleri

“Belli bir tarihsel dönemde bir toplumun maddi ve manevi her türlü üretimleri, pratikleri ve değer örüntüleri” olarak tanımlanan kültür durağan değil bir “oluş halindedir” (Binark, 2019, s. 45). Kültürün bir diplomasi aracı olarak kullanıldığı kültürel diplomasi ülkelerin sahip olduğu kültür öğelerini uluslararası alanda kendini tanıtmak, imaj oluşturmak amacıyla kullanmasıdır. Bunu, o ülkenin dili, edebiyatı, sineması, televizyon ve radyonun yanı sıra müzik ve sanatın çeşitli dalları aracılığıyla yapabilirler (Demir, 2012, s. 76-77).

Köklü bir geçmişe sahip olan Türk kültürü, farklı coğrafyalardan geçerek günümüze kadar zenginleşerek ulaşmıştır. Tarihin ilk dönemlerinden bu yana Türk kültür öğeleri

uluslararası ilişkilerde çeşitli vesilelerle yer edinmiş, Türk dili ve kültürü, farklı ülkelerde de olsa geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.

Türkiye, son yıllarda kültür zenginliklerini bir yumuşak güç aracı olarak değerlendirmekte, Türk kültürü ve dilinin yaygınlaşması için birçok kurum ve kuruluşun yanı sıra sivil toplum kuruluşlarıyla faaliyetler yürütmektedir.

Kültür Bakanlığı, Yunus Emre Enstitüsü, TRT, TİKA ve belediyeler aracılığıyla uluslararası kültürel organizasyonlar düzenlenmektedir. Özellikle Kültür Bakanlığı'na bağlı Kültür Müşavirlikleri ve Yunus Emre Enstitüsü'nün Türk dili ve kültürünü yaygınlaştırmak için açmış olduğu Yunus Emre Kültür Merkezleri, yurtdışında düzenlediği Türk film festivalleri, dil okulları, gastronomi etkinlikleri, çeşitli konserler, sergiler son yıllarda Türk kültürünün tanıtımında oldukça etkili olmuştur. “Diğer halkların kalplerini ve zihinlerini kazanma sanatı” olarak tanımlanan kamu diplomasisinde kültür, bu anlamda en başat aktörlerden biridir. Türkiye de kültür, dil ve sanat alanında uluslararası arenada yaptığı tanıtım faaliyetleriyle bu alandaki zenginliğini tüm dünyaya göstermektedir (Yıldırım, 2015, s. 370-374).

Türk sineması yurtdışında tekil başarılar elde etse de (Nuri Bilge Ceylan'ın Cannes film festivalinde ödül alması gibi), yeteri kadar uluslararası alana açılmamıştır. Ancak son yıllarda Muhteşem Yüzyıl dizisinin yakaladığı başarıyla birlikte Türk dizileri dünyanın dört bir yanında ilgiyle izlenir olmuştur.

Bugün dünyanın dört bir köşesine ihraç edilen Türk dizileri, yumuşak güç aracı olarak, Türkiye'ye ve kültürüne dair merak uyandırmakta, turizme katkı sağlamakta, bir anlamda yurtdışında “Türkiye'nin cazibesini artırmıştır.” Balkanlardan Ortadoğu'ya, Latin Amerika'dan Orta Asya'ya, Avrupa'dan Kafkasya'ya kadar geniş bir coğrafyada günlük yaşamın vazgeçilmez bir unsuru olmaya başlamış, Türk diline olan ilgi artmış, Türk oyuncuların uluslararası alanda özellikle sosyal medyada milyonları bulan geniş bir hayran kitlesi oluşmuştur. Türk dizileri insanların sadece izlediği yapımlar olmaktan çıkmış, gündelik hayatlarına da etki etmeye başlamıştır. Bu anlamda yurtdışında çocukların isimlerine Türk adları verilmeye başlanmış, dizilerin çekildiği bölgelere yapılan yabancı turizm faaliyetleri artmış, Türkçe kurslarına rağbet çoğalmıştır (Ökmen & Göksu, 2019, s. 261-263).

2.2.5. Eğitim Programları ve Faaliyetleri

Kamu diplomasisinin alt kategorilerinden biri olan eğitim diplomasisi, yerel, bölgesel ve küresel olmak üzere çok boyutlu gerçekleşebilmektedir. Eğitimin de bir yumuşak güç aracı olarak değerlendirildiği küresel dünyada, eğitim diplomasisi “kamu ile kamu” ve “devlet ile kamu” arasındaki iletişim ile gerçekleşmektedir (Kaya, 2019, s. 4-5).

Türkiye’de özellikle öğrenci değişim programları ve uluslararası burslarla öğrenci sayısı oldukça artmıştır. Eğitim alanında Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), Türkiye Ulusal Ajansı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Türkiye Maarif Vakfı önde gelen kurumlar arasındadır.

Türkiye, Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemde uluslararası çapta birçok öğrenciye eğitim imkânı sunmuş, burs sağlamıştır. 1960’lardan sonra ise artan bir ivme ile gelişen öğrenci hareketliliği, Turgut Özal’ın çabalarıyla 1992’de “Büyük Öğrenci Projesi” adıyla sistemli hale getirilmiştir. 2000’li yıllardan sonra uluslararası öğrencilere yönelik çalışmalar hız kazanmış, 2012 yılında Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına bağlı “Türkiye Bursları” eğitim programı hayata geçirilmiştir. Program kapsamında dünyanın dört bir yanından öğrencilere eğitim imkanı ve burs sağlandığı gibi uçak biletleri alınmakta, genel sağlık sigortası yapılmakta, ücretsiz Türkçe eğitimi verilmekte ve okudukları üniversitelerin katkı payı ödenmektedir. 2012 yılında yaklaşık 10 bin başvuru yapılan programa 2019’da 167 ülkeden 145 bin 700 öğrenci başvurmuştur (YTB, 2020).

Uluslararası öğrencilerin Türkiye’deki eğitim hayatı tamamlandıktan sonra da “Türkiye Mezunları” devreye girmektedir. “Türkiye Mezunları” projesiyle öğrenciler ülkelerine döndükten sonra da Türkiye ile bağlarının kopmaması amaçlanmaktadır. 2020 itibarıyla 160 ülkede 150 bin “Türkiye Mezunu” bulunmaktadır (Mercan, 2020).

Türkiye’de okuyan öğrenciler hem Türkiye’yi ve Türk kültürünü tanımakta, hem de kendi ülkelerine döndüklerinde elde ettikleri başarılarla Türkiye’den söz ettirerek, adeta birer kültür elçisi görevi üstlenmektedirler.

YÖK, Türkiye Ulusal Ajansı ve MEB’in yürüttüğü çeşitli öğrenci değişim programları da hem Türk öğrencilerin yurtdışında eğitim görerek bilgi ve görüşlerine katkı sunmakta hem de yurtdışından gelen öğrencilerin Türkiye hakkında bilgi edinmesini sağlamaktadır.

Türkiye'nin eğitimdeki yumuşak güç araçlarından biri de Türkiye Maarif Vakfı'dır. Vakıf MEB'in izniyle açtığı eğitim kurumlarıyla yurtdışında, okul öncesinden yükseköğretime kadar eğitim faaliyetleri yürütmektedir. “*Türkiye'nin uluslararası eğitimde dünyaya açılan kapısı*” olan vakıf, eğitim kurumu açmanın yanı sıra, kütüphane, laboratuvar, sanat ve spor alanında tesisler kurma, rehberlik hizmeti verme, AR-GE çalışmaları yapma, yayın çıkarma, burs ve barınma imkânı sağlama çalışmaları da yapmaktadır. Türk dilini ve kültürünü tüm dünya ile paylaşan vakıf, aynı zamanda Türkiye'nin eğitim alanındaki tecrübesini de uluslararası alana aktarmaktadır (Türkiye Maarif Vakfı Tanıtım Kataloğu, 2020, s. 12-25).

2.2.6. Kalkınma, İşbirliği ve Yardım Faaliyetleri

“Veren el, alan elden üstündür” atasözüne sahiplik etmiş Türkiye, geçmişten günümüze her daim mazlumun, zorda kalanın, ihtiyaç sahiplerinin yanında olmuş, sadece kendisine sığınan milletlere değil, dünyanın hangi köşesinde zorluk çeken birileri varsa yardım elini uzatmıştır.

Türkiye'nin dış yardımları 1985'te Turgut Özal döneminde resmi hale getirilmiştir. O dönemde yetkili olan Devlet Planlama Teşkilatı altında bir yardım programı hazırlanmıştır. Program kapsamında “Gambia, Guinea, Guinea Bissau, Mauritania, Senegal, Somali ve Sudan”da hem yardım faaliyetleri yapılmış hem de o ülkelerin “kurumsal kapasite inşasına” yönelik çalışmalar yürütülmüştür (Karagöz, 2012, s. 326).

Bir yumuşak güç unsuru olan insani yardım çalışmaları, 1980'lerden itibaren hız kazanmış ve zaman içinde birçok ülkeye yayılmıştır. Bir süre sonra sadece gıda ve acil ihtiyaç değil başka alanlardaki ihtiyaçlar da gözlemlenmiş, yardımlar “nicelik ve nitelik” bakımından çeşitlenmiştir (Türkiye'nin İnsani Yardımları, 2020).

1980'li yıllarda yardım alan ülke imajından uzaklaşarak yardım eden ülke imajını edinmeye başlayan Türkiye, 2000'li yıllardan itibaren insani yardım konusunda tarihinin en yüksek ivmesine ulaşmıştır. Dışişleri Bakanlığı, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü gibi kamu kurumlarının yanı sıra Türk Kızılay başta olmak üzere sivil toplum kuruluşları aracılığıyla dünyanın yüzlerce ülkesine yardım elini uzatmış, acil durumlarda, insani krizlerde, iç savaşlarda, açlık, kıtlık durumlarında ihtiyacı olan ülkelerin yanında

olmuştur. Uzun dönemde de ihtiyaç duyan ülkelerin kapasitelerini geliştirmeye yönelik kalkınma ve işbirliği projeleri yürütmüştür.

Dünya genelinde artan yoksulluk, doğal afet, savaş, çatışmalar ve benzeri durumların neden olduğu insani krizlere yönelik olarak son yıllarda artan girişimleriyle öne çıkan, insani yardımlar alanında ‘dünyanın en cömert ülkesi’ unvanını taşıyan Türkiye, günümüzde de başta ülkesindeki iç savaştan kaçan Suriyeliler olmak üzere, dünyanın farklı yerlerindeki mültecilere yardım elini uzatmaktadır.

İnsani yardımlar konusunda geçmişten gelen mirasından hareketle Suriyeli sivillere 2011 yılından bu yana “açık kapı” politikası izleyen Türkiye, 2020 itibarıyla yaklaşık 3,6 milyon Suriye vatandaşını misafir etmektedir (Geçici Koruma, 2020).

İletişim Başkanlığı’nın “19 Ağustos Dünya İnsani Yardım Günü” vesilesiyle yaptığı açıklamaya göre Türkiye 2020 itibarıyla, 140’tan fazla ülkede yardım faaliyetleri yürütmektedir. 2002-2019 döneminde 49 milyar dolar insani yardım için harcayan Türkiye 2019’da 7.3 milyar dolarla GSYİH’ya göre insani yardımda dünya birincisi olmuş, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından “dünyanın en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkesi” ilan edilmiştir. Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 sürecinde de 136 ülke ve 4 uluslararası kuruluşu yardım malzemesi ulaştırmıştır (İletişim Başkanlığı, 2020).

Türkiye’de kamu diplomasisi ve yumuşak güç alanında çalışma yapan kurumlardan bazıları ise şöyle sıralanabilir:

- Dışişleri Bakanlığı
- Ticaret Bakanlığı
- İletişim Başkanlığı / Kamu Diplomasisi Daire Başkanlığı
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)
- Yunus Emre Enstitüsü
- TRT
- Diyanet İşleri Başkanlığı
- Başbakanlık Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD)
- Diyanet Vakfı
- Kızılay

- Türk Hava Yolları (THY)
- Valilik ve belediyeler
- Üniversiteler
- Sivil toplum kuruluşları (Araştırma Merkezleri, Vakıflar, Dernekler, Federasyonlar, vb.)

3. BÖLÜM

TARİHSEL BAĞLAMDA TÜRKİYE-LATİN AMERİKA İLİŞKİLERİ

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle Latin Amerika teriminin ortaya çıkışı, Amerika kıtasındaki bağımsızlık hareketleri ve Latin Amerika ülkelerinin oluşumu ele alınacaktır. Ayrıca, Türkiye – Latin Amerika ilişkilerinin boyutunun daha belirgin biçimde ortaya konulabilmesi için Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri ayrı ayrı ele alınacaktır. Bu bölümün son kısmında ise Türkiye’nin başlattığı Latin Amerika açılımı ile ikili ilişkilerimizin son 20 yıl içindeki genişleme ve derinleşme süreçleri detaylı bir şekilde incelenecektir.

3.1. Latin Amerika Terimi Nasıl Ortaya Çıktı?

ABD ve Latin Amerika ülkeleri bağımsızlıklarını Avrupalı devletlere karşı verdikleri mücadeleler sonrasında kazandıkları için ortak bir tarihi ve ortak bir kaderi paylaşmaktadırlar. Ancak bu ortak tarih, ABD’nin Teksas’ı ilhak etmesi üzerine patlak veren Meksika-ABD Savaşı (1846) ile kırılmaya ve ayrılmaya uğramıştır. ABD ile Meksika arasındaki savaşı izleyen yıllarda, Avrupa’da ortaya çıkan Pan-Latinizmin de etkisiyle, 1860’lı yıllarda Latin Amerika terimi popüler hale gelmiştir (Yılmaz, Latin Amerika’da Neler Oldu?, 2012, s. 3). Söz konusu döneme kadar tüm kıta için “Amerika” adı kullanılırken, XIX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Amerika-Latin Amerika ayrışması başlamıştır.

Amerika adı ilk kez Alman haritacı Martin Waldseemüller tarafından, 1507 yılında, kıtanın keşfinden 13 yıl sonra, İtalya’nın onuruna yaptığı bir haritada kullanılmıştır. “Latin Amerika” adı ise ilk olarak 1860’lı yıllarda ortaya çıkmış; özellikle, Anglo-Sakson ve Protestan Kuzey Amerika ile Latin dillerini konuşan ve Katolik olan Amerika coğrafyasını siyasi ve kültürel olarak birbirinden ayırmak için, III. Napolyon döneminde ifade edilmiştir. İspanyol ve Portekizliler buna karşı İberoamerikan terimini kullanmış olsalar da, Latin Amerika terimi yaygınlık kazanmıştır (Cardona, 2017).

Bu terim, Güney Amerikalı aydınlar tarafından icat edilmiştir. Ülkeleri siyasi bağımsızlığa kavuştuktan sonra, bölgelerinin ortak kimliği için yeni bir terim arayan

aydınlar, İspanya ve Portekiz'in "Hispano-Amerika" veya "İbero-Amerika" tanımından daha birleştirici olan ve aynı zamanda kendisini, kuzeyde "ABD" adıyla tebarüz eden yeni ve büyük güçten ayırmak zorunda hissetmişlerdi. Kıtayı fetheden Avrupalılar yerli kültürlerini görmezden gelen bir çözüm üreterek, güneydeki ülkelerin birleştirici kimlik özelliği olarak Latince ortak dil kökenine başvurarak (İspanyolca ve Portekizce konuşan ülkeleri kastederek) kendilerini tanımlamışlardır (Hoffmann & Nolte, 2008).

Bugün, İspanyolca ve Portekizce konuşan ülkeler baz alındığında Latin Amerika tanımı içinde 19 devletin yer aldığı görülmektedir: Arjantin, Bolivya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Guatemala, Honduras, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Meksika, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, Şili, Uruguay ve Venezuela İspanyolca konuşan ülkeler olarak, Brezilya ise Portekizce konuşulan tek ülke olarak bu tanım içine girmektedir. Haiti ve Fransızca konuşulan diğer Karayip adaları, kendi dillerinin Romantik kökeni aracılığıyla Latin Amerika'ya ait olduklarını iddia edebilseler de Belize gibi İngilizce ve Surinam gibi Hollandaca konuşan ülkeler bu tanımın dışında kalmaktadır. Yine de, medya ve siyasette Latin Amerika denildiğinde çoğunlukla bu ülkelerin de içinde bulunduğu coğrafya kastedilmektedir. Diplomatik karışıklıklardan kaçınmak için, resmi kuruluşlar genellikle "Latin Amerika" ve "Karayipler" ifadelerini tercih etmektedirler. Bu bakımdan uluslararası organizasyonlarda "LAC" (Türkçe: LAK) kısaltması kullanılır ve bu "Latin Amerika ve Karayipler'i imlemektedir.

Güney Amerika ve Latin Amerika terimleri de birbirinden farklıdır. Ülkemizde bu iki terim zaman zaman birbirinin yerine kullanılmaktadır. Hâlbuki bu yanlış bir kullanımdır. Amerika kıtasının tamamı uluslararası literatürde yaygın olarak 4 alt başlık altında değerlendirilmektedir. Bunlar:

- 1) *Kuzey Amerika*: Kanada, ABD ve Meksika'yı içermektedir.
- 2) *Orta Amerika*: Guatemala'dan Panama'ya kara köprüsü üzerindeki eyaletlerden oluşur.
- 3) *Karayipler*: Ana kıtada yer almayıp Karayip denizinde yer almakta olan ada devletlerini içermektedir.
- 4) *Güney Amerika*: Panama'nın güneyinden itibaren anakarada yer alan tüm devletler bu başlık altında değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada Latin Amerika denildiğinde yalnızca İspanyolca ve Portekizce konuşan 19 ülke değil; Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın da Latin Amerika ve Karayip Bölgesi derken kastettiği 33 ülkenin tamamı esas alınmıştır.

3.2. Türkiye-Latin Amerika İlişkilerinin Tarihçesi

Türkiye – Latin Amerika ilişkileri bilimsel zeminde çokça incelenen bir alan olmadığı için yaygın bilinen bir dönemlendirme de bulunmamaktadır. İlişkilerin tarihçesine baktığımızda, kıtanın keşfinden günümüze kadar farklı dönemler olduğu görülmektedir. Bu dönemler en basit biçimde şu iki çerçevede ele alınabilecektir:

- 1) Osmanlı Döneminde İlişkiler
- 2) Cumhuriyet Döneminde İlişkiler

Osmanlı dönemini kendi içinde iki bölüm halinde incelemek mümkündür. Bu dönemlerin ilki; “antik dönem” olarak addedebileceğimiz kıta hakkında bilgi edinme dönemi, ikincisi ise XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan sosyal, kültürel, ticari ve diplomatik ilişkiler dönemidir. XIX. yüzyılın “ikinci yarısından itibaren” ifadesinden 1850 anlaşılmamalı; 1860 anlaşılmalıdır. Başlangıç olarak 1860’ı esas almamızın nedeni, Osmanlı’dan Amerika’ya göç üzerine önemli çalışmaları bulunan Kemal H. Karpat’ın (2010, s. 129) yoğun göçlerin başlangıcı olarak 1860 yılına işaret etmesidir. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı’nın resmi sitesinde de yoğun göçlerin bu yılda başladığı açıkça vurgulanmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2020):

“Ülkemizin Latin Amerika ve Karayipler (LAK) bölgesiyle ilişkileri XIX. yüzyılın ikinci yarısına dayanmaktadır. 1860 yılından I. Dünya Savaşı’nın sonuna kadar Osmanlı İmparatorluğu’ndan Latin Amerika’ya çeşitli göç dalgaları gerçekleşmiştir. Çoğunluğu Arap olan bu göçmenler, taşıdıkları Osmanlı pasaportlarından dolayı bölgede Los Turcos (Türkler) olarak anılmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu ile bazı Latin Amerika ülkeleri arasında diplomatik ve konsolosluk ilişkileri de aynı dönemde başlamıştır”.

Buna göre Osmanlı devrindeki dönemlendirmeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1) Antik dönem: Kıtayı tanıma ve bilgi edinme dönemi (1492-1860)
- 2) Aktif dönem: Göçler ve diplomatik ilişkiler dönemi (1860-1923)

Cumhuriyet dönemindeki ilişkiler ise başlangıçta uzun bir dönem “bir varmış bir yokmuş” şeklinde seyir izlemiş, ilk dönemde genç Türkiye Cumhuriyeti kıtadaki ülkeler tarafından siyaseten tanınmış ancak ilişkiler derinleştirilememiş ve başlamasıyla durgunluk dönemine girmesi bir olmuştur. Soğuk Savaş sonrasına işaret eden ikinci dönemde ise kıtaya ilk kez üst düzey resmi temaslar başlatılmıştır. Üçüncü dönemde

ise Latin Amerika Açılımı ilan edilmiş ve ikili ilişkiler en aktif dönemece girmiştir. Dolayısıyla Cumhuriyet dönemindeki Türkiye – Latin Amerika ilişkilerini şu şekilde dönemlendirmek mümkündür:

- 1) Cumhuriyetin kuruluşundan Soğuk Savaş'ın sonuna (1923 – 1990)
- 2) Soğuk Savaş'ın Sonundan Açılım Politikasına (1991-1997)
- 3) Açılım Politikasından Aktif Politikaya (1998-...)

Bu çalışmamızda da Türkiye – Latin Amerika ilişkilerini bu çerçevede ele almaya özen göstereceğiz.

3.2.1. Osmanlı Döneminde İlişkiler

3.2.1.1. Antik Dönem: Kıtayı Tanıma ve Bilgi Edinme Dönemi (1492-1860)

Osmanlı İmparatorluğu ile Latin Amerika ülkeleri arasındaki siyasi ilişkiler, Latin Amerika'daki sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra gerçekleşmiştir. Ancak Osmanlıların kıta hakkında bilgi sahibi olması çok daha erken dönemdedir. Hatta kıtanın Avrupalılar tarafından keşfedilmesinin müsebbibinin de bizatihi Türkler olduğu kabul edilmektedir. Kutlu'nun (2013, s. 25) Oseguera de Chavez'e dayandırdığı görüşe göre, Akdeniz'deki egemen güçlerden biri olan Osmanlı İmparatorluğu'nun 1453'te İstanbul'u fethetmesiyle Batılılar “ipek ve baharat yollarının son bulduğu noktayı” da kaybetmiş olduğundan Hindistan ve Çin'e giden alternatif yollar aramak mecburiyetinde kalmış, bu çabaların neticesinde Amerika kıtası keşfedilmiştir.

Osmanlı Devleti, keşfin gerçekleşmesinden hemen sonra bu yeni kıtanın varlığından haberdar olmuştur; Piri Reis'in 1513 ve 1528 tarihli iki ayrı dünya haritası bunun ispatıdır. Tarihin en ünlü Türk denizcilerinden biri olan Piri Reis, keşiften sadece 21 yıl sonra oluşturduğu dünya haritasında Güney Amerika kıyılarını son derece doğru bir şekilde çizmiştir. Kıtaya özgü hayvan figürlerinin de bulunduğu birinci haritada Güney Amerika'nın doğu kıyıları çizilmişken, bundan 15 yıl sonra çizilen ikinci haritada ise kıtanın Kolomb ve Vespuçi sonrası keşfedilen Florida, Kanada'nın kuzeydoğu köşesi ve Grönland'a yer verilmiştir. Bu haritalar, Osmanlıların hem Amerika kıtasından hem de Kolomb'un girişimlerinden erken dönemde haberdar olduğunu, bu yeni coğrafi keşifleri takip ettiklerini göstermektedir. Keza, Piri Reis, dünya haritasının kenarlarına aldığı notlarda Karayip denizindeki adaların keşfedilişinden ve Kristof Kolomb'un haritasının kendi eline geçtiğinden söz etmektedir (Türk Tarih Kurumu, 2020):

“İşbu kenarlara Antilya kıyıları derler. Arap tarihinin sekiz yüz doksan altı yılında bulunmuştur. Amma şöyle rivayet ederler kim Cinevizden bir kâfir adına Kolonbo derler imiş, bu yerleri ol bulmuştur. Meselâ mezbur Kolonbonun eline bir kitap girmiş ki Mağrip Denizinin nihayeti yani gark (garp) tarafında kenarlar ve cezireler ve türlü türlü madenler ve dahi cevahir dağı vardır deyu bu kitapta bulur. Mezbur kitabı tamam mütalea ederek Cineviz uhularına bu kaziyeleri bir bir şerh edip eydür: gelin, bana iki pare gemi verin, varayım, ol yerleri bulayım, der. (...) İspanya Beyi iki gemi verip (...) Kolonboyu Bahri Mağribe gönderdi.”

Piri Reis aynı bahsin devamında, Gazi Kemal’in İspanyalı bir kölesinin Kolomb ile üç defa kıtaya yolculuk yaptığından ve bu kölenin bu seferler sırasında Antil adalarında büyük yılanlar görmüş olduğundan, insan eti yiyen bir yerli halk bulunduğundan, başka bir adanın halkı ile boncuk karşılığında altın ve inci takas ettiklerinden söz etmektedir. Nihayet *“Ve hem Kolonbo ulu müneccim imiş. Mezbur hartide olan bu kenarlar ve cezireler kim vardır, Kolonbonun hartisinden yazılmıştır”* diyerek kendi haritasında Kolomb’un haritasından yararlandığını açıkça belirtmektedir. Hülâsa, Piri Reis’in haritası ve kitabı Türk-Latin Amerika ilişkileri bağlamındaki en eski kaynaklardan biridir ve Osmanlı denizcilerinin kendi dönemlerindeki coğrafi keşifleri, bilimsel gelişmeleri ve Avrupa’da basılan eserleri yakından takip ettiklerini ve o dönemde *“Yenidünya”* olarak bilinen Amerika kıtasından haberdar olduklarını göstermektedir.

Osmanlı’da denizcilerin yanı sıra, ilim erbabının da kıta hakkında bilgi sahibi olduğu aşikârdır. Bunun açık karinelerinden biri 1595 yılında dönemin sultanı III. Murat’a takdim edilen *“Tarih-i Hind-i Garbi”* adlı eserdir. *“Fakir-i pür taksir”* mahlası ile yazılan bu eserde, Amerika’daki bitki örtüsü ve madenlerden de söz edilmektedir. Yazar, söz konusu eserinde keşfedilen bölgelerin İslam’la şereflenmesi ve Osmanlı yönetimi altına girmesi gerektiğini söylemektedir (Kutlu, 2013, s. 28).

Akdeniz’deki egemenlik savaşlarında Osmanlıların özellikle İspanyollarla sıklıkla karşılaştığı, birbirlerinin denizcilerini, askerlerini esir aldıkları bilinmektedir. Osmanlı’nın esir ettiği en önemli İspanyol isimlerden biri de bugün bir edebi tür olarak modern roman sanatının başlangıcı sayılan *“Don Kişot”*un yazarı Miguel de Cervantes Saavedra’dır. Cervantes beş yıl boyunca Cezayir’de tutsak edilmiştir. Ünlü İspanyol yazar, eserlerinde de İnebahtı savaşından ve tutsaklıktan çokça bahsetmektedir (Kutlu, 2013, s. 27).

İspanyollarca esir alınan Osmanlı denizcilerinin öyküsü Türk-Latin Amerika ilişkilerinin öyküsüdür. Çünkü Latin Amerika'ya giden ilk Osmanlılar, İspanyollar tarafından kürek mahkûmu olarak kullanılan bu denizcilerdir. Bu denizcilerin varlığına işaret eden hadiselerden biri Küba'da vuku bulmuştur. Küba'da Avrupalı kölelerle birlikte çalıştırılan bu mahkûmlar, 1585-1586 yıllarında bölgede seyahat etmekte olan İngiliz denizci Francis Drake (1540-1596)¹ sayesinde kurtulmuş, mahkûmların olayın akabinde 1586 yılında Drake tarafından İngiltere'ye götürüldükleri anlaşılmıştır. Kurtarılan mahkûmlar içinde Avrupalılar ve Afrikalılar dışında “Moor”² ve “Türk”lerin bulunduğu bilinmektedir (Quinn, 1982, s. 97).

Latin Amerika'daki Türklerin erken dönemlerdeki varlığından bahseden İspanyolca bir kaynakta ise, 1596 yılına ait yine bir esaret öyküsü aktarılmaktadır. Kübalı akademisyen ve yazar Rigoberto Menéndez Paredes tarafından 2007'de kaleme alınan “Los Arabes en Cuba” (Küba'da Araplar) adlı eserde, 44 Müslüman kürek mahkûmundan söz edilmektedir. Bunlardan 9'unun Anadolu'dan gittiği ve isimlerinin “Anadolulu Yusuf, Gelibolulu İbrahim, Anadolulu Recep, Anadolulu Ali, İstanbullu Hamit, Anadolulu Veli, Karadenizli Turgut ve Anadolulu İbrahim” olduğu kaydedilmektedir (Kutlu, 2013, s. 27). Her iki kaynaktan anlaşıldığı üzere, Amerika kıtasına giden ilk Türkler, bahtsız bir şekilde esir alınarak kürek mahkûmu olarak çalıştırılan insanlar olmuştur.

Kutlu'nun (2013, s. 27-28) İspanya'daki “Indias Genel Arşivi”ndeki etütleri esnasında rastladığı kaynaklara göre, 1796 yılında kendisinin Türk olduğunu ifade eden “Federico Saul” adında bir hekim bugünkü Meksika-Guatemala sınırı yakınlarında tutuklanmıştır. Bu kişi kendisini “Türk ve Müslüman” olarak tanıtan, göğsüne Arapça İslami içerikli dövmeler yaptırdığı halde Yahudi soyadı taşıyan, İspanya'dan göç eden Yahudilerin dili Ladino'yu konuşmasının yanı sıra tıp bilgisine sahip biridir. İlk iki örnekte esir olarak zorla götürülen Osmanlı askerlerinin aksine, bu örnek, bölgenin Osmanlı tebaası tarafından bilindiğinin ve Osmanlıların XVIII. yüzyılda ticaret ve benzeri nedenlerle bölgeye gidip gelmeye başladığının göstergesidir.

¹ I. Elizabeth devrinde yaşamış bir İngiliz denizcidir. Korsan ve köle taciri olduğu da söylenmektedir. Dünyanın çevresini tam olarak dolaşan ilk İngiliz kaptandır. Bu başarısının ardından, 1581'de I. Elizabeth tarafından şövalye unvanıyla ödüllendirilmiştir. Drake ayrıca İngiliz Donanması'nın, 1588'de İspanyol Armada ile yaptığı savaşta ikinci başkomutanıdır.

² Kuzeybatı Afrika'da yaşayan Berberi ve Arap karışımı Müslüman halklara verilen isim. Aynı zamanda VIII. yüzyıldan 1492'ye kadar İspanya'yı yöneten Endülüs halkından kişiler için kullanılan isimdir. Sözcüğün “Moro” gibi farklı versiyonları da kullanılmaktadır.

XVIII. yüzyılda Osmanlı – Latin Amerika ilişkileri tek yönlü olmaktan çıkmış, sadece Osmanlı devletinden Amerika kıtasına değil Latin Amerika’dan Osmanlı Devleti’ne giden önemli simalara da rastlanılır olmuştur. Dönemin sembol isimlerinden biri olan bağımsızlık savaşçısı General Francisco de Miranda (1750-1816), 1786’da, I. Abdülhamit döneminde Osmanlı topraklarına seyahat etmiştir. Önce İzmir, ardından İstanbul’a uğrayan General Miranda askerî ve iktisadî alanlarda malumat toplamıştır. Miranda İstanbul’da ikamet ettiği aylar boyunca Tersane ve Tophane gibi stratejik açıdan önemli askerî tesisleri incelemiş; hatıratında bu konuları etraflıca kaleme almıştır (Afyoncu, 2017).

3.2.1.2. Aktif Dönem: Göçler ve Diplomatik İlişkiler Dönemi (1860-1923)

XIX. yüzyıl Osmanlı – Latin Amerika ilişkileri bakımından önemli addedilen ve günümüze kadar ulaşan eserlerden biri Bağdatlı Abdurrahman Efendi’ye ait olan “Brezilya Seyahatnamesi”dir. Özgün adı “Müselliyetü’l-Garib Bi Külli Emrin Acib” (Şaşılacak Durumlar Sebebiyle Bir Yabancıнын Tesellisi) olan ve Arapça kaleme alınmış olan eser, Antep’li Mehmet Şerif tarafından “Tercüme-i Seyahatname-i Brezilya” şeklinde Osmanlı Türkçesine kazandırılmıştır. N. Ahmet Özalp tarafından günümüz Türkçesine aktarılan eser, 1995 yılında Kitabevi yayınlarıncı basılmıştır. Ayrıca, “Brezilya Seyahatnamesi” başlığıyla Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Türkçe, Osmanlıca, Arapça, İspanyolca ve Portekizce baskıları yapılarak 12-16 Kasım 2014 tarihlerinde İstanbul’da tertip edilen “I. Latin Amerika Ülkeleri Müslüman Dinî Liderler Zirvesi”ndeki katılımcılara takdim edilmiştir.

Eser özelde Brezilyalı genelde Latin Amerikalı Müslümanlarla ortak bir tarihe ışık tutması ve söz konusu seyahatin tek belgesi olması bakımından kıymetlidir. Öte yandan, eseri içeriğinden daha ilginç kılan şey, eserin bile isteye yapılan bir seyahat sonucunda değil de istemsizce, kazaen gerçekleşen olay sonucunda yazılmış bir seyahatname oluşudur.

İlginç olay şu şekilde gerçekleşmiştir (Kaplan, 2020):

“1865 yılında Bursa ve İzmir adlarını taşıyan iki Osmanlı savaş gemisi, İstanbul’dan Basra Körfezine doğru hareket ederler. Sefer planına göre gemiler, Akdeniz’i aşacak, Cebel-i Tarık Boğazı’nı geçerek Atlas Okyanusu’na çıkacak, sahilleri izleyerek tüm Afrika kıtasını dolaşacak ve nihayetinde Basra’ya ulaşacaktır. Aylar sürecektir bu sefer, hiç de beklendiği gibi gitmez. İspanya’dan

sonra bu gemiler, okyanusta yakalandıkları fırtına nedeniyle yollarını yitirirler. Günlerce süren belirsiz sürükleniş, onları Amerika kıtasına, Brezilya sahillerine getirir, Brezilya'nın başkenti Rio de Janeiro limanına demir atarlar. Gemiler burada zorunlu iki ay geçirdikten sonra yollarına devam ederler. Ancak esas hikâye Rio de Janeiro limanında başlar. Hikâyenin kahramanı İstanbul'dan Bahriye imamı olarak yolculuğa dâhil olan Abdurrahman Efendi'dir."

XIX. yüzyılın ikinci yarısı Osmanlı İmparatorluğu – Latin Amerika ilişkilerindeki en hareketli dönemin başlangıcıdır. Bu dönemde, Latin Amerika'dan Osmanlı İmparatorluğu'na bir de üst düzey bir ziyaret gerçekleşmiştir. Brezilya İmparatoru II. Pedro, ilki 1871'de Abdülaziz devrinde, ikincisi 1876'da II. Abdülhamit döneminde olmak üzere iki ziyarette bulunmuştur. İkinci ziyaretinde, Ayasofya Camisi'nde II. Abdülhamit'le bir görüşme de gerçekleştirmiştir. Siyasi olmayan, kişisel amaçlarla gerçekleştirilen bu ziyaret sonrasında; İmparator Pedro, Lübnan, Filistin ve Mısır'ı da ziyaret etmek üzere İstanbul'dan ayrılmıştır. Bu ziyaret, Osmanlı döneminde kıtadan gerçekleşen üst düzey tek ziyaretir (Levaggi, 2012, s. 186).

Ancak, bu kişisel ziyaretten daha önemli olan, Sanayi Devrimi'nin de etkisiyle mal, hizmet ve insan dolaşımının hız kazanıp yoğunlaşması, kıtalar arası seyahatin, haberleşmenin, ticaretin daha kolay yapılır hale gelmesidir. Bu durum, birbirine çok uzak olan Osmanlı ve Latin Amerika ilişkilerinde de belirleyici olmuştur.

XVI., XVII. ve XVIII. yüzyıllar Osmanlı-Latin Amerika ilişkileri bahsinde rastlantısal veya bireysel hikayelerle dolu iken, XIX. yüzyıl hem nüfus hem de diplomatik anlamda Osmanlı-Latin Amerika ilişkileri açısından bir dönüm noktasıdır. Özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı'nın bölgeye olan ilgisi artmış, Osmanlı hariciyesi bölgeyi mercek altına almaya başlamıştır. Zira kıtada günümüzdeki sınırların da şekillenmesine yol açan köklü siyasal değişimler XIX. yüzyıl başından itibaren gerçekleşmiştir: Örnek olarak şu gelişmeler gösterilebilir:

- 1808-1814 arasında ardı ardına gelişen Madrid'in işgali, 2 Mayıs Ayaklanması, Yarımada Savaşı gibi İspanya ve Fransa arasındaki hadiseler,
- Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın ve İspanya-Fransa Savaşı'nın Güney Amerika'daki bağımsızlık savaşlarını tetiklemesiyle 1815-1830 arasında İspanyol sömürgelerinin büyük çoğunluğunun zincirleme bir şekilde bağımsız devletlere dönüşmesi,
- Fransa'nın Meksika'yı işgal girişimi,
- ABD-Meksika Savaşı'nın patlak vermesi.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra, Osmanlı topraklarından Güney Amerika ülkelerine doğru yoğun bir göç dalgası başlamıştır. Güney Amerika ülkelerinin desteklediği göçmen akını nedeniyle milyonlarca Avrupalı ile birlikte bölgeye Osmanlı tebaasından yüzbinlerce kişi gitmiştir. “Örneğin Arjantin’e 1880-1930 yılları arasında 150.000’i Osmanlı vatandaşı olmak üzere 9.300.000; Brezilya’ya 1850-1940 arasında 105.000’i Osmanlı vatandaşı olmak üzere 5.500.000 kişi göç etmiştir.” (Temel, 2004, s. 10-11) Bu göçler, Osmanlı ile Latin Amerika arasındaki ilişkilerin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Göçlerle birlikte Osmanlı devleti ile bölge ülkeleri arasındaki bilgi alışverişi artmış; ikili ilişkiler geliştirilerek karşılıklı dostluk ve ticaret anlaşmaları, ikamet ve seyr-ü sefain anlaşmaları imzalanmıştır.

Ticari ve adli kapitülasyonlar dolayısıyla Avrupa’yla ticaret yarışında geriye düşen Osmanlı, bu ağır yükten kurtulmak üzere 1896’dan sonra birçok devletle eski imtiyazların bulunmadığı yeni bir anlayışa dayanan konsolosluk sözleşmeleri imzalamıştır. Bu devletler içinde Latin Amerika ülkeleri de vardır. Osmanlı devletinin ilk konsolosluk sözleşmesi imzaladığı Latin Amerika ülkesi ise Arjantin olmuştur (Temel, 2004, s. 12-15). Böylece Osmanlı Devleti 1909’da Arjantin, 1910’da Meksika, 1913’te Şili ile Konsolosluk Protokolleri imzalamıştır (Kayıran, 2018, s. 99). Şili ile imzalanan protokol, iki ülke arasındaki resmi ilişkilerin başlangıcı sayılmaktadır (Kaygusuz, 2012, s. 273).

Osmanlı – Latin Amerika ilişkilerinde talepkâr olan taraf daima Latin Amerika ülkeleri olmuştur; Osmanlı hariciyesi kıta ülkelerinden gelen talepler doğrultusunda hareket etmektedir. Bu minvalde, Osmanlı devletiyle ticaret anlaşması yapmak isteyen ilk devlet Brezilya olmuştur. Neticede, 5 Şubat 1858’de 11 maddelik bir “Brezilya-Osmanlı Ticaret ve Seyr-ü Sefain Antlaşması” Londra’da imzalanmıştır. Bu anlaşma 1912 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Temel, 2004, s. 88). Günümüzde Brezilya’dan sonra Latin Amerika’nın en büyük ikinci ekonomisi olan Meksika ile Osmanlı arasında Dostluk, Ticaret ve Seyr-ü Sefain Antlaşması ise 6 Mayıs 1866’da imzalanmıştır (Temel, 2017, s. 62). Bir diğer ticaret anlaşması, Güney Amerika’daki ikinci büyük güç olarak öne çıkan Arjantin ile 1872 yılında imzalanmıştır (Atakan, 2012, s. 4).

Osmanlı topraklarından Latin Amerika ve ABD’ye göçü inceleyen bütün kaynaklarda, kıtaya göç eden Osmanlı tebaasının büyük çoğunluğunun Suriye, Lübnan ve Filistin coğrafyasından giden Hristiyan Araplardan oluştuğu vurgulanmaktadır. Anadolu ve Balkanlardan göç edenler olmuşsa da, bunlar kısımdır. Kıtaya göç eden Müslüman

nüfus Hristiyan tebaaya göre oldukça az görünmektedir. Hiç kuşkusuz, Amerika kıtasına yönelen büyük göç dalgasının birçok farklı nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerin kimisi Osmanlı'nın gerileme döneminde yaşadığı zorluklardan kaynaklanan itici unsurlara, kimisi Güney Amerika ülkelerinin göçü teşvik eden çekici unsurlara dayanmaktadır.

Karpat'a (1993) göre, Amerika kıtasına göç eden Arap ve Müslüman (Türkler dahil) göçmenleri ifade etmek için kullanılan "Caliye" tarihi en az dört döneme ayrılarak incelenmelidir.

- 1) Kıtanın keşfinden XIX. yüzyıla kadar (1492-1800)
- 2) XIX. yüzyılın ortasından³ I. Dünya Savaşına kadar (1860-1914)
- 3) İki dünya savaşı arası (1914-1945)
- 4) II. Dünya Savaşından Günümüze Kadar (1945- ...)

Karpat'a göre, bu dönemler içinde Osmanlı topraklarından Amerika kıtasına doğru en yoğun göç dalgası, ikinci devrede gerçekleşmiştir. 1860-1914 arasında Osmanlı coğrafyasında ve dünyada yaşanan siyasal, ekonomik, sosyal gelişmelere bakıldığında, bu yoğun göç dalgasının sebepleri çok daha iyi anlaşılmaktadır. Bu dönem 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı'nın yaşandığı, Arap milliyetçiliğinin yükselişe geçtiği, Balkan Savaşlarının patlak verdiği, Anadolu'nun ve Balkanların Kırım ve Kafkasya'dan yoğun göçler almaya başladığı, Anadolu'da ve Balkanlar'da Müslüman nüfusun üstün gelmeye başladığı, Süveyş Kanalı'nın yönetiminin İngilizlerin eline geçmesi ve ticaretin rotasının değişmesi, Katolik ve Ortodoks Arapların misyonerler aracılığıyla protestanlaştırılmaya başlandığı, Ermeni tebaa ile sorunların baş gösterdiği bir dönemdir. Hiç kuşkusuz bütün bunların en başta Suriye, Lübnan ve Filistin'deki Hristiyan Araplar olmak üzere çok sayıda Osmanlı uyruklu insanın Amerika kıtasına göç etmesinin nedenleri arasında görmek mümkündür.

Farklı dönemlerde yaşanan göç dalgalarının farklı sebepleri olsa da, ikinci devrede yaşanan göçlerin sebeplerini şu şekilde özetlemek mümkündür (Karpat, Câlîye, 1993):

- Osmanlı ekonomisindeki sarsıntılar yüzünden işsizliğin artması,

³ Karpat (ve Mehmet Temel gibi birçok akademisyen-araştırmacı) Osmanlı topraklarından Amerika kıtasına yoğun göçlerin özellikle 1860'tan sonra başladığını belirttiği için, bu dönemlendirmedeki "yüzyılın ortası" ifadesinin karşılığı olarak 1850 değil 1860 esas alınmıştır.

- Lübnan’da asma uyuzu (filoksera) hastalığı yüzünden üzüm bağlarının kuruması,
- İpek endüstrisinin büyük zarar görmesi,
- Cebel-i Lübnan⁴ şehrinin özerklik kazanması nedeniyle bölgeyle ilişkilerinin kesilmesi, yoksulluğun baş göstermesi,
- Hristiyan Arapların Osmanlı tarafından eziyet gördüklerini iddia etmesi,
- İttihat-Terakki yönetiminin 1911 yılında Hristiyan tebaayı da zorunlu askerlik kapsamına alması, özellikle Suriye ve Lübnan’dan göçlerin artmasına yol açmıştır.
- Amerika’da çok sayıda işçiye ihtiyaç olması ve işçi ücretlerinin hem Avrupa hem de Osmanlı Devleti’ne oranla çok yüksek olması,
- Arjantin ve Brezilya’nın tarım alanında çalıştırmak üzere çok büyük işçi göçünü teşvik etmeleri, hatta işadamlarının bu amaçla Suriye’nin köy ve kasabalarında gezerek işçi toplamaları,
- Geri dönen işçilerin hayat seviyelerinin yükseldiğinin görülmesi üzerine fakir yakınlarının da bölgeye gidip çalışmak istemesi.

Bu şekilde Osmanlı Devleti’nin engelleme çabalarına rağmen yüzbinlerce insan göç etmiştir. Böylece 1860-1914 yılları arasında 600.000’e yakın Osmanlı vatandaşı Amerika kıtasına göç etmiştir (Temel, 2009). Bazı kaynaklar bu sayının 1.000.000 (bir milyon) olduğunu iddia etmektedir.

Latin Amerika’ya giden bu nüfusun bir kısmı Osmanlı – Latin Amerika (ve bugünkü Türkiye-Latin Amerika) ilişkileri için olumlu bir katkı sağlarken, bir kısmı Osmanlı (ve günümüzde Türkiye) aleyhinde çalışmışlardır/çalışmaktadırlar. Mesela Arjantin’e yerleşen Osmanlı vatandaşları çıkardıkları gazeteler aracılığıyla “Osmanlı devleti ve Türkler aleyhinde propaganda yapmışlar, Suriye milliyetçiliğini ve etnik ayrımcılığı öne çıkaran” yayınları Osmanlı’ya göndermişlerdir. Osmanlı Hükümeti bu gazetelerin ülkeye girişlerini yasaklamıştır (Temel, 2004, s. 47).

Bugünden bakıldığında, Osmanlı’dan kıtaya gerçekleşmiş olan göçleri yansıtan, Osmanlı tebaasına ait somut eserler ve somut izler de görmek mümkündür. Bu eserlerden biri 1910 yılında Meksika’da yapılan saat kulesidir. Meksiko Şehri’ndeki kule “Osmanlı Saati” adıyla ve Osmanlı izlerini taşıyan tek yapı olarak bilinmektedir.

⁴ Lübnan’ın orta kesiminde yer alan ve Akdeniz’e sahili olan bir vilayet; Türkçe anlamı Lübnan Dağı’dır.

Kulenin kitabesinde, İspanyolca “La Colonia Otomana. A Mexico. Septiembre de 1910” (“Osmanlı Cemaatinden Meksika'ya - Eylül 1910”) yazmaktadır. Kule, “Meksika'nın kuruluşunun 100. yıldönümü vesilesiyle Lübnan ve Arap kökenli Osmanlı vatandaşları tarafından yaptırılmıştır (Meksika'da Osmanlı İzi, 2012). Saat, 2010 yılında, yapılışının 100, Meksika'nın bağımsızlığının 200. yılında TİKA tarafından restore edilmiştir.

Bir başka ilginç eser ise Kolombiya'nın Córdoba eyaletine bağlı Santa Cruz de Lorica (kısaca: Lorica) şehrinde yer almaktadır. Osmanlı döneminde bölgeye göç eden Suriyeli ve Lübnanlı göçmenlerin yoğun yaşadığı bu şehirde, “Arapçadan İspanyolcaya Geçen Kelimeler Anıtı” diyebileceğimiz 30 metreden daha uzun, dikilitaş şeklinde bir anıt⁵ vardır. Bugün artık Kolombiya'daki kültürel mirasın çok önemli bir parçası haline gelen Arap kökenli insanların 200 yıllık tarihlerine ve VIII. yüzyıldaki Endülüs'ten itibaren İspanyolcayı besleyen Arapça diline saygıyı ifade eden anıtın üzerinde İspanyolca olarak “Influencia de la Lengua Árabe Sobre La Hispánica” (İspanyolca Üzerindeki Arap Dili Etkisi) yazmaktadır. Anıtın üst tarafı Arap alfabesini temsil eden hat sanatı şeklinde tasarlanmışken, alt bölümde ise etimolojik olarak Arapça kökene sahip 200'den fazla İspanyolca kelime yer almaktadır. Anıtın üstünde yer alan kelimelere örnek olarak “azul (mavi), música (musiki), farmacia (eczane), arroz (pirinç), algebra (cebir), alquimia (kimya), alquitrán (katran), asesino (suikastçı, katil), (alcohol (alkol), azúcar (şeker), ojalá (inşallah, keşke)” verilebilir. Hatta İspanyolcadaki meşhur “ole” nidası bile Arapçadan geçmiştir ve anıtın üzerinde bulunmaktadır.

XIX. Yüzyıl ortalarında Osmanlı'dan Latin Amerika ülkelerine giden bu insanlar din ve etnisite ayrımı gözetilmeksizin “*Los Turcos*” (Türkler; tekil hali: *El Turco*: Türk) olarak anılmıştır. Bugün bile kıtada bu isimle bilinen kişiler ve aileler bulunmaktadır. Çok büyük bir kısmının Hristiyan Arap olmasına ve Arapça konuşmasına karşın “*Los Turcos*” olarak anılmaları, bu göçmenlerin kıtaya Osmanlı pasaportu ile gitmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Geçmişten günümüze bakıldığında, bu isimler içinde siyaset, sanat, spor ve iş dünyasında büyük başarılar yakalamış, dünya çapında şöhrete kavuşmuş insanlar bulunmaktadır.

Bu kapsamda “Kolombiya Cumhurbaşkanı Julio César Turbay Ayala (1978-1982), Meksika Cumhurbaşkanı Plutarco Elías Calles (1924-1928), Arjantin Cumhurbaşkanı

⁵ Bu eser yeterince popüler olmadığından pek bilinmemektedir. Kolombiya'da TİKA adına görev yapmaktayken yerel personel sayesinde eser hakkında bilgi sahibi olmuş, bir sebeple bölgeyi ziyaretim vesilesiyle eseri inceleme fırsatı bulmuştum.

Carlos Saúl Menem (1989-1999), Ekvador Cumhurbaşkanı Abdalá Jaime Bucaram (1996-1997)” gibi siyasetçiler bu isimler arasında zikredilirken, sanat ve iş dünyasından ise “Kolombiyalı yazar Meira Delmar (Gerçek adı: Olga Isabel Chams Eljach), Arjantinli yazar Elías Cónsul, Brezilyalı yazar Chafiq Maalouf, Kolombiyalı şarkıcı Shakira Isabel Mebarek Ripoll, Meksikalı işadamı Carlos Slim” örnek gösterilmektedir (Kutlu, 2012, s. 34).

Osmanlı dönemindeki bu göçler kanalıyla Anadolu’dan, Suriye’den ve Lübnan’dan çok sayıda Ermeni de Amerika kıtasına giderek başta Arjantin olmak üzere, Brezilya, Uruguay ve ABD’ye yerleşmişlerdir. Günümüzdeki Kuzey ve Güney Amerika’daki Ermeni Diasporasının oluşumu işte bu göçlerle başlamıştır. Bu hususa; son bölümdeki Ermeni Diasporası başlığı altında ayrıca değinilecektir.

3.2.2. Cumhuriyet Döneminde İlişkiler

3.2.2.1.Tanım ve Durgunluk Dönemi (Kuruluştan Soğuk Savaşın Bitişine Kadar) (1923-1991)

Bu dönemde Latin Amerika ile ilişkiler geliştirilmeye çalışılsa da son derece sınırlı kalmıştır. Bu çerçevede 30 Ocak 1926 yılında Şili ile Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalanmış, böylece Şili, yeni Türkiye Cumhuriyeti’ni tanıyan ilk Latin Amerika ülkesi olmuştur. Türkiye’nin Latin Amerika’daki ilk büyükelçiliklerinden biri de Şili’de açılmıştır. Osmanlı döneminde kıtadaki devletlerle imzalanan anlaşmalar haricinde; Cumhuriyetin ilk yıllarına ilişkin 1926 yılında Arjantin, 1927 yılında Brezilya ve Meksika, 1929 yılında ise Uruguay ile imzalanan dostluk anlaşmaları bulunmaktadır. 1929 yılında yaşanan ve literatürde yaygın olarak “Büyük Buhran” olarak bilinen ekonomik krizden 1950’ye kadar olan dönemde Türkiye ve Latin Amerika ilişkilerinde yeni bir sayfa açılmamıştır. 1950’lere gelindiğinde ise Güney Amerika’nın iki önemli ülkesi Venezuela ve Küba ile diplomatik ilişkiler kurulmuştur.

Aslında Türkiye ve Latin Amerika ülkeleri arasındaki ikili ilişkilerin 1920’lerden Soğuk Savaş’ın sonuna kadar neden gelişemediğini anlamak için hem Türkiye’nin hem de Latin Amerika ülkelerinin bu dönemde karşılaştığı zorluklara göz atmak gerekmektedir. Osmanlı Devleti’nin yıkılmasıyla Anadolu’da milli mücadele dönemi başlamış, akabinde, 29 Ekim 1923’te Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde yeni bir Cumhuriyet kurulmuştur. 1919-1923 arası dönemde Batı Avrupa, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), Yunanistan ve Ortadoğu ile ilişkiler öncelikli hale gelmiş; Mondros

Mütarekesi, Sevr Antlaşması, Mudanya Mütarekesi ve Lozan Barış Antlaşması gibi hayati önemi haiz anlaşmalar Türk dış politikasının odağında yer almıştır.

1923-1939 döneminde “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” anlayışını düstur edinen Türk dış politikasında ise yine Batı Avrupa, SSCB, Yunanistan ve Ortadoğu ile ilişkiler üzerinde durulmuş, Hatay’ın Türkiye’ye katılması için çalışmalar yürütülmüş, Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır. 1939-1945 zaten II. Dünya Savaşı yıllarıdır ve Türk dış politikasının bu dönemdeki odak noktası savaşın dışında kalabilme çabası olmuştur.

1945-1991 yılları ise bilindiği üzere; ABD ile SSCB arasındaki hasmane tutum ve ideolojik çatışmanın yaşandığı “Soğuk Savaş dönemi”dir. Bu dönemin başlangıcı için çoğunlukla Churchill’in 1946’daki "demir perde" konuşması veya Truman Doktrini’nin ilan edildiği 1947 yılı esas alınmakta; dönemin son buluşu için ise 1989 yılında Berlin Duvarının yıkılışı veya 1991 yılında SSCB’nin dağılması kabul görmektedir (Keskin, 2002, s. 536). Nükleer silahların öne çıktığı Soğuk Savaş döneminde ekonomik yaptırımlar gibi sert güç unsurlarını içeren “havuç ve sopa” tekniğinin yanı sıra kamu diplomasisi unsurları da çokça kullanılmıştır. Bu dönemde caydırıcılık ve cazibe, güvenlikleştirme ve özgürleştirme gibi kavramlar uluslararası ilişkilerde anahtar kavramlar haline gelmiştir. Bu bakımdan propaganda ve silahlanma yarışı bir arada yürütülmüştür.

Oral Sander’e göre bu dönemde dünya siyasal olarak iki kutuplu bir hal almış; stratejik, siyasal, ekonomik ve elbette ideolojik olarak dünyayı ikiye bölen Batı-Doğu eksenini dikey olarak tam Türkiye’nin üzerinden geçmiştir. Truman Doktrini, NATO, Avrupa Konseyi, OECD gibi proje ve kurumlara giren Türkiye, bu bölünmüş dünyadaki tarafını seçmiş ve “Batı Bloğu” tarafında yer almıştır. Aynı şekilde 1980’lerin sonundan itibaren dünyanın Kuzey-Güney eksenini olarak bölündüğü çizgi de Türkiye’nin üzerinden geçmiş ve Türkiye bu eksenindeki yerini de Kuzey olarak belirlemiş, AB’ye dahil olmak için girişimlerde bulunmuştur. Türkiye’nin İslam Konferansı Örgütü’ne üye olması ve özellikle BM’de Güney Eksenini ile (örneğin Afrika) birlikte oy verme tercihine baktığımızda, Türkiye’nin bu süreçte Batı-Doğu ekseninde keskin bir duruş, Kuzey-Güney ekseninde ise daha esnek olduğunu göstermektedir (Oran B. , 2002, s. 27).

Truman Doktrini kapsamında ABD tarafından Yunanistan’a 300 Milyon ABD Doları, Türkiye’ye ise 100 Milyon ABD Doları tutarında askeri malzeme yardımı yapılmıştır.

Akabinde 1949 yılında NATO kurulmuş; Türkiye ve Yunanistan 18 Şubat 1952 tarihinde NATO üyesi olmuştur. Böylece Türkiye üzerinde baskısını hissettiği Sovyet tehdidini gidermiş; hem de ABD'nin izlediği “çevreleme” (containment) politikası için kurulan askeri ittifakın parçası olmuştur.

Öte yandan Türkiye bu dönemde ABD'nin askeri ittifakı kadar önemli sayılan bir başka ABD planına dahil olmuş ve Marshall Planı çerçevesinde Marshall yardımlarından yararlanmıştır. Askeri açıdan Truman Doktrini ile NATO ne kadar önemli ise Nisan 1948'de yürürlüğe giren Marshall Planı ekonomik planda o kadar önemli bir işlev görmüştür. Marshall Yardımının en büyük özelliği, verdiği kredilerin düşük faizli (yüzde 2,5) ve ortalama 15 yılı ödemesiz olmak üzere 44 yıl gibi çok uzun vadeli olmasıydı. Marshall Yardımı esasen 3 amaca hizmet etmiştir: 1) Batı Avrupa'yı dünya ticaretine kazandırmak; 2) Yardım alan ülkelerin ekonomilerini denetlemek; 3) ABD ekonomisini canlandırmak ve mallarına pazar sağlamak. Marshall Planı bu üç alanda da istediği sonuca ulaşmıştır (Oran B. , 2009, s. 485-486).

Bu dönemdeki Türk dış politikasının ve bu dış politikanın yansıması olarak iç politikasının en önemli ideolojik motivasyonu “komünizmle mücadele” olmuştur; Sovyetlerin komünist propagandasına karşı “Hür Dünya” olarak tanımlanan Batılı ülkelerin serbest piyasa, demokrasi, insan hakları gibi değerleri öne çıkarılmıştır.

Özetle, Türkiye bu dönemde öncelikle güvenlikçi bir dış politika izlemiş, SSCB'yi ciddi bir tehdit olarak algıladığından Kuzey Atlantik Paketi'ne (NATO) katılmış ve dış politika pozisyonunu bir NATO üyesi olarak belirlemeye başlamıştır. Bu sebeple Türkiye söz konusu dönem içinde ABD dış politikası ekseninde hareket etmiş, Cumhuriyetin başında sahiplendiği “muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkma” ülküsü AB'ye katılma hedefine dönüşmüş; Kıbrıs, ASALA (Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu) ve PKK Terörü; Balkanlardaki Türklere karşı uygulanan mezalim gibi sorun alanlarıyla uğraşmıştır. Türkiye yine bu dönemde bir yandan demokratikleşme yönünde adımlar atmış, bir yandan da iki askeri darbe, bir muhtıra ile yüzleşmek durumunda kalmıştır. Aynı zamanda iki yeni anayasa yapılmıştır.

Aynı dönemde, Latin Amerika'nın dünyanın geri kalan devletleriyle ilişkileri de ABD'nin baskısı ve yönlendirmesi altındadır. İspanyol-Amerikan Savaşı'nın yaşandığı 1898 yılından “İyi Komşuluk Politikası”nın uygulanmaya başlandığı 1934 yılına kadar Orta Amerika ve Karayipler'de “Muz Savaşları” yürüten ABD; bölgede çok sert askeri

müdahalelerde bulunmuş, hatta bölgeyi yıllarca işgal altında tutmuştur. Bu dönemdeki “Muz Savaşları” üzerine “O’Henry” takma adını kullanan Amerikalı öykücü William Sidney Porter, 1904 yılında yazdığı “Admiral” (Amiral) adlı bir hikâyesinde “muz cumhuriyeti” ifadesini kullanmış (BBC News, 2016); ilk kez rastlanan bu ifade siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler literatüründe yer etmiş ve dış müdahaleye uğrayan üçüncü dünya ülkeleri için kullanılır olmuştur.

ABD bu dönemde ayrıca Latin Amerika ülkelerine karşı “Big Stick Diplomacy (1897-1913)” (Kalın Sopa Diplomasisi) yürütmüş, 1903’te Kolombiya’dan Panama’yi koparmış ve 1914’te Panama Kanalı’nı inşa etmiştir.

ABD, Soğuk Savaş döneminde de kıtaya sert müdahalelerini sürdürmüştür. Bu dönemde kıtaya ilişkilerinde salt ideolojik bir yaklaşım gözeten ABD, kıtada komünist ve sosyalist rejimlere karşı savaş açmış; kıtadaki SSCB etkisinin kırılması için sert müdahalelerde bulunmaktan geri durmamıştır. Antikomünist kuşkuculuğu ifade eden McCarthycilik bu dönemde ABD Latin Amerika ilişkilerini şekillendiren ana politikalardan biri olmuştur.

1950’lerin ortalarından 1980’lerin sonlarına kadar olan dönem Latin Amerika için “Askerî Darbe ve Diktalar Dönemi” olmuştur. Bu dönemde Latin Amerika’da gerçekleşen askeri darbeler şunlardır: 1954 *Guatemala Darbesi*, 1955 *Arjantin Darbesi*, 1958 *Punto Fijo Paktı*, 1960 *Guatemala’da 36 yıl sürecek iç savaşın başlangıcı*, 1961 *Kennedy Doktrini ve Domuzlar Körfezi Çıkarması*, 1964 *Brezilya Darbesi*, 1965 *ABD’nin Dominik Cumhuriyeti’ne müdahalesi ve Johnson Doktrini*, 1966 ve 1976 *Arjantin Darbeleri*, 1968 *Peru Darbesi*, 1973 *Şili Darbesi*, 1973 *Uruguay Darbesi*, 1976 *Arjantin Darbesi*, 1982 *Falkland Savaşı*, 1983 *ABD’nin Grenada’yu İşgali*.

Diğer taraftan aynı dönemde kıtada ABD dış politikası için “sapma” olarak değerlendirilebilecek iki önemli gelişme 1959 yılındaki Küba Devrimi ve 1979 yılında Nikaragua’daki Sandinista Devrimidir.

Bu dönemde kıta ülkeleriyle ikili ilişkilerin çok seyrek olduğu göze çarpmaktadır. Ender temaslardan biri, Süleyman Demirel’in başbakanlığı döneminde, 1965 yılında Arjantin ile yapılan ve Ankara’da imzalanan “Türkiye-Arjantin Kültür Antlaşması”dır. İki ülke arasındaki kültür ve dostluk ilişkilerini güçlendirmek için imzalanan bu anlaşma ile karşılıklı kültür merkezlerinin açılması, bilimsel, edebi eserlerin

yayınlanması, öğrenci bursu verilmesi, film festivalleri, sanat sergileri ve spor müsabakalarının düzenlenmesi gibi konularda anlaşmaya varılmıştır. Söz konusu anlaşma dönemin Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Hasan Esat Işık ile Arjantin Cumhuriyeti'nin Ankara Büyükelçisi Samuel Allperin tarafından imzalanmıştır (TBBM, 1967). Ne var ki, taraflar arasındaki anlaşmadan beklenen verim alınamamış, ilgili alanlarda güçlü adımlar atılamamıştır. Öte yandan, Ankara'da yer alan ve önce Çukurambar İlkokulu, daha sonra Emniyetevleri İlkokulu adını taşıyan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumunun adı ilgili anlaşmaya binaen 1974-1975 eğitim öğretim yılından itibaren Arjantin İlkokulu olarak değiştirilmiştir. Okul, bugün de aynı isimle eğitim hizmeti vermeyi sürdürmektedir (Arjantin İlkokulu, 2020).

1980'ler ise Latin Amerika adına “Kayıp 10 yıl” olarak değerlendirilmektedir. Bu dönem “Latin Amerika Borç Krizi” (1982), “Brezilya'da Topraksız Kır İşleri Hareketi'nin (MST) kurulması” (1984), “ABD'nin Panama'yı işgal etmesi 1989), “Washington Konsensüsü (1989)”, “Brady Planı (1989)” gibi hadiselerin vuku bulduğu bir dönemdir. 1930'lardan 1960'lara kadar “ithal ikameci sanayileşme” yoluyla kalkınmak için çaba harcayan Latin Amerika ülkeleri, kendi içlerinde birçok uluslararası örgüt kursalar da ABD etkisinden kurtulamamışlardır.

Buraya kadar ortaya konan panorama, Türkiye – Latin Amerika ilişkilerinin neden gelişmemiş olduğunu tarihsel bağlamda açıklasa da, hiç kuşkusuz, bunların dışında kalan sebepler de bulunmaktadır.

Burcu Çevik (2002, s. 52-53), Latin Amerika ile ilişkilerin seyrine olumsuz etki eden diğer unsurları şu şekilde sıralamaktadır: “Coğrafi uzaklık”, “kamuoylarının birbirleri hakkında fazla bilgiye sahip olmaması”, “Ermeni azınlıkların olumsuz rolü”, “Latin Amerika ülkelerinde Türk varlığının sınırlı kalması”, “ekonomik yapıların tamamlayıcı olmaktan çok birbirine benzemesi”.

Bu hususların bir kısmı günümüz Türkiye-Latin Amerika ilişkileri açısından sorun olmaktan çıkmış veya hafiflemiştir. Örneğin Türk Hava Yolları önceden kıtaya ABD üzerinden uçuş gerçekleştirirken, bugün birçok noktaya doğrudan seferler gerçekleştirmektedir. Bu gelişme “coğrafi uzaklık” sorununu büyük ölçüde gidermiş, en azından hafifletmiştir.

Burak Kuntay (2013, s. 147) ise 1990'lara kadar ikili ilişkilerin düşük profilli seyretmesini şöyle yorumlamaktadır:

“Türkiye-Latin Amerika ilişkilerinin son döneme kadar istenilen seviyeye ulaşmamasının en önemli nedeni uluslararası konjonktür olmuştur. Yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atıldığı bir dönemin akabinde baş gösteren II. Dünya Savaşı ve sonrasında başlayan Soğuk Savaş Dönemi; Türk dış politikasının güvenlik ekseninde gelişmesine sebep olurken, özellikle Soğuk Savaş Dönemi'nde Batı bloğunda yer alan ve NATO üyesi olan Türkiye'nin dış politikasının ölçeğini bölge ve komşuları belirlemiştir. Böyle bir dış politika perspektifi coğrafi olarak bölgemizden çok uzakta bulunan Latin Amerika bölgesiyle ilişkilerimizin seyrinin sık olmaması sonucunu doğurmuştur. İç politikanın dış politikaya bir yansıması olarak hem Türkiye hem Latin Amerika ülkeleri Soğuk Savaş Dönemi süresince siyasi ve ekonomik istikrarsızlıktan kurtulamamış; enerjilerinin çoğunu ülkeleri içerisinde siyasi ve ekonomik istikrarı sağlamak için harcamışlardır. Bu sebeplerle hem iç hem de dış faktörler ne Türkiye'ye ne de Latin Amerika ülkelerine geniş ölçekli bir dış politika yürütme fırsatı vermemiştir.”

Şu halde, hem Latin Amerika ülkelerinin hem de Türkiye'nin dış politikasının 1920'lerden Soğuk Savaş'ın sonuna kadar olan dönemde ABD'den bağımsız açıklanamayacağı ortadadır. Birçok siyaset bilimciye göre Latin Amerika bu dönemde ABD'nin “arka bahçesi” haline gelmişken, Türkiye ise ABD'nin “ileri karakolu” olarak tanımlanmıştır. Öyle ki, söz konusu dönemde ABD ve SSCB arasında baş gösteren “Jüpiter Füzeri Sorunu” esasen Latin Amerika – Türkiye ilişkilerinin bir yansıması ve neden gelişemediğinin bir özeti gibidir. Türkiye ve Küba, ABD ve SSCB arasında gerçekleşen bu karşılaşmanın oyun sahası olarak hikâyede yer almıştır. Devrim sonrası Küba'nın dış politika ve ekonomide Rusya'ya, Türkiye'nin ise aynı alanlarda ABD'ye bağımlı olması esasen ABD ve SSCB arasında Soğuk Savaş yılları boyunca meydana gelen bu sıcak karşılaşmanın aynı zamanda Küba ve Türkiye'nin de bir sorunu haline dönüşmesidir. Bilindiği üzere Rusya, o dönemde sınır komşusu olan Türkiye'ye ABD adına Jüpiter füzelerinin yerleştirilmesine misilleme olarak ABD'ye çok yakın olan Küba'ya nükleer başlıklı füze yerleştirdiğini öne sürmüştü, bunun üzerine 1962'de dönemin iki süper gücü arasında nükleer kriz patlak vermiştir. Bu kriz, Rusya'nın Türkiye'deki füzelerin sökülmesi halinde Küba'daki füzeleri sökeceğini bildirmesi,

ABD'nin ise Küba'daki füzelerin sökülmesine karşılık Küba'ya karşı ablukaya son verileceğinin ve işgal edilmeyeceği güvencesini vermesi gibi çeşitli tavizlerle aşılabılmıştır.

Netice itibariyle “füze krizi” söz konusu dönemde Türkiye ve Latin Amerika arasındaki en sıcak hadise olarak cereyan etmiştir. Bu dönemde yaşanan bütün bu krizler, askeri darbeler, ekonomik istikrarsızlıklar, kutuplaşma, büyük güçlerin gölgesinde yürütülen politikalar sonucunda, Türkiye–Latin Amerika ilişkileri Cumhuriyetimizin başlangıç dönemlerindeki resmi anlaşmalar haricinde 1990'lara kadar geliştirilememiş, uzun süreli bir durgunluk dönemi yaşamıştır.

3.2.2.2. Soğuk Savaş'ın Sonundan Açılım Politikasına (1991-1998)

Soğuk Savaş yılları boyunca Latin Amerika'yı “arka bahçesi” olarak gören ve bu arka bahçeye başta müttefik olmayan büyük güçleri (Rusya ve Çin gibi) sokmak istemeyen ABD için, SSCB'nin dağılmasından sonra Latin Amerika'nın önemi giderek azalmıştır. Keza, SSCB'nin dağılmasıyla Latin Amerika'daki gerilla hareketlerinin arkasındaki SSCB desteği, buna bağlı olarak da arka bahçedeki tehdit ortadan kalkmıştır (Erol M. S., 2013, s. 114). Kıtaya ilişkin ideolojik bakışını bir kenara bırakan ABD, 1990'lı yıllardan sonra Latin Amerika'da “komünizmle mücadele”nin yerine “uyuşturucuyla mücadele”yi koymuştur. İki kutuplu dünya anlayışının çökmesi, G-20 ülkelerinin ortaya çıkması gibi faktörler de eklenince, Güney ve Orta Amerika'nın dünyanın geri kalanıyla ikili ilişkileri gelişmeye, yoğunlaşmaya başlamıştır. Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol ('Latin Amerika'da ABD'ye 'dur' diyecekler', 2019), Anadolu Ajansı'na verdiği bir demeçte, Soğuk Savaş sonrasında ABD'den bağımsız politikalar geliştirmek isteyen Latin Amerika ülkelerinin 2000'li yıllardan itibaren “ötekiler” olarak bilinen Rusya, Çin ve İran ile ittifak kurmaya giriştiğinin altını çizmiştir. ABD'nin günümüzde yumuşak güç kullanarak Latin Amerika'yı tekrar kendi nüfuz alanına çevirmesinin mümkün görünmediğini, böyle bir hedefi gözetmesi durumunda sert güç kullanımına yönelmek zorunda kalacağını kaydetmiştir.

Türkiye ise bu dönemde Soğuk Savaş'ın bitmesinin yıkıcı etkilerini veya yeni doğmakta olan “yenidünya düzeni”nin sancılarını en çok hisseden ülkelerden olmuştur. Keza, SSCB'nin dağılmasıyla Avrupa'daki Doğu Bloku ülkeleri de çökmüş, yeni devletler ortaya çıkmış, Orta Asya ve Balkanlar'da haritalar yeniden çizilmiştir. Orta Asya'da kurulan Türki Cumhuriyetler Türkiye'nin bölgeye olan ilgisini arttırmış, daha aktif bir dış politika izlemesini gerektirmiştir. Ortadoğu'daki rejimler de yenidünya düzeninden

payına düşeni almaya başlamıştır. 1990-1991’de Irak ve ABD’nin başını çektiği 28 devletin koalisyon güçleri arasında “I. Körfez Savaşı”, 1992’de Yugoslavya’nın parçalanmasıyla halkı Müslüman olan Bosna-Hersek’in de içinde yer aldığı savaş patlak vermiş, Türkiye kelimenin tam anlamıyla iki ateş arasında kalmıştır. Başka bir ifadeyle, Soğuk Savaş’ın sıcak külleri Türkiye’nin üzerine serpilmiştir.

Türkiye bu dönemde özellikle Orta Asya ve Balkanlar’daki varlığını derinleştirmek için çaba harcarken, şaşırtıcı bir şekilde Latin Amerika ile ilişkilerinde yeni bir sayfa açabilmeyi de başarmıştır. Bu dönemde Türkiye – Latin Amerika ilişkileri adına vurgulanması gereken en önemli hadiselerden biri Arjantin Devlet Başkanı Carlos Menem’in 1992 yılında Türkiye’yi ziyaretidir. 1989-1999 yılları arasındaki 10 yıllık dönemde başkanlık görevini yürüten Carlos Menem’in soy kütüğü, Osmanlı döneminde Latin Amerika’ya göç eden Lübnanlı bir aileye uzanmaktadır; Osmanlı Araplarının kıtadaki bilinen ailelerindendir ve bu nedenle “El Turco” olarak bilinmektedir (Atakan, 2012, s. 6). Menem’in bu ziyareti, Osmanlı dönemindeki Brezilya İmparatoru II. Pedro’nun 1781 ve 1786’daki kişisel ziyaretlerinden beri, Güney Amerika’dan ülkemize gerçekleştirilen devlet başkanlığı düzeyindeki ilk ziyarettir.

1995 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Güney Amerika’nın en büyük ekonomileri arasında yer alan Arjantin, Şili ve Brezilya’ya resmi bir ziyaret gerçekleştirmiş, bu ziyaretler Türkiye’nin bölge ile ilişkileri açısından dönüm noktası olmuştur. O tarihe kadar Türkiye Cumhuriyeti’nden Latin Amerika’ya resmi ziyaret gerçekleştirilmemiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2020). Latin Amerika ile daha yakın ilişkilerin kurulmasıyla sonuçlanan bu ziyaretle ilgili dikkate alınması gereken gerçek, sadece o yıl içinde sekiz ikili anlaşmanın imzalanmasıdır. Brezilya ziyareti iki ülke arasında kalıcı istişareler kanalını açarken, Arjantin’in ziyaret edilmesiyle ülkedeki Ermeni diasporasının lobisine karşı bir girişim başlatılmış ve Arjantin Cumhurbaşkanı Carlos Menem’in 1992’deki Türkiye ziyaretine karşılık verilmiştir. Şili’de ise mevcut yatırımların korunmasına ilişkin bir kültürel İşbirliği Anlaşması ve mutabakat zaptı imzalanmıştır (Levaggi, 2012, s. 188). Bu ziyareti, 1998 yılında Türk Dışişleri tarafından ilan edilen “Latin Amerika Açılım Politikası” izlemiştir.

3.2.2.3. Açılım Politikasından Aktif Politikaya: (1998 ve Sonrası)

1998 yılına gelindiğinde Türkiye’nin Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde tanınması ve ikili ilişkilerin geliştirilerek güçlendirilmesi amacıyla Dışişleri Bakanlığı’nın girişimleriyle “Latin Amerika Açılım Politikası” uygulanmıştır.

Latin Amerika'ya açılım politikası doğrultusunda Türkiye; Yunanistan'ın 1979, GKRY'nin 1985 yıllarında 'gözlemci' statüsüyle üye oldukları "Amerika Devletleri Örgütü"ne, 16 Eylül 1998'de aynı vasıfla üye olmuştur. Türkiye, iki yıl sonra, kıtanın bir başka önemli yapılanması olan "Karayip Devletleri Birliği"ne, 2000 yılının Aralık ayında gözlemci statüsüyle üye olmuştur (Çevik, 2002, s. 52).

Soğuk Savaş'ın bitişinden sonra atılan adımların Türkiye'nin Latin Amerika ve Karayipler ile olan ilişkilerine ivme kazandırdığı bölge ülkeleriyle imzalanan anlaşmaların sayısı itibarıyla de açıkça görülmektedir. Buna göre; Türkiye ile Latin Amerika ve Karayip ülkeleri arasında 1980-1990 yılları boyunca sadece 2 anlaşma imzalanmışken, 1990-2001 arasında 41 anlaşma imzalanmıştır. Bu 41 anlaşmanın 34'ü 1995'te Süleyman Demirel'in bölgedeki üç ülkeyi ziyareti ve sonrasında imzalanmıştır (Çevik, 2002, s. 63).

1998'de ortaya konulan açılım politikası, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün 2006 yılının başında bölgeyi ziyaretinin ardından yeniden ele alınarak "Latin Amerika Eylem Planı 2006" hazırlanmıştır. Yine bu minvalde 2006 yılı "Latin Amerika Yılı" olarak ilan edilmiştir. "Latin Amerika Eylem Planı 2006" kapsamında, ülkemiz, bölgedeki ülkelerle siyasi ikili ilişkiler geliştirmiş, TBMM ile söz konusu ülkelerin parlamentoları arasında karşılıklı dostluk grupları kurulmuş, Kültürel Değişim Programları uygulanmıştır. Böylece Türkiye ile bölge ülkeleri arasındaki münasebetlerin gelişmesi yolunda önemli adımlar kaydedilmiştir (Alpar, 2007).

Türkiye'nin 1998 yılında bölgeye yönelik açılım politikası, "Latin Amerika Eylem Planı" ile eskisine göre çok daha sistematik yürütölmeye başlanmıştır. Bunun sonucunda, bölgedeki ölkelerle farklı düzeylerde resmi temaslarda bulunulmuş, ziyaretler gerçekleştirilmiş ve pek çok alanda anlaşmalar imzalanmıştır. Bu dönemde, Türkiye'nin tüm Latin Amerika ve Karayipler bölgesindeki 33 ölkeden sadece 6'sında mukim büyükelçiliğı bulunmaktaydı; bu büyükelçiliklere ise sadece 21 ölkede akrediteydi. Durumu gözden geçiren Türk Dışişleri, bölgede 3 yeni temsilcilik daha açmayı ve akreditasyon kapsamını ise bölgedeki toplam 33 ölkede de içerecek biçimde genişletmeyi karara bağlamıştır (Çevik, 2002, s. 52).

Türkiye'nin kıtaya yönelik "Latin Amerika Eylem Planı" geliştirdiğı 1998 yılı aynı zamanda Latin Amerika ve Karayipler için de bir milat niteliğindedir. Latin Amerika siyasi tarihinde daha önce normal bir seçim yoluyla solcu bir siyasetçi sadece bir kez,

1970 yılında Şili’de Salvador Allende seçilebilmişken (Lopes & Faria, 2016), 1998 yılında Hugo Chavez’in Venezuela’da yapılan seçimleri kazanması ve 1999 yılının Şubat ayında ülkeyi yönetmeye başlamasının ardından 2000’li yıllar boyunca Latin Amerika ve Karayip ülkelerinde ardı ardına solcu iktidarlar işbaşına gelmiştir. Böylece Latin Amerika ülkelerinin genelinde XXI. yüzyılın ilk 15 yılı boyunca sol iktidarların işbaşında olduğu dönem hayata geçmiştir. Bu dönem siyasi literatürde İspanyolca “marea rosa”, Portekizce “onda rosa”; İngilizce “pink tide” olarak; Türkçede ise “pembe dalga” terimi ile ifade edilmektedir. “Pembe gelgit” veya “pembe medcezir” olarak da tercüme edilebilecek terim, Latin Amerika siyasetinde neoliberal ekonomik modelden uzaklaşarak sol hükümetlere yönelişi ifade etmek için kullanılmaktadır.

Solcu siyasetçiler serisinin ilki olan Hugo Chávez’in 1998 başkanlık seçimlerinin akabinde, Latin Amerika’da; Şili’de Ricardo Lagos (2000), Brezilya’da Luiz Inácio Lula da Silva (2002), Arjantin’de Nestor Kirchner (2003), Uruguay’da Tabaré Vázquez (2004), Bolivya’da Evo Morales (2005), Ekvador’da Rafael Correa (2006), Nikaragua’da Daniel Ortega (2006), Paraguay’da Fernando Lugo (2008) ve El Salvador’da Mauricio Funes (2009) gibi liderler seriyi devam ettirmiş oldular. Bu “solcu tsunami” (Flores-Macias, 2010, s. 413) Latin Amerika tarihi açısından eşsiz bir dönem meydana getirmiştir. Yine aynı dönemde, Türk siyasetinde de önemli bir kırılma yaşanmış, 1990’lı yıllar boyunca devam eden koalisyonlar dönemi, 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AK Parti) tek başına iktidara gelmesiyle son bulmuştur.

XXI. yüzyılın ilk yıllarında Latin Amerika siyasetine damga vuran bu pembe dalga 2015 yılında Arjantin’de liberal siyasetçi Mauricio Macri’nin kazanması ve Kirchnerist dönemin sona ermesi, iki hafta sonra Venezuela’da muhalefetin 1999 yılından beri ilk kez parlamentonun kontrolünü eline geçirmesiyle, Şubat 2016’da Bolivya’da Evo Morales’in dördüncü dönem yeniden aday olamayacağına karar verilen referandumla ve Brezilya ve Şili gibi ülkelerdeki siyasal dönüşümlerle sona ermiştir. Ancak, bu dönem incelediğinde açık bir şekilde görülecektir ki, pembe dalga Türkiye-Latin Amerika ilişkilerinin yıldızının parladığı dönem olmuştur. Bu dönemdeki Türkiye Latin Amerika ülkeleri arasındaki ilişkileri, iktidarların kendilerini konumlandıkları siyasi çerçeveler itibarıyla, “muhafazakar demokrasi” ile “merkez sol demokrasi” arasındaki işbirliği şeklinde okumak da mümkündür. Türkiye ile Latin Amerika ve Karayip ülkeleri arasındaki somut gelişmelerin neredeyse tümünün birbirinin zıttı olarak görülebilecek bu iki farklı siyasi anlayışın hüküm sürdüğü dönemde gerçekleşmesi dikkat çekicidir.

Bölge ülkeleri ve bölgesel kuruluşlar ile Türkiye arasında imzalanan onlarca anlaşmaya geçmeden önce, yakın tarihte gerçekleşen siyasal işbirliklerinden söz etmekte yarar vardır.

Türkiye, 2010'lu yıllardan itibaren kıta ülkeleri ile yalnızca ulusal işbirliği değil, bölgesel ve küresel meselelerle ilgili de çözüm üretmek için ortak çabalar harcamıştır. Bu bölgesel ve küresel meseleler arasında özellikle Kolombiya'da 1964'ten beri devam eden iç savaşa çözüm arayışı, Brezilya ile birlikte İran'ın nükleer zenginleştirme programına barışçıl bir çözüm bulma girişimi ve dünya kamuoyunun gündemine oturan Venezuela'daki siyasi krizin çözümü için harcanan çabalar öne çıkmaktadır.

Türkiye, "dünyanın en uzun süren iç savaşı" olarak tanımlanan ve Kolombiya devleti ile ülkenin en büyük gerilla hareketi olan FARC'ın (Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri) silah bırakması için yürütülen süreçte önemli katkıda bulunmuştur. İlginçtir, hem Kolombiya hem de Türkiye terör sorununu diyalog yolu ile çözmek için aynı yıl girişimde bulunmuşlardır. Kolombiya'daki bu süreç "Barış Süreci" (İspanyolca: El Proceso de la Paz), Türkiye'deki ise "Çözüm Süreci" olarak adlandırılmıştır. Türkiye çeşitli sebepler yüzünden süreci ilerletmemiş olsa da, Kolombiya başladığı süreci devam ettirmiş ve söz konusu süreç FARC'ın silah bırakmasıyla sonuçlanmıştır. Dönemin Kolombiya Dışişleri Bakanı Maria Angela Holguin Cuellar, Türkiye'nin Kolombiya'nın müttefiki olduğunu ve FARC ile yapılan barış süreci sırasında Türkiye'nin büyük destek verdiğini ifade etmiştir. Dışişleri Bakanı Holguin, Kolombiya'nın en çok mayın döşenmiş bölgesi olan Orejon'daki yardımlarının kayda değer olduğunu vurgulamış ve şunları söylemiştir (İlhan & Canik, 2018): *"Türkiye, FARC ile yürütülen barış sürecinde ciddi kaynaklar ortaya koydu. TİKA'nın Orejon'daki mayın temizleme projesi bizim için oldukça önemliydi. Ayrıca, bu anlamlı bölgede TİKA, güzel bir de okul inşa etti."*

Kıta ile ilişkilerde dikkat çeken siyasal gelişmelerden biri de Türkiye, Brezilya ve İran arasında "Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması" çerçevesinde yapılan görüşmelerdir. ABD başta olmak üzere birçok Batılı devlet, uzun yıllar İran'ın nükleer silah geliştirme yönünde çaba harcadığından kuşkulandırmaktayken, bölgesinin iki yükselen gücü olarak öne çıkan Brezilya ve Türkiye'nin girişimleriyle endişelerin giderilmesi ve sorunun çözümü yolunda önemli bir adım atılmıştır. Üç ülkenin Dışişleri bakanları İran İslam Cumhuriyeti'nin başkenti Tahran'da bir araya gelerek 17 Mayıs 2010 tarihinde 10 maddelik "Türkiye, İran ve Brezilya Dışişleri Bakanları Ortak

Deklarasyonu”nu imzalamışlardır (17 Mayıs 2010 Tarihli Türkiye, İran ve Brezilya Dışişleri Bakanları Ortak Deklarasyonu, 2020).

Türkiye’nin Chavez yönetimindeki Venezuela ile iyi ilişkiler kurmasının yanı sıra İran dolayısıyla Brezilya ile bu tür bir ortak girişimde bulunması, Türkiye’nin yumuşak gücünün Latin Amerika’da etkili olmasını sağlarken, diğer yandan ABD’nin hışmına uğramıştır. Esasen, Obama yönetiminin talebi doğrultusunda başlayan Tahran Deklarasyonu süreci, daha önceki olumsuz girişimlerin aksine İran’ı başarılı bir şekilde bir anlaşma zeminine çekince, ABD’nin tepkisine maruz kalmıştır. Türkiye-Brezilya ortaklığı, söz konusu dönemde tehlikeli bir yaklaşma olarak görülmüştür. Bu yaklaşmanın üzerinden bir süre geçtikten sonra Brezilya Devlet Başkanı Lula da Silva, hakkında çıkarılan yolsuzluk iddiaları nedeniyle hapse atılmıştır. Benzer şekilde, yerine gelen İşçi Partili Başkan Dilma Rousseff de aynı suçlamalar neticesinde görevinden azledilmiştir (Tekin, 2019).

Türkiye’nin bölgede öne çıkan girişimlerinden biri de Venezuela’daki siyasi kriz patlak verdikten sonraki tutumudur. 2016 yılında Venezuela’daki parlamento seçimlerini muhalefet kazanmış, ancak Maduro iktidarı seçimlerde usulsüzlük yapıldığını öne sürerek seçimleri geçersiz saymıştır. Bunun üzerine başta Latin Amerika ülkeleri ve Amerika Devletleri Örgütü olmak üzere, ABD ve AB ülkelerinin çoğu Maduro hükümetinin meşruluğunu yitirdiğini açıklamışlardır (BBC News Türkçe, 2019). Türkiye bu olaylar zincirinde Batılı devletlerden farklı bir tutum sergilemiş, Rusya ve Çin gibi ülkelerle birlikte hareket etmiş, bu tarihten sonra Maduro iktidarı ile çok daha yakın bir ilişki içinde olmuştur. Maduro ülkesindeki siyasi krizin sonrasında 2016, 2017 ve 2018 yıllarında olmak üzere çeşitli vesilelerle üç kez Türkiye’yi ziyaret etmiştir.

Bu siyasal çözüm arayışları sırasında, kıtayla ikili ilişkilerde somut adımlar atılmıştır. Türkiye ile bölge ülkeleri arasında ilk somut gelişme 2008’de Latin Amerika’nın en büyük ekonomik topluluğu olan MERCOSUR (Bienvenidos al Mercado Común del Sur - Güney Ortak Pazarı) ile yapılan serbest ticaret anlaşmasıyla olmuştur. Bu kapsamda Brezilya, Arjantin, Uruguay, Paraguay gibi MERCOSUR’a üye olan ülkelerle Türkiye, serbest ticaret anlaşması imzalayarak “ taraflar arasında bir müzakere komitesi oluşturulup ticaret politikalarının tartışılması”na onay vermiştir (Çelenk, 2009).

Latin Amerika ile ilişkilerin geliştirilmesine önem veren Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 2015, 2016 ve 2018 yıllarında bölge ülkelerine ziyaretler gerçekleştirmiştir. 20

yıl aranın ardından Cumhurbaşkanı seviyesinde bölgeye yapılan ikinci ziyaret 10-13 Şubat 2015 tarihlerindeki Meksika, Kolombiya ve Küba'yı içeren bölge turu olmuştur. Oldukça verimli geçen bu ziyaretin ardından 31 Ocak-4 Şubat 2016 tarihleri arasında bu kez Şili, Peru ve Ekvator'u kapsayan bir diğer ziyaret daha gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, 28 Kasım - 3 Aralık 2018 tarihleri arasında ise Arjantin, Paraguay ve Venezuela'yı içeren bölge turu yapmıştır. Bu kapsamda Venezuela'ya Cumhurbaşkanlığı düzeyinde ilk ziyaret gerçekleştirilmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2020).

LAK bölgesinden Türkiye'ye devlet başkanı düzeyinde önemli ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda; 2011 yılında Brezilya ve Arjantin; 2012'de Şili, Ekvator ve Kolombiya; 2013 yılında Meksika; 2015'te G20 Liderler Zirvesi kapsamında Meksika ve Brezilya; 2016, 2017 ve 2018 yıllarında ise Venezuela devlet başkanları ülkemize resmi ziyaret gerçekleştirmişlerdir (Dışişleri Bakanlığı, 2020).

Dışişleri Bakanlığı'nın bölgedeki örgütlerle ilişkileri artan şekilde sürerken Türkiye'nin bölge ülkeleriyle kurduğu komisyon ve mekanizmalara bazı örnekler verilebilir (Dışişleri Bakanlığı, 2020):

- *Brezilya ile Yüksek Düzeyli İşbirliği Komisyonu (2006)*
- *Meksika ile İki Uluslu Üst Düzey Komisyon (2013)*
- *Arjantin, Bolivya, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, El Salvador, Guatemala, Guyana, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Meksika, Paraguay, Peru, Şili, Uruguay ve Venezuela ile siyasi istişare mekanizması.*

Türkiye'nin Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde dahil olduğu oluşumlardan bazıları arasında da şunlar sayılabilir (Dışişleri Bakanlığı, 2020):

- *Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR) ile Siyasi İstişare ve İşbirliği Mekanizması (2010)*
- *Karayip Ortak Pazarı (CARICOM) ile İstişare ve İşbirliği Mekanizması (2011)*
- *Gözlemci üye: Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) (1998), Karayip Devletleri Birliği (ACS) (2000) ve Pasifik İttifakı (2013)*
- *Doğu Karayip Devletleri Örgütü (OECS) ile kurumsal ilişkiler kurulmasını öngören mutabakat muhtırası (2016)*
- *Orta Amerika Ortak Pazarı'na (CACM / İsp: MCCA) bölge harici gözlemci üye (2017)*
- *BM Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonuna (ECLAC) üye (2017)*

Türkiye'nin Latin Amerika ülkeleriyle gerçekleştirdiği bölgesel toplantı ve forumlardan bazıları ise şu şekildedir (Dışışleri Bakanlığı, 2020):

- *Türkiye-CELAC (Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu) Dörtlüsü I. Dışışleri Bakanları Toplantısı (2013)*
- *Türkiye-Orta Amerika Entegrasyon Sistemi (SICA) Dışışleri Bakanları I. Forumu (2015)*
- *Türkiye-SICA II. Dışışleri Bakanları Forumu (2017)*
- *Türkiye-CELAC Dörtlüsü (Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Ekvator ve Guyana) IV. Dışışleri Bakanları Toplantısı (2017)*

Ekonomik ve Ticari İlişkiler

Latin Amerika ile ticari ilişkiler 2000'li yıllarda ivme kazanmıştır. 2014 ve 2016 yıllarında bölgedeki ekonomik daralma 2017'de düzelmiş, 2018-2021 arasında ise gelişme göstermiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, Türkiye ile Latin Amerika arasındaki ticaret hacmi 2002 yılında 960 Milyon doları iken, 2018'de neredeyse 12 kat artarak 11 Milyar 800 Milyon dolara ulaşmıştır (Yetim, 2019, s. 175). Bölgede ticaretin kolaylaştırılması için ticaret müşavirliklerinin sayısı artırılmaktadır. Ticaret Bakanlığı'nın şu anda Latin Amerika'da "Arjantin, Ekvator, Guyana, Kolombiya, Küba, Meksika, Paraguay, Peru, Surinam, Şili, Uruguay ve Venezuela"da ticaret müşavirliği, Brezilya'da ticaret ataşeliği vardır (Dışışleri Bakanlığı, 2020).

2006 yılında bölgeyle ekonomik ilişkileri geliştirmeyi hedefleyerek hazırlanan Latin Amerika Ülkeleri ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi" çerçevesinde çeşitli faaliyetler yürütülmüştür (Örnek & Mızrak, 2015, s. 558). Bölgedeki ülkelerle çeşitli ticari anlaşmalar da yapılmıştır. Bu kapsamda aşağıda adı geçen ülkelerle Ticari ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları imzalanarak Karma Ekonomik Komisyon'un hukuki altyapısı hazırlanmıştır: "Arjantin, Bolivya, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Guatemala, Guyana, Honduras, Jamaika, Kolombiya, Küba, Meksika, Nikaragua, Paraguay, Peru, Şili, Uruguay, Venezuela."

Ticaret Bakanlığı (Ticaret Bakanlığı Yurt Dışı Teşkilatı, 2020) verilerine göre Türkiye ile bölge ülkeleri arasında yapılan anlaşmalardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:

Arjantin

- “Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığı ile Vergiden Kaçınmaya Engel Olma Anlaşması” (01.12.2018)
- “Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması” (30.01.2017)
- “Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma” (08.05.1992)
- “Ticari ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması” (09.05.1992)
- “Karma Ekonomik Komisyon (KEK) III. Dönem Toplantısı” (28.10.2009)

Brezilya

- “Gümrük Konularında Karşılıklı İdari Yardım Anlaşması” (27.05.2010)
- “Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması”(16.12.2010)
- “Ticaret, Ekonomik ve Sınai İşbirliği Anlaşması”(10.04.1995)
- “II. Dönem KEK Toplantısı”(04.01.2010)

Bolivya

- “Ekonomik ve Ticari İşbirliği Anlaşması” (29.06.2011)

Ekvator

- “Ticaret İşbirliği Anlaşması” (01.12.2010)
- “Ortak Ekonomik ve Ticaret Komitesi (JETCO) 3. Dönem Teknik Toplantısı” (27.02.2015)

Kolombiya

- “Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma”(28.07.2014)
- “Ticaret İşbirliği Anlaşması” (17.05.2006)
- “II. Dönem KEK Toplantısı” (12.10.2017)

Paraguay

- “Ticari İşbirliği Anlaşması” (07.03.2009)

Peru

- “Ekonomik ve Ticari İşbirliği Anlaşması” (15.04.2011)

Şili

- “Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması” (19.11.2012)
- “Serbest Ticaret Anlaşması” (14.07.2009)

- “Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma” (21.08.1998)
- “I. Dönem KEK Toplantısı” (21.08.1998)
- “Ticaret ve Ekonomik, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Andlaşması” (09.10.1989)

Uruguay

- Ticari, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması (30.04.2009)

Venezuela

- Ticaretin Geliştirilmesi Anlaşması (17.05.2018)

Hükümet dışı yapılan ticari anlaşmalar arasında ise şunlar sayılabilir:

- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) ile Sao Paulo Ticaret Odası (FIESP) arasında Türkiye-Brezilya İş Konseyi (2006)
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), İber-Amerika Ticaret Odaları Birliği'nde (AICO) “Gözlemci Üye” , “Onursal Üye” ve “Stratejik Ortak” (TOBB, 2007)
- Kolombiya ve Meksika ile Yatırımın Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (TOBB, 2018)

Türkiye ile Latin Amerika ülkeleri arasındaki ticaret hacmi her geçen yıl artsa da, dünyanın önde gelen ülkeleriyle kıta arasındaki ticari ilişkiler göz önüne alındığında yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) Başkanı İsmail Gülle, ilginç bir tespitte bulunarak, Türkiye'nin ihracat mesafesini hesaplamış ve bu mesafenin gelişmiş ülkelerin ticaret mesafesinden kısa olduğunu saptamıştır (Şubat Ayı İhracatında Cumhuriyet Tarihi Rekoru, 2020):

“Türkiye olarak ihracatımızda ortalama 2997 km’lik bir mesafe üzerinde hareket ediyoruz. Bu mesafe Çin, İsrail, Hindistan, Japonya, ABD ve Vietnam gibi ülkeler için ortalama 6500 km civarında. Dünya ithalatının ortalama mesafesi ise 5106 km. Böyle geniş bir spektrumdan ithalat gerçekleştiren dünya ülkelerine ulaşabilmemiz adına, ihracat ortalama mesafemizi en az 2000 km daha arttırmamız gerekiyor. Bu nedenle, TİM olarak, Bakanlığımızın koordinasyonunda Afrika Kıtasından başlayarak, 2020’de Türkiye Lojistik Merkezleri’nin açılma sürecine hız vereceğiz ve Türkiye’nin ihracatının ortalama mesafesini Afrika, Latin Amerika ve Asya’ya kadar uzatacağız.”

4. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN LATİN AMERİKA’DAKİ YUMUŞAK GÜÇ FAALİYETLERİ

Çalışmanın son bölümünde kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra devlet dışı aktörler aracılığıyla Türkiye’nin Latin Amerika’daki yumuşak güç unsurları ve faaliyetlerine değinilecektir. Turizmden kalkınma yardımlarına, Türkçe eğitiminden basın faaliyetlerine, dini diplomasiden bölgede yayınlanan Türk dizilerine kadar çeşitli alanlarda yürütülen çalışmalar örneklerle, nicel ve nitel verilerle ortaya konulacaktır.

4.1. Dışişleri Bakanlığı

Ülkelerin dışişleri bakanlıkları her ne kadar klasik diplomasi anlayışının bir unsuru olsa da Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, uluslararası politikada “girişimci ve insani” yaklaşımı benimsemesiyle yumuşak güç aracı olarak da görev ifa etmektedir. Sadece yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları için değil, tüm dünyada ihtiyaç duyan her bölge için “sürdürebilir kalkınma ve güvenliği” sağlamak için çalışan bir kurumdur (Dışişleri Bakanlığı 2020 Yılı Performans Programı, 2020).

Dışişleri Bakanlığı’nın 2020 yılı itibarıyla yurtdışında, 142 büyükelçilik, 13 daimi temsilcilik ve 91 başkonsolosluk, 1 Konsolosluk Ajanlığı, 1 Ticaret Ofisi olmak üzere 248 dış temsilciliği bulunmaktadır (2021 Yılına Girerken Girişimci ve İnsani Dış Politikamız, 2020).

Latin Amerika ve Karayipler’de diplomatik anlamda yakın ilişkiler kuran Türkiye’nin 2010 itibarıyla bölgede 6 olan Büyükelçiliği, bu yıldan sonra açılan 10 yeni büyükelçilikle birlikte toplam 16 Büyükelçilik ve 1 Başkonsolosluk düzeyine ulaşmıştır. Öte yandan LAK bölgesinde bulunan ülkelerin ise Türkiye’de 15 Büyükelçilik, 6 Başkonsolosluğu bulunmaktadır (2021 Yılına Girerken Girişimci ve İnsani Dış Politikamız, 2020).

Dışişleri Bakanlığından derlenen bilgilere göre, LAK bölgesinde yer alan büyükelçiliklerin açılışları, yıllar itibarıyla şu şekildedir: Brezilya (1929), Şili (1930), Meksika (1931), Arjantin (1936), Küba (ilk diplomatik ilişki 1952, büyükelçilik 1979), Venezuela (1957), Kolombiya (2010), Peru (2010), Ekvador (2012), Guatemala (2014),

Panama (2014), Kosta Rika (2014), Dominik Cumhuriyeti (2014), Paraguay (2018), Bolivya (2018), Trinidad ve Tobago (2018).

Şekil 4: Türkiye Cumhuriyeti'nin Latin Amerika'daki Büyükelçilikleri

Kaynak: Dışişleri Bakanlığı

Yeni açılan büyükelçiliklerden sonra Türkiye'nin Güney Amerika'da büyükelçiliği bulunmayan önemli ülkelerden biri olarak Uruguay kalmıştır. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu (2020), Uruguay'da da kısa süre içinde bir büyükelçiliğin açılacağını açıklamıştır. Uruguay'da büyükelçilik açılması Türkiye'nin bölgede Ermeni diasporasına karşı diplomatik hamlelerini güçlendirecek bir adım olacaktır.

Türkiye'nin bölgeyle olan ticaret hacmi 2003'te 1,5 milyar dolar iken, 2019 yılında bu miktar 9,36 milyar dolara çıkmıştır (2021 Yılına Girerken Girişimci ve İnsani Dış Politikamız, 2020).

Türkiye'nin Latin Amerika ve Karayipler ile ilişkilerinin geliştirilmesini sağlayan unsurlar arasında 1998 yılında Dışişleri Bakanlığı'nın girişimleriyle benimsenen "Latin Amerika'ya Açılım Politikası" ve 2006 yılında uygulanmaya başlanan "Latin Amerika Eylem Planı 2006" ve "Latin Amerika Yılı" ilan edilmesi sayılabilir (Alpar, 2020). O dönemden bu yana iki ülke ilişkileri, yapılan üst düzey ziyaretler, ikili anlaşmalar, insani ve kalkınma yardım faaliyetleri, genç diplomatlar eğitim programları, ekonomik ve kültürel işbirliği başta olmak üzere birçok alanda artan bir şekilde gelişmeye devam etmektedir.

Türkiye, 2019 yılının sonunda Çin'in Wuhan kentinde görülen ve 2020 yılının başından itibaren tüm dünyaya yayılarak pandemiye dönüşen COVID-19 salgını süresince de yoğun bir kamu diplomasisi yürütmüştür. Türkiye, bu dönemde öncelikle vatandaşlarını tahliye etmek için çaba harcarken, diğer yandan ABD ve İngiltere gibi dünyanın önde gelen ekonomileri de dahil olmak üzere birçok ülkeye maske ve tıbbi malzeme yardımında bulunmuştur. Bu ülkeler içinde LAK bölgesindeki birçok ülke de bulunmaktadır. LAK ülkelerine giden bu yardımlar, Mevlana Celaleddin Rumi'nin *"Ümitsizliğin ardında nice ümitler var. Karanlığın ardında nice güneşler var"* sözlerinin yazılı olduğu kolilerle ulaştırılmıştır. Yardım yapılan ülkelerin resmi dillerine çevrilen bu söz, İspanya ve LAK ülkelerine de *"Hay tanta esperanza despues de desesperanza... Hay tantos soles despues de oscuridad..."* şeklinde ulaştırılmıştır (Turquía Envía a España Un Avión Con Material Sanitario Para El Covid-19, 2020).

Amerika kıtasından yardım talebinde bulunan 21 ülke olmuştur ve 21 ülke içinde ABD'nin de bulunduğu göz önüne alındığında, 20 Latin Amerika ülkesine yardımların ulaştırıldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan, LAK bölgesinde, ülkelerin haricinde uluslararası kuruluşlar da Türkiye'den yardım talebinde bulunmuştur. Bu kuruluşlar arasında yer alan SICA ve CARICOM'un talepleri kısmen veya tamamen Türkiye tarafından karşılanmıştır (Koronavirus Salgınındaki Rol ve Vizyonumuz, 2020).

4.2. İletişim Başkanlığı Kamu Diplomasisi Daire Başkanlığı

2010 yılında, kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri arasında uyum ve koordinasyonu sağlamak amacıyla Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, bir süre Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğüne (BYEGM) bağlı olduktan sonra, bugün Cumhurbaşkanlığına bağlı İletişim Başkanlığının Kamu Diplomasisi Daire Başkanlığı olarak görev ifa etmektedir. Ancak bu bölümde koordinatörlük döneminde Latin Amerika'yla yürütülen faaliyetler ele alınacaktır.

Türkiye'nin uluslararası alanda tanınması için faaliyetler yürütmüş olan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, 14-18 Eylül 2015 tarihleri arasında Latin Amerika gazeteci heyeti programı düzenlemiştir. Program kapsamında Dominik Cumhuriyeti, Paraguay, Peru, Panama, Kosta Rika, Meksika, Haiti, Brezilya, Ekvador, Arjantin ve Şili'den gelen 10 kişilik gazeteci heyeti Ankara'daki çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ziyaretlerinin ardından ve İstanbul'un tarihi yerlerini ziyaret etmiştir (Referans Gazetesi, 2015).

23-25 Mart 2018 tarihleri arasında Arjantin'den Türkiye'ye basın heyeti gelmiştir. Yine koordinatörlük tarafından ağırlanan Arjantinli gazeteciler, Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyeti yürüten kuruluşlarını gezerek ülkemizin Latin Amerika ile ilişkileri hakkında bilgi edinmiştir. Basın heyeti programı ile Latin Amerika'nın önde gelen ülkelerinden biri olan Arjantin ile Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik atılabilecek adımlar ele alınmıştır (DEİK, 2018).

Kamu diplomasisi çalışmaları kapsamında yürütülen Türkiye Medya Eğitim Programı (TÜMEP) çerçevesinde 17-30 Ağustos 2015 tarihleri arasında Latin Amerikalı Gazeteciler ülkemizi ziyaret etmiştir. "Arjantin, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Peru, Şili ve Venezuela'dan gelen 11 kişilik genç gazeteciler TÜMEP kapsamında Ankara'da kamu diplomasisi çalışmaları yürüten kurumları gezerek faaliyetler hakkında bilgi almıştır. Bir hafta süresince AA ve TRT'de eğitim gören gazeteciler, İstanbul ve Kapadokya'da tarihi bir gezi gerçekleştirmiştir (Manşet, 2018).

Mayıs 2016'da BYEGM'nin yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri çerçevesinde Asya Pasifik Ülkeleri ve Latin Amerika'dan gazeteciler Türkiye'ye gelmiştir. Endonezya, Malezya, Japonya, Güney Kore, Meksika, Şili, Küba, Brezilya gibi ülkelere 14 basın mensubu, Türkiye'deki çeşitli kurum ve kuruluşları ziyaret etmiştir (YTB, 2016).

4.3. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA)

Berlin Duvarı'nın yıkılıp iki Almanya'nın birleşmesi, Doğu Bloku ülkelerinin çökmesi, SSCB'nin dağılması ve Türki Cumhuriyetlerin kurulması; özetle Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Türkiye'nin dış politikasında ciddi kırılmalar olmuştur. Tam da “yumuşak güç” kavramının ortaya atıldığı, Soğuk Savaş sonrası yeni güç tanımlamalarının yapıldığı bu dönemde, Türkiye, tarihsel ve kültürel açıdan güçlü olduğu kendi havzasında yumuşak gücünü sergilemek için bir fırsat yakalamıştır. Bu fırsatın değerlendirilmesi ve Balkanlar, Orta Asya, Karadeniz ve Kafkasya bölgelerindeki yumuşak güç ve kamu diplomasisi faaliyetlerinin uygulanması ve koordine edilmesi için 1992 yılında TİKA kurulmuştur. Nitekim TİKA'nın (2020) kurumsal sitesinde TİKA'nın söz konusu yıllardaki amacı “Türk Cumhuriyetlerinin kendi sosyal yapısını üretmesi, kendi kimliğini sağlıklı bir şekilde inşa etmesi, kültürel ve siyasi hakların gelişmesi, teknik alt yapı konusunda eksiklerin giderilmesi olarak özetleyebiliriz” denilmektedir. Başlangıçta Dışişleri Bakanlığı bünyesine bağlı olarak kurulan TİKA, 1999 yılında Başbakanlığa bağlanmış, 2001 yılında “Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı” adıyla yeni bir teşkilat kanunu ile görevine devam etmiş, 2011 yılında ise teşkilat kanunu ve adı güncellenerek adındaki “kalkınma” ifadesinin yerine “koordinasyon” ifadesini kullanmaya başlamış, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesinin ardından Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesine dahil edilmiştir.

1992-2002 yılları arasında dünya genelinde sadece 12 “Program Koordinasyon Ofisi” bulunan TİKA, AK Parti hükümetlerinin göreve başladığı 2002 yılından sonra ardı ardına ofisler açılmasıyla etkinliğini artırmıştır. Bu sayede 2002-2012 yılına kadar 21 yeni ofis açılarak Program Koordinasyon Ofislerinin sayıları 33'e yükseltilmiş, 2020 yılı sonuna gelindiğinde ise TİKA, 60 ülkede 62 ofisle temsil edilen, 150 ülkede faaliyet gösteren önemli bir dış politika enstrümanı haline gelmiştir. TİKA günümüzde 5 kıtaya yayılan teşkilatlarıyla Orta Asya, Kafkasya, Afrika, Ortadoğu, Balkanlar ve son olarak Latin Amerika'da projeler gerçekleştirmektedir (TİKA, 2020).

TİKA, Latin Amerika bölgesindeki esas faaliyetlerine 2008 yılında başlamış, Orta Amerika ve Karayip (OAK) ülkeleri için ilk ofisini ise 2014 yılında Meksika'nın başkenti Meksiko City'de, ikinci ofisini ise Güney Amerika ülkeleri için 2015'te Kolombiya'nın başkenti Bogota'da açmıştır. TİKA'nın kıtadaki her iki ofisinin yaptığı çalışmalar neticesinde 2008-2018 yılları boyunca tüm Latin Amerika bölgesinde 172

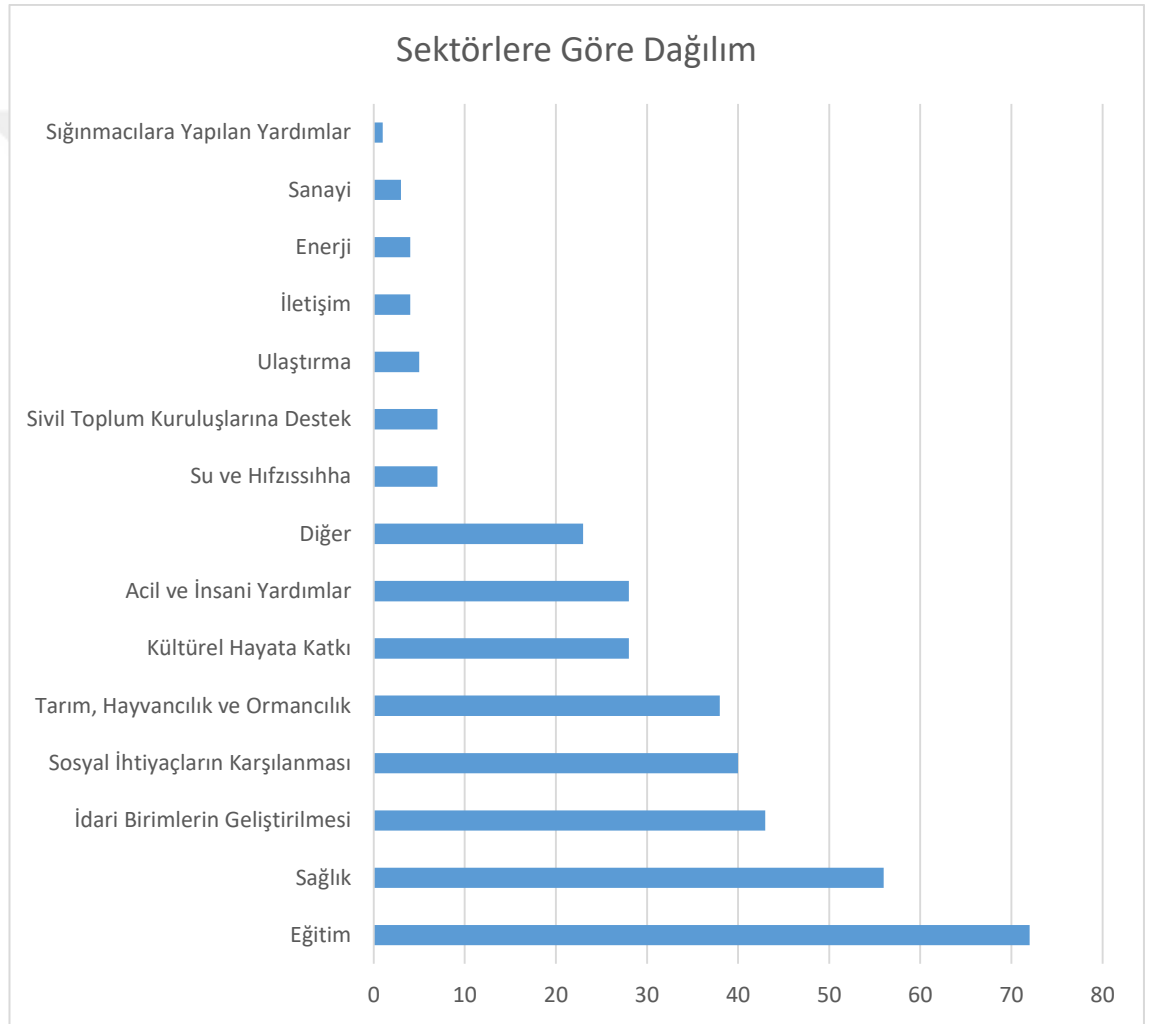
proje gerçekleştirilmiştir (TİKA Latin Amerika'da 10 Yılda 172 Proje ve Faaliyet Gerçekleştirdi, 2018).

Şekil 5: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın Latin Amerika Program Koordinasyon Ofisleri

Kaynak: TİKA

TİKA yetkilileriyle, 13.11.2020 tarihinde, birebir görüşmeler neticesinde elde ettiğim verilere göre, TİKA'nın 2020 yılının sonuna kadar kıtada gerçekleştirdiği faaliyet sayısı toplamda 380'i bulmuştur. Bu 380 projenin/faaliyetin sektörel bazdaki dağılımına bakıldığında özellikle eğitim, sağlık, idari birimlerin geliştirilmesi, sosyal ihtiyaçların karşılanması, tarım, orman ve hayvancılık ve kültürel hayata katkı gibi alanların öne çıktığı görülmektedir. Faaliyetlerin tamamının sektörel dağılımını içeren grafik şu şekildedir:

Şekil 6: TİKA'nın Faaliyet Alanları

Bu 380 faaliyetin dağılımına bakıldığında Latin Amerika’da en çok faaliyet gerçekleştirilen ülkeler şu şekilde sıralanmaktadır:

Tablo 4: TİKA'nın Faaliyet Gösterdiği Ülkeler

Kolombiya	89
Meksika	51
Küba	27
Şili	26
Birden çok ülkede	25
Brezilya	17
Ekvador	14
Guatemala	12
Haiti	12
Paraguay	11
Peru	11
Guyana	10
Arjantin	9
Venezuela	9
Grenada	8
Bolivya	6
Dominika	6
Honduras	6
Jamaika	4
Kiribati	4
Surinam	4
Kosta Rika	3
Belize	2
Dominik Cumhuriyeti	2
El Salvador	2
Saint Lucia	2
Antigua ve Barbuda	2
Nikaragua	1
Panama	1
Saint Kitts ve Nevis	1
Saint Vincent ve Grenadinler	1
Trinidad ve Tobago	1
Uruguay	1

Kaynak: TİKA

Latin Amerika’da TİKA eliyle gerçekleştirilen “prestij projeleri”nde şu çalışmalar öne çıkmaktadır:

Tablo 5: TİKA Prestij Projeleri

Türkiye-Meksika Dostluğu Sağlık Merkezi İnşası (2018 / <i>El Espinal / Meksika</i>)
Orejon Köyü İlkokulu (2016 / <i>Medellin / Kolombiya</i>)
Mobil Klinik Projesi (2019 / <i>Meksiko Şehri / Meksika</i>)
Trinidad Anne Çocuk Hastanesi Yenidoğan Bebek Yoğun Bakım Ünitesi Ekipman Alımı (2020 / <i>Asuncion / Paraguay</i>)
Türkiye Cumhuriyeti İlkokulu Tadilatı (2020 / <i>Asuncion, Luque / Paraguay</i>)
Ormancılık Kapasite Artırım ve Biyolojik Laboratuvar Kurulumu Projesi (2017 / <i>Tegucigalpa / Honduras</i>)
Yurtdışına Büyük Türkçe Sözlük Gönderimi (2017 / <i>Ankara / Afganistan, Uruguay</i>)
MEP (Muhabir Eğitim Programı) Savaş Muhabirliği Arapça (2019 / <i>Ankara / Afganistan, Azerbaycan, Cezayir, Etiyopya, Filipinler, Filistin, Gürcistan, Hırvatistan, Kolombiya, Myanmar, Nijerya, Pakistan, Suriye, Ukrayna</i>)

Kaynak: TİKA

Burada özellikle “Orejon Köyü İlkokulu” inşası Türkiye adına bölgede yapılan en dikkat çekici projelerden biri olmuştur. Keza, söz konusu proje, Kolombiya Hükümeti ile ülkedeki gerilla grubu arasında silahlı mücadelenin sona erdirilmesi için müzakerelerin yürütüldüğü “Barış Süreci” devam ederken gerçekleştirilmiş sembol bir projedir. Orejon, Kolombiya’da 1964 yılından itibaren sürdürülen iç savaş ve silahlı çatışma boyunca en fazla mayın yerleştirilen bölge olduğu için, Türkiye’nin bölgeye inşa ettiği ilkokul, eğitim hayatına katkının ötesinde, barış sürecine destek projesi anlamına da gelmektedir. Okulun inşası sırasında ben de Kolombiya’da TİKA Bogota Program Koordinasyon Ofisi Koordinatör Yardımcısı olarak görev yapmaktaydım. Bölgeyi ve okul inşaatını yerinde inceleme imkânı da buldum. Okulun açılışı bizzat dönemin Kolombiya Cumhurbaşkanı Juan Manuel Santos tarafından yapılmış, törene Kolombiya Dışişleri Bakanı Maria Angela Holguin Cuellar, Türkiye Cumhuriyeti Bogota Büyükelçisi Engin Yürür, TİKA Latin Amerika ve Uzak Doğu ve Güney Asya Dairesi Başkanı Rahman Nurdun, TİKA Güney Amerika Koordinatörü Mehmet Özkan katılmıştır.

Kolombiya'nın söz konusu dönemdeki Dışışleri Bakanı Holguin, görevi devrettikten sonra Anadolu Ajansı'na yaptığı açıklamada TİKA'nın Kolombiya'da gerçekleştirdiği faaliyetlere ilişkin şu açıklamaları yapmıştır:

“Türkiye, FARC ile yürütölen barış sürecinde ciddi kaynaklar ortaya koydu. TİKA'nın Orejon'daki mayın temizleme projesi bizim için oldukça önemliydi. Ayrıca, bu anlamlı bölgede TİKA, güzel bir de okul inşa etti. Türkiye, yalnızca oradaki halkın eğitimini değil, Kolombiya hükümetinin barışı tesis etmesini de destekledi.” (İlhan & Canik, 2018)

Holguin yine aynı mülakatta Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik politikalarını başarılı bulduğunu kaydederek, Kolombiya'daki Venezuelalı sığınmacıların barınma probleminin çözümüne yönelik olarak şu görüşlere yer vermiştir:

“Ülkedeki (Venezuelalı) sığınmacıların kalacak yer sorunu bizim en büyük problemlerimizden biri. Türkiye'den öğrendiğimiz en önemli şeylerden biri de sığınmacıların barınma sorununa karşı ortaya koyduğu yöntem. Türkiye'de Suriyeliler için ayrılan yerleri gördüğümüzde, bizim bir parçamız olan Venezuelalıları için kapalı bir yer inşa etme fikri bile bize zor geldi. Bu bizim için zor bir iş. (..) TİKA'dan, en çok yardıma ihtiyaç duyacağımız bölgelerde sığınmacılar için ilk barınakları sağlama konusunda bize yardımcı olmalarını istedik. Umarım bu konuda bize yardım ederler çünkü çok tecrübeli ve düzenli çalışıyorlar.” (İlhan & Canik, 2018)

TİKA, COVID-19 pandemi sürecinde de Latin Amerika ölkelerine cerrahi maske, dezenfektan, siperlik, ilaç, tulum, ventilatör, eldiven gibi salgınla mücadelede kullanılan malzeme ve ekipman hibe ederek yardımda bulunmuştur.

4.4. Yurtdışı Türkler Başkanlığı (YTB)

2010 yılında kurulan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) en önemli görev alanlarından biri uluslararası öğrencilere verilen eğitim burslarıdır.

2012 yılında faaliyete başlayan “Türkiye Bursları” aracılığıyla dünyanın çeşitli ölkelerinden öğrencilere eğitim bursu verilmektedir. Yurtdışından gelen öğrencilere öncelikle Türkçe eğitimi verildikten sonra, iki yıllık veya dört yıllık üniversite

eğitiminin yanı sıra, lisansüstü ve doktora eğitimi burs destekleri de verilmektedir (Türkiye Bursluluk İşlemleri Yönergesi, 2019).

Yurtdışı Türkler Başkanlığı eğitim burslarından yararlanan bölgeler arasında Latin Amerika ve Karayipler de yer almaktadır. LAK Mevcut Öğrenci Sayısı tablosunda, kurumdan alınan verilere göre 2020 Ocak ayı itibarıyla Latin Amerika ve Karayipler bölgesinden Türkiye’de eğitim alan öğrencilerin sayılarına yer verilmiştir.

Tablo 6: LAK Mevcut Öğrenci Sayısı

Ülke	Mevcut Öğrenci Sayısı
Bolivya	3
Brezilya	5
Dominik Cumhuriyeti	2
El Salvador	2
Guatemala	1
Haiti	14
Honduras	2
Kolombiya	36
Kosta Rika	1
Küba	2
Meksika	11
Paraguay	4
Peru	8
Saint Kitts ve Nevis	1
Şili	2
Uruguay	1
Venezuela	12
Toplam	107

Kaynak: YTB (Veriler birebir görüşmeler neticesinde alınmıştır.)

YTB tarafından yürütülen bir başka proje de KATİP olarak kısaltılan, “Kamu Görevlileri ve Akademisyenler Türkçe İletişim Programı”dır. İlk defa 2014-2015 akademik yılında hayata geçirilen program ile “yabancı uyruklu kamu görevlisi, akademisyen ve araştırmacılar”ın ülkemize gelerek 8 ay boyunca Türkçe eğitimi almaktadırlar. Barınma imkanı ve aylık burs da verilen katılımcılar, İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi’nde Türkçe öğrenmektedirler. Eğitimin yanı sıra KATİP katılımcılarının, kamu kurumlarına giderek kurumların faaliyetleri hakkında bilgi almaları, çeşitli konferans ve seminer gibi programlara katılmaları ve Türkiye’nin tarihi

ve kültürel yerlerini gezerek ülkemizi tanımaları sağlanmaktadır (YTB, 2015). KATİP programında Latin Amerika'dan Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Venezuela, Meksika gibi ülkelerden katılımcılar da eğitim almıştır.

YTB'nin en önemli görev alanlarından biri de “diaspora diplomasisi” olarak ifade edilen çalışmalardır. YTB, kuruluşundan itibaren bu alanda özellikle Avrupa'da; Almanya, Viyana, Fransa gibi ülkelerdeki “gurbetçi” ve vatandaşlara yönelik hizmet sunmaktadır. Ancak, Latin Amerika'da belirgin bir Türk diasporası varlığı olmadığı için kıtada bu alanda bugüne kadar bir çalışma yapılmamıştır.

4.5. Yunus Emre Enstitüleri (YEE)

Yumuşak güç çalışmalarına ağırlık veren ülkelerin üzerinde en çok durduğu faaliyet alanlarından biri ulusal dillerini dünya geneline yayma girişimleridir. Almanya'nın Goethe Enstitüsü, İspanya'nın Cervantes Enstitüsü, İngiltere'nin British Council'i, Çin'in Konfüçyüs Enstitüsü ve Rusya'nın Rus Dünyası gibi kuruluşları bu amaca hizmet etmekte ve halen birçok ülkede faaliyet göstermektedirler. Türkiye bu alandaki girişimlerini Yunus Emre Enstitüsü (YEE) aracılığı ile gerçekleştirmektedir.

“Türk dili, kültürü, tarihi ve sanatını dünyaya tanıtmak ve bilgi vermek” amacıyla 2007 yılında kurulan YEE, Yunus Emre Vakfı çatısı altında faaliyet göstermektedir. Yurt dışındaki merkezlerinde uluslararası öğrencilere yönelik Türkçe eğitiminin yanında çeşitli kültürel ve sanatsal çalışmalar da yürüten Yunus Emre Enstitüsü, yurtdışındaki 100'ün üzerindeki irtibat noktası ve 58 kültür merkezinde yürütülen projelerle Türk kültür ve sanatının dünyada bilinmesi amacıyla faaliyetler yürütmekte, ulusal veya uluslararası organizasyonlarla ülkemizin temsil edilmesini sağlamaktadır (Yunus Emre Enstitüsü, 2020).

YEE, 2020 sonu itibarıyla “50 farklı ülkede 60 kültür merkeziyle” faaliyetlerini sürdürmektedir. TBMM'de yapılan 2021 bütçe görüşmelerinde kuruluşun 2020 yılı içinde (Ekim ayı sonuna kadar) dünya genelinde 200 binden fazla kursiyere Türkçe kursu verdiği belirtilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

Her geçen yıl faaliyet gösterdiği ülkelere yenisini ekleyen Yunus Emre Enstitüsü, Eylül 2006'da Türkiye'nin Latin Amerika açılımı çerçevesinde Brezilya'nın Sao Paulo kentinde 2006'da kurulduğu tarihten bu yana YEE Brezilya'da çok çeşitli faaliyetlere

imza atmıştır. Bu faaliyetlerden bazıları Brezilya YEE Müdürü Hüsamettin Aslan'ın 2017'de hazırladığı rapor doğrultusunda aşağıda sıralanmıştır (Torbalı, 2019, s. 34-36):

- “YEE olarak Rio de Janeiro'daki olimpiyatlarda ilk kez stant açılarak Türkiye ve Yunus Emre Enstitüsü promosyon ürünlerinin Brezilya halkı ile paylaşılması.”
- “Rio de Janeiro'da Paralimpik Türk Milli Takım oyuncularına hediye takdimi ve yöneticilerini ziyaret organizasyonu.”
- “29 Ekim kutlamalarına sponsorluk desteği.”
- “Belediye tiyatrosunda piyano ve çello konseri düzenlenmesi.”
- “Brezilya spor kanalı ile video paylaşımı.”
- “22 Kasım 2016'da, '15 Temmuz: Demokrasi Zaferi' isimli 3 Oturumlu, 19 akademisyen ve birçok yazarın katıldığı sempozyum düzenlenmesi.”
- “Türkiye'den gelen gazeteci ve akademisyen heyeti ile birlikte São Paulo Üniversitesi (USP) ve São Paulo Federal Üniversitesi'nde (UNIFESP), FETÖ terör örgütü ve 15 Temmuz ile ilgili toplantı düzenlenmesi.”
- “Türkiye'den gelen gazeteci ve akademisyen heyeti ile birlikte Brezilya'nın en yüksek tirajlı gazetelerinden Folha de S. Paulo'da FETÖ terör örgütü ve 15 Temmuz ile ilgili bilgilendirme toplantısı düzenlenmesi.”
- “São Paulo Başkonsolosluğu, THY ve Yunus Emre Enstitüsü işbirliğinde, Pera-Esamble Müzik Konseri.”
- “Geof Tompkinson'un hazırladığı İstanbul videosunun Brezilya TV'lerinde gösterimi.”
- “İsmail Hakkı Çimen yönetiminde Ney ve UD konseri organizasyonu yapılması.”
- “Brezilya'da yaşayan göçmenlerin oluşturduğu, halı saha Futbol takımları şampiyonasında Türk ve Fransızlar arasında müsabaka.”
- “Brezilya'nın önde gelen üniversitelerinden Campinas Üniversitesinde FETÖ'nün elinde olan Türkçe Derslerin devir-tesliminin yapılması. Brezilya'da Piri-Reis ile ilgili bir sempozyum ve resim sergisi organizasyonunun yapılması.”
- “İstanbul Üniversitesi ile YEE işbirliğinde yapılan Türkçe yeterlilik sınavının duyurulması.”

Ancak, Brezilya'daki enstitü 2018 yılında çeşitli sebeplerden ötürü kapatılmıştır. Latin Amerika'da başka bir ülkede bir YEE bürosu açılmadığı için Türk dilini öğretme projeleri genellikle TİKA üzerinden yürütülmektedir.

4.6. Diyanet İşleri Başkanlığı

İbn Haldun, en ünlü eseri Mukaddime'de “coğrafya kaderdir” der. Fransız siyasi düşünür Alexis de Tocqueville ise Fransa demokrasisinin daha çatışmacı, Amerikan demokrasisinin ise daha özgürlükçü oluşunu her iki ülkenin coğrafi koşullarına (komşularına, etrafında düşman bulunmayışına vs.) bağlamaktadır. Bu çerçevede; Türkiye'nin coğrafi konumu da birçok alanda Türkiye'nin kaderini ve hatta karakterini tayin etmektedir. Örneğin, Türkiye'nin üzerinde bulunduğu coğrafya Türkiye'ye bir jeopolitik duruş kazandırdığı gibi, kültürel ve manevi değerlerinin şekillenmesine de vesile olmuştur. İpek ve Baharat yollarının Avrupa'ya uzandığı yol üzerinde bulunması Türkiye'yi yüzyıllar boyunca kıtalar arası ticaretin köprüsü kılmıştır. Kuzey sınırlarını çevreleyen Karadeniz ile tarih boyunca önemli bir güç merkezi olan Rusya ve Kuzey ülkelerine, güney sınırlarını çevreleyen Akdeniz ile tarihin beşiği sayılan Filistin-Mısır coğrafyasına ve daha güneyde Afrika kıtasına uzanmaktadır. Diğer taraftan, doğusunda İslam'ın Şii Mezhebine ait halklar bulunurken, güneyinde Hanbeli, Maliki gibi Sünni mezheplere ait olan Arap halklar ile yine Ortodoks Hristiyan mezheplere ait olan gayrimüslim Araplar, kuzeyinde ve hemen batısında Ortodoks Hristiyanlar; daha batısında ise Katolik Hristiyanlar bulunmakta ve işte böylesine çeşitlilik ve zenginlik arz eden bir coğrafyada yer almaktadır. Özellikle Cumhuriyet devrinde Laiklik benimsenmiştir. Bu açılardan bakıldığında, Türkiye belki de yeryüzünde başka hiçbir ülkenin sahip olamayacağı kadar zengin bir kültürel ve dini mirasa sahiptir. Türkiye'nin İslam ülkeleri içinde radikal ve marjinal unsurlara mesafeli oluşu, bunun yerine XI ve XII. yüzyıllardan itibaren “insan sevgisi”ni öne çıkartan ve bugün “Anadolu İslamı” olarak lanse edilen bir yaklaşımı benimsemiş olması da Türkiye'yi örnek bir ülke haline getirmektedir. Hiç kuşkusuz, Demokrasi ve İslami değerleri bir potada buluşturması da Türkiye'yi uluslararası arenada başlı başına bir değer olarak öne çıkartmaktadır. Bu durum Türkiye'yi kültürel diplomasi alanında olduğu gibi, “dini diplomasi” alanında da öne çıkarmaktadır.

Dini diplomasi Türkiye'deki akademisyenler tarafından üzerinde yeterince durulmuş ve araştırılmış bir terim değildir (Aydın, 2008). Bunun bir nedeni Türkiye'deki seküler çevrelerin laiklik konusundaki yüksek hassasiyeti, diğer nedeni dindar kesimlerin dinin

araçsallaştırılmasına olan tepkisel tavırları olabilir. Öte yandan Türk siyasetinde kullanılan dini referanslar toplumun bir kesimi tarafından her zaman tartışma konusu yapılmıştır; söz konusu olan uluslararası bir kuruluş dahi olsa. Sözgelimi, Türkiye'nin "İslam Konferansı Örgütü"nün (İKÖ)⁶ toplantılarına katılması dahi vaktiyle Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) arasında polemik konusu olmuş, CHP bu durumu laiklik karşıtı bir tutum olarak değerlendirmiştir. Ancak, dönemin başbakanı Süleyman Demirel'in girişimiyle Türkiye, İKÖ'de kurucu üye olmuştur (Kılıçoğlu & Yılmaz, 2018). Diğer taraftan "Dini diplomasi"; turizm sektöründe yer etmiş "inanç turizmi" kadar sık karşılaşılan bir kavram olmasa da literatüre girmiş, hatta kurumsal bir çerçeve kazanmıştır. Ancak, terimin gerek uluslararası siyasette gerek Türk siyasetinde kullanılması çok eski değildir. Buna karşın, dini diplomasi veya din diplomasisi hatta zaman zaman "inanç diplomasisi" olarak nitelendirilen alanı, kamu diplomasisinin veya yumuşak gücün alt başlık ve uygulama alanlarından biri olarak görmek mümkündür.

ABD, 2013 yılında Dışişleri Bakanlığı'nın bünyesinde dünyadaki inanç gruplarıyla, dini temelli örgüt ve kurumlarla, dini liderler ile diplomatik görüşmeler yürütmek üzere bir daire kurmuştur: "Dini Diplomasi Dairesi." Söz konusu dairenin üç temel alana odaklanacağı belirtilmektedir: 1) din ve kalkınma, 2) uluslararası din özgürlüğü, 3) dini çatışmaları önleme ve sorunu çözme (Amerika Bülteni, 2013).

Uluslararası alanda geniş bir uygulama sahası olan dini diplomasi, bilhassa dini toplulukların başka ülkedeki dini topluluklarla iletişime geçmesi için önemli avantajlar sağlamaktadır. Özellikle çatışma sahaları düşünüldüğünde din faktörü devreye sokularak sorunlar çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Türkiye'nin, din unsurunu devreye alarak Filistin'de El Fetih ve Hamas ittifakı için harcadığı çabalar buna örnek gösterilebilir (Aydemir, 2016, s. 124).

Son zamanlarda küresel düzeyde din kaynaklı uzlaşmazlıklar ve çatışmalar artmaktadır. Bu sorunların en görünür olanı Fransız mizah dergisi Charlie Hebdo'nun İslam Peygamberi Hz. Muhammed'e yönelik hakaretimiz karikatürleri ve ardından derginin Paris'teki merkezine yönelik olanı dahil ardı ardına gerçekleşen kanlı saldırılardır. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, karikatür krizinin ardından "İslam'ın yeniden yapılandırılması gerekiyor. Bir Fransız İslam'ı üretmeliyiz" demiştir. Bu durum İslam dünyasında tepkiyle karşılanmış, özellikle Macron ile Erdoğan arasında sert

⁶ İslam Konferansı Örgütü 2011 yılında İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) adını almıştır.

atışmalara yol açmıştır. Yeni Şafak gazetesi köşe yazarı Taha Kılınç (2020), “dini diplomasi” başlıklı bir yazısında bu krizi konu edinerek şunları yazmıştır:

“Zaman zaman yaptığım bir çağrışı, bu vesileyle tekrarlamayı lüzumlu buluyorum: Eldeki bütün imkânları seferber ederek, “dinî diplomasi” sahasındaki gayretleri daha da yoğunlaştırmamız gerekiyor. Başlatılacak sayısız proje, sahip çıkılacak birçok isim ve el uzatılması gereken çok stratejik noktalar var. Hep söylediğimiz ama üzerinde yeterince düşünmediğimiz o meşhur sözün ifadesiyle: Hayat, boşluk kabul etmiyor.”

Türkiye’deki dini alandaki her türlü resmi girişim Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) tarafından yürütülmektedir. DİB “Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü” aracılığıyla yurtdışında yaşayan vatandaşlar ile diğer ülkelerdeki Müslüman topluluklar için faaliyetler yürütmektedir. DİB’in görevleri arasında şunlar yer almaktadır (Tanıtım, 2018):

- “Yurt dışında İslam dini ve diğer dinlerle ilgili olarak yapılan çalışmaları takip etmek, incelemek ve değerlendirmek.
- AB ile ilişkiler çerçevesinde Başkanlığın görev alanına giren konularda ilgili birim, kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde çalışmalar yapmak.
- Uluslararası düzeyde yapılacak şûra toplantılarını organize etmek.”

Yurtdışında geniş bir coğrafyada görev yapan Başkanlık, Türkiye’nin Latin Amerika faaliyetleri çerçevesinde o bölgede de çalışmalar yürütmektedir.

Başkanlığın Latin Amerika’daki “dini diplomasi” veya daha genel başlık altında kamu diplomasisi faaliyetlerinin neler olduğuna geçmeden önce, Latin Amerika’daki Müslüman varlığından söz etmekte yarar vardır.

Müslümanlarla kıtanın ilk teması, bazı tarihçilere göre, Kristof Kolomb’dan da öncedir. İslâm coğrafyacısı İdrîsî’ye yapılan atıflara göre, Endülüslü Müslümanlar henüz XII. yüzyılda kıtaya ulaşmış ve İslâmiyet ile ilk temas bu şekilde sağlanmıştır. Daha sonra İspanyollar, Amerika’nın keşfi sırasında Magripli Müslüman denizcilerin açık denizler konusundaki tecrübelerinden istifade etmişlerdir (Kurtuluş, 1991). Amerika kıtasının

Kolomb'dan çok daha önceleri Müslüman denizcilerce keşfedildiğine dair bir hipotezi Türkiye'de en güçlü şekilde dile getiren bilim adamı Fuat Sezgin olmuştur.⁷

Kolomb sonrası, özellikle XVIII. yüzyılda, köle olarak zorla Amerika'ya götürülen Afrikalılar arasında büyük oranda siyahi Müslümanlar bulunmaktaydı. Her ne kadar bu köleler içinde İslamiyet'le zayıf bağı olan Afrikalılar zaman içinde İslam'ı unutmuş olsalar da, köle olarak taşınan tüccar ve ilim sahiplerinin etrafında oluşan cemaatler vasıtasıyla İslam kıtadaki siyahiler arasında tutunabilmiştir. XIX. yüzyılda Asya'dan gelen işçilerle birlikte kıtadaki Müslüman varlığı artmış, yine aynı yüzyılda Osmanlı topraklarından; özellikle de Suriye, Lübnan, Filistin ve Balkanlar'dan göç edenlerle birlikte Latin Amerika'daki Müslüman unsurlar çeşitlenmiştir.

Osmanlı topraklarından yapılan ilk göç hareketlerinde Amerika'ya yerleşenlere, Osmanlı pasaportunu taşıdıkları gerekçesiyle din ve milliyet fark etmeksizin “Turcos” (Türkler) denilmiştir. Bu söz geniş anlamda “Müslüman” yerine de kullanılmıştır. Latin Amerika'daki bazı ülkelerde hâlâ Turco adıyla bilinen ailelere ve kişilere rastlanmaktadır (Kurtuluş, 1991). Diğer taraftan Osmanlı topraklarından Amerika kıtasına göç edenler için özel bir terim kullanılmış ve “câliye” denmiştir. Câliye terimi Arapçada “göç etmek” manasına gelen “celâ” kökünden türetilmiştir. Bu terim, “hicret” kavramından ayrı bir mana içermektedir. Başlangıçta XIX. ve XX. yüzyıllardaki Osmanlı egemenliğindeki topraklardan Kuzey ve Güney Amerika'ya göçleri ifade etse de, zaman içinde Karayiplere giden Müslümanları da içermiş, fakat günümüzde sadece Amerika'ya giden Müslümanları ifade etmek için kullanılır olmuştur (Karpas, Câliye, 1993).

Günümüze gelindiğinde; kıtadaki Müslüman nüfusuna ilişkin sağlıklı bir ölçümleme yapılabildiğini söylemek mümkün değildir. Bu konuda yapılan birçok tahmin, Latin Amerika'daki Müslüman nüfusun kıtanın nüfusunun yüzde 1'i kadar olduğunu belirtmekte, buna göre kıtada 5-6 milyon civarında Müslüman nüfus olduğu söylenmektedir (Özkan M. , Los Musulmanes de América Latina, 2018). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2016 yılında hazırladığı Güney Amerika Raporu'na göre bu rakam 7,5 milyondur. Birçok kaynakta Latin Amerika'daki en büyük Müslüman nüfusun Brezilya, Arjantin, Meksika, El Salvador ve Venezuela'da bulunduğu belirtilmektedir.

⁷ Bu konuda daha detaylı bilgi için Fuat Sezgin'in “Amerika Kıtasının Müslüman denizciler Tarafından Kolomb Öncesi Keşfi ve Piri Reis” adlı çalışmasına bakılabilir.

Müslümanların kıtada birçok örgütlenmesi olsa da bu örgütlerin güçlü temsilleri olduğunu iddia etmek zordur. Latin Amerika’da öne çıkan üç temel İslami örgüt vardır; bunlardan ikisi Brezilya’da, biri Arjantin’dedir. Brezilya’daki iki İslami kuruluştan biri “Brezilya Müslüman Dernekleri Federasyonu” (Portekizce kısaltması: FAMBRAS), diğeri ise “Karayipler ve Latin Amerika İslam Merkezi”dir (Portekizce kısaltması: CIDAL). Arjantin’in başkenti Buenos Aires’te yer alan söz konusu üçüncü merkez “Latin Amerika ve Karayiplerin İslami Teşkilatı / Yapılanması”dır (OIPAL). Öte yandan Latin Amerika’da bu Sünni merkezlerin dışında İran etkisiyle Şiilik de yayılmaktadır. İran, bölgede Şiiliği yaymak için küçük mescitler yaptırmaktadır (Özkan M. , Los Musulmanes de América Latina, 2018).

Müslümanların azınlık olduğu her ülkede olduğu gibi Latin Amerika’daki Müslümanlar da çeşitli zorluklar yaşamaktadır. En büyük zorluklardan biri örgütlü bir topluma dönüşememiş olmalarıdır. Sadece kıtasal çapta örgütlenmeler değil, yaşadıkları ülke çapındaki örgütlenmelerde de eksiklikler olduğu anlaşılmaktadır.

2009 yılında Georgetown Üniversitesi’ndeki bir merkez tarafından yayınlanan raporda “Dünyanın En Etkili 500 Müslümanı”ndan biri seçilen Muhammed Yusuf Hallar’a (2020) göre Latin Amerika’daki Müslümanların yaşadıkları temel problemler şunlardır:

“1. İslam kültürü ve dini hakkında bilgi eksikliği.

2. Bazıları tarafından dinin rastgele uygulaması. İslami kimliklerini sürdürememe konusunda da yüksek derecede iktidarsızlık vardı. Bu, Müslümanların kendilerinin İslam’ı anlamamaları, yaşadıkları toplumlar gibi görünmeye ve hareket etmeye çalıştıkları, sonunda geleneklerini taklit ettikleri ve kendi haklarına olan ilgilerini kaybettikleri için ortaya çıktı.

3. Arap dilinin resmi öğretimi eksikliği.

4. Ekonomik kaynak eksikliği.

5. İspanyolca konuşan ve davayı yaydıkları ülkelerin geleneklerini bilen dini rehberlerin eksikliği.

6. Çocuklar ve ergenler için yardım eksikliği.

7. İslami malları idare edecek bir komisyonun olmaması.

8. İslami ve Arap ortaokullarının eksikliği.

9. İspanyolcada İslami materyal eksikliği.

10. İslami kurumların faaliyetlerinde koordinasyon eksikliği.

11. Müslümanlar arasında her yönden iletişim eksikliği: bireysel, aile içinde ve kurum ve kuruluşlar arasında.

12. Konferansların ve dini toplantıların sıklığı.

13. Basınla ilişkilerden sorumlu eğitimli personel eksikliği.

14. Yerel basın yanlış bir İslam ve Müslüman imajı gösteriyor.”

Balkanlar, Orta Asya, Orta Doğu ve Afrika’da aktif bir görev yürüten ve çok sayıda faaliyet gerçekleştiren DİB, Latin Amerika’ya 2000’li yıllardan sonra yönelmiştir. DİB’in Latin Amerika’ya yönelmesi, hükümetin dış politika açılımlarıyla doğrudan ilgilidir. Nasıl ki, Türk dış politikası çok uzun yıllar bölgeye kayıtsız kalmışsa, Diyanet de bölgeye duyarsız kalmış, bölgedeki Müslüman cemaatlerle, kurum ve kuruluşlarla temas halinde olmamıştır.

2010’lu yıllar, Türkiye’nin dini diplomasi alanında da yeni yeni Latin Amerika ile bağ kurmaya başladığı bir dönem olmuştur. Dolayısıyla bölgeye yönelik çalışmaları Latin Amerika ve Türkiye arasındaki tanışma aktiviteleri olarak değerlendirmek mümkündür.

Bu bağlamda, 12-15 Kasım 2014 tarihleri arasında, 40 ülkeden 70 katılımcının geldiği 1. Latin Amerika Müslüman Âlimleri toplantısı düzenlenmiştir. İstanbul’da düzenlenen toplantıya Brezilya, Arjantin, Venezuela, Şili, Meksika, Nikaragua, Bolivya, Bahamalar, Kolombiya, Haiti, Küba, Uruguay ve Honduras’dan gelen İslam âlimleri katılmıştır (Latin Amerika Ülkeleri Müslüman Dini Liderler Zirvesi Sona Erdi, 2015). Türkiye’den Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez’in de katıldığı toplantıda, Erdoğan, izin verilmesi halinde Küba’ya bir cami yapılması gerektiğini dile getirmiştir. Görmez ise İstanbul’da İspanyolca eğitim veren bir imam hatip lisesinin bulunması gerektiğini söylemiştir.

Görmez’in bu açıklamasından sonra, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 2016-2017 eğitim-öğretim yılından itibaren Anadolu imam hatip liselerinde İspanyolca dil eğitimine başlanacağını duyurmuştur. Latin Amerika’da 7 milyon Müslüman nüfusun bulunduğu

belirtilen duyuruda, İspanyolca dil eğitimi alan imam hatip lisesi mezunlarının, ilgili ülkelerdeki Müslüman topluluklarla ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlamalarının hedeflendiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda, proje okulu olan “Kadıköy Anadolu İmam Hatip Lisesi” ve “Kadıköy Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi”nde İspanyolca hazırlık sınıfı oluşturulmuş; böylece MEB’e bağlı okullarda ilk kez İspanyolca dil eğitimi başlatılmıştır (Anadolu İmam Hatip Liselerinde İspanyolca Eğitimi Verilecek, 2016).

Zirve dolayısıyla, Türkiye-Latin Amerika ilişkileri bakımından önemli bir eser olan Bağdatlı Abdurrahman Efendi’nin “Brezilya Seyahatnamesi” olarak bilinen eseri Türkçe, Osmanlıca, Arapça, İspanyolca ve Portekizce olmak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarınca bastırılarak Zirve’deki katılımcılara takdim edilmiştir.

Türkiye Diyanet Vakfı’nın çok sayıda ülkede gerçekleştirdiği faaliyetler genelde üç başlık altında toplanabilmektedir. Bunlar 1) Ramazan ve kurban bayramlarında yapılan yardım faaliyetleri, 2) İnsani yardım faaliyetleri ve 3) Eğitim faaliyetleridir.

DİB, yurtdışında 52 din hizmetleri müşaviri, 38 din hizmetleri ataşesi ve 12 din hizmetleri koordinatörü bulunmaktadır. Ancak, DİB’in dünya geneline yayılmış olan bu personelinden hiçbiri Latin Amerika ülkelerinde görev yapmamaktadır. DİB, bölgede temsilci bulundurmak yerine özellikle dini günlerde Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) aracılığıyla personel göndererek yardım faaliyetlerinde bulunmayı tercih etmektedir.

TDV, 2010 yılından itibaren Latin Amerika’daki faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. 2010 yılında Haiti’de meydana gelen şiddetli deprem 1,5 milyon insanın çadır kamplarda kalmaya başlamasına yol açınca bölgeyle dayanışma içine giren Türk Diyanet Vakfı, eğitimden mahrum kalan öğrenciler için 400 öğrenci kapasiteli “Cape Haitien Children of Hope (Umudun Çocukları) Okulu”nu hizmete açmıştır. Yine bu deprem dolayısıyla Haiti’de Boukman Buhara Camii’nin yapımı gündeme gelmiş ve 2014 yılında “Umudun Çocukları” okulunun yanında temeli atılarak hizmete açılmıştır. Söz konusu cami hem Türkiye Diyanet Vakfı tarafından Latin Amerika’da yapılan ilk cami olmuş, hem de Haiti’de inşa edilen ilk cami olmuştur. Vakıf, bu tarihlerden sonra da Ramazan ve Kurban bayramlarında Latin Amerika’daki farklı ülkelere gitmiş, hemen her yıl bölgedeki yardım ve eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu eğitim faaliyetlerinde dikkat çeken faaliyetlerden biri, Küba tarihinde ilk defa Küba resmi makamlarından izinli olarak 7 Kübalı Müslüman’ın Türkiye’ye getirilerek, Konya Eğitim Merkezi’nde mesleki eğitime alınması, öğrenimlerini tamamladıktan sonra ülkelerine gönderilmesi

olmuştur (Karabostan, 2016, s. 46-50). TDV ayrıca, “Hediyem Kur’an Olsun” isimli bir proje aracılığıyla, Latin Amerika ülkelerinde 20 bin adet İspanyolca mealli Kur’an-ı Kerim dağıtmıştır (TDV’den İspanyolca Kur’an-ı Kerim Meali, 2018).

Sonuç olarak, Latin Amerika’daki İslami örgütlerin ve yapıların büyük çoğunluğunun Arap ülkeleriyle, körfez ülkeleriyle temas halinde olduğunu, bu durumun özellikle finansman sağlanmasıyla ilgili bir durum olduğunu belirtmekte yarar vardır. Türkiye kıtadaki varlığını derinleştirmek, etkili bir dini diplomasi gerçekleştirmek istiyorsa, bu durumu göz önünde bulundurmalı, kıtaya olan münasebetlerini geliştirmelidir. Diyanet İşleri Başkanlığı sadece Ramazan ve Kurban bayramları gibi özel zamanlarda kıtayı ziyaret etmek yerine kıtada daimi temsilciler bulundurmalı, Müslüman nüfusun artmakta olduğu Latin Amerika ile bugünden güçlü ve sıcak ilişkiler kurmalıdır.

4.7. Türk Hava Yolları (THY)

20 Mayıs 1933’te 5 uçak ve 30’dan az çalışanıyla yola çıkan Türk Hava Yolları (THY) bugün “dünyanın en fazla ülkesine uçan havayolu” olma unvanını elinde bulundurmaktadır. Türkiye’den ilk uçuşun 1947’de İstanbul’dan Atina’ya yapılan yolculukla faaliyetlerine başlayan THY, günümüzde 360’dan fazla uçak ile 120’nin üzerinde ülkeye giderek Türkiye’nin yumuşak güç araçlarından biri olarak sesini tüm dünyaya duyurmaktadır (Hikayemiz, 2020).

Etkinlik alanını her geçen yıl artıran Türk Hava Yolları Latin Amerika’ya 2008 yılında uçmaya başlamıştır. Brezilya’nın Sao Paulo şehrine düzenlenen ilk uçuşun ardından bölgede ofisler açarak çalışmalarını artırmıştır. 2019 yılında Latin Amerika ülkelerinden 340 bin kişi taşıyarak bir rekor kıran THY uçaklarının doluluk oranı da yüzde 86.3’e kadar çıkmıştır. 64.7 bin kişiyle 2019’da Latin Amerika’dan Türkiye’ye en fazla Brezilya’dan gelen olmuştur. Türk Hava Yolları’nın bölgedeki şu noktalara uçuşları bulunmaktadır: Bogota, Havana, Buenos Aires, Sao Paulo, Karakas, Panama, Mexico City ve Cancún (Şimşek, 2020).

Şekil 7: THY Latin Amerika Uçuş Noktaları

Kaynak: THY

Türk Hava Yolları, Arjantin’de gerçekleştirilen ve kıtanın en geniş çaplı turizm fuarı kabul edilen “Latin Amerika Uluslararası Turizm Fuarı”na 2019 yılında katılım sağlamıştır. O yıl Arjantin’in River Plate futbol kulübüne sponsorluk da yapan THY, ülkede ve bölgede Türkiye’nin ve hava yollarımızın tanıtımı için fuarda bulunmuştur. THY’nin Arjantin temsilcisi Yahya Zahit Şensoy, fuardaki fonksiyonlarını şu şekilde özetlemiştir: *“Arjantin halkının Türkiye’ye olan ilgisini daha fazla pekiştirmek ve Türkiye’ye nasıl ulaşacaklarını göstermek için bu fuarda yer alıyoruz. Fuar çerçevesinde halka ülkemizin güzelliklerini tanıtıyoruz. Fuara gelen halk da zaten nasıl uçulacağını merak ediyor, ki biz de bunun için buradayız. Halkın dünyaya ve Türkiye’ye ulaşabilmesini sağlamak için”* (Canik, 2019).

Özellikle THY'nin sefer sayısını artırması, Türk dizileri ile ülkemizin daha tanınır hale gelmesi ve bölgede merak uyandırması neticesinde Güney ve Orta Amerika'dan gelen turist sayısında ciddi artış olmuştur. Türk dizileri ile THY seferlerinin Latin Amerika'daki görünürlüğünün artması birbiriyle eş zamanlı olmuştur.

Türk dizileri 2015 yılından sonra kıtadaki hemen her ülkede rekor sayıda izleyici toplarken, THY'nin de aynı dönemde Latin Amerika'daki uçuş noktalarını ve sefer sayılarını arttırması dikkat çekicidir. Bu durum, Türkiye'nin farklı alanlarda geliştirdiği yumuşak gücünün birbiriyle etkileşim halinde ve koordinasyon içinde olduğuna işaret etmektedir.

Televizyon ve Sinema Filmi Yapımcıları Meslek Birliği (TESİYAP) Genel Sekreteri Burhan Gün, Türk dizilerinin 150'den fazla ülkeye ulaştığını ve 2010'dan sonra Türk dizilerinin yayınladığı ülkelerden Türkiye'ye yüzde 300'e yakın turizm artışı olduğunu belirtmektedir. 2010-2015 yıllarındaki dizi ihracatı ile turist sayısında eş zamanlı artışa dikkat çeken Gün, 2015-2020 yılları arasında da benzer bir durumun göze çarptığını vurgulamaktadır (Kalyoncuoğlu, 2019).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2020) tarafından yayınlanan “Giriş Yapan Yabancı ve Vatandaşlar” verilerine göre 2017-2019 yılları arasında ülkemize Latin Amerika ülkelerinden gelen ziyaretçilerin sayıları tabloda gösterilmektedir:

Tablo 7: 2017-2019 Yılları Arasında Türkiye'ye LAK Ülkelerinden Giriş Yapan Kişi Sayıları

ÜLKELER/BÖLGELER	YILLAR		
	2017	2018	2019
Arjantin	48.280	68.668	64.483
Brezilya	49.754	78.691	101.164
Dominik Cumhuriyeti	1.359	1.938	3.478
Ekvador	5.548	8.423	8.416
Kolombiya	29.650	56.031	70.974
Panama	2.004	3.701	4.431
Paraguay	660	1.025	1.328
Peru	5.085	8.674	11.430
Şili	8.645	14.609	18.509
Uruguay	2.536	4.625	7.191
Venezuela	6.956	9.246	11.738
Diğer Latin Amerika Ülkeleri	22.370	31.007	39.251
Latin Amerika Ülkeleri Genel Toplam	182.847	286.638	342.393

Kaynak: : (TÜİK, 2020)

Ülkelere göre tasnif edilen tabloya göre Güney Amerika'dan ağırlıklı olarak Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Şili ve Venezuela'dan ziyaretçi gelmiştir. 2017'de Latin Amerika'dan gelen ziyaretçi sayısı toplamda 182.847 iken, 2018'de bu sayı 286.638'e, 2019'da ise 342.393'e çıkmıştır. Görüldüğü gibi iki yılda bölgeden gelen turist sayısı neredeyse iki katına çıkmıştır. Ancak tabii aynı istatistik verilerinde diğer ülke ve bölgelerden gelen turist sayılarına baktığımızda milyonlarla ifade edildiği görülmektedir. Buradan çıkarılabilecek sonuç şudur: Latin Amerika'dan gelen turist ve ziyaretçi sayısı ciddi şekilde artmıştır, ancak bu sayılar diğer ülke ve bölgelerle karşılaştırıldığında yeterli değildir. Özellikle Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bu anlamda bölge halkını çekmeye ve Türkiye'nin orada tanıtımına yönelik daha fazla çalışma yapması beklenmektedir.

Öte yandan TÜİK'in (Turizm İstatistikleri, 2020) "Milliyetlerine Göre Çıkış Yapan Ziyaretçi Sayısı" verilerine göre, 2019 yılında Türkiye'den yurt dışına çıkan Türk vatandaşlarının sayısı toplamda 6.073.232 iken, "Gidilen Ükelere Göre Yurt Dışına Giden Vatandaşlar" verilerine göre bunların ancak 54.953'ü Latin Amerika Ülkeleri'ne gitmiştir. 2017-2019 verileriyle karşılaştırıldığında da Latin Amerika'ya giden vatandaş sayısında dalgalanmalar olduğu göze çarpmaktadır. Bunda, ülkeler arası mesafenin ve uçuş süresinin fazla oluşu, bilet ücretlerinin kura bağlı olarak yüksek olması, ülkeler arası ilişkilerin çok gelişmiş olmaması etken sayılabilir.

Tablo 8: Gidilen Ükelere Göre Yurt Dışına Giden Vatandaşlar

	YILLAR		
	2017	2018	2019
Türk Vatandaşları	58.463	53.867	54.953

Kaynak: (TÜİK, 2020)

4.8. Anadolu Ajansı ve TRT

Yumuşak güç veya kamu diplomasisi büyük oranda iletişime; iletişim araçlarına sahip olmaya, iletişim stratejilerine dayanmaktadır. Dünyada ilk radyo yayınlarının yapılabildiği XX. yüzyılın başından bu yana, iletişim araçları uluslararası ilişkiler alanı için önemli bir imkan ve güç haline gelmiştir. Böylece, uluslararası yayıncılık, stratejik amaçlarla kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle emperyalist devletlerin hem kolonileriyle

kültürel ve siyasal ilişkilerini pekiştirmek, hem de bu bölgelerin idaresini kolaylaştırmak için radyo yayınlarından istifade ettikleri bilinen bir gerçektir. Savaşlar sırasında daha çok “propaganda” amaçlı kullanılan iletişim araçları, sivil dönemlerde dilin yaygınlaştırılması, kamu diplomasisi yoluyla kültürel kodların aktarımı, ulusal üretimlerin küresel pazarlara açılması, ülkesine olan sempatiyi arttırmak vb. nedenlerle kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde iletişim araçları iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle çok daha ucuz, çok daha etkin ve çok daha geniş bir coğrafyaya hitap eder hale gelmiştir. Bu durum devletlerin iletişim araçlarını çok daha farklı mecralarda değerlendirmelerine imkân sağlamıştır. Örneğin devletler, siyaset yapıcı aktörler üzerinde, halklar üzerinde etkili olabilmek, olay ve sonuçlara kendi tezleri ve çıkarları doğrultusunda yön verebilmek; Soğuk Savaşta ve bilhassa 11 Eylül’den sonra Terörizme Karşı Savaş’ta, enerji kaynaklarının bulunduğu Orta Doğu’da ve Hazar havzasında, Arap Baharı’na yön vermede etkili olabilmek, öne çıkabilmek için uluslararası yayıncılık alanındaki kamu yatırımlarını arttırmışlardır.

Kendi hükûmetleri adına faaliyet yürüten uluslararası kamu yayıncıları, özellikle İngilizce konuşmayan ülkelerin kuruluşları, kamu diplomasisi yürütürken beş temel hedef gütmektedirler (O’Keeffe & Oliver, 2010):

- Sağlam bir bağımsız medyayı (eski sömürge mülkleri gibi) desteklemek için yeterli kaynakları olmayan uluslara güvenilir alternatif bilgi ve fikir kaynakları sağlamak
- Yurtdışında ikamet eden diasporaya erişmek ve onları etkilemek
- İngilizce olmayan dilleri korumak
- Batı ve İngilizce dil medyasına, kültürel veya politik egemenliğe karşı koymak
- Ülkenin kültürünü, ideallerini, değerlerini ve uzmanlığını yansıtmak.

Son yıllarda, uluslararası ilişkilerde uluslararası yayıncılığın ne kadar önemli bir araç olduğuna en iyi örnek Katar merkezli El Cezire’dir. El Cezire 1996’da Arapça olarak yayın hayatına başladı ve 2006 yılında başlattığı İngilizce yayınlarıyla etki alanını genişletti. Kısa zaman içinde, uluslararası yayıncılık alanında bir fenomene dönüştü ve Orta Doğu genelinde en çok izlenen haber istasyonu haline geldi. El Cezire, günümüzde dünyadaki en büyük haber toplama ve haber verme istasyonlarından biridir. Arap Baharı diye bilinen ve Kuzey Afrika’dan Doğu Akdeniz’e kadar büyük bir coğrafyayı etkisi altına alan siyasal kırılmalarda da El Cezire adından en çok söz ettiren yayıncı kuruluşlardan biri olmuştur.

Günümüzde geleneksel medyanın dijital medya ile, internet üzerinden yayınlarla desteklenmesi, iletişim araçlarının ve yayıncılığın daha düşük maliyetlerle yapılabilmesi, iletişim araçlarına hükmedebilen devletlere büyük avantaj sağlamaktadır. Örneğin internet sağlayıcısı olan; arama motorlarına, sosyal medya firmalarına sahip bulunan, küresel çapta dizi ve film sektörüne yön verebilecek platformlara sahip olanlar, vb. araçları yönetme kapasitesi olan devletler, hiç kuşkusuz, kamu diplomasisi yürütürken daha güçlü konumda sayılmaktadır. Bu araçlardan biri de, dünya gündemini belirleyebilecek kapasitedeki uluslararası medya kuruluşları ve haber ajanslarıdır.

Dünyadaki uluslararası medya kuruluşları ve haber ajansları, farklı bölgelerde kurdukları ofislerle, çalıştırdıkları muhabirlerle ve ulusal dillerinin dışındaki dillerde yaptıkları yayınlarla ülkelerinin kamu diplomasisi faaliyetlerine çok önemli katkılar sağlamaktadırlar. Söz konusu ülkeler, bu amaçla, Latin Amerika'da da ofisler açmakta, İspanyolca üzerinden sürdürdükleri yayınlarıyla Latin Amerika'daki varlıklarını pekiştirmek ve güçlendirmektedirler. ABD merkezli bir medya kuruluşu olan Associated Press (AP) haber ajansını bir kenara bırakacak olursak, kıta dışında bulunmasına rağmen, Latin Amerika'da etkili sayılabilecek Avrupalı haber ajanslarının başında İspanya'nın resmi haber ajansı olan Agencia EFE (kısaca: EFE) gelmektedir. İspanyol EFE, dünya üzerinde İspanyolca yayın yapan en büyük haber ajansı olarak bilinmekte, bu bakımdan Latin Amerika kıtasında ve Katolik dünyasında İspanya adına çok önemli bir yumuşak güç uygulama imkânı sağlamaktadır.

İspanyol EFE'den sonra Latin Amerika'da son derece etkili Avrupalı haber ajansları listesinde İngiliz kamu yayıncısı British Broadcasting Corporation (BBC) gelmektedir. 1922 yılında özel bir şirket olarak kurulan BBC, 1925 yılından itibaren bir kamu yayıncısına dönüşmüş, Kraliyet beratı altında ve devletin finansmanı ile işletilmeye başlanmıştır. İlk televizyon yayıncılığına 1932 yılında başlayan BBC, kuruluşundan 1954'e kadar televizyon, 1972'ye kadar da radyo yayıncılığında tekel olmuştur. BBC'nin doğuşu esas itibarıyla, İngiltere ve kolonilerini İngiliz dilini kullanarak birbirlerine yaklaştırma ihtiyacından kaynaklanmıştır (Gama, 2012). BBC, özellikle "BBC Mundo" adıyla yaptığı İspanyolca yayınlarıyla kıtanın geneline hitap etmektedir. İlave olarak, İngiliz haber ajansı Reuters'ın da İspanyolca yayınlarıyla İngiltere adına kıtada etkili bir yumuşak güç unsuru olduğunu belirtmeliyiz.

Aynı şekilde Fransız ve Alman medya kuruluşları da ülkelerinin kültürel, toplumsal ve siyasal değerlerini taşımak üzere bir yayıncılık anlayışını sürdürmektedirler. Fransızlar

da tıpkı İngilizler gibi, 1932'de Radio France International (RFI), 1984'te TV5 Monde ve 2006'da France 24'ün konsolidasyonu ile Fransızcanın yaygınlaşmasına hizmet etmişlerdir. 1953'te kurulan Alman ajansı Deutsche Welle (DW), Alman kültürünü ve ülkesinin demokrasi ve özgürlük modelini desteklemeye odaklanan bir gazetecilik içeriği üretmektedir (Gama, 2012). Yakın zamanlarda her iki ülke kendi dillerini yaygınlaştırma çabalarının yanı sıra, İspanyolca ve Portekizce üzerinden yaptıkları yayınlarla yaklaşık 600 milyonluk nüfusa sahip Latin Amerika üzerindeki “yumuşak güç” savaşlarına dahil olmaktadır.

Latin Amerika'daki Asya'daki kökenli önemli ajansların varlığına bakıldığında Kore adına yayın yapan Korean Broadcasting System (KBS) ve Japonya adına yayın yapan Japan Broadcasting Corporation (NHK) gibi büyük haber şirketlerinin, ayrıca doğrudan Çin Hükümetine bağlı Çin Haber Ajansı Xinhua ile Çin Merkez Televizyonu'nun (CCVT) ve elbette Rusya'nın İspanyolca yayın yapan Sputnik haber ajansı ile Russia Today (RT) kanallarının etkili olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin küresel çapta yayın ağına ve kapasitesine sahip tek haber ajansı Anadolu Ajansı'dır (AA). Aynı şekilde, en yaygın televizyon yayınları da yine bir kamu yayıncısı olan Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) eliyle yapılmaktadır. Her iki kurum da Türkiye'nin Latin Amerika'daki yumuşak gücüne önemli katkılar sağlamaktadır. TRT, özellikle TRT World kanalı sayesindeki İngilizce yayınlarıyla başarılı bir uluslararası yayıncılık örneği sergilerken, “TRT Spanish” ve “TRT Portuguese” ile internet üzerinden İspanyolca ve Portekizce haber içerikleri üretmekte, bu içerikleri sosyal medya hesaplarından paylaşmaktadır.

1920'de “milli mücadeleyi desteklemek” üzere kurulan AA, kuruluşunun 100. yılında 13 dilde yayın yapan uluslararası bir ajansa dönüşmüştür. Özellikle 2000'lerden sonra agresif bir büyüme gerçekleştiren AA, Türkçe haricinde; “İngilizce, Arapça, Fransızca, İspanyolca, Farsça, Rusça, Boşnakça, Endonezce, Soranice, Arnavutça, Makedonca ve Kurmanci” olmak üzere 13 dilde yayın yapmaktadır.

AA'nın İspanyolca yayın merkezi resmi olarak 26 Ekim 2017'de Latin Amerika'nın dördüncü büyük ekonomisi Kolombiya'nın başkenti Bogota'da açılmıştır. Dönemin Kolombiya Cumhurbaşkanı Juan Manuel Santos, AA ekibini Cumhurbaşkanlığı sarayında kabul etmiş, resmi sosyal medya hesabından “İspanyolca bilgilendirme servisinin merkezi olarak Kolombiya'yı tercih eden Türkiye'nin Anadolu Ajansı

temsilcilerini kabul ettim. Hoşgeldiniz!” diye mesaj atmıştır (Anadolu Ajansı, 2017). AA, İspanyolca servisinde <https://www.aa.com.tr/es> internet sitesi üzerinden ve sosyal medya hesapları aracılığıyla hizmet vermektedir. Latin Amerika’daki sıcak gelişmeleri anında ulaştıran servis, Türkiye’den haberleri de İspanyolca dilinden tüm dünya ile paylaşmaktadır.

4.9. LAMER (Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi)

Ankara Üniversitesi’ne bağlı faaliyet yürüten Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü (LAMER), “Amerika kıtasının orta ve güney bölgeleri hakkında bilimsel araştırmalar yapmak, bu bölgelerde faaliyet gösteren kamu ve özel kuruluşlara danışmanlık desteği vermek ve gerekli uzmanların yetiştirilmesini sağlamak” amacıyla 11 Nisan 2009 tarihinde kurulmuş, resmi açılışı ise 29 Temmuz 2009’da yapılmıştır (LAMER, 2020).

Latin Amerika ve Türkiye ilişkilerinin tarihçesini aydınlatma amacıyla LAMER, Meksika, Küba, Brezilya, Arjantin, Venezuela, Şili, Ekvador ve Peru olmak üzere 8 ülke ile Osmanlı Devleti arasındaki diplomatik ilişkileri ele alan “Bağımsızlıklarının 200. Yılında Latin Amerika-Osmanlı Devleti İlişkilerinin Başlangıcı” başlıklı projeyi yürütmüştür. Proje çerçevesinde “Osmanlı İmparatorluğu – Latin Amerika Başlangıç Dönemi” adlı kitap Türkçe, İspanyolca ve Portekizce olarak 3 dilde yayınlanmıştır. Bununla beraber Latin Amerika ile ilgili gelişmelerin yer aldığı “Bizim Amerikamız” başlıklı bülten aylık olarak yayınlanmaktadır. Siyaset, kültür, ekonomi gibi alanlarda haber derlemelerinin yer aldığı bülten, Latin Amerika araştırmacılarına da kaynak olacak niteliktedir (LAMER, 2020).

Akademik alanda da çalışmalar yapan LAMER, 2012 yılından bu yana Latin Amerika Çalışmaları yüksek lisans programı içermektedir. Latin Amerika’nın tarihçesinden kültürüne birçok alanda öğrencilerin bilgi sahibi olduğu programın dışında çeşitli bölge üniversiteleri ile öğrenci ve öğretim görevlisi değişim programları yürütülmektedir (LAMER, 2020).

LAMER’in yumuşak güç/kamu diplomasisi kapsamında yürüttüğü proje ve faaliyetler arasında en dikkat çeken işlerinden biri de TİKA veya Yunus Emre Enstitüsü ile koordineli bir şekilde Latin Amerika ülkelerinin üniversitelerinde “Uluslararası Türkoloji Kürsü”lerini hayata geçirmektir. LAMER bu çerçevede bugüne kadar 2012

yılında Küba Hava Üniversitesi'nde (Universidad de La Habana), 2014 yılında Kolombiya Ulusal Üniversitesi'nde (Universidad Nacional de Colombia) ve Dominik Cumhuriyeti Santo Domingo Özerk Üniversitesi'nde (Universidad Autónoma de Santo Domingo) olmak üzere üç ayrı ülkede, üç ayrı üniversitede “Türk Kültürü ve Tarihi I-II” ile “Türk Dili I-II” dersleri vermiştir. İlgili üniversitelerde 2018 sonuna kadar 1118 öğrenci eğitim görmüştür (LAMER, 2020).

LAMER'in yapmış olduğu önemli kamu diplomasisi faaliyetlerinden biri de “1915 Olayları”nın 100. yılı dolısıyla, ilki 2015 yılında olmak üzere kıtada gerçekleştirdiği bir dizi sempozyumdur. Bu sempozyumlar “Kolombiya, Kosta Rika, Ekvador, Şili, Bolivya, Paraguay, Panama ve Arjantin”de olmak üzere “1915: Osmanlı İmparatorluğu’nun En Uzun Yılı” başlığı altında düzenlenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, I. Dünya Savaşı ve 1915 olaylarının ele alındığı sempozyumlarda yayınlanan bildiriler, kitap halinde basılmış ve araştırmacılara sunulmuştur.

4.10. Türk Dizileri

Bir radyo-televizyon terimi olan “dizi” kelimesi İngilizcede “serie” veya “serial” olarak ifade edilmektedir. İspanyolcada ise bu kelimeye karşılık olarak “serie” veya “novela” terimi kullanılır. Türkçedeki “pembe dizi” kavramı İngilizcedeki “telenovela” veya “soap opera” (sabun operası) terimiyle ifade edilmektedir. Soap Opera “belirli bir karakter grubunun hayatları ve sorunları hakkında bir dizi televizyon veya radyo programı; dizi uzun bir süre devam eder ve her hafta (birkaç kez) yayınlanır” şeklinde tanımlanmaktadır (Cambridge Dictionary, 2020). Ünsal Oskay, soap opera’nın klasik dönemden modern döneme geçiş sonrasında orta sınıfın kültürel hayat içinde yükselmesiyle yaygınlık kazanan bir tür olduğunu belirtmektedir (Oskay, 1989, s. 2). Bu tür radyo ve televizyon dizilerine soap opera denmesinin nedeni İngilizcede “horse opera” olarak da bilinen “western” (kovboy filmi) tarzı filmlere 1927 yılından itibaren sponsorluk yapan sabun üreticilerinin daha sonra “soap opera” diye tabir edilen pembe dizilere sponsorluk yapmasıdır. Bu ifade ilk kez 1943 yılında kullanılmıştır (Online Etymology Dictionary, 2020).

1968 yılının başında yayın hayatına başlayan “Türkiye Radyo Televizyon Kurumu”nun (TRT) 1970’li yıllardan itibaren yabancı televizyon dizilerini ithal etmesiyle birlikte, Türk izleyicisi Amerikan, İngiliz, Fransız ve Latin Amerika (Meksika ve Brezilya) yapımı televizyon dizileri Türk izleyicisiyle buluşmuştur. Özellikle “Dallas” (Dallas),

“Yalan Rüzgarı” (The Young and the Restless), Küçük Ev (Little House on the Prairie), Çarli’nin Melekleri (Charlie’s Angels) gibi birçok Amerikan yapımı dizi geniş kitlelere ulaşırken, Brezilya ve Meksika dizileri bilhassa 80’li yıllardan itibaren çok daha geniş kitlelere ulaşarak Türkiye’de izlenme rekorları kırmaya başlamıştır. Türkiye’nin yeni fenomeni haline gelen Latin Amerika dizileri arasında Köle İsaura (Escrava Isaura), Küçük Hanım (Sinhá Moça), Yesenia (Yesenia) ve Zenginler de Ağlar (Los Ricos También Lloran) gibi örnekleri saymak mümkündür. 1990’lı yılların başından itibaren özel televizyon kanallarının kurulmasıyla birlikte bu dizilerin sayısında artış yaşanmış, Türkiye Latin Amerika’dan çok sayıda dizi ithal eder hale gelmiştir. Bu diziler arasında Marimar, Rosalinda, Maria Mercedes, Vahşi Güzel, Aşk Meleşim, Manuela, Maria Del Barrio gibi Latin dizilerini sayabiliriz. İngiliz, Japon, Alman ve Fransız dizilerinin de gösterilmesine karşın ağırlıklı olarak Amerikan ve Latin Amerika dizilerinin kültürel etkisi altına giren Türkiye’de birtakım aydınlar bu tür dizilere tepki göstermişlerdir.

Örneğin; Emre Kongar (1989, s. 8) “Sıkıyönetim dönemlerindeki kitap yasakları ile kalitesiz televizyon dizilerine ve programlarına izleyici tutkunluğunun oluşturduğu bu ‘budalalık sarmalı’ günümüzde, içinde resim olmayan kitap okumama ve Latin Amerika dizilerine tiryaki olma biçimindeki belirtilerle varlığını sürdürüyor” derken, Latin Amerika dizilerini “toplumsal, ekonomik ve siyasal oluşumların” ortaya çıkardığı bir “budalalık sarmalı”nın çıktısı olarak görülebileceğini öne sürmektedir. Ünsal Oskay (1989, s. 5) benzer bir yaklaşımla Latin Amerika dizilerinin “soap opera”ların az gelişmiş ülkelerde gösterime giren en arkaik TV dizileri olduğunu iddia eder ve bu durumun “Latin Amerika ülkelerinin baskıcı siyasal gelenekten çıkamamış olmaları ile yakından ilgili” olduğunu vurgular. Hakkında “Yeşilçam’ın Altın Senaristi” başlığıyla kitap yazılan ve yüzlerce senaryosuyla Türk sinemasının unutulmazları arasında yer alan Bülent Oran (1989, s. 6-7) ise, farklı bir tespitle bulunarak “Türk halkının sevdiği Yeşilçam tipi masalsı filmler yerini yeni arayışlara ve başka tür yapıtlara bırakınca, Brezilya dizileri de bu boşluğa çöreklandı. Halk romanlarında Kerime Nadir’in bıraktığı koltuğa Barbara Cartland hanımefendinin çöreklandığı gibi” demiştir. Oran’a göre Brezilya dizileri, Yeşilçam sinemasının artık yapmaktan vazgeçtiği eserlere özlem duyan Türk seyircisinin beğenisi kazandığı için izleniyordu. Birçok aydının aksine Oran, Latin Amerika dizilerinden övgüyle söz ediyordu:

“Senaryosundan yönetimine, oyuncusundan fotoğraf düzenine, dekoruna dek her yanıyla çok ileri ve çağdaş bir çalışma yapmaları bu dizilerin beğenilmelerini

sağlıyor. Örneğin senaryoları çok geniş, yetenekli ve görevlerini önemseyen bir ekip tarafından hazırlanıyor. Diziler geniş kitlelere ulaşmayı amaçladıklarından bu senaryo ekiplerine sosyolog ve psikologlar da katılıyor. Onlardan alınan doğru/yanlış uyarıları karakter yaratma ve insan ilişkileri zincirinde yararlı oluyor.”

Bilhassa 1980 ve 1990’larda yabancı diziler Türk televizyon yayınlarını domine ederken, 2000’li yıllardan itibaren bu durum tersine dönmüş, Türk televizyonlarında ağırlıklı olarak Türk dizileri yer almaya başlamış, Türkiye dünyanın birçok ülkesine Türk yapımı televizyon dizilerini pazarlar hale gelmiştir. En önemli dizi dağıtıcılarından Global Agency’nin kurucusu İzzet Pinto Türk dizilerinin küresel pazarlarda yukarı yönlü seyrinin 2006 yılında Binbir Gece ile başladığını belirtmektedir (Butto, 2019).

Esasen 2000’li yıllardan önce de Türkiye’nin yurtdışına dizi pazarlama girişimleri olmuştur. Bu konudaki öncülük bir kamu yayıncısı olan TRT tarafından yapılmıştır. Buna göre Halit Ziya Uşaklıgil’in aynı adlı eserinden uyarlanan, yönetmenliği Halit Refiğ tarafından yapılan 1975 tarihli Aşk-ı Memnu adlı dizi ihraç edilmek istenmiş, ancak mevzuat elvermediği için bu satış gerçekleştirilememiştir. TRT bu amaçla kendi bünyesinde “Dış Yapımlar ve Satımlar Müdürlüğü” kurmuştur (Özertem, 2014, s. 1). Türkiye’den yurtdışına yapılan ilk televizyon dizisi satışı ise “Deli Yürek” adlı dizinin Kazakistan devlet televizyonuna satışıyla mümkün olabilmıştır. Dizi, bölüm başına 30 ABD doları üzerinden satılmıştır (Aslan, 2020, s. 143). Bu durum Türk dizilerinin 2000’li yıllarda dünya pazarına satışlarının büyük rakamlara ulaşmasının bir girizgâhı olmuştur. Türk dizileri 2000’lerin ortalarından itibaren Orta Asya’dan Ortadoğu’ya, Afrika’dan Avrupa’ya, Uzak Doğu’dan Latin Amerika ve hatta Kuzey Amerika’ya kadar dünyanın her bölgesine ulaşmıştır. Anadolu Ajansı (Uştuk, 2019) tarafından yayınlanan bir habere göre, 2018 yılının sonuna gelindiğinde Türk dizileri dünyada 700 milyondan fazla seyirci ile buluşmuş; “Muhteşem Yüzyıl” 70 ülkede 500 milyondan fazla izleyiciye ulaşarak en çok ihraç edilen ve en çok izlenen dizi unvanını elde etmiş, Türk dizilerinin ihracat rakamı ise 500 milyon dolara ulaşmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun 100. yılı hedefi olarak Türk dizilerinin ihracatından elde edilecek gelirin 1 milyar dolara ulaşmasının beklendiği ifade edilmiştir. Türk dizilerinin en çok izlendiği üç ülke ise Şili, Meksika ve Arjantin olarak kayda geçmiştir. Türkiye; ABD, Fransa, İngiltere ve Almanya ile birlikte televizyon ve online platformlar aracılığıyla dizi ihraç eden ülkeler arasında ilk 5 ülke arasında yer almıştır. İnternet

üzerinden belgesel, dizi ve film pazarlayan, yaklaşık 200 ülkede 150 milyondan fazla aboneli bulunan Netflix de Türk dizi pazarına kayıtsız kalmamış, “Hakan: Muhafız”, “Atiye”, “Bir Başkadır”, “Aşk 101”, “9 Kere Leyla” ve “Azizler” gibi çok sayıda Türk filmi ve dizisini satın alarak bünyesine katmıştır.

İspanya’nın en çok okunan gazetelerinden El Pais’te (Mourenza, 2020) yer alan bir incelemede Türkiye, 4 kıtadan 146 ülkeye 150 civarında dizi sattığı ve 600 milyon seyirciye ulaştığı belirtilerek, “Beklenmedik Küresel Pembe Dizi Fabrikası” olarak tanımlanmış, Türkiye’nin pembe dizi sektörünün beşiği olarak görülen Latin Amerika’ya dizi satabilme beceresi için Global Agency Latin Amerika Satış Müdürü Iván Sánchez’in “Latin Amerika’ya pembe diziler satabileceğimize kim inanırdı? Bu bir fırıncıya ekmek satmaya benziyor” dediği aktarılmıştır. Sánchez’e göre Türkiye’nin kıtaya bu şekilde nüfuz edebilmesinin kökeninde o yıllarda Latin Amerika’nın “narconovela” denilen türe yönelmesi, Türk dizilerinin ise klasik tarza dönüşü temsil etmesi yatmaktadır.

El Pais’teki (Mourenza, 2020) incelemede yer alan görüşlerden derlediğim sonuçlara göre, Türk dizilerinin bu kadar çok izlenmesinin ardında yatan nedenler şunlardır:

- İyi her zaman kazanır.
- Dizilerde genellikle fedakâr anneler, mağdur kadınlar, bir kadının iyileştirmeye çalıştığı sert ve yaralı erkekler vardır.
- İyiye kötünden ayırmak kolaydır.
- Mesajlar doğrudandır.
- Amerikan dramaları (örneğin Mad Men dizisi) başlangıçta bir aile çatışması olsa da her zaman bireyle ilgilidir. Çatışma daha psikanalitiktir. Türk melodramlarında ise aile kahramandır. Hiçbir karakter yalnız değildir, hepsi aile ile olan ilişkileriyle tanımlanır.
- Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki saray entrikalarını anlatan Muhteşem Yüzyıl gibi bir dizi bile esasında aile temeline sahiptir. Çekirdek aile XVI. Yüzyıl Osmanlı haremine göre çağdışı olsa da, dizinin yaptığı şey, ailenin çıkarları için mücadele eden bir anne olarak Hürrem karakteri aracılığıyla mevcut aile modelini ihraç etmektir.
- Türk dizilerinde ataerkil klişeler üretilmesine karşın, kendilerini baskıdan (kötü muamele, zorla evlendirme, tecavüz) kurtarabilen ve suçluyu cezalandıran

kadınlar gösterilmektedir. Kadınlar, batılılar gibi cinsiyetler arası bir eşitlik temsiline sahip olmasalar bile, dizi boyunca güçlenirler.

- Türk dizileri Batılılar için “şövalyelik, adanmışlık, romantik ve çaresiz aşk, aile dayanışması” gibi unutulmuş değerlere dönüşü; Güneydoğu Asya için geleneksel yerel değerlerle batı tarzı modernite arasındaki kimlik çatışmasını yansıtan bir ikilemi; Ortadoğu için ise kimi zaman özgürleşmeyi, kimi zaman da ahlaksız ve şeytani bir durumu temsil etmektedir.
- Dizilerin genelinde yatak sahnesi, çıplaklık, alkol, sigara yer almamaktadır.
- Türk dizilerindeki geleneksellik mevcut yabancı dizilerin aşırı cinselleşmesinden bıkmış izleyiciler için ihracatı kolaylaştırmaktadır.
- Latin Amerika’daki dizilerde aşırı uçlara (çok fazla şiddet, çıplaklık) doğru yönelim oluşmuşken, Türk dizileri yalnızca ima ederek otuz yıl önceki romansları ve dizileri anımsatmaktadır.
- Türk dizileri muhafazakâr bir yapıya sahip olduğundan herhangi bir ülkenin kanalı bunları yeniden düzenlemek zorunda kalmadan prime time’da yayınlatabilmektedir.
- “Diriliş: Ertuğrul”, “Payitaht: Abdülhamit” gibi tarih dizileri Batılı ülkelerde rağbet görmese de, Hollywood yapımlarında kendilerini kötü olarak görmekten bıkan Müslüman ülkelerde ilgi görmektedir.

Türk dizilerinin Latin Amerika pazarına girmesi ABD’deki dizi kanallarının da ilgisini çekmiş ve bu durum Türk yapımı olan “Kara Sevda” adlı dizinin 2017 yılında “Uluslararası Emmy Ödülleri Pembe Dizi” (International Emmy Awards Telenovela) ödülünü kazanmasına kadar uzanmıştır. Yine 2019 yılında Şahsiyet adlı dizideki karakteriyle Haluk Bilginer, Uluslararası Emmy Ödülleri’nde En İyi Erkek Oyuncu Ödülü’ne layık görülmüştür.

Latin Amerika’daki ilk Türk dizisi 2014 yılında Şili’de, ülkenin köklü kanallarından biri olan Mega TV’de yayınlanmıştır. Mega TV’nin satın aldığı Binbir Gece adlı dizi, kısa sürede ülkenin en çok izlenen programı haline gelmiştir. Öyle ki, o yıllarda mali kriz içine giren ve batmak üzere olan televizyon kanalı, Binbir Gece dizisinin yayınlanmasıyla birlikte, ekonomik açıdan toparlanmaya başlamış, elde ettiği reklam gelirleriyle kâra geçmiştir. Bu şaşırtıcı başarının ardından aynı kanal Fatmagül’ün Suçu Ne? adlı diziyi satın almış ve yine benzer başarıya ulaşmıştır. Akabinde Sıla, Kara Para Aşk ve Ezel gibi daha birçok Türk dizisi de yayınlanmış ve hepsi de izlenme rekorları kırmıştır (Aslan, 2020, s. 152-153).

Türk dizileri, Güney Amerika'nın en güneyindeki Şili'de elde ettiği başarının ardından bütün kıtaya yayılmıştır. Böylece Peru, Arjantin, Uruguay, Paraguay, Meksika, Küba, Venezuela, Kolombiya gibi Latin Amerika ve Karayip ülkelerinin hemen hepsinde yayınlanır ve büyük başarılar elde eder hale gelmiştir. Örneğin Peru'da yayınlanan Binbir Gece dizisi, daha önce hiçbir programın başaramadığını başararak ülkede yayınlanan “Al Fondo Hay Sitio” (En Dipte Bir Yer Var) adlı diziyi birçok kez geride bırakmış, ardından aynı başarı “Fatmagül’ün Suçu Ne?” adlı dizi tarafından tekrar edilmiştir (Fatmagül superó a 'Al fondo hay sitio en el rating, 2015). Aynı şekilde Uruguay'da da başta “Fatmagül’ün Suçu Ne?” dizisi olmak üzere, “Binbir Gece” ve “Ezel” adlı diziler, gösterildiği dönemde özel televizyon kanallarının reyting sıralamasında ilk üç sırayı paylaşarak ülkede adlarından söz ettirdiler (Las novelas turcas lideran el rating en Uruguay, 2015). Kolombiya'da 2016'da yayınlanan bir haberde ise ülkede birçok Türk dizisinin yüksek izlenme oranlarına ulaştığı belirtilirken, ülkede “El Secreto de Feriha” (Feriha'nın Sırrı) olarak gösterilen “Adını Feriha Koydum” adlı Türk dizisinin tüm zamanların en çok izlenen Türk dizisi olduğu yazıldı (Emre Gorentas de Calinos: El Secreto de Feriha Vendida a Argentina, Panamá, Puerto Rico y TV Paga de EEUU, 2016). Kolombiya'da Türk dizilerini en çok yayınlayan kanalların başında Caracol TV ve Kanal 1 gelmektedir. Meksika'da da özellikle TV Azteca ve Imagen Televisión kanallarında gösterilen “Fatmagül’ün Suçu Ne?”, “Muhteşem Yüzyıl”, “Kösem Sultan”, “Adını Feriha Koydum”, “Yasak Aşk”, “Kara Para Aşk” gibi diziler büyük başarıya ulaşarak isimlerinden söz ettirmişlerdir.

Latin Amerika pazarı Türk dizilerinin ihracatı için kilit önem taşımaktadır. Türkiye'nin kayda değer dağıtım şirketlerinden Inter Medya Operasyonlar Üst Yöneticisi Ahmet Ziyalar (Topçu, 2019), politik sebeplerden ötürü Arapça konuşan ülkelerde Türk dizilerine karşı gayri resmi yasak getirildiğini, son yıllardaki bu gelir kaybının Latin Amerika ülkeleri ile giderildiğini söylemektedir. Türk dizilerinin Latin Amerika'da elde ettiği yüksek izlenme oranları kıtada Türk dizi oyuncularına olan hayranlığı arttırmış ve dizilerde kullanılan Türk isimleri yeni doğan çocuklara verilmiştir. Türkiye'nin ABD'nin ardından Latin Amerika'ya en çok dizi satan ikinci ülke olduğunu kaydeden TESİYAP Genel Sekreteri Burhan Gün, Türk dizilerinin gösterildiği Latin Amerika ülkelerinde Türkiye'ye duyulan sempatinin arttığını, bunun sonu olarak da ebeveynlerin çocuklarına Türk isimleri verdiğini belirtmiştir (Kalyoncuoğlu, 2019). Türkiye'nin resmi haber ajansında yayınlanan “Şili'de Elif Veronica'yı geçti” (Yavuz, 2017) başlıklı bir haberde de bu durum aktararak, Türk dizilerinden esinlenen ailelerin çocuklarına

Elif, İbrahim, Fatmagül ve Nilüfer gibi isimleri vermeye başladıkları belirtilmiştir. Habere göre, 2016 yılında doğan kız çocuklarına verilen Elif ismi, Latin Amerika ülkelerinde yaygın olarak kullanılan geleneksel Veronica ve Loreto isimlerinden daha çok tercih edilir hale gelmiştir. Şili’de 2016 yılında doğan 59 kıza Türk dizisinden esinlenilerek Elif, 9 bebeğe Nilüfer, bir bebeğe Melek, bir bebeğe Fatmagül, 16 bebeğe ise İbrahim adı verilmiş; bu sayede Elif adı aynı yıl en çok verilen isimler sıralamasında 200’üncü olmuştur. Benzer bir durum yine Güney Amerika ülkelerinden Paraguay’da ortaya çıkmıştır. Paraguay’da nüfus idaresi olarak faaliyetini sürdüren “Registro Del Estado Civil” isimli kamu kuruluşu, sosyal medya kuruluşu Twitter’daki resmi hesabından kendi vatandaşlarının Türk isimlerinden esinlenerek çocuklarına verdikleri isimleri paylaştı. Buna göre; Paraguay vatandaşları yerel isimlerle birlikte çocuklarına Şehrazad, Kerim, Kemal, Devran ve Mustafa gibi isimler veriyorlar. Kuruluş bu durumu, bir sonraki paylaşımında “Rahatsız edici veya alay konusu olmayan en sevdiğiniz adı seçin, ancak çocuğunuzu kaydettirmek için herhangi bir REC ofisine gitmeyi unutmayın” diyerek yorumladı (Yeni Şafak Gazetesi, 2020).

Türk dizileri, dünya çapında şöhretli isimler tarafından da ilgiyle izlenmektedir. Bu örneklerden biri Venezuela Devlet Başkanı Nicolas Maduro’dur. Maduro, Twitter’daki kayıtlı resmi hesabından “Diriliş: Ertuğrul” dizisini seyrettiğini belirtmiş, 2018 yılındaki Türkiye ziyaretinde dizinin setini gezmiştir. Dünyanın en iyi futbolcusu olarak gösterilen Arjantin uyruklu Lionel Messi de yine sosyal medya hesabından çocuklarının “Kara Para Aşk” adlı Türk dizisini izlediğini açıklamıştır (Uştuk, 2019).

Türkiye’nin yumuşak gücünü ifade eden bu şaşırtıcı başarı dünyanın birçok ülkesinde dikkat çekmiş ve Türk dizileri mercek altına alınmıştır. Birçok ülkede Türk dizilerinin tıpkı Amerikan film endüstrisi Hollywood ve Hint film endüstrisi Bollywood gibi büyük bir endüstriye dönüştüğü vurgulanmıştır.

Türk dizileri ihracat geliri sağlamalarının yanı sıra gösterildikleri ülkelerde Türkiye’nin “kültür ve turizm elçisi” olarak da değerli katkı sağlamaktadır. Özertem (2014) konuyla ilgili olarak şunları ifade etmiştir:

“Global olarak hizmet veren seyahat arama motoru Skyscanner’ın yaptığı bir araştırmaya göre uçuş aramaları ile gösterimdeki yabancı diziler arasında önemli bir korelasyon vardır; (...) 2011 ile 2012 ve 2013 yılları karşılaştırıldığında Türkiye’yi araştıran kişi sayısı iki katına çıkmıştır. 2012’den

itibaren Türk dizilerinin yoğun olarak gösterimde olduğu Kuveyt, Katar, Ürdün, Yemen ve Lübnan'dan Türkiye'ye yapılan uçuş aramaları yüzde 100'den fazla, Bahreyn ve Suudi Arabistan'dan yapılan aramalar yüzde 200'den fazla artmıştır.”

El Pais'te yer alan bir araştırmaya göre benzer bir etki Latin Amerika ülkeleri için de geçerli olmaktadır (Mourenza, 2020):

“Türk dizilerinin Latin Amerika'ya girmesinden bu yana, başta Brezilyalılar, Arjantinliler, Kolombiyalılar ve Meksikalılar olmak üzere Türkiye gezileri yüzde 35 arttı. Böylece dizi, Latin Amerika ve Afrika gibi Türkiye'nin daha önce unuttuğu bölgelerde yeni büyükelçiliklerin açılması, Türk Hava Yolları aracılığıyla hava bağlantılarının kurulması ve kalkınma yardımlarını birleştiren bir diplomasinin bir ayağı haline geldi.”

Televizyon dizileri hiç kuşkusuz turizme olumlu katkılar yaptığı kadar, Türk geleneklerinin, kültürel değerlerinin, hayat tarzlarının başka coğrafyalara aktarımı için de büyük önem arz etmektedir. Türkiye'nin küresel çapta görünürlüğünü pekiştiren televizyon dizileri, kültürel diplomasi yoluyla toplumlar arasındaki ilişkileri kuvvetlendirmekte, saygı ve güven duygusunun, sempatinin gelişmesini sağlamaktadır.

4.11. Kıta Dışındaki Güçlerin Latin Amerika'daki Yumuşak Güç Politikası ve Faaliyetleri

2000'li yıllara kadar Türkiye, Latin Amerika ülkeleri ile ancak sınırlı ölçüde diplomatik, ticari, sosyal ve kültürel ilişki kurabilmişti. Bunun nedenlerini daha önce sıralamıştık.⁸ Günümüzde THY'nin bölgeye yaptığı seferlerin artması vesilesiyle coğrafi uzaklık sorunu büyük ölçüde giderilmiş; Türk dizilerinin kıtadaki hemen her ülkede en çok izlenen yayınlara dönüşmesi, internetin gelişmesi ve yaygınlaşması, Anadolu Ajansı'nın İspanyolca yayınlara başlaması gibi araçlar sayesinde toplumların birbirini hakkında daha fazla bilgiye ulaşabilmesi, ticaret hacminin artması dolayısıyla ilişkilerin kalıcı hale dönüştürülmesi sağlanmıştır. Öte yandan 1998 yılında ortaya konan Latin Amerika Açılımı, kıtadaki birçok ülke ile imzalanan onlarca anlaşma ile istikrarlı ve kalıcı ilişkilere dönüştürülmüştür.

⁸ Cumhuriyet Döneminde İlişkiler başlığına bakılabilir.

Ne var ki, bütün bu olumlu gelişmelere karşın Türkiye'nin bölge ülkeleri ile ikili ilişkilerini geliştirmesinin önündeki birtakım handikaplar devam etmektedir. Kıtadaki Türk varlığının geçmişten bugüne gelişmemiş olması Türkiye'nin kamu diplomasisi yürütürken karşılaştığı mevcut handikaplardandır. Türkiye'de İspanyolca, Latin Amerika'da ise Türkçe öğretiminin –eskisine göre daha iyi seviyede olsa bile- yaygınlaştırılamamış olması da yine ikili ilişkilerin ve yumuşak güç politikalarının önündeki dezavantajlar olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu handikapların ön önemlileri, Soğuk Savaş'tan sonra kıtadaki varlığını her geçen yıl daha da derinleştiren Rusya ve Çin gibi küresel güçlerle, kıtada nüfuz sahibi olan Ermeni diasporasının aleyhte propagandalarıdır.

ABD'nin Latin Amerika'daki etkinliği ve nüfuzu hala güçlü bir şekilde devam etmektedir. İspanya'nın tarihsel bağları dolayısıyla kıta üzerindeki nüfuzu da aynı şekilde güçlü bir şekilde devam etmektedir. Bu nedenle, çalışmanın bu bölümünde, kıta dışından olmasına karşın kıtadaki varlığını iyiden iyiye hissettiren Çin ve Rusya'nın yumuşak güç faaliyetleri incelenecektir. Çin ve Rusya'nın bu faaliyetleri; öncelikle, günümüzün bu iki büyük gücünün, neredeyse Monroe Doktrini'nden beri kıtayı domine eden ABD'ye rağmen kıtada etkili olup olamadıklarını tespit edebilmek için incelenecektir. Her iki ülkenin Soğuk Savaş sonrasında kıtada ortaya koydukları performans, Türkiye'nin kıtadaki kamu diplomasisi faaliyetlerinin etkisinin ölçülebilmesi için de bir örnek teşkil edecektir.

Bu iki süper güç dışında, biri Avrupa'dan biri de Asya'dan olmak üzere iki devletin daha Latin Amerika'da yürüttükleri kamu diplomasisi faaliyetleri incelenecektir. Bunlardan biri Almanya; diğeri ise İran'dır. Bu iki ülkenin tercih edilmesindeki sebep ise, nüfuslarının Türkiye'ye denk olmasıdır. İkinci olarak, hem Avrupalı, hem Asyalı kimliği bulunan Türkiye'nin kıtadaki etkinliğini bölgesindeki güçlerle mukayeseli olarak ölçebilmektir. İran'ın tercih edilmesindeki bir diğeri sebep, biri Sünni biri Şii olmak üzere İslam dünyası içinde tarihsel bir rekabet içinde olan İran ve Türkiye'nin farklı bir coğrafyadaki yumuşak güç politikalarını mukayese edebilmektir.

Rusya

Rusya için Latin Amerika hem her alanda rekabet içinde olduğu ABD'ye yakın olması dolayısıyla önemli, hem de bu yakınlık dolayısıyla jeostratejik açıdan bir o kadar zorlayıcı olmuştur. Soğuk Savaş boyunca 1962 yılındaki “füze krizi” hariç bir yandan

ABD ile karşı karşıya gelmekten çekinen Rusya, diğer taraftan bölge ülkelerine ekonomik, ideolojik ve manevi destekte bulunmayı ihmal etmemiştir.

Rusya'nın önde gelen siyasi elitleri, ABD'nin Karadeniz çevresinde Rus çıkarlarını görmezden gelen ve hatta bu çıkarları zedeleyen tutumuna karşı, Rusya'nın Latin Amerika'daki varlığını genişletmesi gerektiğine inanmaktadır (Schuster, 2017). Gerçekten de Rusya, 1991'de SSCB'nin dağılmasından sonra bölgeye olan ilgisini kaybetmişken, ABD'nin başını çektiği Batılı ülkelerin Ukrayna ve Gürcistan'ı Rusya'nın etkisinden uzaklaştırma çabalarına karşılık, ABD'nin "arka bahçesi" olarak bilinen Latin Amerika'ya keskin bir dönüş yapmıştır. Rusya bu hamlesiyle birlikte özellikle Venezuela, Küba ve Nikaragua ile askeri ittifaklar kurmuş, Brezilya, Peru, Arjantin ve Bolivya ile yakınlaşmıştır. Rusya aynı dönem içinde pragmatik bir tutumla Latin Amerika'da ortaya çıkan "pembe dalga"dan da yararlanmıştır (Blanco, 2018).

Rusya, bir yandan Latin Amerika ülkeleri ile özellikle askeri ve ticari alanlardaki ikili ilişkilerini geliştirirken, diğer taraftan bölgede ciddi bir kamu diplomasisi faaliyeti de yürütmektedir.

Rusya her şeyden önce Batılı medya kuruluşlarının Rusya aleyhindeki propagandaları ve NATO'nun eski Sovyet coğrafyasına doğru genişlemesine tepki olarak kamu diplomasisi faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Bu çerçevede, 2005 yılında "RIA Novosti" ve "Russia Today" (RT) gibi kanalların yanı sıra, "Russia Beyond the Headline" adında tam 23 ülkede 16 farklı dilde yayınlanan bir gazete yayın hayatına başlamıştır. Mevcut yayın organlarından "Voice of Russia" (Rusya'nın Sesi) ve "Regnum Haber Ajansı" da daha etkin bir kamu diplomasisi yürütmek üzere revize edilmiştir. Bu bakımdan Rusya'nın kamu diplomasisi reaksiyoner özellikler taşımaktadır (Ekşi, 2018, s. 232-233).

2009 yılından sonra İspanyolca yayınlarına başlayan Rus devlet televizyon kanalı RT, Venezuela'nın kanalı TeleSUR ile yakın bir ilişki içinde olmasının yanı sıra, Buenos Aires, Karakas, Havana, Managua gibi Latin Amerika ülkelerinin başkentlerinin yanı sıra, Los Angeles ve Miami gibi hispaniklerin yoğun olarak yaşadığı ABD şehirlerinde de ofisler açmıştır. Rusya, RT kanalı haricinde 2014 yılından bu yana Sputnik haber sitesinin İspanyolca yayınları aracılığıyla da kıtada yumuşak gücünü ortaya koymaktadır (Blanco, 2018).

Medya araçları dışında kültür ve diaspora diplomasisine de ağırlık veren Rusya, bu çerçevede 2007 yılında “Russkiy Mir Vakfı”nı kurmuştur. Vakfın adında yer alan “Mir” ifadesi “barış”, “dünya”, “toplum” anlamlarına gelmektedir. Başka bir deyişle, vakfın adının anlamı “Rus Dünyası”, “Rus Barışı”, “Rus Toplumu” demektir. Vakfın temel amacı Rusça’yı yaygınlaştırmak ve hem Rusya Federasyonu’nda hem de Rusya dışında Rusça dil öğrenme programlarına destek olmaktır. Ana faaliyeti Rus dilini yaygınlaştırmak olan vakfın hizmet sahası için “Rus Dünyası” ifadesi kullanılmakta ve bu ifadenin sadece Rusya Federasyonu’nu değil, Rus diasporasını ve onunla birlikte tüm dünyada Rusça öğrenen, anadil olmadan Rusça konuşan ve Rusya ile içtenlikle ilgilenen tüm insanları kuşattığı belirtilmektedir (Russkiy Mir, 2020). Vakıf, faaliyetlerini fonlamakta olduğu “Rus Merkezleri” aracılığıyla sürdürmektedir. Bu çerçevede, Vakıf Türkiye’deki faaliyetlerini Ankara, İzmir, Antalya ve İstanbul’daki şubeler aracılığıyla sürdürmektedir. Rusya, tüm dünyada olduğu gibi Latin Amerika’da da Rus merkezleri aracılığıyla Rus dilini yaymak için girişimlerde bulunmaktadır. Bu amaçla büro açtığı ülkeler şunlardır: Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Küba, Peru, Şili (Russkiy Mir, 2020).

Diğer taraftan Rusya, Türkiye’deki TİKA ve YTB’nin üstlendiği işleri yerine getirmek üzere 2008 yılında Rossotrudnichestvo Ajansı’nı kurmuştur (Ekşi, 2018). Bu ajans, bir yandan insani işbirliği adı altında insani diplomasi yürütürken, diğer yandan Latin Amerika’daki yaklaşık 200.000 civarındaki Rus diasporası (Blanco, 2018) ile genç Latin Amerikalılar üzerinde etki kurmaya çalışmaktadır.

Rusya’nın Latin Amerika’da kullandığı diğer kamu diplomasisi kuruluşları arasında özellikle akademik alanda faaliyet gösteren birkaç kuruluş dikkat çekmektedir. Bu kuruluşlar arasında 1961 yılında kurulan Moskova Rus Bilimler Akademisi Latin Amerika Çalışmaları Enstitüsü, 2013 yılında kurulan St. Petersburg Devlet Üniversitesi Ibero-Amerikan Çalışmaları Merkezi ve Uluslararası İlişkiler Moskova Devlet Enstitüsü (MGIMO) bulunmaktadır. Bu merkezler aynı zamanda Rus diplomatların ve iş adamlarının Latin Amerika konularında eğitilmesine katkıda bulunmaktadır (Blanco, 2018).

Sonuç olarak, Rusya Latin Amerika’da SSCB gibi sosyalizm veya komünizm ihraç etmek için çabalamasa da, SSCB’nin bıraktığı yerden Latin Amerika ile ilişkilerini güçlendirmeyi sürdürüyor. Kamu diplomasisi yürütmek için oluşturduğu medya araçları, kıtada son derece etkili birer yumuşak güç silahlarına dönüşmüş durumda.

Çin

XX. yüzyıl boyunca istikrarlı bir büyüme trendi yakalayan Çin, bunu XXI. yüzyılın başında da sürdürerek 2005 yılında İngiltere ve Fransa gibi Avrupa'nın iki büyük ekonomisini, 2007'de ise Avrupa'nın en büyük ekonomisi Almanya'yı geride bırakmayı başarmıştır. 2010 yılına gelindiğinde ise, bu kez Japonya'yı geçerek ABD'nin ardından dünyanın en büyük ikinci ekonomisi unvanını elde etmiştir. Dünya Bankası ve IMF'nin 2010 yılındaki tahminlerine göre Çin, 2025 yılında ABD'nin önüne geçerek dünyanın en büyük ekonomileri sıralamasında birinci sıraya oturacaktır (Çin, Japonya'yı Salladı, İkinci Büyük Oldu, 2010). Çin, bu yükselişini sürdürürken zaman zaman sert gücünü gösterse de, genel olarak yumuşak gücünü ortaya koymuştur.

Çin Komünist Partisi, SSCB ile aynı kaderi paylaşmamak için bir araştırma yapmış ve SSCB'nin, ABD'nin aksine yumuşak gücü hafife aldığı için dağıldığı sonucuna varmıştır. Böylece Çin, yumuşak güç odaklı yeni bir kültür devrimi başlatmıştır (Barr, 2011, s. 32-33). Çin, ekonomik gücü ile yumuşak gücünü birleştirerek dünya üzerindeki etki gücünü arttırmaktadır. Çin ayrıca BM Daimi Üyeliği dolayısıyla sahip olduğu veto etme hakkını da özellikle ABD'ye karşı dengeleyici bir güç arayışı içindeki ülkeler üzerinde etki sağlamak için bir yumuşak güç aracı olarak kullanmaktadır.

Öte yandan, yumuşak güç politikası Çin'in geleneksel siyasetine de son derece uygun düşmektedir. Barr (2011, s. 33), Çinli analistlere göre yumuşak gücü kullanmanın en üst zirvesi başkalarını zorla veya zeka ile ikna etmek değil, geleneksel Çin kültürünün de özü olan ahlakla ikna etmektir. Bu bakımdan yumuşak güç Çin'in "kapsamlı ulusal güç" (zonghe guoli) teorisine çok iyi uymaktadır.

Kamu diplomasisi ifadesi Çince'ye yabancıdır. Çinliler, kamu diplomasisi yerine "dui wai xuan chuan" veya "wai xuan" (dış propaganda) kavramını kullanmaktadırlar. Esasen Çin'in kamu diplomasisi, Fransa'nın yaklaşımı ile benzerlik arz etmektedir. Buna göre, Çin, genel olarak medya araçlarını kullanmak yerine "kültürel değişim" ve "kültürel diplomasi" yöntemini benimsemektedir. Son dönem kamu diplomasisi politikaları revize edilen Çin'de 2004 yılında "Dışişleri Bilgi Departmanı" adıyla bir kamu diplomasisi birimi oluşturulmuştur (Aydemir, 2018, s. 127-128).

Çin, modern kamu diplomasisine 2000'lerden itibaren başlamıştır. 2000 yılında İngilizce yayın yapmak üzere CCTV News kanalı açılmıştır. Daha sonra 2007 yılında CCTV'nin

Fransızca ve İspanyolca yayın yapacak versiyonları açılmıştır. 2009 yılında aynı kanalın Rusça ve Arapça versiyonları açılmıştır. Çin, bu kanalları Xinhua adlı Çin Haber kurumu ile taçlandırmış, 170 ülkede açtığı ofislerle bu kuruluşu küresel bir medya markasına dönüştürmüştür. Farklı dillerdeki onlarca gazete, dergi, radyo kanalı da açan Çin, medya araçları ile tüm dünyada etkili bir kamu diplomasisi yürütmeye başlamıştır (Ekşi, 2018, s. 222).

Çin'in en bilinen yumuşak güç araçlarından biri ise kültür diplomasisi alanında boy gösteren Konfüçyüs Enstitüleri'dir. Hanban adını taşıyan Çin Dili Konseyi, İngiltere, Fransa, Almanya ve İspanya'nın ulusal dillerini yayma girişimlerini model alarak 2004'ten itibaren dünya genelinde Konfüçyüs Enstitüleri açmaya başlamıştır. Ancak Konfüçyüs Enstitüleri genel olarak müstakil binalarda değil, yapılan protokollerle üniversitelerin bünyesinde açılmaktadır; ayrıca daha alt düzey okullarda Konfüçyüs Sınıfları adıyla da aynı amaca matuf derslikler açılmaktadır. Böylece Çin, bina satın almaya veya kiralamaya gerek duymaksızın çok daha uygun bir maliyetle, çok daha fazla sayıda enstitü veya sınıf açabilmektedir (About Confucius Institutes, 2020).

İlk olarak Kasım 2004 tarihinde Güney Kore'nin başkenti Seul'de bir Konfüçyüs Enstitüsü açılmıştır. Bugün dünya genelinde; Avrupa'da 187, Amerika kıtasında 138, Asya'da 135, Afrika'da 61, Okyanusya'da 20 olmak üzere toplam 541 Konfüçyüs Enstitüsü / Konfüçyüs Sınıfı vardır. Türkiye'de Boğaziçi, ODTÜ, Okan ve Yeditepe üniversitelerinde açılmıştır. Amerika kıtasında ise şu ülkelerde bulunmaktadır: ABD'de 75 Konfüçyüs Enstitüsü, 13 Konfüçyüs Sınıfı mevcutken, Kanada'da ise sadece 12 Konfüçyüs Enstitüsü bulunmaktadır. LAK ülkelerindeki Konfüçyüs Enstitüsü ve Sınıflarına ilişkin durum ise şu şekildedir (About Confucius Institutes, 2020): Meksika'da 5 enstitü; Peru'da 4 enstitü; Kolombiya'da 3 enstitü; Küba'da 1 enstitü; Şili'de 3 enstitü; Brezilya'da 11 enstitü, 3 sınıf; Arjantin'de 3 enstitü; Kosta Rika'da 1 enstitü; Jamaika'da 1 enstitü; Ekvador'da 1 enstitü, 1 sınıf; Bahamalar'da 1 enstitü; Bolivya'da 1 enstitü; Guyana'da 1 enstitü; Trinidad and Tobago'da 1 enstitü; Barbados'da 1 enstitü; Venezuela'da 1 enstitü; Grenada'da 1 sınıf; Surinam'da 1 enstitü; Panama'da 1 enstitü; Uruguay'da 1 enstitü; Dominik Cumhuriyeti'nde 1 enstitü; El Salvador'da 1 enstitü; Haiti'de 1 sınıf.

Çin'in kamu diplomasisinin hedefleri arasında şunlar bulunmaktadır (Ekşi, 2018); (Barr, 2011):

- a) Çin tarzı kalkınma modelini Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ülkelerinden başlayarak dünyaya yaymak;
- b) Doğu Türkistan'daki zulmü, Tibet ve Tayvan sorunları, 1989 yılındaki Tianenmen meydanı olayları gibi dünyadaki olumsuz Çin imajının yerine cezbedici bir Çin imajı yerleştirmek; bunun için Asya değerleri, Çin kültürü ve medeniyetini tanıtmaya politikasına yönelmek;
- c) Güçlü bir medya ağı oluşturmak ve bu medya gücünü Batılı medyanın sıklıkla işlediği “Çin tehdidi” vurgusunu izole etmek için kullanmak;
- d) Konfüçyüs Enstitüleri ile kültür diplomasisi uygulamak ve Çin dili, kültürü ve medeniyetini tanıtmak.

Çin'in Latin Amerika'daki yumuşak güç faaliyetlerinin ise esasen iki temel hedefi vardır; bunlardan biri çelikten soya fasulyesine, petrole kadar bölgedeki kaynakları garanti altına almak, diğeri ise Tayvan'ı tanıyan LAK ülkelerini bu kararlarından vazgeçirmek (Pan, 2006).

Kendi doğal bölgesi olan Doğu ve Güneydoğu Asya'da da aynı politikayı izleyen ve bu ülkeleri “Tek Çin” politikası izlemeleri için teşvik eden veya zorlayan Çin, geleneksel olarak ABD'nin etkisi altında olan LAK ülkelerinde de bu stratejiyi uygulamakta ve bu konuda oldukça başarılı sonuçlar almaktadır. 2004 yılında, Çin hükümeti 112 milyon ABD doları taahhüt ettikten sonra Dominika adası Tayvan ile bağlarını kopardı. Dominika'nın bu tutumu LAK bölgesinde bir domino etkisine dönüştü. Bir yıl sonra Grenada aynı şeyi yaptı. Bundan birkaç ay sonra, Tayvan'ın birkaç müttefiki, Tayvan'ın Dünya Sağlık Örgütü (WHO) üyeliğine ilişkin önemli bir oylamadan çekildiler. Ve 2007'de Kosta Rika, Tayvan'a olan bağlılığını bıraktı ve anakarayı resmen tanıyan ilk Orta Amerika ülkesi oldu. Çin'in ABD'nin “arka bahçesi” olarak görülen LAK bölgesinde dahi bu ölçüde etkili olabilmesi, uygulamaya koyduğu bu sert ve yumuşak gücün başarısına iyi bir örnek teşkil etmektedir (Barr, 2011).

Almanya

Almanya'nın başat yumuşak güç aktörleri arasında “Yurtdışı Kültürel İlişkiler Enstitüsü”, “Federal Hükümet Basın Yayın ve Bilgilendirme Dairesi”, “Deutsche Welle (DW)”, “Goethe Enstitüsü”, “Federal Teknik Yardım Ajansı”, “Alman Akademik

Değişim Servisi”, “Alman Humboldt Vakfı’nın Alman Şansölyesi Bursu”, “Alman Parlamentosu Bursu”, Dışişleri Bakanlığı bünyesindeki “İletişim, Kamu Diplomasisi ve Medya Genel Müdürlüğü” bulunmaktadır (Aydemir, Kamu Diplomasisi: Ülkeler - Avrupa Birliği - Kurumlar - Uygulamalar, 2018, s. 187).

Öte yandan Alman kamu diplomasisinin hedefi, her şeyden önce, II. Dünya Savaşı’nda Nazilerin oluşturduğu Alman imajını değiştirmektir. Bu yüzden Almanya, kültürler arası diyalog gibi çok daha barışçıl bir alana yaslanarak kültürel diplomasisi yürütmektedir. Zaten Alman dışişlerinin “kamu diplomasisi” terimi yerine “Kultur politik” terimini tercih etmesi de bu görüşü teyit emektedir. Almanya, II. Dünya Savaşı sonrasında, bozulan imajını restore etmek üzere çalışmalara başlamış, bu amaçla, 1951 yılında, Alman filozof ve yazar Goethe’nin adıyla bir enstitü (Goethe Institut) kurmuştur. Enstitü, Almancayı öğretmek gayesiyle birçok ülkede kurslar düzenlenmekte, Alman kültürünü tanıtmak için çaba harcamaktadır (Ekşi, 2018, s. 230). 2020 sonu itibariyle 98 ülkede 157 Goethe Enstitüsü Alman dili ve kültürünü yaymak için çalışmaktadır. Enstitü’nün ayrıca birçok ülkede kütüphaneler, dil öğrenme merkezleri ve irtibat büroları bulunmaktadır (Goethe Enstitüsü, 2020).

Türkiye’de Ankara, İstanbul ve İzmir olmak üzere üç şehirde şubesi bulunan Enstitünün Latin Amerika’da ise şu ülkelerde ofisleri bulunmaktadır: Arjantin (Buenos Aires, Córdoba), Bolivya, Brezilya (Curitiba, Porto Alegre, Rio de Janeiro, Salvador-Bahia, São Paulo), Şili, Kolombiya, Küba, Meksika, Peru, Uruguay, Venezuela (Goethe Enstitüsü, 2020).

Almanya’nın kalkınma yardımlarını organize eden ve eski adı “Alman Teknik İşbirliği Kurumu (GTZ) olan “Alman Uluslararası İşbirliği Ajansı” (GIZ), TİKA’nın muadili bir kuruluştur. Almanya’nın Bonn ve Eschborn şehirlerinde merkezi olan GIZ, dünya çapında 120 ülkede faaliyet göstermektedir. Yüzde 70’i Alman uyruklu olmak üzere 22 binden fazla personelle dünya genelinde ekonomi, istihdam, eğitim, güvenlik, sağlık, yeniden yapılanma, gıda, kırsal kalkınma ve çevre gibi alanlarda işbirliği ve destek projeleri geliştirmektedir (Aralık 2020 itibariyle). Türkiye’de faal olan kuruluşun 1998 yılında Ankara, 2014 yılında ise Gaziantep ofisleri açılmıştır. Aralık 2019 itibariyle, Türkiye’de 163 yerel, 48 uluslararası çalışanı bulunan GIZ, ofislerini açtığı tarihten bu yana 300’den fazla projeye destek sağlamıştır (GIZ, 2020). GIZ, Almanya’nın Latin Amerika’da faaliyet yürüten en önemli yumuşak güç araçlarından biridir aynı zamanda. II. Dünya savaşından kısa bir süre sonra bölgede projeler geliştirmeye başlayan GIZ’ın

ABD’den Şili’ye kadar Amerika kıtasındaki ülkelerin neredeyse tamamında ofisleri bulunmakta ve projeler geliştirmektedir. Bu bakımdan, GIZ, TİKA’nın çok üstünde bir potansiyele sahiptir ve dünya genelindeki ofisleriyle birlikte devasa bir küresel ağ oluşturmaktadır.

Almanya, ideolojik ve siyasi argümanlarını ise Deutsche Welle (DW) üzerinden sağlamaktadır. 30 dilde yayın yapan DW’nin, İspanyolca internet sitesinin yanı sıra, bazıları 2 milyona yakın takipçiye sahip Facebook, Twitter ve YouTube hesapları mevcuttur. Kuruluşun ayrıca İspanyolca yayın yapan bir televizyon kanalı da bulunmaktadır. DW ayrıca tıpkı BBC’nin politikası gibi medya aracılığıyla Goethe Enstitüsü’nün haricinde Alman dilini yaymak için internet sitesinde kurslar, videolar, ders materyalleri paylaşmaktadır. İspanyolca sayfasında da İspanyolca konuşanlara özel olarak hazırlanmış ders içeriklerine yer vermektedir. DW’nin kuruluş tarihi de, tıpkı Almanya’nın diğer kamu diplomasisi araçları gibi II. Dünya Savaşı’ndan sonradır. 1953 yılında yayın hayatına başlayan DW, kuruluşundan bir yıl sonra çoklu dilde yayına geçmiş, bu sayede İspanyolca ve Portekizce yayınlarıyla Latin Amerika’ya da ulaşır olmuştur (DW, 2020).

İran

İran, gerek realizm kuramının temsilcilerinden Morgenthau, gerek yumuşak güç kavramını ortaya atan Nye’in altını çizdiği güç tanımları içinde önemli bir yer tutan “ulusal değerler”, “milli değerler”, “kültürel değerler” gibi güç unsurları üzerinden yoğun bir kamu diplomasisi yürütmekte, yumuşak güç araçlarını bu çerçevede etkin bir şekilde kullanmaktadır.

İran, kamu diplomasisi faaliyetlerine 1979’daki İslam devrimi ile başlamış, bu tarihten sonra devrim ihraç etme politikası izlemiştir. İran’ın rejim ihraç etmeye girişmesi, Şiilik temelinde bir kamu diplomasisi anlayışını benimsemesini gerektirmiştir. Bu kapsamda, İran Şia kimliğini öne çıkarmak suretiyle yayılma politikası izlemeye başlamıştır. İran, Şiilik temelli kamu diplomasisi politikasını özellikle Şii nüfusun yoğun olduğu ülkelerde Fars dili, kültür ve sanat, tarih gibi alanların yanı sıra “büyük medeniyet” iddiası üzerinden yürütmektedir. Ayrıca, Velayet-i fakih olarak adlandırılan yönetim biçimini bugün özellikle “Lübnan’da Hizbullah, Irak’ta Şii hükümet, Suriye’de Alevi Esad” üzerinden “Şii Hilali” denilen bölgede uygulamaya çalışmakta; kamu diplomasisi çabalarını genelde buna hasretmektedir (Ekşi, 2018, s. 235).

İran'ın en önemli yumuşak güç araçlarından biri 1995 yılında kurduğu “İran İslam Kültürü ve İlişkileri Teşkilatı (Iran's Islamic Culture and Relations Organization- ICRO)” adıyla bilinen kuruluştur. Türkiye’de de faaliyet gösteren ve Türkiye'nin YEE veya İspanya’nın Cervantes Enstitüsü’nün bir benzeri olan bu kuruluş, İran'ın kültürel alandaki diplomatik faaliyetlerini yürütmekten sorumludur.

İran'ın etkili olarak kullandığı bir diğer yumuşak güç aracı ise medyadır. İran “yumuşak savaş (soft war)” aracı olarak değerlendirdiği medyayı, bir kamu diplomasisi enstrümanı olarak kullanmaktadır. Bu amaçla 2003 yılından itibaren BBC, Fox News, Al-Jazeera ve CNN gibi uluslararası kanallarla rekabet edebilmek ve İran'ın dünyadaki imajını düzeltebilmek amacıyla yabancı dilde yayın yapan birçok radyo ve televizyon programını başlatmıştır. Bu çerçevede İran Radyo Televizyon Kurumu (IRIB) 45 farklı ülkede, 24 dilde televizyon yayınları, 40 kadar radyo istasyonu ve internet siteleriyle aktif bir iletişim diplomasisi yürütmektedir (Ekşi, 2018, s. 236-237).

İran, Latin Amerika’da ise kamu diplomasisi yürütmek üzere 2011 yılında Hispan TV’yi kurmuştur. Bütün televizyon yayınları yine IRIB tarafından yürütülen Hispan TV yayınları, ABD karşıtlığı üzerinden kıtadaki ülkelerle empati geliştirmeyi hedeflemektedir. Öte yandan Hispan TV’nin internet sitesinde (hispantv.com), Hispan TV “*tüm dünyanın gerçeklerini yansıtan İspanyolca alternatif bir iletişim mecrası*” olarak tanımlanmaktadır. Hispan TV’nin 2011 yılı sonunda yayın başlamadan önce 2010 yılında web sitesinin faaliyete geçtiği belirtilmektedir. “Nexo Latino” (Latinn Bağlantı Noktası” sloganını kullanan Hispan TV, misyonunu “*Hispanik Amerikalı ve Orta Doğu halkları arasında yakınlaşmayı teşvik etmek*” olarak ifade etmektedir (Hispan TV, 2020).

Sosyal medya hesaplarını da aktif bir şekilde kullanan Hispan TV’nin, Aralık 2020 itibariyle Facebook sayfası 1.165.264 kişi tarafından beğenilirken, Instagram’da 65.002 takipçisi, Youtube’da ise 56.200 abonesi bulunmaktadır. Ancak, 140.000’den fazla takipçisi bulunan ve 300.000’den fazla paylaşım yapılan Twitter hesabı Amerikan yasalarını ihlal ettiği gerekçesiyle birkaç kez askıya alınmıştır (Twitter vuelve a suspender la cuenta de HispanTV, 2020).

1979’da Humeyni önderliğinde gerçekleyen İran Devrimi’nden önceki nezaket ziyaretleri bir kenara bırakılacak olursa, Latin Amerika hiçbir dönemde İran dış politikasının önceliklerinden olmamıştır. İran’ın Latin Amerika ile diplomatik

ilişkilerinin başlangıcı, 1900 yılında, Arjantin’de yaşayan bir Belçikalının “onursal konsolos” sıfatıyla atanması ile olmuştur. Daha sonra, 1902 yılında ABD’deki İran Büyükelçisinin sırasıyla “Meksika, Brezilya, Arjantin, Uruguay ve Şili”ye gerçekleştirdiği ziyaret kapsamında, dostluk ve ticaret anlaşmaları imzalamasıyla derinleşmeye başlamıştır (Özkan M. , İran-Latin Amerika İlişkileri (1999-2017): Süreç, Kapsam ve Sonuç, 2017, s. 2-3).

İran’ın bölgede en yakın ilişki içinde olduğu ülke öteden beri Venezuela olmuştur. Bu çerçevede, OPEC’in kuruluşu için Irak, Suudi Arabistan, Kuveyt ve İran ile yakınlaşan Venezuela, 1960 yılında OPEC’in kurulmasıyla birlikte İran’la ikili ilişkilerini derinleştirmiştir. Özellikle 1999’da Venezuela’da Hugo Chavez’in iktidara gelmesiyle birlikte İran’ın hem Venezuela, hem de kıta ülkeleriyle ilişkileri güç kazanmaya başlamıştır. İran’ın kamu diplomasisi atakları da bu dönemde yoğunlaşmıştır.

Öte yandan bu noktada şunu belirtmek gerekir: İran’ın sosyalist Venezuela ile olan bu yakın ilişkisi, Brezilya ile olan ekonomik ilişkisinin yanında söz konusu bile değildir. Brezilya, İran’ın Latin Amerika’daki en büyük ticari ortağıdır ve Venezuela’yla mevcut ekonomik ticari ilişkilerden binlerce kat daha yüksek bir ikili ticareti bulunmaktadır (La gran paradoja de las relaciones de Irán con América Latina, 2020).

2005 yılına kadar Brezilya, Arjantin, Venezuela, Meksika ve Küba olmak üzere sadece beş Latin Amerika ülkesinde büyükelçiliği bulunan İran, bu tarihten sonra Bolivya, Nikaragua, Kolombiya, Şili, Uruguay ve Ekvador olmak üzere 6 Latin Amerika ülkesinde yeni büyükelçilik açmıştır (Özkan M. , İran-Latin Amerika İlişkileri (1999-2017): Süreç, Kapsam ve Sonuç, 2017, s. 6). İlginç bir şekilde, “pembe dalga” gerçekleşinceye kadar Türkiye’nin de Latin Amerika’da sadece beş büyükelçiliği bulunurken, bu değişimle birlikte büyükelçilik sayısında hızla artış yaşanmıştır. Sadece bu iki veri yorumlandığında bile kıtada Türkiye ile İran’ın birbirine karşı bir denge politikası gözettiği şeklinde bir yorum yapılabilir.

İran, Latin Amerika’daki Şiiliği yayma girişimlerini genellikle sonradan din değiştiren ve Tahran’da eğitilmiş olan Latin Amerikalılar aracılığıyla bölgede kurduğu kültür merkezleri ve küçük mescitler ağı ile gerçekleştirmektedir. Bu kişilerin İran’a seyahati ve İran’daki eğitim masrafları İran rejimi tarafından karşılanmaktadır. Bu kişiler genellikle iki aylık bir eğitim görmekte, bu zaman zarfında İran’ın Şii kültürünü öğrenmekte, kutsal yerleri ziyaret etmekte, Irak-İran savaşının geçtiği savaş alanlarını

görmektedirler. İran, Latin Amerika'daki çocuklara dönük yayınlarını ise "Los Angelitos" (Küçük Melekler) adlı bir dergi ile sürdürmektedir (Dvorakova, 2020).

Netice itibariyle, günümüzden bakıldığında, İran-Latin Amerika ilişkilerinin temelinde ekonomik olarak ana meselenin OPEC aracılığıyla bölgedeki petrol üreticisi olan ülkelerle yakın ilişki içinde bulunmak olduğu anlaşılmaktadır. İdeolojik hedefinin ise Batı/Amerikan karşıtlığını kullanarak bölge ülkeleriyle yakınlık sağlamak, bu sayede kıtada özellikle Lübnan kökenli Araplar aracılığıyla Şii propaganda yapmak ve Hizbullah'a alan açmak, Hispan Tv, İran Kültür Merkezi gibi yumuşak güç araçlarını bu kapsamda değerlendirmek olduğu anlaşılmaktadır.

Ermeni Diasporası

XVII.-XX. yüzyıl arasındaki dönemde Avrupa ülkelerinden hem Kuzey, hem de Güney Amerika'ya yaklaşık 65 milyon insanın göç ettiği varsayılmaktadır (Karpas K. H., 2010). Hiç kuşkusuz bu göçmenler içinde Osmanlı döneminde Anadolu'dan giden Ermeniler de bulunmaktadır. Karpas (2010) 1860 sonrasında, bilhassa ekonomik gerekçelerle Anadolu'nun Harput bölgesinden ve o dönem Osmanlı toprakları içinde yer alan Lübnan ve Suriye'den ABD ve Güney Amerika ülkelerine bir göçmen akının olduğunu söylemektedir. Göçmenlerin yüzde 90, hatta 95'inin Ermeniler dahil olmak üzere Hristiyan unsurlardan meydana geldiğini kaydeden Karpas, göçmenler içindeki Müslümanların oranının yüzde 5 ila 10 arasında kaldığını belirtmektedir. O dönemde Amerika kıtası geneline göç eden Osmanlı tebaasının 1916 yılı itibariyle yaklaşık milyon olduğunu ifade etmektedir.

Osmanlı'dan Amerika'ya giden ilk Ermeni'nin 1834 yılındaki kayıtlara göre Khachik Oskanian adında biri olduğu görülmektedir. Ancak, Osmanlı'dan Amerika'ya esas yoğun göçlerin 1860-1923 arasında yapıldığı, bu göçmenlerin yoğun olarak Lübnan-Suriye bölgesindeki Arapların yanı sıra Ermeniler olduğu söylenmektedir (Akter, 2007).

Baskın Oran'ın editörlüğünü üstlendiği Türk Dış Politikası kitabının ikinci cildinde; Ermenilerin bir diaspora halkı olduğu ifade edilmekte ve XXI. yüzyılın başında Ermenistan dahil çeşitli ülkelerde yaşamakta olan Ermenilerin toplam sayısının 6,5 milyon civarında olduğu belirtilmektedir. Bu nüfusun 3 milyon 400 bininin Ermenistan'da olduğu ifade edilirken, 1 milyon 100 bin civarında Ermeni'nin Rusya'da, 1 milyon Ermeni'nin ABD'de, 250 bin Ermeni'nin Fransa'da, 200 bin Ermeni'nin

İran'da, 200 bin Ermeni'nin Lübnan'da, 70 bin kadarının Suriye'de, 65 bin civarında Ermeni'nin Arjantin'de ve 45 bininin Kanada'da yaşamakta olduğu yazılmaktadır (Aydın M. , 2010).

Ancak, Ermenilerin nüfusuna ilişkin rakamlar her zaman farklı olagelmıştır. Yukarıda yer alan bu rakamlara karşılık, bir başka kaynakta Khachig Tölölyan'dan aktarılan (Akter, 2007) bilgiye göre, XXI. yüzyılın başında diaspora Ermenilerinin nüfusu şöyledir:

“Bugün Ermeniler diasporayı tanımlarken Rusya’da yaklaşık 2 milyon, ABD’de 800 bin, Fransa’da 250 bin, Ukrayna’da 150 bin, İran’da 100 bin, Suriye’de 70 bin, Arjantin ve Türkiye’de 60 bin, Kanada’da 40 bin, Avustralya’da 30 bin ve 25 binden 3 bine kadar olmak üzere İngiltere, Yunanistan, Almanya, Brezilya, İsveç, Mısır, Ürdün, Irak, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, İtalya, Belçika, Hollanda, Avusturya, Romanya, Bulgaristan, Venezuela, Macaristan, Özbekistan ve Etiyopya’da Ermeni yaşadığını iddia etmektedir.”

Görüldüğü üzere, günümüzde Ermeni diasporası denildiğinde akla gelmesi gereken bölgelerden biri kesinlikle Latin Amerika’dır. Keza, Ermeniler bugün de Latin Amerika’da örgütlü bir toplum olmaya devam etmekte; Türkiye aleyhindeki en etkin diasporalardan birini oluşturmaktadırlar.

Günümüzde 30 ülke, birçoğu parlamento veya senatolarının aldığı kararlar neticesinde sözde “Ermeni Soykırımı”nı tanımıştır. Bunlar içerisinde Uruguay, Arjantin, Venezuela, Şili, Bolivya, Brezilya ve Paraguay olmak üzere 7 Güney Amerika ülkesi bulunmaktadır. Üstelik Uruguay 1965 yılında bu hadiseyi kabul ederek, “dünyada Ermeni soykırımını tanıyan ilk ülke” sıfatına haiz olmuştur (Countries that Recognize the Armenian Genocide, 2020). Diğer ülkelerin kabul ettiği yıllar “2004 – Arjantin Senatosu”, “2005 – Venezuela Parlamentosu”, “2007 – Şili Senatosu”, “2014 – Bolivya Parlamentosu”, “2015 – Brezilya”, “2015 – Paraguay Senatosu” şeklindedir. Ülkelerin kabul ettiği yıllar oldukça dikkat çekicidir; keza, bu ülkelerin tamamı Türkiye’nin “Latin Amerika Açılımı” politikasını benimsediği 1998 yılından sonra, önemli bir kısmı ise 2006 yılındaki “Latin Amerika Yılı” ilan edilmesinden sonradır. İkisi ise (Brezilya ve Paraguay) “1915 Olayları”nın 100. Yıl dönümünde hadiseyi resmen kabul etmişlerdir. Burada dikkat çeken önemli bir ayrıntı da, bu 7 ülkenin ikisinde (Paraguay

ve Bolivya) Türkiye ancak 2018 yılında büyükelçilik açmış, birinde ise (Uruguay) henüz bir büyükelçilik açmamıştır.

Uruguay bugün de Ermeni diasporasının Latin Amerika'daki en aktif ülkesi konumundadır; ülkede sadece 15-20 bin kadar Ermeni yaşasa da, bu nüfus Uruguay'ın en büyük göçmen gruplarından biri olmalarına yetmektedir. Başkent Montevideo'da yerleşik bulunan "Güney Amerika Ermeni Milli Komitesi", "Ermeni Devrimci Federasyonu", "Uruguay Ermeni Milli Komitesi" ve "Uruguay-Ermenistan Parlamento Grubu" gibi Ermeni oluşumları tarafından güçlü bir lobicilik yürütülmektedir. Ermeni İşadamlarının katkı verdiği bu oluşumlar, Arjantin'deki diaspora tarafından da desteklenmektedir (Aslan H. , 2020). Arjantin'deki Ermeni topluluğu ülkeler bazında ele alındığında kıtadaki en büyük Ermeni cemaatini teşkil etmektedir ve bunların önemli bir bölümü Osmanlı döneminde göçen Ermenilerin torunlarıdır. Buenos Aires'te 3 gazete, 5 kilise ve 7 okulları bulunmaktadır. Brezilya'da ise 80 bin civarında Ermeni bulunmaktadır ve bunların büyük çoğunluğu "Ermenistan" adlı bir metro istasyonunun da bulunduğu başkent Sao Paulo'daki bir bölgede yaşamaktadır. Şili'de 3 bin civarında bir Ermeni nüfusu varken, Kolombiya'da ise Quindío eyaletinde Armenia adında bir şehir bulunmaktadır (Dannemann, 2020). Kolombiya'daki Armenia Belediye Başkanı ve birkaç Meclis üyesi, 2019 Şubat'ında Türkiye'yi ziyaret ederek çeşitli temaslarda bulunmuş, bunun üzerine yerel çapta bir soruşturma geçirmişlerdir. Seyahat, Kolombiya'nın ulusal medya kuruluşlarında da yer almış ve tepkiyle karşılanmıştır (¿Qué relación hay entre Armenia (Quindío), Turcuía y un genocidio?, 2019).

Bütün bu veriler ışığında açık bir şekilde anlaşılmaktadır ki, Türkiye kıtadaki ülkelerle yakınlaşmış olsa da, bu yakınlık kıtada güçlü ve köklü bir varlığı bulunan Ermeni Diasporasının etkinliğini kıracak derecede bir yakınlık değildir. Keza, 1915 Olaylarının 100. yılı dolayısıyla kıtada diplomatik ve kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmek üzere harekete geçen Türkiye, bu kapsamda bir dizi etkinlik gerçekleştirmiştir.

Bu faaliyetlerden biri Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ziyaretidir. Erdoğan, 2015 yılının Şubat ayında Kolombiya, Meksika ve Küba'yı kapsayan bir Latin Amerika seyahatine çıkmış, Kolombiya'daki bir üniversitede LAMER tarafından düzenlenen "1915; Osmanlı İmparatorluğu'nun En Uzun Yılı" başlıklı bir sempozyumda konuşmuştur. Erdoğan sempozyumda yaptığı konuşmada, aradan geçen 100 yıl boyunca iki taraf arasındaki hadiselerin sağlıklı bir şekilde tartışılıp yazılamadığını söylemiştir. Söz konusu 100 yılda sadece "propaganda, algı operasyonları ve kirli siyasetin tarihi

gerçeklerin önüne” geçtiğini vurgulamıştır. Erdoğan Ermeni diasporasının 1915 olayları hakkında negatif kampanya yürüttüğünü, Türkiye’nin ise propaganda peşinde olmadığını, yeni bir sayfa açmak umuduyla Ermenistan’a el uzattığını ancak Ermeni diasporasının etkisiyle elinin havada kaldığını ifade etmiştir (“1915; Osmanlı İmparatorluğu’nun En Uzun Yılı” Sempozyumunda Yaptıkları Konuşma, 2015).

LAMER, yukarıda bahsi geçen Kolombiya’daki sempozyum haricinde 2015 yılından itibaren Kosta Rika, Ekvador, Şili, Bolivya, Paraguay, Panama ve Arjantin gibi sözde soykırımı kabul eden ülkelerin de içinde yer aldığı farklı Latin Amerika ülkelerinde “1915; Osmanlı İmparatorluğu’nun En Uzun Yılı” başlıklı sempozyumlar düzenlemiş, bu sempozyumlara çok sayıda bilim adamını, siyasetçiyi, sanatçıyı davet etmiştir. Hatta 2015 yılında 1915 olaylarını kabul eden Paraguay’daki sempozyum, parlamento salonunda gerçekleştirilmiştir (Türk akademisyenlerden Paraguay Parlamentosunda tarih dersi, 2016). Sempozyumlarda sunulan bildiriler İspanyolca olarak basılmış, üniversitelerin kütüphanelerine kazandırılmıştır.

Ancak, kıtadaki Ermeni diasporası Türkiye’nin 1915 olayları hakkındaki kamu diplomasisi faaliyetlerinden rahatsızlık duymuş, karşı faaliyetlere girişmişlerdir. Örneğin, Ermeni diasporasının son derece etkin olduğu Arjantin’de "1915-Osmanlı İmparatorluğu’nun En Uzun Yılı: Modern Türkiye’nin Latin Amerika ve Dünya ile Uluslararası Bütünleşme ve Kalkınma Modelleri” adıyla bir sempozyum planlayan LAMER temsilcileri ve Arjantin üniversiteleri sempozyuma günler kala ülkedeki Ermeni diasporasının tehditlerine maruz kalmış, üniversite yönetimi diasporanın kurduğu baskı neticesinde etkinlikten çekilme kararı almıştır. Ancak, Arjantin’deki bu üniversitelerin iptal ettiği etkinlikler, “Arjantin İslam Merkezi”nin desteğiyle, yoğun güvenlik tedbirleri altında gerçekleştirilebilmiştir (Ermeni tehdidi iptal ettirdi, İslam Merkezi desteğiyle yapıldı, 2018).

Sonuç itibariyle, kıtada güçlü bir Ermeni diasporası olduğu, bu diasporanın Türkiye aleyhinde propaganda yaptığı, 1915 olayları hakkında etkin bir kamu diplomasisi yürüttükleri, bu sayede ülkelerin parlamentolarını, üniversitelerini etki altına alabildikleri açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Uluslararası ilişkiler disiplininde temel başlıklardan biri olan güç, XX. yüzyılda en çok tartışılan unsurlardan biri haline gelmiştir. İlk çağlardan itibaren, askeri ve ekonomik gücün başat olduğu bir uluslararası ilişkiler düzeni hâkimdir. Ülkeler, başka ülkelerin topraklarını fethetmek, halklarını yönetmek, kaynaklarına el koymak ve benzeri amaç ve hedeflere ulaşmak için bu askeri ve ekonomik güce, başka bir deyişle “sert güç”e başvurmuşlardır.

XX. yüzyılın ikinci yarısına kadar uluslararası ilişkilerde sert güç kullanımı yaygınken, özellikle II. Dünya Savaşı’ndaki sert güç kullanımının son derece ağır ve yıkıcı sonuçlarından sonra, hem akademik ve diplomatik alanda, hem de sahada alternatif güç kaynaklarının kullanımı üzerinde durulduğu görülmüştür. Bu bağlamda, özellikle Soğuk Savaş’ın sona erdiği 1990’lı yıllardan itibaren, Joseph S. Nye tarafından geliştirilen “Yumuşak Güç” kavramı öne çıkmıştır.

“Türkiye’nin Yumuşak Gücünün Tarihsel Bağlamda Değerlendirilmesi: Latin Amerika Örneği” başlıklı bu çalışmada Nye’nin ortaya koyduğu ve akabinde uluslararası ilişkiler alanındaki birçok kuramcı ve akademisyenin katkıda bulunduğu yumuşak güç kavramının Türk dış politikasındaki yansımaları ele alınarak tartışılmıştır.

Bu çalışmanın kapsamını, Türkiye’nin yumuşak gücünün kapasitesi, tarihsel gelişimi ve yumuşak güç araçları oluşturmaktadır. Türkiye’nin özellikle Berlin Duvarı’nın yıkılması, SSCB’nin dağılması; velhasıl Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte somutlaştırdığı yumuşak güç kullanımının, Orta Asya, Balkanlar, Ortadoğu ve Kuzey Afrika gibi tarihsel ve kültürel coğrafyasında son derece aktif olduğu son yıllarda yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur. Bu vesileyle, Türkiye’nin yumuşak güç kullanımının bu bölgelerdeki ikili ilişkilere katkısı da gözlemlenebilmiştir.

Buna karşın, Türkiye’nin yumuşak gücünün denizaşırı bir bölge olan Latin Amerika’daki uygulamaları ve Latin Amerika ülkeleri ile mevcut ikili ilişkilere katkısı bilimsel alanda yeterince incelenmemiştir. Bilvesile, çalışmanın amacı, bugün Türkiye’nin dünyanın birçok yerinde kullanmakta olduğu yumuşak güç ve kamu diplomasisi faaliyetlerinin Latin Amerika’daki uygulamalarını ortaya koymaktır. Çalışma sonunda bu amaca ulaşılmıştır. Çalışma, büyük ölçüde Latin Amerika ve Karayipler bölgesi ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle güç kavramı ele alınmış, gücün uluslararası ilişkiler literatüründeki önemi, unsurları ve türleri teorik ve tarihsel bağlamda ele alınmıştır. İlk başlarda daha çok askeri ve ekonomik güçle özdeşleştirilen güç kavramı, yumuşak gücün ortaya çıkmasıyla farklı yönlere evrilmiş, neticede iki gücün de dengeli kullanıldığı “akıllı güç” kavramı ortaya atılmıştır. Yine bu bölümde yumuşak gücün vazgeçilmez bir parçası olan kamu diplomasisi kavramına da yer verilmiş ve bu bağlamda Türkiye’nin geleneksel diplomasinin yanı sıra kamu diplomasisi ve yumuşak güç çalışmaları mercek altına alınmıştır. Bu bölümde ayrıca genel olarak gücün ölçülebilirliği konusuna değinilmiştir. Sert gücün ölçülebilirliğinin yanı sıra son yıllarda yumuşak güç ölçümleri de yapılmaya başlanmış ve somut olarak ülkelerin sahip oldukları yumuşak güç potansiyeli de niceliksel verilerle ölçülebilir hale gelmiştir. Çalışmada güncel verilerle ülkelerin yumuşak güç ölçümlerinden örneklere de yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye’nin yumuşak gücü tarihsel bağlamda ele alınmıştır. Bu çerçevede Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki yumuşak güç uygulamaları ile Cumhuriyet dönemi yumuşak güç uygulamaları iki ayrı başlık altında değerlendirilmiştir. Akabinde, uygulamalara ilave olarak, Türkiye’nin yumuşak güç politikaları da incelenmiştir. Bu politikalar kitle iletişim araçları, yeni medya araçları, ülke markası inşası, spor organizasyonları, kültür sanat faaliyetleri, eğitim programları ve faaliyetleri, kalkınma, işbirliği ve yardım faaliyetleri olmak üzere farklı kategoriler altında analiz edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, Türkiye’nin tarihsel bağlamda Latin Amerika ve Karayipler bölgesi ile geliştirmiş olduğu ekonomik, ticari, kültürel ve siyasi ilişkiler ortaya konulmuştur. Bu çerçevede, öncelikle “Latin Amerika neresidir?” sorusundan hareketle Latin Amerika teriminin nasıl ortaya çıktığı anlatılmıştır. Bölgenin keşfedilişinden, Osmanlı’nın bölgeyle ilişkilerine kadar geçen tarihsel süreç ele alınmıştır. Türkiye’nin bölgeyle ilişkileri, Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere iki temel bölüme ayrılmıştır. Osmanlı dönemindeki ilişkiler “Antik Dönem: Kıtayı Tanıma ve Bilgi Edinme (1492-1860)” ve “Aktif Dönem” Yoğun Göçler ve Diplomatik İlişkiler Dönemi” olmak üzere iki ara dönem olarak ele alınmıştır. Cumhuriyet dönemi ise “Kuruluştan Soğuk Savaş’ın sonuna (1923 – 1991)”, “Soğuk Savaş’ın Sonundan Açılım Politikasına (1991-1998)”, “Açılım Politikasından Aktif Politikaya (1998-...)” olmak üzere üç kısımda incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde Türkiye'nin Asya, Balkanlar, Avrupa, Ortadoğu ve Afrika'da uzun süredir yürüttüğü yumuşak güç ve kamu diplomasisi faaliyetleri, Latin Amerika özelinde incelenmiştir. Başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere, Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde faaliyet yürüten İletişim Başkanlığı Kamu Diplomasisi Daire Başkanlığı, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Yurtdışı Türkler Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü, TRT, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türk Hava Yolları, LAMER gibi kurum ve kuruluşların çalışmaları ile Türk dizilerinin bölgedeki etkilerine bu bölümde yer verilmiştir. Son olarak, Latin Amerika'da yumuşak güç ve kamu diplomasisi uygulamalarına ağırlık veren Çin, Rusya, Almanya ve İran gibi ülkelerin çalışmalarından örnekler verilmiş, ayrıca kıtadaki Ermeni diasporasının varlığı ve faaliyetleri ele alınmıştır. Bu sayede Türkiye'nin Latin Amerika'daki yumuşak güç uygulamalarını mukayeseli biçimde ele almayı amaçlayan çalışmalara kaynaklık edebilecek veriler ortaya konmuş, diğer yandan Türkiye'nin bölgedeki mevcut rekabet ve işbirliği ortamı, yanı sıra karşılaşılabileceği zorluklar ele alınmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada Türkiye'nin Latin Amerika'daki yumuşak gücü, bilimsel literatür taraması yapılarak kuramsal çerçevenin oluşturulması, kurum ve kuruluşların sahadaki çalışmalarının belirlenmesi, faaliyet raporlarının gözden geçirilmesi, nitel ve nicel verilerin değerlendirilmesi ile ortaya konulmuştur.

Çalışmanın sonunda, Türkiye ve Latin Amerika arasındaki ilişkilerin ilgili dönemde üretilen literatür (harita, kitap, vs.) ve bireysel olarak kıtaya ulaşma çabaları neticesinde kıtanın keşfedildiği döneme kadar uzandığı tespit edilmiş, ilişkilerin literatür aşamasından sosyal ve ekonomik aşamaya geçişinin 1860'lardan itibaren Osmanlı'dan kıtaya doğru başlayan büyük nüfus hareketleriyle gerçekleştiği, hakeza ilişkilerin sosyal ve ekonomik aşamadan diplomatik ve siyasi aşamaya geçişinin de yine işte bu göçlerin ardından başladığı sonucuna varılmıştır. Cumhuriyet dönemindeki ilişkilerin de iki taraf arasında 1920'li yıllarda imzalanan dostluk ve ticaret anlaşmalarının yanı sıra konsolosluk anlaşmaları ile başladığı, akabinde 1950'lerde benzer birkaç anlaşmanın daha imzalandığı, lakin çeşitli engeller dolayısıyla ilişkilerin sembolik düzeyde kaldığı anlaşılmıştır.

Soğuk Savaş döneminde hem Türkiye, hem de Latin Amerika, ABD dış politikasının yoğun etkisini ve baskısını üzerinde hissetmiştir. Hatta bu Soğuk Savaş dönemi boyunca birçok uluslararası ilişkiler dergisi ve medya kuruluşunun analizlerinde, ABD ile ilişkileri bakımından Latin Amerika "arka bahçe", Türkiye ise "ileri karakol" olarak

tanımlanmıştır. Türkiye ile Latin Amerika ülkeleri arasındaki yakın ve güçlü ilişkilerin de esas itibariyle iki tarafın da ABD dış politikasının etkisini ve baskısını üzerinde daha az hissettiği Soğuk Savaş'ın sonrasında geliştiği anlaşılmıştır. Bu konuda kesin bir tarih vermek gerekirse, 1998 yılını işaret etmek mümkündür. Bu tarih, hem Türkiye, hem de Latin Amerika ülkelerinin üzerindeki Soğuk Savaş baskısının ve etkilerinin kalkmaya başladığı bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Keza, 1998 yılında Türk hariciyesi, tarihinde ilk defa hazırladığı “Latin Amerika Eylem Planı” ile Latin Amerika’ya açılımı esas almıştır. Latin Amerika’da ise aynı yıl Chavez’in Venezuela’da seçimleri kazanmasıyla birlikte neredeyse kıtadaki bütün ülkelerde “pembe dalga” olarak bilinen merkez sol iktidarlar döneminin kapısı aralanmıştır. Türkiye ile Latin Amerika ilişkileri, siyasi jargon bakımından orada “merkez sol”, burada ise “muhafazakâr demokrasi”nin etkisini göstermeye başladığı 2000’li yıllarda sıkışmıştır. Velhasılkelam, bu dönemdeki Türkiye ve Latin Amerika ilişkilerinin gelişmesine yol açan itici kuvvetin, çalışmanın içerik ve kapsamını da oluşturan güç bağlamında ifade edecek olursak, yumuşak güç olduğu görülmektedir. Zira Türkiye ile bölge ülkeleri arasında çok sayıda diplomatik, ticari, kültürel anlaşmanın imzalandığı, önceki dönemlere kıyasla çok daha fazla Latin Amerikalı turistin Türkiye’yi ziyaret ettiği bu dönemin esasında Türkiye’nin yumuşak güç uygulayan kurumlarının bölgede ofisler açtığı, yoğun faaliyetler gerçekleştirdiği bir dönem olduğu bu çalışmayla açıkça ortaya konmaktadır.

Türkiye’nin yumuşak güç araçlarını kullanarak Latin Amerika ülkeleri ile olan diplomatik, siyasi, ticari, dostluk ve kültürel ilişkilerini geliştirmekte olduğu, çalışmada ortaya konan niceliksel ve niteliksel veriler ışığında açıkça görülmektedir. Buna karşın kıtada etkin olan iki büyük güç olan Rusya ve Çin’in faaliyetlerinin yanı sıra, nüfus itibariyle Türkiye’nin dengi olan Almanya ve İran’ın çalışmalarıyla karşılaştırıldığında Türkiye’nin yumuşak güç araçlarını daha aktif bir şekilde kullanması gerektiği anlaşılmaktadır. Adı zikredilen ülkeler, kıtada film ve dizi sektörü bakımından Türkiye’nin gerisinde olsalar da, yayıncılık ve kültür alanlarında, bilhassa da teşkilatlanma bakımından Türkiye’nin çok ötesinde bir yol kat etmişlerdir. Rusya ve Çin, ekonomik bakımdan kıtadan çok daha fazla verim alırken, Almanya medya kuruluşları, kültür enstitüleri ve vakıflarıyla kıtadaki eğitim ve kültür alanını domine etmektedir. İran ise, bölgede kurduğu Hispan TV aracılığıyla İspanyolca yayıncılık bakımından kitle iletişim araçlarını Türkiye’den daha etkin kullanmaktadır. İran ayrıca dini diplomasi bakımından ele alındığında, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yöntemlerinden çok daha farklı olarak, kıtada oluşturduğu yerel Şii mescitleri ağı ile

Latin Amerikalı gençler üzerinde etkili olmaktadır. Bu sayede İran, bölgede Şii Müslümanlar yetiştirmekte ve bu yeni mühtedi Şiileri İran'da eğittikten sonra kıtaya göndererek kendi politik amaçları doğrultusunda kullanmaktadır. Netice itibariyle, komşu İran'ın faaliyetleri ile mukayese edildiğinde Türkiye'nin dini diplomasi alanında daha üretken olması gerektiği anlaşılmaktadır.

Bölgede dikkat çeken bir başka unsur Ermeni diasporasıdır. Osmanlı zamanında göç eden Ermenilerin, özellikle Güney Amerika'da yürüttükleri Türkiye aleyhtarı propaganda çalışmaları, Türkiye'nin yumuşak gücünün önündeki zorluklar arasında yer almaktadır. Kıtadaki Ermeni diasporasını dengeleyecek bir Türk diasporası bulunmamasına karşın, Türkiye, Ermeniler haricindeki Osmanlı unsurları (Hristiyan Araplar; Filistin diasporası) ile "kültürel ve tarihsel akrabalık" bağı üzerinden ilişki geliştirebilir ve Ermeni diasporasına karşı kıtada uyumlu çalışabileceği ortaklar edinebilir. Aynı amaç doğrultusunda Latin Müslümanlar da kıtada Türkiye'nin ortaklık ve yakınlık kurabileceği unsurlar olarak göze çarpmaktadır; ancak, çalışmada daha önce ifade edildiği gibi kıtadaki Latin Müslüman örgütlenmelerinin önemli bir kısmının Körfez sermayesi ile desteklendiği unutulmamalıdır.

Tezde, Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyeti yürüten kurumlarının Latin Amerika'daki yumuşak güç çalışmalarına değinilerek mevcut durum ortaya konulmuştur. Özellikle TİKA, THY ve AA'nın bölge faaliyetlerinin yanı sıra Türk dizilerinin gördüğü ilgi, Türkiye'nin yumuşak gücünün Latin Amerika'daki güçlü yönleri olarak dikkat çekmektedir. Ancak bu güçlü yanlara rağmen eğitim, kültür, basın yayın gibi alanlar kıta ile ilişkilerimizin zayıf yönleri olarak görülmektedir. Yapmış olduğumuz tez çalışmasının sonucuna göre, Türkiye kıtadaki yumuşak güç araçlarını çeşitlendirmeli ve kamu diplomasisi faaliyetlerini yoğunlaştırmalıdır.

Bu noktada İletişim Başkanlığının kamu diplomasisi çalışmaları kapsamında gazeteci heyetleri projelerini tekrar aktive etmesi, bölge basınında Türkiye algısı üzerinde çalışması ve kıta ülkelerinden birkaçına basın müşaviri ataması faydalı olacaktır. Öte yandan İletişim Başkanlığı'nın üstlenebileceği görevlerden biri de, dünyada yumuşak güç ölçümü yapan kuruluşlara alternatif olarak, Türkiye'nin yumuşak gücünün dünyadaki yerini hem küresel hem de bölgesel bazda tespit edebilecek çalışmalar yürütmektir. Böylece çıkacak sonuçlara göre, Türkiye'nin mevcut ve muhtemel yeni yumuşak güç araçları daha sistematik, daha planlı ve daha verimli kullanılabilir.

Bu tür bir çalışma bütün bölgelerde olduğu gibi, Türkiye'nin Latin Amerika'daki görünürlüğüne de katkı sağlayacaktır.

TİKA'nın kıtadaki iki ofisine ek olarak, başka ülkelerde daha etkin olabilmesi için ofis sayısı ve kalkınma projelerini artırması Türkiye'nin kıtadaki varlığını derinleştirecektir. Yurtdışı Türkler Başkanlığının, “akraba topluluklar” kapsamında kıtadaki Osmanlı unsurları ile yakın bir ilişki kurması, buna yönelik projeler geliştirmesi söz konusu olabilir. Ayrıca Türkiye’de eğitim almaya özendirici kampanyalar düzenleyerek “Türkiye Bursları” kapsamında kıtadan yapılacak başvuruları ve bu sayede öğrenci sayısını artırma yoluna gidebilir. Eğitim alanında önerilebilecek konulardan biri de öğrenci değişim programlarıdır. Latin öğrencilerin Türkiye’yi tanınması, Türkçe öğrenmesi, Türk öğrencilerin de kıta hakkında bilgi ve tecrübe sahibi olması ve İspanyolca öğrenmesini sağlayabilecek bir öğrenci değişim programı hayata geçirilebilir. Kıtada daha önce ofis açıp kapatan Yunus Emre Enstitüsü’nün en kısa sürede ofisler açarak özellikle Türk dizilerinin ilgi gördüğü bu dönemde kültürel alanda, film festivalleri, tanınmış dizi oyuncularının hayranlarıyla buluşturulması, konser, dil eğitimi gibi çalışmalarla Türkiye’nin kültürel diplomasi anlamında kıtadaki varlığını güçlendirecektir. TÜBİTAK ve Yunus Emre Enstitüsü’nün (YEE), 2018 yılında “bilim diplomasisi” yürütmek üzere Cumhurbaşkanlığı’nın himayesinde başlattıkları ve Türkiye Akademik ve Bilimsel İş Birliği Projesi (TABİP) adını taşıyan girişimi daha somut adımlar atmak üzere değerlendirmelidir. Bu çerçevede Türkiye’nin akademik birikimini kıtaya yönlendirmek, Türk akademisyenler ile Latin Amerikalı akademisyenlerin ortak çalışmalarını desteklemek, Latin Amerikalı bilim adamlarının Türkiye’ye davet edilmesiyle bilim diplomasisi alanında Türkiye’nin öne çıkması sağlanabilir. Diyanet İşleri Başkanlığının da benzer şekilde bölgede çalışmalar yürütmek üzere “yurtdışı din hizmetleri müşaviri” ataması, İspanyolca dini içerikler üretmesi, mukim yurtdışı temsilcilikleri oluşturması dini diplomasi anlamında bölge Müslümanlarına yönelik faaliyetlerini yoğunlaştırması yararlı olacaktır. Anadolu Ajansı’nın bölgedeki muhabir ve ofis sayısını artırması, TRT’nin İspanyolca ve Portekizce dillerinde televizyon ve/veya radyo kanalı kurması medya alanında atılması tavsiye edilebilecek adımlardandır.

KAYNAKÇA

- Afyoncu, E. (2017, Ekim 08). *Venezuelalı General 231 yıl Önce Türkiye'yi Ziyaret Etti*. 11 29, 2020 tarihinde Sabah Gazetesi sabah.com.tr: <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/erhan-afyoncu/2017/10/08/venezuelali-general-231-yil-once-turkiyeyi-ziyaret-etti> adresinden alındı
- Akçay, E. Y., & Kanat, S. (2017). Carrot and Stick Approach in International Relations: An Evaluation Throughtout Turkey's Accession Negotiations With The European Union. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(29), 415-435.
- Akter, A. (2007). *Tehcir Öncesi Anadolu'dan Amerika'ya Ermeni Göçü (1834-1915)*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Alpar, S. (2007, Şubat). Türkiye - Latin Amerika – Hizla Gelişen İlişkiler. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*(XXIV).
- Alpar, S. (2020). *Türkiye - Latin Amerika - Hizla Gelişen İlişkiler*. 10 26, 2020 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/turkiye---latin-amerika_-hizla-gelisen-iliskiler-.tr.mfa adresinden alındı
- Amerika Bülteni. (2013, 07 29). *ABD Dışişleri Bakanlığı'nda Dini Diplomasi Dairesi Kuruldu*. 11 23, 2020 tarihinde Amerika Bülteni: <http://amerikabulteni.com/2013/07/29/abd-disisleri-bakanliginda-dini-diplomasi-dairesi-kuruldu/> adresinden alındı
- Anadolu Ajansı. (2012, 03 04). *Meksika'da Osmanlı İzi*. 11 30, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/meksikada-osmanli-izi/378834> adresinden alındı
- Anadolu Ajansı. (2016, 05 31). *Anadolu İmam Hatip Liselerinde İspanyolca Eğitimi Verilecek*. 11 29, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/anadolu-imam-hatip-liselerinde-ispanyolca-egitimi-verilecek/581776> adresinden alındı
- Anadolu Ajansı. (2016, 04 07). *Türk akademisyenlerden Paraguay Parlamentosunda tarih dersi*. 12 13, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turk-akademisyenlerden-paraguay-parlamentosunda-tarih-dersi-/550795> adresinden alındı

Anadolu Ajansı. (2017, 10 27). *AA'nın Dil ve Haber Ağı Güçleniyor*. 11 23, 2020 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/aanin-dil-ve-haber-agi-gucleniyor/949074> adresinden alındı

Anadolu Ajansı. (2018, 02 07). *TDV'den İspanyolca Kur'an-ı Kerim Meali*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tdvden-ispanyolca-kuran-i-kerim-meali-/1056483> adresinden alınmıştır

Anadolu Ajansı. (2018, Kasım 30). *TİKA Latin Amerika'da 10 Yılda 172 Proje ve Faaliyet Gerçekleştirdi*. Haziran 04, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tika-latin-amerikada-10-yilda-172-proje-ve-faaliyet-gerceklestirdi/1325913> adresinden alındı

Anadolu Ajansı. (2019). *'Latin Amerika'da ABD'ye 'dur' diyecekler'*. 11 20, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/latin-amerikada-abdye-dur-diyecekler/1374603> adresinden alındı

Arjantin İlkokulu. (2020). *Tarihçemiz*. 12 21, 2020 tarihinde http://arjantinilkokulu.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/06/06/853476/icerikler/tarihcemiz_22060.html?CHK=f4b7751fa496ada3ef33f63b78ba020b adresinden alındı

Armaoğlu, F. (2017). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Armenian Genocide. (2020). *Countries that Recognize the Armenian Genocide*. 12 12, 2020 tarihinde armenian-genocide.org/recognition_countries.html adresinden alındı

Arslan, Y. (2014). *ABD ve İngiltere'de Kamu Diplomasisi Uygulamalarının Karşılaştırmalı Analizi* (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). *ABD ve İngiltere'de Kamu Diplomasisi Uygulamalarının Karşılaştırmalı Analizi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

Aslan, H. (2020, 10 13). *Latin Amerika Ermeni diasporası ve Karabağ çatışması*. 12 13, 2020 tarihinde Independent Türkçe: <https://www.indyuturk.com/node/257231/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/latin-amerika-ermen-diasporas%C4%B1-ve-karaba%C4%9F-%C3%A7at%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1> adresinden alındı

- Aslan, P. (2020). *Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi ve Popüler Kültür: Türk Televizyon Dizileri Üzerinden Bir İnceleme*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Atakan, Ş. (2012). Osmanlı İmparatorluğu ile Arjantin İlişkilerinin Başlangıcı. *Osmanlı İmparatorluğu - Latin Amerika (Başlangıç dönemi)* (s. 1-28). içinde Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Aydemir, E. (2016). *Dış Politikada Yumuşak Güç ve Medya*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Aydemir, E. (2018). *Kamu Diplomasisi: Ülkeler - Avrupa Birliği - Kurumlar - Uygulamalar*. İstanbul: Kalkedon yayınları.
- Aydın, M. (2008). Diyanet's Global Vision. *The Muslim World*, 164-172.
- Aydın, M. (2010). Diaspora Mantalitesi. B. O. (ed.) içinde, *Türk Dış Politikası* (Cilt 2, s. 408). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Barr, M. (2011). *Who's Afraid of China? The Challenge of Chinese Soft Power*. London & New York: Zed Books.
- BBC News. (2016, 04 28). *Qual a origem do termo 'república de bananas', usado pelo 'Guardian' para se referir ao Brasil?* 12 20, 2020 tarihinde BBC News: https://www.bbc.com/portuguese/brasil/2016/04/160428_republica_bananas_origem_fn adresinden alındı
- BBC News Mundo. (2020, 01 13). *La gran paradoja de las relaciones de Irán con América Latina*. 12 12, 2020 tarihinde <https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-51086716> adresinden alındı
- BBC News Türkçe. (2019, 01 23). *Venezuela Muhalif Juan Guaido'yu Meşru Lider Olarak Tanıyan ABD ile Diplomatik İlişkileri Kesti*. 12 06, 2020 tarihinde BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46981508> adresinden alındı
- Binark, M. (2019). *Kültürel Diplomasi ve Kore Dalgası "Hallyu"*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Blanco, R. M. (2018, 11 28). *Russia in Latin America: Geopolitics and pragmatism*. 12 08, 2020 tarihinde Global Americans: <https://theglobalamericans.org/2018/11/russia-in-latin-america-geopolitics-and-pragmatism/> adresinden alındı
- Bostancı, M. (2012). *Kamu Diplomasisinde Medyanın Rolü ve Önemi*. istanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Butto, F. (2019, 09 13). *How Turkish TV is Taking Over The World?* 11 21, 2020 tarihinde theguardian.com: <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2019/sep/13/turkish-tv-magnificent-century-dizi-taking-over-world> adresinden alındı
- Canik, M. E. (2019, 06 10). *Anadolu Ajansı*. 11 13, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/thy-latin-amerikanin-en-buyuk-turizm-fuarina-katildi/1603427> adresinden alındı
- Cardona, A. (2017, 01 16). *Por qué se llama América latina*. 10 26, 2020 tarihinde education.uncomo: <https://educacion.uncomo.com/articulo/por-que-se-llama-america-latina-43450.html> adresinden alındı
- Chang, C.-L. (2004, February 16-17). A Measure of National Power. Bangi, Malaysia.
- Cull, N. J. (2009). *Public Diplomacy: Lessons from the p*. Los Angeles: Figueroa Press.
- Çavuş, T. (2012, Haziran 1). Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı. *Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2(2), s. 23-37.
- Çelenk, A. A. (2009). Türkiye'nin Latin Amerika Politikası . M. A. Duran içinde, *Türk Dış Politikası Yıllığı* (s. 547-571). Ankara: SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Çevik, B. (2002). *Latin Amerika ve Karayipler: Temel Bilgiler ve Bakanlığımızın "Latin Amerika'ya Açılım Planı"na İlişkin Bir Değerlendirme*. Ankara: Dışişleri Bakanlığı.
- Dahl, R. A. (1957). The Concept of Power. *Behavioral Science*, 2:3, July, 201-215.

Dannemann, V. (2020, 10 11). *Armenios en Sudamérica: dónde están y cómo viven el conflicto en el Cáucaso*. 12 13, 2020 tarihinde DW: <https://www.dw.com/es/armenios-en-sudamerica-d%C3%A9nde-est%C3%A1n-y-c%C3%B3mo-viven-el-conflicto-en-el-c%C3%A1ucaso/a-55223938#:~:text=Se%20calcula%20que%20unos%20tres,en%20Argentina%20C%20Brasil%20y%20Uruguay. adresinden alındı>

DEİK. (2018, Mart 23). *Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu*. Haziran 04, 2020 tarihinde <https://www.dtik.org.tr/etkinlikler-arjantinli-gazeteci-heyeti-ile-toplanti> adresinden alındı

Demir, V. (2012). *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Devran, Y. (2020). *Türk Tarihi Perspektifinden Kamu Diplomasisi Olgusu*. 12 13, 2020 tarihinde Kamu Diplomasisi: <https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/haberler/135-tuerk-tarihi-perspektifinden-kamu-diplomasisi-olgusu> adresinden alındı

Dictionary, C. (2020). *Cambridge Dictionary*. 11 17, 2020 tarihinde Cambridge Dictionary: <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/soap-opera> adresinden alındı

Dışişleri Bakanlığı. (2020). *17 Mayıs 2010 Tarihli Türkiye, İran ve Brezilya Dışişleri Bakanları Ortak Deklarasyonu*. 12 06, 2020 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/17-mayis-2010-tarihli-turkiye_-iran-brezilya-disisleri-bakanlari-ortak-deklarasyonu.tr.mfa adresinden alındı

Dışişleri Bakanlığı. (2020). *2021 Yılına Girerken Girişimci ve İnsani Dış Politikamız*. 12 20, 2020 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2021-yilina-girerken-girisimci-ve-insani-dis-politikamiz.pdf adresinden alındı

Dışişleri Bakanlığı. (2020). *Dışişleri Bakanlığı 2020 Yılı Performans Programı*. 10 24, 2020 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/DB-2020-yili-performans-programi.pdf> adresinden alındı

- Dışışleri Bakanlığı. (2020). *Koronavirus Salgınındaki Rol ve Vizyonumuz*. 12 05, 2020 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/koronavirus-salginindaki-rol-ve-vizyonumuz-6-11-2020.tr.mfa> adresinden alındı
- Dışışleri Bakanlığı. (2020). *Türkiye'nin Latin Amerika ve Karayiplere Yönelik Politikası ve Bölge Ülkeleri ile İlişkileri*. 12 06, 2020 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/i_-turkiye_nin-latin-amerika-ve-karayiplere-yonelik-politikasi-ve-bolge-ulkeleri-ile-iliskileri.tr.mfa adresinden alındı
- Dışışleri Bakanlığı. (2020). *Türkiye'nin İnsani Yardımları*. 10 14, 2020 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_-insani-yardimlari.tr.mfa adresinden alındı
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2015). *Latin Amerika Ülkeleri Müslüman Dini Liderler Zirvesi Sona Erdi*. Haziran 05, 2020 tarihinde <https://www.diyamet.tv/1-latin-amerika-ulkeleri-musulman-dini-liderler-zirvesi-sona-erdi> adresinden alındı
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2018, 04 16). *Tanıtım*. Haziran 05, 2020 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü: <https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/sayfa/53/tanitim> adresinden alındı
- Doster, B. (2018). Atatürk ve Kamu Diplomasisi. A. N. Yılmaz, & G. Kılıçoğlu içinde, *Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler Türkiye ve Dünyadan Örnekler* (s. 1-10). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Duman, M. (2020). *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi Faaliyetleri (1934-1960)*. Konya: Palet Yayınları.
- Dumankaya, E. M. (2019). *Uluslararası İlişkiler ve Güç Kavramı*. Ankara: Think Tech Düşünce Merkezi.
- Dünya Gazetesi. (2010, 07 30). *Çin, Japonya'yı Solladı, İkinci Büyük Oldu*. 12 10, 2020 tarihinde <https://www.dunya.com/gundem/cin-japonya039yi-solladi-ikinci-buyuk-oldu-haberi-121840> adresinden alındı
- Dvorakova, T. (2020, 05 17). *How Iran Uses Cultural Centers To Expand Its Influence In Latin America*. 12 12, 2020 tarihinde Radio Farda: <https://en.radiofarda.com/a/how-iran-uses-cultural-centers-to-expand-its-influence-in-latin-america/30617121.html> adresinden alındı

- DW. (2020). 12 15, 2020 tarihinde Deutsche Welle: <https://www.dw.com/es/actualidad/s-30684> adresinden alındı
- EGezegen. (2019, Mart 19). EGezegen. 09 20, 2020 tarihinde <https://egezegen.com/ekonomi/dunyanin-en-buyuk-ekonomileri-siralamasi/> adresinden alındı
- Ekşi, M. (2018). *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*. Ankara: Siyasal Kitabevi .
- Ermağan, İ. (2017). Latin Amerika'da Tarihsel Gelişim Çerçevesinde Siyasal ve Ekonomik Panorama. İ. E. (ed.) içinde, *Dünya Siyasetinde Latin Amerika 1* (s. 1-19). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Erol, M. S. (2013). Yakın Çevrelerde Güç Mücadeleleri Bağlamında Latin Amerika. O. Z. (ed.) içinde, *Latin Amerika Çalıştayı (22-23 Kasım 2012, Ankara) Bildiriler Kitabı* (s. 105-132). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Erol, M. S., & Keyik, M. (2019, Mayıs). Realizme Göre Güç ve Güç Dengesi Kavramları. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 12-49.
- Erzen, M. Ü. (2014). *Kamu Diplomasisi*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Etymonline. (2020). *Online Etymology Dictionary*. 11 17, 2020 tarihinde https://www.etymonline.com/word/soap%20opera#etymonline_v_24333 adresinden alındı
- Flores-Macías, G. A. (2010). Statist vs. Pro-Market: Explaining Leftist Governments' Economic Policies in Latin America. *Comparative Politics*, 42(4), 413-433.
- Gama, C. F. (2012, 12). Agências internacionais de notícia como mecanismo de soft power na América Latina. *Revista Comunicação & Política*, 3(30), 07-24.
- Gazetesi, R. (2015, Eylül 16). *Referans Gazetesi*. Haziran 04, 2020 tarihinde <http://www.referansgazetesi.com.tr/haber/latin-amerika-gazeteci-heyeti-programi-duzenleniyor-7064.html> adresinden alındı
- Girgin, A. (2002). *Uluslararası İletişim Haber Ajansları ve AA*. İstanbul: Der Yayınları.

- GIZ. (2020). 12 14, 202 tarihinde Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ): giz.de adresinden alındı
- GlobalFirePower. (2020, 11). *2020 Military Strength Ranking*. 12 08, 2020 tarihinde <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> adresinden alındı
- Goethe Enstitüsü. (2020). *Locations*. 12 14, 2020 tarihinde Goethe Institut: <https://www.goethe.de/en/wwt.html> adresinden alındı
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2020). *Geçici Koruma*. 10 14, 2020 tarihinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden alındı
- Göksu, O. (2019, Aralık). Türkiye'nin Ülke Markasının İnşası Sürecinde Kamu Diplomasisi Ekseninde Sporon Rolünün Değerlendirilmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 2(5), 403-433.
- Gündoğmuş, Y. N. (2019, 04 05). *Anadolu Ajansı*. 09 30, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/kurumsal-haberler/guvenilir-haberin-kaynagi-anadolu-ajansi-99-yasinda/1443034> adresinden alındı
- Habertürk. (2020). *Türkiye'nin Logosundaki 8 Gizli Şifre*. 09 30, 2020 tarihinde Habertürk: <https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/994972-turkiyenin-logosundaki-8-gizli-sifre> adresinden alındı
- Hallar, M. Y. (2020). *The Muslims in Latin America*. 11 25, 2020 tarihinde islamawareness.net: <https://www.islamawareness.net/LatinAmerica/adosimpo.html> adresinden alındı
- Hanban. (2020). *About Confucius Institutes*. 12 10, 2020 tarihinde http://english.hanban.org/node_10971.htm adresinden alındı
- Hart, J. (1976). Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations. *International Organization*, 2(30), 289-305.
- Heraldo. (2020, 04 01). *Turquía Envía a España Un Avión Con Material Sanitario Para El Covid-19*. 12 05, 2020 tarihinde <https://www.heraldo.es/noticias/internacional/2020/04/01/turquia-envia-a->

espana-un-avion-con-material-sanitario-para-el-covid-19-1367343.html
adresinden alındı

Hispan TV. (2020). *Nosotros*. 12 12, 2020 tarihinde Hispan TV:
<https://www.hispantv.com/nosotros> adresinden alındı

Hispan TV. (2020, 09 30). *Twitter vuelve a suspender la cuenta de HispanTV*. 12 12, 2020 tarihinde <https://www.hispantv.com/noticias/social/478282/twitter-cuenta-hispantv> adresinden alındı

Hoffmann, B., & Nolte, D. (2008, 11 14). *Lateinamerika in der internationalen Politik*. 11 23, 2020 tarihinde Bundeszentrale für politische Bildung (bpb.de):
<https://www.bpb.de/izpb/8101/einleitung> adresinden alındı

Holsti, K. J. (1964). The Concept of Power in the Study of International Relations. *Background*, 7(4), 179-194.

İletişim Başkanlığı. (2020). *Kurum Hakkında*. 09 30, 2020 tarihinde İletişim Başkanlığı:
<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/kurum-hakkinda> adresinden alındı

İletişim Başkanlığı. (2020, 08 19). *Türkiye İnsani Yardımlarda Dünyanın Zirvesinde*. 10 14, 2020 tarihinde <https://twitter.com/iletisim/status/1296115143882035206> adresinden alındı

İlhan, L., & Canik, M. E. (2018, 08 10). *Anadolu Ajansı*. 11 15, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/eski-kolombiya-disisleri-bakani-cuellar-turkiye-kolombiyanin-oecdye-katilimina-buyuk-destek-verdi/1227241> adresinden alındı

İmer, C. S. (2005, 01 03). Türkiye'de Demir-Çelik Sanayinin Durumu ve Geleceği. *Cumhuriyet Gazetesi Strateji Eki - Demir Çelik Strateji*(27), s. 3.

Kadercan, B. (2014). Güç. A. B. Şaban Kardaş içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 323-324). İstanbul: Küre Yayınları.

Kalemli, H. (2020, 11 03). *La Turquie Kemaliste Dergisi*. 12 14, 2020 tarihinde Atatürk Ansiklopedisi:
https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/La_Turquie_Kemaliste_Dergisi adresinden alındı

- Kalyoncuoğlu, Y. (2019, 11 14). *Diziler Latin Amerika ülkelerinde Türk isimlerini yaygınlaştırıyor*. 11 20, 2020 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/diziler-latin-amerika-ulkelerinde-turk-isimlerini-yayginlastiriyor/1645101> adresinden alındı
- Kaplan, Y. (2020). *Latin Amerika İle Ortak Tarihimize Işık Tutan Bir Eser: Brezilya Seyahatnamesi*. 11 29, 2020 tarihinde [dergi.diyamet.gov.tr: https://dergi.diyamet.gov.tr/makaledetay.php?ID=1813#](https://dergi.diyamet.gov.tr/makaledetay.php?ID=1813#) adresinden alındı
- Karabostan, S. (2016). *Güney Amerika Raporu*. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Karagöz, F. (2012). Bir Kalkınma Reçetesi Olarak Dış Yardım: Türkiye'nin Verdiği Resmi Kalkınma Yardımlarının Değerlendirilmesi. E. T. (ed.) içinde, *Türkel Minibaş'a Armağan: Kriz, Kalkınma ve Türkiye Ekonomisi Seçme Yazılar* (s. 311-348). İstanbul: Derin Yayınları.
- Karpat, K. H. (1993). *Câliye*. 11 25, 2020 tarihinde TDV İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/caliye> adresinden alındı
- Karpat, K. H. (2010). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaya, M. (2019). Eğitim Diplomasisi: Kavramsal Bir Çerçeve. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 4(1), 1-12.
- Kaygusuz, Ö. (2012). Osmanlı Devleti ile Şili Arasındaki Diplomatik İlişkilerin Başlangıcı. *Osmanlı İmparatorluğu-Latin Amerika (Başlangıç Dönemi)* (s. 273-319). içinde Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Kayıran, K. (2018). *Osmanlı-Meksika Diplomatik İlişkileri (1864-1913) Elçilik Raporlarında Osmanlıların Latin Amerika Siyaseti*. Ankara: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık.
- Keskin, F. (2002). Soğuk Savaş Kavramı ve Kronolojisi. B. O. (ed.) içinde, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt: 1 1919-1980* (Cilt 1, s. 536). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kılıçoğlu, G., & Yılmaz, A. N. (2018). Türkiye'nin Bir Yumuşak Güç Aktörü Olarak Diyanet İşleri Başkanlığı. İ. Eroğlu, S. Kekevi, & Y. Temür içinde, *İslami*

Düşünce Ekseninde İktisadi-Mali-Politik Meseleler (s. 387-418). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Kılınç, T. (2020, 10 31). Dinî Diplomasi. *Yeni Şafak*.

Kocakaya, A. H. (2009). Atatürk Dönemi Güzellik Yarışmaları ve Keriman Halis. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Kongar, E. (1989, 12). Televizyonda Arabesk: Latin Amerika Dizileri. *Beyazperde (Ek Dosya: Latin Amerika Tv Dizileri)*, s. 8.

Kurtuluş, R. (1991). *TDV İslam Ansiklopedisi*. 11 25, 2020 tarihinde [islamansiklopedisi.org.tr: https://islamansiklopedisi.org.tr/amerika#2-kitada-islamiyet](https://islamansiklopedisi.org.tr/amerika#2-kitada-islamiyet) adresinden alındı

Kurumu, T. T. (2020). *Türk Tarih Kurumu*. 10 31, 2020 tarihinde <https://www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/piri-reis-haritasi-hakkinda-izahname/> adresinden alındı

Kutlu, M. N. (2012). Osmanlı İmparatorluğu Brezilya İlişkilerinin Başlangıcına Dair Bir Deneme. F. Ö. (ed.) içinde, *Osmanlı İmparatorluğu - Latin Amerika (Başlangıç Dönemi)* (s. 29-62). Ankara: Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

Kutlu, M. N. (2013). Başlangıcından XX. Yüzyıla Kadar Türk-Latin Amerika İlişkilerine Genel Bir Bakış ve Bazı Dönüm Noktaları. O. Z. (Ed.) içinde, *Latin Amerika Çalıştayı Bildiriler Kitabı* (s. 25-38). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020, 12 08). *Kültür ve Turizm Bakanlığının 2021 Yılı Bütçesi TBMM'de Kabul Edildi*. 12 11, 2020 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı: <https://basin.ktb.gov.tr/TR-277388/kultur-ve-turizm-bakanliginin-2021-yili-butcesi-tbmmde-.html> adresinden alındı

Küntay, B. (2013). Türkiye'nin Yeni Dış Politikası Perspektifinde Latin Amerika ile İlişkileri. O. Zengin içinde, *Latin Amerika Çalıştayı - Bildiriler Kitabı* (s. 145-155). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

- LAMER. (2020). *Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Faaliyet Raporu 2009-2020*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- LAMER. (2020). *Hakkımızda*. Haziran 08, 2020 tarihinde Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi: <http://latinamerika.ankara.edu.tr/hakkimizda/> adresinden alındı
- Levaggi, A. S. (2012, 11). América Latina y Caribe, la última frontera de la “Nueva” Política Exterior de Turquía. *Araucaria: Revista Iberoamericana de Filosofía, Política y Humanidades y Relaciones Internacionales*, 14(28), 179-202.
- Lopes, D. B., & Faria, C. A. (2016, January/April). When Foreign Policy Meets Social Demands in Latin America. *Contexto Internacional*, 38(1), 11-53.
- Manşet. (2018, Şubat 19). *Manşet Haber Sitesi*. Haziran 04, 2020 tarihinde <http://www.manset.com.tr/guncel/latin-amerikali-gazeteciler-turkiyeyi-ziyaret-etti-h11642.html> adresinden alındı
- McClory, J. (2019, 10 24). *The Soft Power 30 Report - 2019*. 10 18, 2020 tarihinde SoftPower30: <https://softpower30.com/wp-content/uploads/2019/10/The-Soft-Power-30-Report-2019-1.pdf> adresinden alındı
- Mercan, A. F. (2020, 01 09). *Anadolu Ajansı*. 11 05, 2020 tarihinde "YTB'nin 'Türkiye Bursları'na başvurular yarın başlıyor": <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/ytbnin-turkiye-burslarina-basvurular-yarin-basliyor/1697797> adresinden alındı
- Michaels, D. W. (1966, Eylül). Formulas For Power: A Review Of Formeln Zur Macht. *The Professional Geographer*, 18(5), 305-310.
- Milliyet. (2018, 03 24). *Ermeni tehdidi iptal ettirdi, İslam Merkezi desteğiyle yapıldı*. 12 13, 2020 tarihinde Milliyet: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/ermeni-tehdidi-iptal-ettirdi-islam-merkezi-destegiyle-yapildi-2633669> adresinden alındı
- Milliyet. (2020, 03 03). *Şubat Ayı İhracatında Cumhuriyet Tarihi Rekoru*. 12 06, 2020 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/subat-ayi-ihracatinda-cumhuriyet-tarihi-rekoru-6157310> adresinden alındı

- Morgenthau, H. J. (1970). *Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi*. (B. Oran, & Ü. Oskay, Çev.) Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- Morgenthau, H. J. (1985). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf, (6th edition).
- Mourenza, A. (2020, 06 07). *Turquia: la inesperada fábrica global de telenovelas*. 11 21, 2020 tarihinde elpais.com: <https://elpais.com/internacional/2020-06-06/turquia-la-inesperada-fabrica-global-de-telenovelas.html> adresinden alındı
- Murrow Center, E. (2020). *Public Diplomacy*. Mayıs 19, 2020 tarihinde https://publicdiplomacy.wikia.org/wiki/The_Edward_R._Murrow_Center_of_Public_Diplomacy adresinden alındı
- Müftüoğlu, T. (2018, 01 26). *Bir Ekonomik Güç Formülünün Çağrışımları*. 10 18, 2020 tarihinde Dünya Ekonomi Gazetesi: <https://www.dunya.com/kose-yazisi/bir-ekonomik-guc-formulunun-cagrisimlari/400241> adresinden alındı
- Nye, J. (2003). *Amerikan Gücünün Paradoksu*. (G. Koca, Çev.) İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Nye, J. S. (1990). *Bound to lead: The changing nature of American power*. New York: Basic Books.
- Nye, J. S. (2017). *Yumuşak Güç*. (R. İ. Aydın, Çev.) Ankara: BB101 Yayınları.
- O'Keeffe, A., & Oliver, A. (2010). *International Broadcasting and Its Contribution to Public Diplomacy*. Sidney: Lowy Institute.
- Oktay, E. (2012). NATO'nun Dönüşümü ve Kamu Diplomasisi'nin Artan Rolü. *Uluslararası İlişkiler*, 9(34), 125-149.
- Oran, B. (1989, 12). "Hayaller, İstirap, Acı, Kader" ve Bülent Oran ile Çam/Brezil ya da Brezil/Çam üstüne. *Beyazperde (Ek Dosya: Latin Amerika Tv Dizileri)*, s. 6-7.
- Oran, B. (2002). TDP'nin Kuramsal Çerçevesi. B. O. (ed.) içinde, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (Cilt 1, s. 20-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Oran, B. (2009). 1945-1960: Batı Bloku Ekseninde Türkiye-1. B. O. (ed.) içinde, *Türk Dış Politikası* (Cilt 1, s. 479-498). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oskay, Ü. (1989, 12). "Soap Opera" Türünde Değişmeler ve Latin Amerika TV Dizileri. *Beyazperde (Ek Dosya: Latin Amerika Tv Dizileri)*, s. 2-5.
- Oxford. (2020). *oxfordcollegeofmarketing*. 10 18, 2020 tarihinde <https://blog.oxfordcollegeofmarketing.com/2016/06/30/pestel-analysis/> adresinden alındı
- Ökmen, Y. E., & Göksu, O. (2019). Kültürel Diplomasisi Bağlamında Türk Dizilerinin İhracatı ve Kültür Aktarımına Katkısı: 'Diriliş Ertuğrul' Örneği. O. G. (ed.) içinde, *Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler* (s. 247-291). Konya: Literatürk Academia.
- Öncel, U. İ. (2018, Ekim). ABD'nin Ortadoğu'ya Yönelik Kamu Diplomasisi: Obama ve Trump Dönemi. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi/Journal of International Relations and Diplomacy*, 1, 92-104.
- Örnek, S., & Mızrak, B. (2015). Türkiye-Latin Amerika İlişkileri: Siyaset, Ekonomi ve Enerji. H. Çomak, C. Sancaktar, & Z. Yıldırım içinde, *Enerji Diplomasisi* (s. 551-570). İstanbul: Beta Yayınları.
- Özertem, T. (2014, 08). *Dünyanın En Renkli Ekranı Türkiye'de Dizi Sektörü*. 11 19, 2020 tarihinde [www2.deloitte.com: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/technology-media-telecommunications/tr-media-tv-report.pdf](https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/technology-media-telecommunications/tr-media-tv-report.pdf) adresinden alındı
- Özkan, A. (2016, February 06). "Ülke Markası" İnşasında Kamu Diplomasisinin Stratejik Rolü. 9. *European conference on social and behavioral sciences*, 7-8.
- Özkan, M. (2017). İran-Latin Amerika İlişkileri (1999-2017): Süreç, Kapsam ve Sonuç. *Akademik Ortadoğu*, 12(1), 1-16.
- Özkan, M. (2018, 04 30). *Los Musulmanes de América Latina*. 11 25, 2020 tarihinde TRT Espanol: <https://www.trt.net.tr/espanol/programas/2018/04/30/los-musulmanes-de-america-latina-961410> adresinden alındı

- Pan, E. (2006, 05 18). *China's Soft Power Initiative*. 12 08, 2020 tarihinde Council on Foreign Relations: <https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-soft-power-initiative> adresinden alındı
- Potter, E. (2002). *Canada and the New Public Diplomacy*. Netherlands: Netherlands Institute of International Relations.
- Produ. (2016, 06 30). *Emre Gorentas de Calinos: El Secreto de Feriha Vendida a Argentina, Panamá, Puerto Rico y TV Paga de EEUU*. 11 21, 2020 tarihinde <https://www.produ.com/noticias/emre-gorentas-de-calinos-el-secreto-de-feriha-vendida-a-argentina-panama-puerto-rico-y> adresinden alındı
- Quinn, D. B. (1982). Turks, Moors, Blacks, and Others in Drake's West Indian Voyage. *Terrae Incognitae*, 14(1), 97-104.
- Republica. (2015, 07 13). *Las novelas turcas lideran el rating en Uruguay*. 11 21, 2020 tarihinde [república.com.uy: http://www.republica.com.uy/novelas-turcas/525770/](http://www.republica.com.uy/novelas-turcas/525770/) adresinden alındı
- Russkiy Mir. (2020). *About Russkiy Mir Foundation*. 12 08, 2020 tarihinde Russkiy Mir: <https://russkiymir.ru/en/fund/index.php> adresinden alındı
- Sancak, İ. (2019). II. Abdülhamid Dönemi kamu diplomasisi uygulamaları. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Sancak, K. (2016). *Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Schuster, M. (2017, 10). *¿El "retorno ruso" a América Latina? Entrevista a Vladimir Rouvinski*. 12 08, 2020 tarihinde Nueva Sociedad: <https://nuso.org/articulo/rusia-entre-nosotros/> adresinden alındı
- Semana. (2019, 02 11). *¿Qué relación hay entre Armenia (Quindío), Turquía y un genocidio?* 12 13, 2020 tarihinde Semana: <https://www.semana.com/que-relacion-hay-entre-armenia-quindio-turquia-y-un-genocidio-el-polemico-viaje-del-alcalde-y-nueve-concejales-a-turquia/600923/> adresinden alındı

Şimşek, G. (2020, Mayıs 31). *HaberTürk*. Haziran 05, 2020 tarihinde <https://www.haberturk.com/yazarlar/guntay-simsek-1019/2697275-thy-latin-amerikada-zorlanacak-adresinden-alindi>

Taşpınar, T. (2019). *Naim: Cep Herkülü*. Ankara: Türkiye Halter Federasyonu.

TBBM. (1967, 12 26). *Türkiye Cumhuriyeti ile Arjantin Cumhuriyeti Arasında Kültür Anlaşması*. 12 21, 2020 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc051/kanuntbmmc051/kanuntbmmc05100967.pdf adresinden alındı

TDK. (2020). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. 03 25, 2020 tarihinde Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

Tekin, S. (2019). Gelişen Türkiye-Latin Amerika İlişkileri: Çok Boyutlu ve Çok Ortaklı Dış Politika. *Türkiye Notları Dergisi*, 1(5-6), 53-58.

Temel, M. (2004). *XIX. ve XX. Yüzyılda Osmanlı - Latin Amerika İlişkileri*. İstanbul: Nehir Yayınları.

Temel, M. (2009). XIX. ve XX. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devleti ve Avrupa'dan Brezilya'ya Yönelik Göçler. *Tarihin Peşinde - Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar dergisi*(2), 123-136.

Temel, M. (2017). Cumhuriyet Arşivi Belgelerine Göre Türkiye-Meksika İlişkileri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 18(39), 60-80.

The Soft Power 30. (2020). *The Soft Power 30*. 12 08, 2020 tarihinde softpower30: <https://softpower30.com/> adresinden alındı

Ticaret Bakanlığı. (2020). *Ticaret Bakanlığı Yurt Dışı Teşkilatı*. 11 01, 2020 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-amerika/arjantin/genel-bilgiler> adresinden alındı

TİKA. (2020). *Hakkımızda*. 11 14, 2020 tarihinde Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı: <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649> adresinden alındı

- TOBB. (2007, 06 2016). *TOBB*. 11 1, 2020 tarihinde <https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=2503&lst=DuyurularListesi> adresinden alındı
- TOBB. (2018, 11 06). *Ömer Zeydan: "Latin Amerika ile ilişkilerin geliştirilmesine büyük önem veriyoruz"*. 11 01, 2020 tarihinde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği: <https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=8543&lst=Haberler> adresinden alındı
- Topçu, E. F. (2019, 11 16). *Türk Dizi Sektörünü 3 Yıldır Latin Amerika Sırtladı*. 11 21, 2020 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turk-dizi-sektorunu-3-yildir-latin-amerika-sirtladi/1647106> adresinden alındı
- Torbalı, A. (2019). *Yumuşak Güç Araçları ve Ticaret Devleti. Yumuşak Güç Araçları ve Ticaret Devleti Bağlamında Türkiye'nin Değişen Latin Amerika Politikası ve Arjantin ile İlişkileri*. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.
- Trome. (2015, 09 14). *Fatmagül superó a 'Al fondo hay sitio en el raiting*. 11 21, 2020 tarihinde trome.pe: <http://trome.pe/fiesta/fatmagul-supero-al-fondo-hay-sitio-rating-2062567> adresinden alındı
- TÜİK. (2020). *Turizm İstatistikleri*. 12 20, 2020 tarihinde https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1072 adresinden alındı
- Türetken, M. (2019, 09 16). *Ertuğrul Fırkateyni'nin batışının 129. yılı*. 12 13, 2020 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ertugrul-firkateyninin-batisinin-129-yili/1584772> adresinden alındı
- Türk Hava Yolları. (2020). *Hikayemiz*. Haziran 05, 2020 tarihinde Türk Hava Yolları: <https://www.turkishairlines.com/tr-tr/basin-odasi/hakkimizda/hikayemiz/> adresinden alındı
- Türkiye Bursları. (2019, 04 17). *Türkiye Bursluluk İşlemleri Yönergesi*. 11 05, 2020 tarihinde https://turkiyeburslari.gov.tr/Content/Upload/files/T%C3%BCrkiye%20Burslar%C4%B1%20Bursluluk%20%C4%B0%C5%9Flemleri%20Y%C3%B6nergesi_17_04_2019-41396.pdf adresinden alındı

- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2015, 02 10). “1915; Osmanlı İmparatorluğu’nun En Uzun Yılı” Sempozyumunda Yaptıkları Konuşma. 12 13, 2020 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı: <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/2988/1915-osmanli-imparatorlugunun-en-uzun-yili-sempozyumunda-yaptiklari-konusma.html> adresinden alındı
- Türkiye Maarif Vakfı. (2020). *Türkiye Maarif Vakfı Tanıtım Kataloğu*. 10 14, 2020 tarihinde <https://turkiyemaarif.org/uploads/TanitimKatalogu2018.pdf> adresinden alındı
- Türkiye Tanıtım Grubu. (2020). *Hakkında*. 09 30, 2020 tarihinde <https://www.askturkiye.com/en> adresinden alındı
- Uştuk, H. (2019, 11 11). *ABD’den Sonra En Fazla Dizi İhrac Eden Ülke Türkiye*. 11 21, 2020 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/abdden-sonra-en-fazla-dizi-ihrac-eden-ulke-turkiye/1641524> adresinden alındı
- Vuving, A. L. (2009, September 3). *apcss.org/*. Mayıs 18, 2020 tarihinde Asia-Pasific Center For Security Studies: <https://apcss.org/Publications/Vuving%20How%20soft%20power%20works%20APSA%202009.pdf> adresinden alındı
- Wei, C. (2020). Public Diplomacy: Functions, Functional Boundaries and Measurement Methods. *Heritage*. (D. Turcanu-Carutiu, Dü.) Londra: IntechOpen.
- Yağmurlu, A. (2019). Kamu Diplomasisi Bakışından Spor Diplomasisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(4), 1367-1380.
- Yağmurlu, A. (2019). Kamu Diplomasisi ve Ulus Markalaşması: Bir Elmanın İki Yarısı Mı? *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*(49), 123-138.
- Yaşar, H. (2010, Bahar). Yurtdışında Bir Kültür Kurumu: Londra Halkevi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*(45), 177-215.
- Yavuz, S. (2017, 03 09). *Şili’de ‘Elif’ ‘Verinocia’yı Geçti*. 11 20, 2020 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/silide-elif-veronicayi-gecti-/767181> adresinden alındı

- Yeni Şafak Gazetesi. (2020, 09 22). *Türk Dizileri O Ülkede Rekor Kırıyor: Çocuklarına Türkçe İsimler Vermeye Başladılar*. 11 21, 2020 tarihinde <https://www.yenisafak.com/dunya/paraguayda-turk-dizileri-rekor-kiriyor-cocuklarına-turkce-isimler-veriyorlar-3568127> adresinden alındı
- Yetim, M. (2019). Liberal Temelde Kurumsallaşan Türkiye-Latin Amerika İlişkileri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 167-178.
- Yıldırım, G. (2015). *Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Yılmaz, S. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 27-65.
- Yılmaz, S. (2011). Yumuşak Güç ve Evrimi. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 3(12), 32.
- Yılmaz, S. (2012). *Akıllı Güç*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Yılmaz, S. (2012). *Latin Amerika'da Neler Oldu?* 10 26, 2020 tarihinde Aydın Üniversitesi: <http://hdl.handle.net/11547/513> adresinden alındı
- YTB. (2015). *Kamu Görevlileri ve Akademisyenler Türkçe İletişim Programı*. 11 5, 2020 tarihinde https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/kitaplar_pdf/Katip.pdf adresinden alındı
- YTB. (2016). *Asya Pasifik ve Latin Amerika Gazetecileri YTB'yi Ziyaret Etti*. Haziran 04, 2020 tarihinde <https://www.ytb.gov.tr/haberler/asya-pasifik-ve-latin-amerika-gazetecileri-ytbyi-ziyaret-etti> adresinden alındı
- YTB. (2020). *Türkiye Bursları*. 10 14, 2020 tarihinde <https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/turkiye-burslari> adresinden alındı
- Yunus Emre Enstitüsü, Y. E. (2020). *Yunus Emre Enstitüsü*. Haziran 04, 2020 tarihinde Yunus Emre Enstitüsü: <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu> adresinden alındı

Zarghani, S. H. (2006, 01 01). Designing of a Model for Measurement of National Power of the States. *Geopolitics Quarterly*, 2(24), 46-73.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Murat Zelan

Doğum Yeri ve Tarihi : İstanbul, 15.02.1974

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Bildiği Yabancı Diller : İspanyolca, İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Yeni Şafak gazetesi (Muhabir, Editör, Köşe Yazarı), Gerçek Hayat Dergisi (Yazı İşleri Müdürü, Yazar), T.C. Başbakanlık (Basın ve Halkla İlişkiler Müşaviri), TİKA (Uzman)

İletişim

E-Posta Adresi : muratzelan@gmail.com

Tarih : 14.01.2021